

616.912

Scv 7
4-2-C-20

D E

VARIOLARVM MORBORVMQVE

C O N T A G I O S O R V M

ORIGINE, CAVSA, ATQVE FACILI EXTINCTIONE

FERDINANDO QVARTO

VTRIVSQVE SICILIÆ, ET HIERVSALEM REGI HVMANISSIMO
HISPA NIARVM INFANTI

&c. &c. &c.

PRINCIPIQVE SVO MVNIFICENTISSIMO

NVNC PRIMVM PROPOSITA SIMVL ATQVE DEMONSTRATA

A PRESBYTERO PHIL. ET MED. DOCT.

F R A N C I S C O M A R I A S C V D E R I

CATINÆ ARCHIATRO

ET IN REGIO EIVSDEM VRBIS TOTIVSQVE SICILIÆ REGNI GYMNASIO'

M. P. P. P. P.

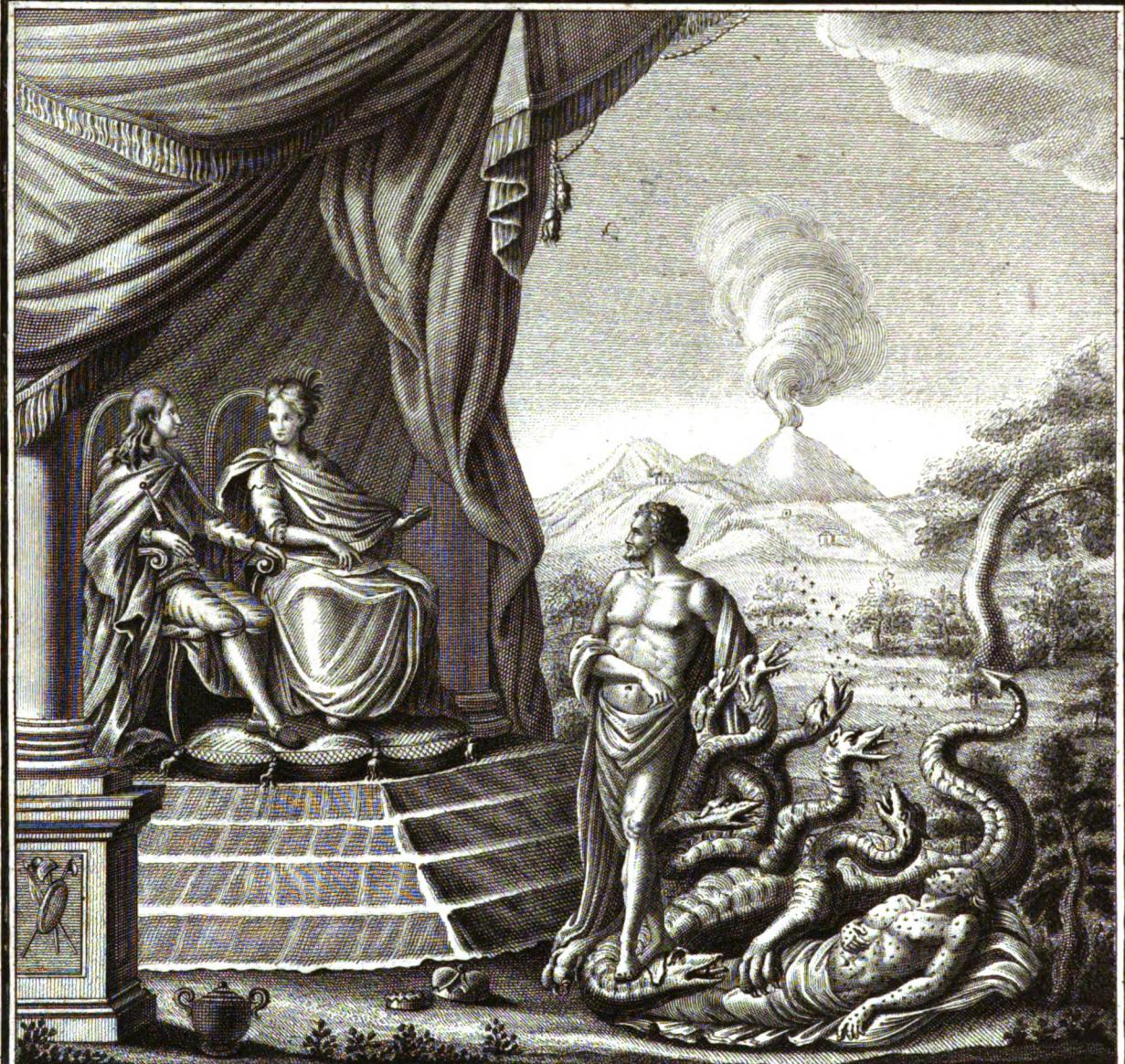
P A R S P R I M A.

*Accefferunt in calce totius Operis De horrendissima HYDROPHOBIA,
deque ATRÆBILIS mortifera Excretiones Observationes
Medico-Practicæ.*

N E A P O L I

T Y P I S, E T A V S P I C I I S R E G I I S.

M D C C L X X X I X.

*Diram qui contudit Hydram
Notaque fatali Portenta labore subegit,
Comperit Invidiam supremo fine domari.*
Horat. Epist. Lib. ij.

AUCTORIS VOTUM.

HYDRAM, non quidem *Lerneam*, Argivis tantummodo infestam, sed aliam truculentiorem, pluribusque capitibus s̄avientem, toti *Europæ*, quinimo universo Terrarum *Orbi* funestissimam, ex difficillimis *Scholarum* latebris summo conatu eductam, acrique contentione in medium positam, coram MAGNANIMO REGE PRINCIPEQUE meo FERDINANDO QUARTO, nutu magis quam imperio facillime evertendam, trucidandam, prorsusque extinguidam Ego primus admoveo. *Lerneæ* sane non alia fuit, quam *Argie* Palus, noxiis exhalationibus proximis vicinis mortifera; quam HERCULES ubi exsiccare curasset, & divinos promeruit honores, & suis rebus gestis ære perennius Monumentum exegit. Hæc vero, quam Ego ante REGIS mei OCULOS pono, Pestis est *Variolosa*, plurium Pestilitatum matrix feracissima; ipsa *Bubonica Peste* ferocior; ab Æthiopicis Paludibus in reliquam *Africam*, *Europam*, *Asiam*, *Americanam*, in Humani Generis interencionem immanniter irrupta; innumeris Hominum excidiis, multisque REGUM, atque IMPERATORVM necibus per tot sæcula infamis, &... (proh dolor! loquar, an sileam?...) & INVICTISSIMÆ BORBONICÆ AUSTRIACÆQUE GENTIS hostis nequior & pertinacior.

Summopere quidem admirari nos subit , quod , dum DEUS OPT. MAX. Summis Potestatibus dederit vel in rebus maxime arduis idem posse , quod *velint* ; dum *Belli*, *Bubonice Pestis* , cæterarumque rerum omnibus communia dira discrimina probe a sese noverint propellere , crudelem tamen *Variolosæ Pestis* in SEIPSOS Principatum hucusque executere minime potuerint ; sed hujusce lethiferi *Monstri* Immanitati ubique , & quovis tempore EORUM non pauci vietas dederint manus . Atrox enim hæc *Hydra* Summam Romani Imperii Potentiam haud pertimescens , LUCIUM VERUM , *Marci Aurelii Antonini Imperatoris* Collegam , peremit (a) : inexplebilem Saracenorum furorem parvipendens , ALSAFFAGUM CALIFAM obtruncavit (b) : insontem invadens *Americanam* , invictum QUETLAVACAM Messici Imperatorem interfecit (c) . *Germania* quot Imperatores , Regios , Regiasque Principes non desideravit a Variolis de medio sublatos , non sine Imperii perturbatione ? PRINCIPEM equidem AUSTRIACUM (d) ; FERDINANDUM QUINTUM , Romanorum REGEM jam consalutatum (e) ; Regiam Principem MARIAM AUSTRIACAM (f) ; Principem GEORGIUM HASSIÆ Lantgravium (g) ; Imperatorem JOSEPHUM PRIMUM (h) ; egregium SAXONIÆ PRINCIPEM atque ELECTOREM (i) ; & postmodum excelsam AUSTRIÆ ARCIDUCEM , CLEMENTISSIMÆ REGINÆ meæ Sororem (l) , scelesta Variolosæ Pestis falce e vivis abscissos Teutonici Populi complorarunt . *Britannia* expirante sæculo decimoseptimo REGINAM suam ab execrabilis

(a) Ærz nostræ anno 160. Ex *Eloy* Diz. Stor. della Medic. Tom.III. p.98. Trad. cum nostra in Pestim a Galeno adumbratam explanatione §. 427.

(b) Anno Salutis 753. Ex *Freindio* Oper. Medic. Epist. ad Mead. Hist. X. p. 97.

(c) 1520. Ex *Robertonio* Stor. di America Lib.V. p.279. Trad.

(d) 1650. Ex *Sweetenio* Tom. IX. in Boerhaav. §.1403. p. 113 .

(e) 1654. Ex *Dolco* Enciclop. Lib. IV. Cap. VI. §.III. p.352.

(f) 1660. Ex *Mangeto* Tom.IV. B. M. P. p.773.

(g) 1675. Ex *Mangeto* ibid. p. 769.

(h) 1711. Ex *De la Condamine* Memor. I. sull' Iunnest. Part. III. p. 121. Trad.

(i) 1762. Ex *Trallesio* Vexatiss. nostra ætate , etc. apud *De Haen* Opusc. Physico-Medic. Tom. III. p. 161. seqq.

(l) Ex eodem Epist. Apologet. apud sumdem , ibid. p.49.

v

crabili hoc *Monstro* absumptam luxit (a). *Gallia* LUDOVICUM DELPHINUM a Variolis eruprum ingemuit (b); atque Regem LUDOVICUM DECIMUMQUINTUM in summum vitæ discrimen ab hac *Lue.* conjectum perhorruit (c). Quorsum vero vetera, nec omnia mihi comperta, IMPERATORUM, REGUM, PRINCIPUM, MAGNATUMQUE a *Variolosa Peste* occisorum exempla congerere? Nos, nos, nedum elapsi, sed adhuc & labentis anni tragicam scenam, quam immanis hæc *Hydra* proluxit, non absque animi dolore spectavimus, dum *Lusitanis* BRASILIENSEM PRINCIPEM; *Hispanis*, *Reipublicæque Litterariæ* INFANTEM DM. GABRIELEM, & paulo ante, hujus Uxorem DM. MARIANNAM (*), horumque tenellulum GNATUM; *Nobis* vero, heu quam præpropere, nimiumque aspere, atque contra PARENTUM Populorumque Spem, in *Siculæ* Reipublicæ mœrem, *Neapolis* perniciem, REGIARUMQUE Ædium vastitatem, intra brevissimum triginta dierum curriculum, amabiles rerumque dulcissimos PRINCIPES JANUARIUM (**) & CAROLUM (***) crudeliter abstulit; quod semper acerbum habebimus!

Tantorum in REGES patratorum Malorum non alia semper extitit, etiamnumque præsto est causa, quam præconcepta ex falsissimis *Hypothesibus* promanans Opinio illa, qua hactenus creditum fuit, *Hominum unumquemque ineluctabili FATO Variolas pati deberet*. Sed absit futile jaçtantiæ culpa; Veritasque præluceat. Improbi a me suscepti Labores, vitæ Discrimina, Impensæ, reique domesticæ Jactura ex voto tandem cesserunt; dum ex intimius evoluta Variolarum¹, Morborumque Contagiosorum Origine ac Natura in demonstratis jam dedi *Variolas*, *Morbillos* atque *Ru-*

(a) Ex eodem loc. s. c. p. 218.

(b) Anno 1711. Ex *De la Condamine* loc. s. c. p. 121.

(c) . . . 1752. Ex eodem ibid.

(*) Die 28. Octobris 1788.

(**) Die 2. Januarii 1789.

(***) Die 31. Januarii 1789.

Rubeolas, cæterasque contagiosas Febres, harum principum Pestilitatum infaustas progenies, *Ardentes* scilicet *Phreniticasque*; *Intermittentes Malignas*; *Anginosas*; *Dysentericas*; *Petechiales*; *Tussiculosas*, aliosque hujusce generis pestilentes acutos Morbos, totam Europam a sæculo fere decimo perpetuis hucusque cladibus depopulantes, sine ullo sumptu, brevissimo temporis intervallo, expeditissimoque negotio, una, nimirum, primorum ab ipsorum quolibet inferorum a sanis SEPARATIONE, facillime ex Europæis Nationibus per SUMMOS PRINCIPES longe abigi, prorsusque posse exturbari. Demonstrationis mehercule mex *Summa* ad unum mei REGIS IMPERIUM delata fuit, statimac ejus *Theoretica Pars* a probis præstantissimisque Judicibus ad dcernendum selectis hanc obtinuit Sententiam: *Propositam Variolarum, Morborumque Contagiosorum EXTINCTIONEM RATIONI, EXPERIENTIAE, ac Magnorum Medicorum AUCTORITATI innixam; non vero per Præcepta, Sanctionesque, sed Regiis Consiliis Monitisque absolvendam.* Ast POPULI SALUS, *Suprema illa Lex*, quam SAPIENTISSIMUS REX libenter colit, atque tutatur, illiusque, maximo Imperiorum detimento præstantiori in parte jamdiu amissæ, in naturalem statum restituendæ summa REGUM FOTESTAS, privatis judiciis metienda non erit. Quod si olim pro extinguendis, atque ab Europa propulsandis difficultissimis illis diuturnisque Pestilitatibus *Lepra* ac *Elephantiasi*, undeviginti millia Nosocomia (*), contaminatorum SEPARATIONI dicata, magnanimo ausu EUROPÆ PRINCIPES in suis Ditionibus exstruenda curarunt, ubi exitum certum (qui prospere contigit) consequuturum assequuti fueré; quisnam modo sibi suadere velit, EOSDEM, UNA SEPARATIONIS MULTA certissimam Pestilitatum omnium in Europa EXTINCTIONEM nactos, ac harum quamlibet semel apud nos extinctam nunquam & nuspian sponte & sine exotico contagio iterum surrecturam, privatorum consiliis ad eam consequendam sese subscribere velle?

AU-

(*) M. De Lille Philosophie de la Nature Tom. II. Par. II. Liv. II. pag. 266.

AUGUSTISSIMUM REGEM, PRINCIPEMQUE
 meum quod spectat, hujusce bonæ Spei clarissimum mihi
 præstítit argumentum, quod ex SUO gratiosissimo Man-
 dato Opus hocce meum *Regio sub p̄elo* sudavit, & ex
 EJUS MUNIFICENTIA, adversis obnitentibus votis, jam
 in Publicum prodit. Quod vero longe magis me reficit &
 recreat id quidem est, quod inter Sapientissimas illas Le-
 ges, quas pro SUA SANCTI LEUCII instituenda REPU-
 BLICA nuperrime sancivit, & illa præcellet (*), qua dili-
 gentissime cautum est, ut quicumque ex invidenda ea de-
 lecta SOCIETATE aliquo *contagioso* Morbo sive *acuto*, si-
 ve *chronico* correptus fuerit, *protinus a sanis separetur*, *in-*
que domum salutifero huic Operi dedicatam, *Regiisque sumpti-*
bus innixam firmatamque apposite curandus asportetur: quod
 felix faustumque sit. Hinc nobis auspicari fas est, expe-
 ctatam Pestilentiarum EXTINCTIONEM, humanissimis hisce
 Legibus indictam, per amplissimas SUAS Ditiones SE quan-
 tocyus exacturum, ea acceptiori Methodo, quam h̄ic me-
 morari non vereor, *delectis scilicet ubique*, *ad illam as-*
sequendam tantummodo necessariis, SALUTIS PUBLICÆ Cu-
 ratoribus.

Quapropter maximam, qua IPSE REX CLEMEN-
 TISSIMUS cæteros Principes antecellit, HUMANITATEM
 SUAM, enixe deprecari, iterumque obtestari non desi-
 nam, ut GLORIAM, AUGUSTO NOMINI SUO pro de-
 bellatis tot Pestilitatibus, proque magnanimo, quod reli-
 quis datus est Principibus, Exemplo, tam a proximis,
 quam a seris Nepotibus adjudicandam, in multos dies dif-
 ferre ne amplius patiatur; sed citissime adversus Variolas
 BORBONICÆ PROGENIEI sit Servator æternus; *Sici-*lie**, hominibus jam exhaustæ, velox præsidium; expedi-
 tum *Neapolis* tutamen; *Europæ* totius præsentissimus Li-
 berator.

Equi-

(*) Origine della Popolazione di S. LEUCIO, ec. Colle Leggi, ec. di FER-
 DINANDO QUARTO Re delle Sicilie. Cap.II. §.XV. pag.XLVIII. Napoli 1789.
 Nella Stamperia Reale.

Equidem, dum alia Magna gerit, atque MAGNANIMUS Maxima meditatur: dum Res utriusque Siciliæ Moribus ornat, & Legibus emendat; pervigiles oculos suos minime præteribit magnum hoc FACINUS, quod ab IPSO REGE HUMANISSIMO timidi expetunt Patres, pavidæ Matres exoptant, exhorrescentes efflagitant Pueri. Quod si a Sapientissimis Imperatoribus ratum fuit, gloriosiorem utilioremque rem esse unum servasse civem, quam milennos hostes interimisse, universi Humani Generis *Incolumentati*, tam sævis Pestibus jam divexatæ, ubi probe IPSE consuluerit, quisnam præteriorum, aut futurorum HEROUM unquam fuit, aut adesse poterit, qui ab EO promeritas LAUDES nedum exsuperare, sed vel exæquare valeat? Sane, si Fata hæc aspera rumpat, omnes quotquot sunt ubique Gentes hoc EIDEM statuendum curabunt TROPHÆUM, eædemque probabunt:

**FERDINANDO QVARTO
 SICILIARVM REGI
 TETERRIMAE MALORVM COHORTIS
 QVAE MISERE DIV IN HVMANVM GENVS
 INCVBVIT
 PROPVLSATORI
 VOTA PVBLICA**

OPE-

O P E R I S

DISQUISITIONES, ET JUDICIA.

UT primum ex comperta Variolarum Contagiosorumque Morborum Origine Europeæ prorsus exotica, omnia modum apud eamdem, & quidem facilissimam illorum Extinctionem obtineri posse nactus sum, probe intellexi qualemcumque hacce super re Demonstrationem in Humanis Generis Bonum numquam fore cessuram, nisi Potestas Publica, cuius Suprema Lex est Populi Salus, hanc Veritatem ratam habere, & ad illam consequendam operam daret, suamque interponeret Autoritatem. Ut ut ob Rei Novitatem me in agonem descensurum esse cognoverim, haud tamen hæsi quin, relictis secundo die mensis Septembris anni 1786. Patriis laribus, Clementissimum Regem Principemque meum FERDINANDUM QUARTUM adirem. Propositum itaque Institutum Regis jussu Neapolitanæ Publicæ Sanitatis Præsulibus discutiendum committitur ; ab hisque ad rei Medicæ Præstantissimos Viros Doctissimum Josephum Melchiorem Vairum, nunc Regis Medicum Cubicularium, ac Præcl. Franciscum Dulcium intimius perpendendum develvitur. Humanissimum ab hisce Disertissimis Viris Judicium Opus, ac Institutum meum sortita sunt die sexto Martii 1787.. Illud enim *inter summa Utilitatis Opera adnumerandum esse putarunt* (a) : Variolarum Contagiosorumque Morborum per me proposita Extinctio, Rationi, Experientie, ac Magnorum Medicorum Autoritati innixa ab ipsis decreta fuit : Infectorum vero Separatio, qua una illa obtineri debeat, quinque difficultatibus implicita atque obnoxia ; quarum haec fuerunt momenta : I. *Frustra quovis in Regno Variolarum Extinctio expectanda esset, ubi omnes Europæ Principes sub idem tempus ad illam in ditionibus suis prescribendam non convenerint* ; II. *Si Variolarum Miasmata aeris vehiculo ab una in aliam Regionem transmeare poterunt, sique eadem sub primo Varioloso Febris impetu ab ægrotis in sanos transfilirent, circumspieciones omnes pro inhibendo eorum contagio vel prorsus inutiles, vel ferme infinitæ evadant necesse erit* ; III. *A quibusnam expetenda esset enormis illa pecuniârum summa pro erigendis Nosocomiis, confruendis rbedis, quibus transferri deberent Variolati, exsolvendis Medicorum, Chirurgorum, Famularumque stipendiis apprime necessaria?* ; IV. *Qui sperandum, quominus Variolatorum Famili, industiorum linteuarumque tabo con-*

b

ta-

(a) Confer. Commentariolum nostrum, cuius titulus : *Supplemento alla Memoria, per servire alla facile Estinzione del Yajuolo ec. pag. 4. Napoli 1788.*

x

taminatorum Purgatrices, aliique illis addicti, accessu ad Civitatem pro necessariis parandis, Variolosum contagium, quo certe scaterent, civibus non concedent? V. Denique tyrannicum fore, latentes variolatos Pueros e Matrum uberibus avellere, longeque ab eis asportare, quod sine maxima Familiarum perturbatione nec obtineri nec perfici poterit.

2. Hoc in me maximæ humanitatis, & summi erga Genus Humanum amoris plenissimo Judicio, hi in Arte Medica præstantissimi ingenuique Viri me hortari visi sunt, ut in re tam gravi haud probe hactenus definita, nec bene perpensa, eorum perplexitatibus magis, quam objectionibus appositis satisfacere sedulo studerem.

3. Quoad primam itaque difficultatem, exempla in medium attuli omnimodæ apud totam *Europam Extinctionis*, nedium acutarum Pestilitatum facillime absolvendæ, sed & diutinarum difficilioris executionis, a cunctis Sapientissimis *Europæ Principibus* strenue sub idem tempus peractæ atque absolutæ: quorum primum illud fuit ab *Invidissima Venetorum Republica* adversus *Bubonicam Pestem* saluberrimum Invençun. Quum enim ad totum fere decimumquintum sæculum hæc hominum vastatrix Lues nullo sepimento, nullisque coercitionibus vallata, sèpissime ab una in aliam Civitatem, ab hac in illam Regionem impune per totam *Europam* discurreret, Sapientissimi *Venetii*, ut eam in vinculis conjicerent, prorsusque e suis Ditionibus exturbarent, anno 1484. quadraginta dierum custodias in suis portibus suisque finibus adversus ea labé vel suspectos invexerunt simul atque sanciverunt: unde factum est, ut reliqui *Europæ Principes* repente saluberrimam hanc Institutionem amplexarentur: ex quo tempore, *Bubonica Pestilitate* ab *Europæis Nationibus* exulare coacta, quæ postmodum ejus sævitiam passæ sunt *Europæ Civitates* vel *Provinciæ*, hominum dolo vel incuria passæ sunt. Conf. hic §.487. Quum itaque in demonstratis habuisse (Concl. XXIV. §. 309. & Concl. XXXI. §.407.) Variolosam Pestem excidiis, cruciatibus, oculorum, & totius corporis vastatione, simul & conseptariis Pestilitatibus ipsa *Bubonica Peste* ferociorem existere, atque plurimis nominibus execrabiliorum, nulli dubitandum esse reposui, quin omnes *Europæ Principes*, simulac asequuti fuerint, Variolas natura suis Ditionibus exoticas ab ipsis prorsus & facillime exturbari posse, de Humano Genere benemerentes, deque Subditorum felicitate, quinimo & suarum Progenierum perennitate solliciti magno huic Operi strenue operam dare velint. Alterum, quod institi excitavique *Extinctionis* Exemplum fuit binarum illarum Pestilitatum, quas earum inextricabilis indoles ac natura inexpugnabiles inque ævum duraturas reddidisse videbatur, *Lepræ nimirum* & *Elephantiasis*, ad sepulcrum usque, quos arripterant, constantiū, & generationis adminiculo in contaminatorum filios ne-

po-

potesque sese infeliciter propagantium. Quæ tamen a sæculo duodecimo per totum decimumquintum in *Europam* longe lateque diffusæ, extructis ubique ejus Provinciarum ex Publica Auctoritate undeviginti millibus Nosocomiis, hisce Pestibus infectorum *Separationi* dicatis (a), vel ad sæcula bina officio sumptuque maximo firmatis servatisque, ab Europæis Nationibus tandem exulare coactæ sunt. *Confer.* §. 456. & *Concl. XXXIX.* Qui igitur dubitandum, ut Sapientissimi Europæ Principes probe admoniti Variolosam Pestem, nullo Nosocomiorum sumptuumque apparatu, sed expeditissimo negotio intra binorum vel trium annorum curriculum facillime extingui a suisque Ditionibus propulsari posse, libenter ac æquo animo in hoc Institutum non omnes convenient? Demus enimvero non convenire; at non inde inferendum, Variolas in utriusque *Siciliae* Regno semel extinctas, perpetuo ab exteris Nationibus iterum atque tertio in idem epidemice fore grassaturas. Qui enim in ipsum Variolati advenæ pervenerint, quum hæc Pestis cunctis vel agricolis pateat, minimeque amplius obvelari possit, percominode ab hominum commercio illico sejungi queunt, ac vigentibus cæteris exequutu facillimis cautionibus, ne contagium prosemint, pertractari: quinimo minime dubitandum, quin, indicta in utriusque *Siciliae* Regni portubus atque limitibus Variolatorum *Separationis Multa*, qui ad Nos ex reliquis venient Nationibus, probe sibi caveant, ne hac Peste, nulla arte obtegenda, contaminati accedant. Neque ulla ob id futura erit Commercii deminutio; sicuti constituta pro *Bubonica* Peste *Multa* nihil officit, quominus a *Turcia*, hujus Luis Nutricula, qui discedunt Mercatores totam peragrent *Europam*: quæ vero si unquam esse poterit, certe viginti, triginta, forsan plura millia Subditorum capita ab unis Variolis in Regis Ditionibus quotannis contrucidata, longe plurimi facienda sunt, quam quod ex deminuto rerum Commercio Ærarium Regium suscipiet detrimentum.

4. Binas illas problematicas perplexitates, secundo loco signatas, exploratis ratisque Observationibus ex intima Variolarum Historia, earumque Natura expetitis, & §. 466. *Phænom. XIV. & XVI.* hic adnotatis, explere visus sum. Quodcumque Objectum plurima in se continet momenta, quæ omnia simul consideranda sunt ad genuinam ejus naturam assequendam: unde nil mirum, si illorum aliqua Viros vel disertissimos, potioribus studiis deditos, prætereant; dum alicui eadem paulo intimius, ardentius, pertinaciusque perscrutanti sese clara exhibeant. In compertis igitur habendum, Variolarum & ipsius *Bubonicae* Pestis *Miasmatæ*, nedum ab una in aliam Regionem, ab hac in

b 2 illam

(a) *Confer.* De Lille Philosophie de la Nature Tom.II. Part.II. Liv.II. p.266.

illam Civitatem minime transilire posse, sed neque ex quavis in proximam domum transire: aliter statutæ adversus *Bubonicam* Luem vel media in infecta Civitate salutiferæ Custodiæ in irritum cessissent. Pariter compertum est, Variolas, Bubones, Anthraces, *Exanthemata* quælibet tum demum contagiosa evadere, quum ad Suppurationis, sive dicamus, Maturationis *Stadium* pervenerint, *Historia*, *Observationibus* atque *Analogia*, tribus illis momentis, quibus detectæ hactenus Veritates innixæ comperiuntur, id clare testantibus. *Confer. hic* §.466. *Pbænom. XVI.*

5. Tertiam quod pertinet difficultatem, per me adstructis pro extinguendis Variolis Cautionibus minime adversari demonstravi. Quavis enim in Civitate, vel Pago Variolis epidemice graffantibus, nullam proposui Variolatorum a Sanis *Separationem*, sed alias tantummodo *Circumspetiones* pro inhibenda contagii propagatione; quæ quidem nec Nosocomia, nec rhedas, neque magnum expostulant famulitium, ut hic §.499.; sed satius existimavi, ut quoique hujuscce Pestis contagium deflagraverit & prorsus extinguitur, (& extinguitur sane deficiente eidem Puerorum pabulo, quod quotidiana evincit Observatio), qui ex Variolis resurgunt, per duos menses alias non adeant Civitates, Pestim certe prosemnatut; & qui eam adhuc non sunt passi, ex sanis locis in coinquatos non veniant, indubie contagione arripiendi. *Confer. §. 492.*

6. Ut perplexitatem numero IV. indicatam experientissimi Judices deponerent, attuli iteratas Observationes, §.488. recensitas, & præsertim a Swietenio (§.489.) in *Collegio Theresiano* institutas; quibus clare liquet probis Circumspetionibus effici posse, ne qui contaminatis interficiunt contagium sanis affricent.

7. Pro quinta & ultima, atque nimis humana difficultate humanissimos Judices enixe rogavi, ut perpenderent Variolosæ Pestis excidia; intolerabiles Variolatorum angores; frequentes cæcitates; membrorum detruncationes; pulchritudinis damna; Familiarum saepius nobilissimarum interneciones; Principum, Regum, Imperatorumque viæ discrimina, nec raro funestos interitus; universæque Reipublicæ haud facile numerandas calamitates, quæ Variolas ubique gentium Fato veluti ineluctabilis consequuntur; decernerentque an æquius utiliusque esset hæc publica diraque infortunia, una a Matris uberibus Pueruli variolati avulsione declinari longeque abigi, quam ipsius parcere mortaliori quin adhuc & damno. Nil vero obstat, quominus Mater ipsa, humanissime cæteroquin excipienda, solitudinis tedium ad binos menses cum filiolo sustineat; quum Bonum Publicum privato semper anteferendum sit.

8. Hisce, aliisque rationum momentis conflatum Commentariolum,

vigesimonono die ejusdem Mensis Martii Publicæ Sanitatis Præsulibus obtuli. Ex horum Collegis bini delecti sunt Curatores, qui rei ulterius disquirendæ privatim præcessent, Ill. Principes Sanctæ Agathæ, & Ripæ. Ab his alii bini ad Institutum additi Judices Celeberrimi D. Dominicus Cotunnius, ac D. Vincentius Petagna. Interea temporis mihi renunciatum, Præclarissimum D. Michaelm Sarconium instare, utpote qui ab anno 1770. ipsissimum meum Argumentum pertractasset, typisque fecisset publicum; indeque se in hanc disquisitionem immittere velle, meque forsan plagiarum indicare. Ejus igitur cæteroquin elaboratissimum Opus comparatum nimis festinanter a me evolvendum fuit: expulsoque plagii timore, eductisque ab illo duodeviginti Propositionibus a meo Instituto, forte jam typis compendiarie tunc vulgato, longe diffitis (Confer. Addit. XVIII. num. 9., & XXV. num. 2. & 3.) alium effeci Commentariolum, quo apud Sanitatis Publicæ Præsules ab hac culpa me expurgare curavi. Vigesimo sexto Aprilis Judicium coram his Præsulibus indictum, & Ill. Sarconius huic præsto fuit, suamque exagitavit causam; sed qui Opus meum libraverant Integerimi Judices Vairus ac Dulcius, qui cum laudatis Cotunnio, & Petagna præerant, me longe aliam tenuisse viam retulerunt. Meum igitur Argumentum certamini committitur, mihiq[ue] novis difficultatibus stante pede in uno, quo modulo potui, satisfaciendum fuit. Confœcta disquisitione a disertissimis Judicibus res sic fuit definita: *Propositam Variolarum Morborumque Contagiosorum Extinctionem non per præcepta, sanctorumque, sed Regiis consiliis monitisque absolvendam.* In his efformandis Institutionibus aliqui ex Sanitatis Præsulibus Illustri Sarconio partem dare fatigabant. Mihi itaque, negotium meum recte peragenti, hujuscemodi injuriæ, tradito illis die 29. ejusdem Mensis libello, querela instituenda fuit. Res voto cessit, & construendarum Institutionum opus mihi uni demandatum fuit. In his concinnandis non aliis mihi institut labor, quam ut quæ Latino sermone sub Legum nomenclatione in hoc Opere indicaveram, in Italicum converterem, Legum rigore prætermisso. Die igitur tertio Maii harum Institutionum Autographum Sanitatis Præsulibus obtuli, iisdem fere numeris absolutum, ac in citato nostro Commentario (a) legitur. Præsulum mandato prælaudatis Judicibus, qui de eo cognoscerent, committitur. Horum Judicium, ad 29. diem mensis Julii protractum, illud fuit, ut *Institutiones satis bene constructæ, Variolarumque Extinctioni absolvendæ per aptæ, definitæ fuerint, at quæ Hominum Cætus perturbare valuerint (b).* Insuperabilem rem quum probe cognoverim, satius habui Publicæ Sanitatis Præsulum ad Regem Renunciationem urgere,

quæ

(a) Pag. 11. seqq.

(b) Ibid. p. 57.

quæ decimoquarto die mensis Augusti , disquisitionum judiciorūmque præcipua momenta comprehendens (*Confer. cit. Comment. (a)*) ad AUGUSTUM PRINCIPEM delata est. Perpenso *Sanitatis* Præsulum suffragio, Opus hocce quod typis daretur, expectandum mihi fuerat, maxime quod *Regio Diplomate* idipsum probatum fuit (*Confer. cit. Comment. (b)*). Quinque excesserant menses , quum alio Regio mandato Clarissimorum Virorum DD. Dominici Cotunnii , Dominici Cyrilli , & Antonii Sementino calculo idem denuo subjiciendum fuit, ut perpendarent num typis & auspiciis Regiis in publicum prodire dignum esset. Imperatis obtemperavi: redditoque novis Judicibus Operæ, quæ hujuscce rei novitas mihi attulit incommoda detrimentaque impavide sustinui. Decimo die Maii elapsi anni 1788. hi disertissimi Viri, ut de Operæ Sententiam ferrent, conventum iniere. Longius quam par erat disceptatum. Adversum persentiens Judicium, Humanissimum adii *Cyrillum*, quumque cognoverim æquissimum hunc Virum Renuntiationem , cuius concinnandæ junior Socius onus sibi assumpserat , minime obsignaturum , si æquivocam inveniret; eum iterum atque tertio enixe rogavi , ut illam , qualiscunque esset , subscriberet , quo me a longiori tædio liberaret. Sapiens hic meis indulxit precibus. Data itaque ad HUMANISSIMUM REGEM eorum Relatio, cuius mihi pernegatum exemplar . Tum ipsorum alicujus Discipuli quidam missitare , aliqui obgannire, unus vel alter Operis veluti misereri cœperunt. Res erat integra , & omnium scius prudensque, quia & ut id judicii genus quovis modo definitum qui rogaveram, JUSTISSIMUM adii REGEM, non aliud , quam prolatæ Sententiæ Exemplar ab eo impetraturus, ut perpenderem Operis culpam, qua in publicum prodire typisque Regiis committi indignum ratum fuerat. (*Confer. Addit. XXV. n. 1.*). Sed vicit, qua cæteros Principes præcellit, REGIS HUMANITAS maxima , eximiaque MUNIFICENTIA, unde & Relationis Exemplar signatum mihi tradi, & Opus typis Regiis in lucem prodire demandatum fuit, ut ex Regio Diplomate 27. Maii 1788., quod grato attentoque animo tuendum mihi semper erit. Hæc *Benevolum Lectorem latere minime decebat.*

9. Quanam methodo , & quanam dictione in hocce conscribendo Opere usus fuerim, quemquam morari non expedit. Instituti pondus nec scribendi ordine, nec locutionis vi exæquare unquam potui, quum ejus Objectum unius Hominis haud firmum robur longe supereret . Satius itaque habui Opus hocce in binas discernere Partes : quumque ejus Summam unica constituit Propositio, *Epidemicos*, scilicet, omnes Morbos esse Europæ exoticos, ab ipsaque eorum Acutos facillime expelli posse, ilium

(a) Pag. 54. seqq.

(b) Pag. 97. seqq.

illum selegi partitionis ordinem, quem reliquarum Propositionum, in illam recidentium, nexus aptiorem reddidisse mihi visus sum. Haud abrupta rerum serie, demonstrandas Propositiones quaquaversum ex intimis Observationum visceribus eductas secretasque apposui, uti & ab illis promanantes Conclusiones. In *Additionibus*, quas pro diluenda a postremis Judicibus inusta Operi macula, *in ipso*, nimirum, non adesse *Repertum aliquod integre novum*, quod aliquid utilitatis *Reipublicæ afferre valeat*, urgente Operis Editione, extempore, & quandoque nimis properato adumbrare coactus sum, nulla mihi superfuit horula, sub qua in illis ordinandis cogitare potuisse. Dicendi genus illud mihi arrisit, quod ad Historiam potius, quam ad Orationem pertineret. Quantum maxime potui perspicuum, planum, nec nimis exquisitum, minime vero barbarum. horridumque reddere contendi. A præclarissimis Auctoriis excerptas Observationes, Morborumque Epidemicorum Historias ut plurimum eorumdemmet verbis Operi inferendas necessarium autumavi. In ipso enim non de *Apoplexia*, *Pleuride*, *Affectione Hypochondriaco*, vel *Hysterico* pertractandum fuit, ut perquisitis apud millenos Auctores, qui de hisce scripsierunt, undique membris, aliis quidem verbis (& sæpius iisdem, suppresso tamen Auctoris nomine, ex quo illa contraduntur) sed non aliis rebus, Corpus veluti novum conflare, Tironibusque imponerem; sed *Analogia*, *Synthesique* Propositiones hactenus non vulgatae, vel minimum hucusque despectae, demonstrandæ mihi ita fuerunt, ut vel ab invitis assensum extorquere valuerint. Unde qui mihi adhuc in faciem Opus alienis verbis maxima ex parte construxisse obtruserunt, (nec deerunt qui in posterum culpabunt), apertissime declarant sc̄e Instituti mei momentum minime assequutos esse, nec Rei dignitatem pro merito æstimasse. Cæterum humani in me plurimum agnoscens, pro iis, in quos lapsus sum, erroribus, tam longe abest, ut Ingenuorum Virorum justum calculum rectamque censuram pertimescam, quin potius ex animo efflagitem: utpote Humani Generis Utilitati, Bonoque certe cessuram. Quæ hucusque passus sum adversa, aspera, dura, incompta, difficia, reticere juvat. Honestam Utilemque Causam Agitanti contemptus omnes contemnendi fuere: quum probe memor fuisset illius Immortalis Limnæi moniti (a): „*Adversariorum tela nunquam retorsi, acerrima convitia, infimulationes, cavillationes, buccinationes (præstansiorum longe Virorum, omni ævo, laboris præmia) tranquillo animo sustinui, nec suis Auctoriis bæc invideo, si inde ipsis apud vulgus gloria major. Fero bæc, quæ in me ne capillum quidem mutant; & cur non ferrem iniquos, qui a veris Botanicis & quidem consummatissimis, quibus affurgere debent illi, summis cumulatus sim encomiis!*“

(a) Spec. Plantar. Tom. I. ad Lectorem.

.... Εμοὶ δὲ τὸ μὲν τι τῶν μὴ εὑρημένων ἔξευρίσκειν,
ὅτι τι καὶ εὑρεθεν κρέσσον ἢ ἀνεξεύρετον, ξυνέσιος δοκέει ἐπι-
θύμημά τε καὶ ἔργον εἶναι· καὶ τὸ τὰ ἡμέρα εἰς τέλος ἔξερ-
γάζεοθαι ὠσαύτως.

.... *Mihi vero invenire aliquid eorum, quae nondum
inventa sunt, quod ipsum notum, quam occultum esse præstet,
Scientiae votum ac Opus esse videtur: similiterque & semiper-
fecta ad finem perducere & absolvere.*

Hippocrates De Arte Num.I.

SCRI-

SCRIBENDI OCCASIO.

Si qui, civilis hominum societatis, hisce nostris temporibus, infensissimi sint osores; neque tamen humanitatem ipsam atque recte ratiocinandi facultatem omnino exuerint, vel inviti cum cordatis viris omnibus fateantur oportet, Supremas Orbis Potestates eo saltem munere in humani generis Bonum constitutas esse, ut sub quocunque omnium saluti impendente discrimine, dum ignorarum atque incertum vulgus in contraria scinditur studia, ipsæ doctissimis firmissimisque illustratæ consiliis, ac heroicis impulsæ virtutibus, Imperii vires pro Republicæ incolumente affatim insumanter, & quandoque, ne illa pessum iret, quamproide exhaustant.

Veritatis hujuscemodum luculentum exhibent testimonium illæ, eximiis cumulandæ laudibus, ab Europæis Principibus statutæ leges, quibus provisum est, ut Pestilentiaz semina, mortigeros cultosque Europæorum cœtus, si iis libere divagari daretur, funditus depopulatura, ab hominum feracissimis orientalibus Regionibus, & maxime ab Australi Æthiopica plaga, ubi suum habent ortum suumque domicilium, in Europeas Nationes natura saluberrimas, per mare perve terras vel nunquam invehantur, vel infeliciter inventa vinculis sepimentisque angustum in locum coercentur.

Quid enim dulcius, utilius quid, quidve optabilius hominibus ab homine tandem præstari poterit, quam civium saluti consulere, eosque tutari a truculentissimo hoste, quem non sapientia neque stultitia; non pax non bellum, non excelsæ regum turres aut pauperum tabernæ, honorum culmina, nec nominis obscuritas, morum elegantia neque rusticitas, non mascula corporis virtus aut imbecillitas, vultus amoenitas nec turpitudo; non ætatis sexusque vigor aut infirmitas, preces nec minæ; nulla denique animi corporisve conditio arcere unquam, vel mitigare ita valuerit, ut non in omnes aperte immaniterque suam exerceret sacerdandi potestatem?

A

Cun-

Cunctis quidem viventibus binæ infitæ sunt a Summo rerum omnium Creatore physicæ leges ; sui nimirum *conservatio*, atque *speciei propagatio*. *Principio*, inquit Romanus ille sapiens Marcus Tullius Cicero (*a*) , generi animantium omni est a natura tributum , ut se VITAM CORPUSQUE TUEATUR , declinetque ea , quæ nocitura videantur , omniaque quaecumque ad vivendum sint necessaria inquirat ; ut pastum , ut latibula , ut alia ejusdem generis . Commune etiam animantium omnium est CONJUNCTIONIS APPETITUS PROCREANDI CAUSA , & cura quedam eorum , quæ procreare sunt.

Etsi vero organicæ partes , quibus contexta sunt cunctorum viventium admiranda corpora , varia & inter se longe dissita ad obeunda munia , constructæ conspiciuntur ; si tamen profundiori committentur perquisitioni , omnes , veluti circuli lineæ ad centrum ductæ , in id perpetuo concurrere comperientur , ut vitam vel in ævum (si datum foret) tenetam sartamque servent atque custodiant.

Hoc animantibus innatum principium ab incorrupto rationis lumine utentibus hominibus , ceteris vitæ commodis utilitatibusque semper prælatum fuit . Pyrrhum , inquit Ludovicus Cælius Rhodiginus (*b*) , qui Epirotis imperitavit ; qui post Alexandrum rei militaris prudentissimus est adjudicatus , ferunt , ubi immolaturus templo inviseret , non regni ampliorem modum , non de hoste victoriam præsignem , neque item gloriam illustriorem , aut divitias , & id genus alia , quibus mortalium plerique attoniti inbiant ; sed sanitatem modo a Diis comprecari solitum : ceu parte hac bene constituta , prosperius cessura viderentur omnia . Nam si toto sinu se se affundat fortunæ afflatus , absit autem valetudo recta , nullum illinc profuit emolumentum , quod juvet . Propterea ANTIOCHUM cognomento SOTERA prælio cum Galatis congressurum legimus in quietem arbitratum Alexandrum sibi assistere , monereque , ut priusquam in aciem milites perduceret , non aliud pro-

(*a*) De Offic. lib. I. pag. 464.

(*b*) Lection. antiq. lib. IV. cap. XXIII. p. 186.

proponeret illis signum, quam hygienen, id est, bene valere, quod, quum is non neglexisset, nobilem de hostibus victoriam est assequutus. Scimus porro Mandatorum librum ab Imperatoribus dari solitum, in quo praeceptum primum erat de Sanitatis cura. PYTHAGORAS quoque in epistolis non alia est usus consalutatione, quam ut juberet Hygienen. Id institutum & Pythagorici mox servarunt, veluti animæ corporique nil amplius congrueret; hoc uno hominis bona universa comprehendenderentur. Quin & Symbolum, quo inter comparcs uentrenerunt, dicebatur Ygeia, id est Sanitas. Quorsum vero humana, hac super re, congerere documenta, si vel ipsius AETERNI NUMINIS oraculo (*a*) definitum sit, quod Non est census supra censem salutis corporis?

Id vero summæ ceteroquin humanitatis atque pietatis officium haud ipsorum Principum maxima caret usura, maximoque emolumento. In confessu enim est apud politices Scriptores Regnorum sumorumque Imperiorum tutamen, robur atque potentiam vel una subditorum populorum multitudine frequentiaque firmari.

Quantacumque sit cunctis Principibus illimitata dominiandi potestas; feraces argenti aurique fodinæ; opum magnificentia; interminati provinciarum fines; ditissima fortissimaque per mare perque terras armamentaria: vel pro nihil hæc fere reputanda forent, si eosdem affluens hominum concursus destituerit; quum, deficiente vitorum robore, hostium præsto erunt incursions; & mortalium penuria agri vel frugiferissimi tribulis, sentibus atque tetro obumbrentur silentio; oblitterentur fere artes omnes; mercimoniarum semper erit curta supellex; egestas longe lateque peragrabit, & Regnorum inde Imperiorumque necesse est consequatur interitus, uti quamoptime norunt rerum politicarum sagacissimi.

Quot præterea eximiis excepti sunt laudibus atque honoribus qui divinam scientiam Medicam perdocte callentes, ejusdemque artificialem operam diserte scitissimeque navantes, morbos vel omnes e republica conati sunt avertere,

eamque ab iisdem incolu[m] magna ex parte servare? Unde, spretis profani vulgi, in sacram messem temerariam fal-
cem ignaviter mittentis, improbis criminatibus, a viris
doctissimis justissimisque vita & sanitatis præsules atque re-
ctores, optimeque de humano genere merentes omni ævo
sunt consalutati, tantique habiti, ut a superstitionis homini-
bus divinos quandoque consecuti sint honores, vel saltem
illud a Marco Tullio Cicerone prolatum elogium (*a*), quod
*Homines ad Deos nulla re propius accedunt, quam salutem
hominiibus dando.*

Ait proh dolor! Dum Europa a tot solertissimis invi-
ctissimisque moderata Principibus ab hoste infestissimo, qua-
lis *bubonica Pestis* est, sedulo sibi semper cavit: Dum acu-
tissimorum ingeniorum feracissima, undique & quovis ævo,
sed maxime nuperis temporibus, non secus ac olim Græ-
cia, uti in omni scientiarum genere, ita & in re Medicæ
summos protulit viros doctrina exornatos, moribus gra-
ves, ingenio acres, studio rerumque omnium peritia sapien-
tum numero recensendos: Dum regia magnanimitate eorum
non paucos, ut ad majora artis Medicæ incrementa exco-
gitanda provocaret, ad suprema evexit honorum culmina,
opibusque ditavit; interea temporis, arcano summi Numinis
judicio, aliam vel *bubonica* ferociorem Pestem, quam multis
retro saeculis, dum perpetuis dirisque bellis discruciatatur,
medicis destituta luminibus, veluti inscia in plenum admisit
sinum, nostra autem tempestate utut *physicis, chymicis, ana-*
tomicis atque *botanicis* expolita inventis, illustrataque doctri-
nis, etiamnum torpens & nimio prehensa sopore, nutrit, fo-
vet, amplectitur, & quod mirum, eidem tanquam herculeæ
lerneæ hydræ humanas addicit viætmas.

Quid? Si ingentem excidiorum cumulum, quem Variola
per Europam omni tempore a primo in ipsam ingressu co-
acervarunt, & hucusque congerere non destitunt, quisquam
ob oculos fibi ponere patiatur; nulli dubitamus, quin eas-
dem peste *vulgaris*, fame, belloque Europæis Nationibus per-
nicio-

(*a*) *Orat. pro Quint. Ligari. circa fineim.*

niciosiores extitisse, & adhuc perstare, ultro datus sit.

Pestis quidem, fames, bellum post longa ut plurimum temporum intervalla recurrent; suos habent circumscriptos angustosque limites; & ubi sœviunt, a plurima, quin & maxima hominum multitudine fuga & circumspectione eliduntur deflectunturque. Variolæ autem, nullo opposito impedimento, libere per singulas Europæ regiones veluti quemdam per orbem indesinenter circumvolvuntur, & ubique locorum longe lareque discurrunt; quinimo nostris diebus eo res progressa est, ut in quamplurimis magna civium copia affuentibus urbibus, celebrioribusque emporiis statam ac firmam detineant sedem: omnesque, quos offendunt, quosque prius non occuparunt, nullo discrimine aggredientes, quovis tempore, omni die, perpetua hominum clade universam vastarunt Europam, inque dies populantur.

Tantorum malorum si rimemur causam, non aliam profecto comperiemus, quam haec tenus haud examissim pensitatem vel ab ipsis medicinæ Proceribus Variolarum naturam atque originem, uti & non satis accurate eruta ratiocinia ab adhuc bene perpensis earumdem phænomenis, & quidem ob hucusque minus perfecte evolutam *Epidemicorum* morborum genuinam *Pathologian*.

Ineluctabili fere ducti *philautia* omnes perpetuo ruimus in nova condenda *systemata*; in peregrinas excogitandas *hypotheses*; in aliorum improbos, aliqua certe utilitate minime carentes, evertendos labores.

Mirum! Dum abstrusissima, & a sensibus longe remota complecti contendimus; obvia, expedita, plana, &, quod summum interest nostra, ad hominum salutem atque incolumitatem quammaxime pertinentia, quæ simplex rerum patens Natura quotidie nobis observanda meditandaque offert, tanquam spernenda præterimus. Cœlum speculamur, & pedem ad lapidem veluti cœcutientes illidimus. Omnes hodierni *hippocratici* avemus conclamari, *Hippocratis* doctrina (exceptis nonnullis medicinæ præsulibus) leviter, ac ut plurimum primoribus degustata labellis: frustra interea dolentes post tot præclara *Anatomæ* ac *Physices* inventa, morborum

borum *Pathologian*, atque *Therapejan* spissis adhuc intenbris versari.

Sed vel in ipso agonis limine unus aut alter ex fœcundissima pseudo-aristarchica familia antesignanus, crispato supercilie, voceque horrifica, sequentia in faciem mihi forsan obtrudet: *Quis tu, ut, confarcinatis levissimis sententiis, tam audacter illustres tot de medica republica benemerentissimos Asclepiades socordiæ, vel præconceptæ opinionis insimulare non erubescis?* Et quid tandem vana confusus audacia in animo volvis, quod in re tam apposite pertractata, a millenis atque millenis, eximia ut plurimum doctrina præditis, auctoribus absoluta, & veluti extremo perpolita lapillo, tibi vindices tanquam ab aliis intentatum?

Enimvero, ita me Deus OPTIMUS MAXIMUS sospiter, uti vere a mea abhorret natura quemquam scriptorem de hominibus benemeritum debita laude fraudare. Nullum hucusque adii auctorem, a quo instructior non evaserim: Sed, quoniam, ipso acerrimi ceteroquin ingenii, gloriaque percutido, Claudio Galeno fanciente (a): *Nemo nostrum satis esse potest ad artem simul & constituendam & absolvendam; sed satis superque videri debet si quæ multorum annorum spatio priores invenerint posteri accipientes, atque his addentes aliquid, illam aliquando compleant, atque perficiant;* non est cur alicui vitio vertatur, si quæ falsa in artem prope divinam irreperserunt principia, pro virili enucleare studeat.

Variolarum, imo & omnium *epidemicorum* morborum doctrinam mancam, incompletam, incertam, satisque obscuram etiamnum manere, ex ingenua doctissimorum Medicorum confessione compertum habemus; idque luculenter evincunt tum inconstans in dies excogitata eisdem curandi methodus, cum sæpiissime infelix eorumdem curationis atque prognoseos eventus. Unde nec longe a veritate aberraret, qui *epidemicorum* morborum doctrinam inculto agro spissis obnubilato tenebris, saltibus ac barathris prærupto, imperviis occupato sylvis, atque portentosis mortiferisque oblitio monstris

(a) Extr. ord. class. Comment. I. in Aphorism. Hipp. I. p. 2. G.

stris comparaverit. Objurgandusne igitur colonus ille, qui falce haud inobsequiosa sentes ac tribulos in illius ingressum satos, vel incuria enutritos amputare saltem enititur, ut securiorem posteris viam commonstret, qua illum impavide lustrare, in lucem atque planitem ducere, dirissimis expurgare feris, & frugiferum summo humani generis emolumento ipsi tandem reddere valeant; ne tribulis spinisque sub ipso limine deterriti, vel ingredi non audeant, vel hærentes impingant?

Quod nos spectat: Quæ nostras excitavit curas, hæc fuit occasio. Mense Aprili anni 1782., qui patriæ meæ, oppido mirum Viagrandensi prope Catinam sito, puerorum ex variolis confluentibus eladæ lacrimabilis fuit, quinquennis puer plethoricus, cohærentibus variolis prehensus meæ curæ committebatur. Difficilis earumdem eruptio ad quintum usque totius morbi diem graviter ægerulum divexavit. Celebrata quarto die sanguinis missione, appositisque escharoticis, morbus in laudabilem morem se recepit. A quinto ad decimum-sextum diem pustulæ ita suppurationis ac decessionis stadia peregisse mihi visæ sunt, ut, ceteris peroptime concurrentibus signis, sanitatis spem sollicitis parentibus iterum atque tertio facere non dubitaverim. Mane decimoseptimi diei, ubi ad ægrotum accessi, sicca ipse corripitur tussi, a qua vel momento temporis exorta hæmoptysis, perbrevi spiritus vias occludens purpuream pueri animam, pene inter manus meas luctantem, ad cœlum avolare coegit.

Dolenti atque insolito spectaculo commotus, consulto in memoriam revocare studeo quotquot legeram infelices atque extraordinarios Variolarum casus; at inter se collatis omnibus, hunc supra reliquos tanquam inobservatum compcri, ob præcipitem nec forsan præcognoscendum interitum.

Nocte dieque ad diutinum tempus pueruli jamjam expirantis effigies mihi ante oculos obversabatur, meam mihi increpans inscitiam. Huic molestiæ occursum, statui Vario-larum provinciam, veluti nunquam perlustratam, iterum atque iterum introspicere, inque id omnes vires intendere, ut saltem probabiliorem tam diri morbi efficientem causam indagarem.

Ad-

Adversariis igitur per capita comparatis, quotquot præ manibus habui Variolarum tractatus, atque *epidemicarum* constitutionum historias, ad plures menses meditabundus perlegi; præcipuaque ipsarum phœnomena circa *ortum, causam, invadendi morem, prognosin, prophylaxin* atque *curationem* ex observationibus tantummodo petita suis in locis exscripti.

Sub hac elucubratione sensim in eam deveni sententiam, *in Variolarum morbo aliquid magnum subesse, hættenus non evolutum neque cognitum*: Quidnam vero id esset, nunquam intellecturum putabam, donec ipsarum origo atque causa penitus perspecta non fuerit.

VARIOLARUM DOCTRINA IMPLICATISSIMA.

Ubi ad Variolarum doctrinam sedulo perpendendam animum appuli, mirum dictu quot præstantissimorum Medicorum hæreses sibi invicem adversantes, præcipue in definienda efficiente earum *causa* obrepisse hærens conspexi! Spectavi insuper acres dissensiones circa earumdem *originem* atque *ætatem*. In ipsarum *curatione* inveni ferali parte pugnatum pro *sanguinis missione, emetico, purgantibus, methodo antiphlogistica, vel diaphoretica, vesicantibus, balneis, opiatis* admittendis vel refellendis; & quidem in medium prolatis ab utraque pugnantium parte repetitis observationibus. Adnotavi clarissimorum virorum jurgia, amarulentas contentiones, conscientiæ anxietates, & vix non Ecclesiæ anathemata pro Variolarum *infestatione* amplectenda vel proscribenda; dum interim comperi, isthoc ceteroqui utili invento Europam, uti olim Romani februæ Deæ (a), ne infensius in eosdem sœviret, templo sacrificiaque addixere, dira adacta necessitate non semel variolofo monstro humanae hostias reipublicæ chariores utilioresque sponte devovisse. Non sine tandem stupore animadverti, Variolas, quæ *æquo pulsant pede pauperum tabernas, regumque tresses, sacra Imperatorum, Regum, Principum, Magnatum, maximarumque Fami-*

(a) Valer. Maxim. cap. V.

Familiarum capita , a *bubonica* Peste ut plurimum intacta ,
fatali falce obtruncasse , irritis heroicis Artis Apollineæ au-
xiliis , contemptaque summorum Medicorum dexteritate .⁹

Hisce lugubribus eventis , ac dissimillimis sententiarum
ideis obrutus ac pene exanimatus ; neque hilum interea pro-
evolvenda Variolarum *origine* atque *causa* , quæ mihi præ ce-
teris in votis erant , instructior effectus , ulteriore hujsus rei
disquisitionem in aliud distuli tempus : ac ubi ab opinionum
implicationibus me expeditum cognovi , novum insumpsi la-
borem ; & veluti cribro , quæ ad Variolarum *causam* atque
originem proxime spectarent , probe secrevi , accuratiorique
disposui ordine .

Hac ultima rerum discretione peracta , atque pensitata ,
clare persensi Variolarum doctrinam , a *Rhaze* , omnium
primo earumdem accurato scriptore , ad nostra usque tem-
pora veluti per manus traditam , tam variis circa earum *or-
tum* atque *efficientem causam* hypothesibus , oppositis judiciis ,
innumeris ambagibus , pernicioſisque dissidiis fuisse impeditam ,
ut minime hæserim , quin crederem eamdem *Gordis Vinculum*
adamussim referre , ea nodorum serie adstrictum (a) , ut unde
nexus inciperent , quove sese conderent , *nec ratione nec visu*
percipi posset .

Verum enimvero , quamquam plurimæ , nec in unum
locum congerendæ de Variolarum *etate* atque *efficientibus*
causis scriptorum opiniones recenseantur ; ad hæc tamen
summa capita quodammodo redigi posse existimo .

I. *Variolæ veteribus Medicis tam Græcis quam Latinis*
fuerunt notæ .

II. *Variolas Hippocrates nec Galenus neque Latini antiqui*
Medici perspectas habuerunt .

III. *Variolæ hominibus sunt connatae* .

IV. *Variolæ ab occulto aeris maligno statu ortum du-
cunt* .

V. *Variolæ febrium synocharum sunt veluti crises* .

VI. *Variolæ ab aliqua causa semel a parentibus contractæ*

B

ber-

(a) Quint. Curt. lib. III. p. 27.

hereditaria propagatione in filios transmittuntur.

VII. *Variolæ a depravatis atmosphaeræ constitutionibus promanant.*

VIII. *Variolæ a manifestis atque sensibilibus sex rerum non naturalium vitiis, sive a concursu variarum causarum, absque ullo in humanis corporibus neque in ipsis causis præexistente contagio nasci posse videntur; & semel sic ortæ dein per contagium quamlatissime diffundi possunt ac multiplicari.*

IX. *Variolarum causa aer est, non quatenus purus, sed miasmatibus in centro terræ successu temporis sensim genitus, & tempore, quo illæ in homines incesserunt, eruptis, inquisitius.*

X. *Variolæ ab invisibilibus animalculis per aerem volantibus, seseque generatione multiplicantibus, profiscuntur.*

Ut vero harum hypothetum falsitatem implicationemque pro se quisque penitus inspicere valeat, variolosi morbi præcipuos characteres atque proprietates strictius hic præxere operæ pretium esse putamus.

Genuinarum Variolarum Descriptio.

§. I. Genuinæ Variolæ, variæ indolis ac speciei pustulæ sunt, quæ a parvissimis rubris maculis sive tumoribus sensim sensimque augescentibus per corporis superficiem in papulas elevantur, eminentque. *Magnitudine* nunc lentem, nunc minimum pisum ut plurimum æquant. *Numero* modo paucæ & majores, modo plurimæ & minores. *Figura* vel rotundæ, quæ dein acuminantur, & in acuminis fastigio perforantur; vel depressæ, inque ipsarum centro inæqualiter ruptæ fossula sæpe nigra excavantur; nunc siliquas, nunc æmulantur verrucas; modo veluti in unum confluentes erysipelatosum fere efficiunt tumorem faciem totam contegentem; nunc inter se invicem implicitæ in vesiculos ad nucis juglandis magnitudinem attolluntur. *Substantia* vel laudabili pure, vel seroso aut aquoso ichore, vel spissa nec facile solubili materia, & quandoque solo flatu replentur. *Colore* modo albæ sunt, modo rubræ,

bræ, quandoque subflavæ vel purpurascentes, aliquando lividæ vel subnigræ. Pro diversa enarratarum proprietatum conditione in *discretas*, quæ ut plurimum *benigne*; in *confuentes*, quæ semper *malignæ*; inque *adhærentes*, quæ dubii, & sœpe *lethalis* eventus, dispesci sueyerunt. Cujuscunque ætatis, sexus, atque temperiei homines, quos prius non occupaverint, vel qui nimis rara succorum antipathia prædicti non fuerint, semel tantum invadunt; nec brutis ipsis parcunt. *Contagione* ab homine, quem tenent, in alios vel per *immediatum contactum*, vel per *fomitem*, vel per *aerem* ad *aliquid distans*, atque per *bodiernam insitionem* transiliunt: quo *epidemico* charactere munitæ ab una in aliam regionem per homines, mercesque, ipsarum miasmatibus coquinatas, commercio propagantur; unde longe lateque grassantes multa clade regna atque imperia depopulantur. Non paucos morbos, & quidem contagio munitos vel secum vehunt, vel post se relinquunt, febres nimirum tam continuas quam intermittentes malignas, tusses, phthises, aquam inter cutem, aliosque mali moris affectus. Quovis anni tempore, sed maxime verno æstivoque sœviunt. Binis retro sæculis vel in ingentes urbes post aliquot recurrebant temporum intervalla, nostris vero temporibus in emporiis & magnis civitatibus fere perpetuam tenent sedem, & frequentius ipsa oppida aggreduntur. Corpus vel sanissimum adortæ per integrum fere hebdomadam nullo se produnt signo, ut patet ex insitione ipsarum. Ubi sua miasmata ad actionem venerint, *laßtudo*, *virium languor*, *somnus turbulentus ac pavore plenissimus*, *ciborum fastidium*, *nausea*, *vomendi conatus*, *sternutationes*, *frequentes oscitationes*, *pandiculationes*, *caloris frigorisque vicissitudines*, pro diversa corporum textura diversimode & veleti repente hominem impetunt. His accedunt *artuum tremores*, *convulsiones* maxime in pueris *epileptica*; *caput* & *dorsum* *vehementi dolore* distrahuntur concutiunturque; *facies* quasi inflammata rubescit; *oculi tument*, *illacrimantur*, & *lumen fugiunt*; *lingua* ut plurimum *arida* est; *vox rauca*; *difficilis respiratio*; *punctionis sensus* & *pruritus*, uti & *ingens calor* per totum corpus; *magna anxietas* & *perturbatio*,

tio , tuffis , sitis , cumque his febris ardens , & totius fert corporis rubor præsto sunt . Hæc ad tertium diem vel immutata manent vel ingravescunt . Tunc vero exiguae rubrae maculae , pulicum morsibus persimiles , sed tamen rigidae in facie & collo primum conspicuntur , quæ dein pene per totam corporis superficiem , & quo aeri liber adest accessus , si morbus non mitior sit , vel disperguntur , vel confertim erumpunt : sic os , linguam , palatum , fauces , nares , aures que invadunt . Quinto die mole augecentes variam pustularum superius descriptarum formam induunt , & pro varia ipsarum indole nunc ad sanitatem , nunc ad interitum diversis symptomatibus hominem afficiunt .

*Cunctarum Hypothefium circa Variolarum Pathologian
incoharentia , interque se se aperta
contradiccio .*

Refellitur hypothesis prima : Variola veteribus Medicis tam Græcis quam Latinis fuerunt nota .

S. 2. *Rhazes* , qui initio decimi seculi nostræ æræ adhuc vigebat , quiique rei medicæ peritissimus quicquid sparsim atque imperfecte a paucissimis Arabicis Ægyptiisque Medicis de Variolis traditum fuerat omnium primus summo cum labore , aptaque methodo ad quamdam redegit scientiæ per tractationem , suisque observationibus adauxit , *Tractatu de Variolis & Morbillis* (a) , quosdam sui temporis Medicos acriter redarguit , quod Variolas Galeno perspectas non extitisse afferuerint , adducitque quatuor Galeni textus , in quibus *Variolarum* nomen aperte scriptum inveniri refert : ipse interea ingenue fatetur Galenum neque hujus morbi causam explorasse , neque ullum adversus eumdem proposuisse remedium , et si in ceterorum morborum caussis investigandis , & illorum remediis inveniendis accurate diligens fuerit , unde id mirari non desinit . Subdit insuper se sciscitatum Syriacæ & Gra-

(a) Apud Mead Oper. Medic. cap. I. p. 57. seq.

& Græcæ linguæ peritos Medicos circa Variolarum antiquitatem, haud instructiorem evasisse. Doluit tandem non omnes Galeni libros ex Græco in Arabicum sermonem fuisse translatos, nec a Medicorum ullo de Variolarum *causa* atque *curatione* aliquid certi ac distincti definitum esse, nulla facta hac super re *Hippocratis* mentione.

S. 3. Frugi hominem fuisse *Rhazzen* planeque veracem sua ipsius in scribendo ingenuitas perspicue declarat. Minime igitur dubitandum eundem apud Arabicam quorundam librorum Galeni versionem, in quatuor diversis Tractatibus, *Variolarum* verbum scriptum reperisse; præsertim quod in latina Galeni operum interpretatione, *Venetiis* apud *Funetas* anno 1556. edita, adhuc sequens legatur textus (a): *Sanguis autem si temperati calor is est, phlegmonem generat, si calidior & subtilior, erysipelas generat; si calidissimus, sacrum ignem facit, & Variolas.* Quum vero ex latinis Medicis Græcæ linguæ peritissimis nemo extiterit, qui, utut Variolarum vetustissimam propugnaverit ætatem, unquam tamen asseruerit in *Hippocratis* vel *Galeni* græcis monumentis *Variolarum* verbum scriptum reperiri, sed tantummodo nomina *exanthemata* pro Variolis, uti & *ecthy-
mata* pro Morbillis; apud omnes in comperto futurum esse arbitramur, *Rhazzen* græci idiomatic inscium in exscribendis allatis *Galeni* locis arabica hujus librorum versione usum fuisse, arabicumque *Galeni* interpretem, vulgatis jam per *Ægyptum* *Arabiamque* tunc temporis sic vocatis Variolis, verbum græcum *exanthemata* Variolas, *ecthy-
mata* vero Morbillos vertisse; sicuti & in latina jam exscripti *Galeni* textus versione idem præsttit ejus interpres *Demetrius Constantinopolitanus Florentiz* (b) commorans ad saeculi decimiseptimi initium, quo tempore apud *Italiam* Variolarum grassatio longe lateque increbuerat. His positis, quam maxime implicata videtur asserta per *Rhazem* Variolarum antiquitas, a sui temporis Medicis impugnata; syriacæ & græcæ linguæ peritis ignota, nulli-

(a) Cl. VII. Tract. de Ocul. Partic. VI. Cap. I. p. 189. G.

(b) Eloy Dizionario. Stor. della Medic. lit. D. Traduz.

nullique vetustæ historiæ hujus morbi vel aliquas proprietates (§. I.) referenti innixa.

§. 4. Celebres Medici *Fracastorius*, *Vallesius*, *Ballonius*, *Alphanus*, *Colle*, *Sennertus*, *Riverius*, *Willisius*, *Drelin-curtius*, & quotquot *Hippocrati*, *Galen*, veteribusque latiniis Medicis Variolarum morbum innotuisse defendunt, evincere conantur, hos vetustissimos rei medicæ scriptores sub *exanthematon*, *ethymaton*, *herpetum*, *pustularum*, *papularum* atque *pituitæ eruptionis* vocibus *Variolas* atque *Morbillos* descripsisse. Omnes tamen ultro dant *exanthematon* generico nomine cutis *maculas*, variæ generis *pustulas* ac *papulas*, *petechias*, diversos *tumores*, *erysipelas*, aliasque corporis *efflorescentias*; *ethymaton* vero non paucas ipsius cutis *eruptiones* exprimi ac designari: quinimo ex Ballonio (a) habemus inter *exanthemata* & *ethymata* exiguum aut nullum intercedere discrimen, idque solum quod priora *efflorescant*, ultima vero ex *Gorrœo erumpant*, sive impetu *foras prodeant*. Esto vero *exanthemata* vel unas *pustulas*, quæ figura & magnitudine variolas exæquant, denotare. Quid? *Pustulae* Variolis persimillimæ in febris tam *epidemicis* quam *endemicis*, in igne sacro *zona* dicto, in herpetibus sic proprie vocatis, in lue venerea, lepra, scorbuto &c. præsto sunt; attenuatum variolosum morbum, characteribus §. I. enumeratis munitum, non constituunt. Variolarum antiquitatis assertoribus summum incumbebat onus demonstrandi veterum Medicorum *exanthemata* cum variolosi morbi proprietatibus symptomatisque (§. I.) saltem præcipuis fuisse conjuncta, quo institutum eruerent argumentum, quod ab ipsorum nemine peractum. An clarissimi ab illustri *Van-Swietenio* (b) commendati *Habnus* & *Trillerus*, nostris diebus Variolarum antiquitatem tuentes, huic satisfecerint argumento, nos quidem latet, utpote quod ipsorum hac super re pertractiones *Siciliam* hucusque fortasse haud penetraverint. Ceterum summopere miramur, inter tot tantosque de re medica benemeritos Viros,

(a) Lib. II. Consil. medic. histor. V. Comment. p. 103.

(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1379. p. 1. & 2.

ros, neque unum auspicato hactenus excogitasse atque instituisse, summo quidem studio perpendendum, *problema*, cuius solutio permagnam *Europæ* utilitatem afferre quivisset: *Num, nimirum, Variolæ* (quocunque tandem tempore primitus in *Græciam*, inque reliquam *Europam* irreperserint) *morbis fuerint Europeis Nationibus indigena, an potius alienigena?* Si hæc non absolvatur disquisitio, nihil intererit an *Hippocrates* variolosum morbum descripserit, necne. Porro *Hippocrates* & veteres omnes Medici, imo & ipse *Moyses* cunctorum mortalium antiquissimus & divinus scriptor *vulgarem* pestim exploratam habuere. At hæc veluti homini coœva antiquitas nunquam effecit, ut *Europæ Nationes*, ubi id truculentum malum sibi omnino exoticum, haud vero vernaculum & patrium probe agnoscerent, e suis finibus quatuor ab hinc retro sæculis expellere summa vi, summoque studio non enixaæ fuerint, etiamsi Hippocrati notum fuerit.

Conclusio prima.

Igitur juxta Variolarum antiquitatem afferentium (§. 2. 3. 4.) judicia, incertum videtur, num *Variolæ Græcis atque Latinis* vetustis Medicis notæ fuerint.

Refellitur Hypothesis secunda: *Variolas Hippocrates nec Galenus, neque Latini antiqui Medici perspectas babuerunt.*

§. 5. Quisquis, in investiganda veritate, res non verba metitur, ultro concedet præclarissimos medicinæ coryphœos *Mercurialem*, *Sydenhamum*, *Listerum*, *Freindium*, *Meadium*, *Huxhamium*, *Tyssotum*, *Swietenium*, *de Sauvagesium*, aliosque ex recentioribus tutori pro stabilienda Variolarum ætate incedisse via, dum uni historiæ veritatis magistræ adhærentes, atque hujus morbi primam notitiam non ex vetustis tam *Græciae* quam *Latii* Medicis, sed ex *Arabum* scriptis assecuti, concludendum esse arbitrati sunt, *Variolas sub Mahomedano-rum*

rum imperio, æræ nostræ nimirum seculo sexto, quo Arabes Medicinæ adhuc sunt potiti, Arabiae primum innotuisse, indeque in Europæas Nationes a Saracenis contagioso commercio fuisse infectas. Quum vero hi celebres Viri nec certum Variolarum domicilium, neque hunc morbum Europæ alienigenum demonstraverint, systematibus architectandis apprime indulgentes; variolosum morbum veluti humanæ naturæ tributum, nemini declinandum, omnibusque ineluctabili fato preferendum firmiter adstruxerunt, tanquam malum e naturæ visceribus noviter eductum. Quo factum est, ut quicquid veritatis huic hypothesi inerat, summis implicationibus pessum dederint, & quidem præpedita posteris via cam recte expediteque assequendi.

Refellitur Hypothesis tertia: Variole hominibus sunt connatae.

§. 6. Laudatus Rhazes ea compulsus observatione, quod hominum nemo, nisi forte unus aut alter, a Variolis per totam vitam immunis permaneret, efficientem hujus morbi causam (a) iisdem *infiam* opinatus est; *mutationem*, scilicet, *sanguinis infantilis musto simillimi per fermentationem in sanguinem juvenum vino jam defæcato coquandum*, & quidem secretis per corporis superficiem impuritatibus. Huic Rhaziana opinioni cuncti Arabes adstipulati sunt; quibus se subscrysere Fracastorius, Riverius, multique ex latinis Medici, immundiciem atque infectionem a primo hominis ortu in sanguine relictam, ex menstruo, quo foetus, ut ipso asserebant, in utero matris nutritur, pro Variolarum causa adstruentes. Neque ab hac sententia longe abierunt Wilheli ex partibus spermaticis; Sylvius ex glandulis renalibus; Ettmullerus ex acido-salino lacte; Dolæus ex acido salino volatili corporibus *implantato*; Hoffmannus ex obstructis medullæ spinalis tubulis; Hahnus ex humani corporis evolutione atque efflorescentia; recentiorum aliqui ex im-puri

(a) Tract. de Vario. & Morbill. apud *Madd Oper. Medic.* cap. I. p. 53.

puri sanguinis quisquiliis in umbilicali fœtus funiculo restituantibus, earumdem causam repetentes; quum in id hi omnes convenire videantur, Variolas hominibus esse *connatas*.

§. 7. Potiorem imo unicam rationem, qua hi præclarissimi viri hanc hypothesim exceperunt, eandem afferunt, quam attulit *Rhazes*, quia, scilicet, ex hominum millibus vix unus reperiri liceat, qui per totam vitam a Variolis immunis evaserit. Quid? si hæc hominum ad Variolas excipiendas proclivitas *connatas* iisdem evicerit earum causam, etiam reliquorum contagiosorum morborum causa & ipsis *connata* esse deberet. Ex mortalium siquidem millibus vix unus per totum vitæ curriculum a peste *bubonica*, a *morbo ungarico*, a *petechiis contagiosis*, a *lue venerea*, *scorbuto*, *scabie*, ceterisque contagiosis morbis incolumem se præstabit, si *juxta* peculiares contagium horum morborum suscipiendo modos mille homines cum quovis ex his coinquinato diversentur; nisi hic unus apprime rara insuetaque succorum antipathia præditus sit. Quid? an ante & post totius orbis terrarum eluvionem Variolæ perpetuo homines divexarunt? an *Moyses*, qui pro extirpando ab Hebræorum finibus lepræ contagio tot protulit vel in ipsos populorum Principes saluberrimas (*a*) leges, Variolas, quæ contagione suam vastassent nationem, nec describere gravatus esset? An totius *Americæ*, Promontorii *Bonæ spei*, *Austro-orientalium insularum*, *Tauricæque* gentes ad seculum decimum sextum, imo & ad nostra usque tempora Variolis non impeditæ, ex longe diversa, qua nos, natæ sunt hominum progenie, & tum maxime quum ad ipsos appulit hujus morbi contages, vctusto ac naturali illo immunitatis privilegio infelicitæ sunt orbatæ? Quid? quæcunque viventium corporibus insita causa necessariis, certis atque definitis *mechanicis* motibus suos edit effectus, ut dentium eruptio, permutatio, barbæ pullulatio, aliæque naturales corporis evolutiones clare testantur: an igitur natura unas Variolas peculiari prærogativa donavit, ut ejusdem in ceteris absolvendis immutabilem ordinem atque institutum susque deque perverterent? An

C

huic

(*a*) Levit. cap. XIII. & XIV.

huic tantummodo *connato* morbo infantes, pueros, adolescentes, juvenes, viros, senes, ætate confectos, nullo ordine nulloque certo tempore, adoriendi facultatem largita est? Quid demum? Nonne omnium absurdissimum est, sapientissimique rerum Conditoris bonitati absonum, eumdem, cuius summæ liberalitati non existentiam modo, sed, quæ eamdem comitantur, commoda atque oblectamenta, animantium genus omne summopere debet, tanquam funerum atque vastationis cupidum, in hominum corporibus excidii germina data opera ita occultasse, ut in primoribus vitalis auræ anhelitibus eadem tenella abriperent, lybitinæ sacrarent, vel saltem deturparent atque infringarent?

Conclusio secunda.

Abstardum est igitur Variolarum causam hominibus connatam opinari.

Refellitur hypothesis quarta: Variolæ ab occulto aeris maligno statu ortum ducunt.

§. 8. Connatam Variolarum causam (§. 6.) ipse Rhazes cunctis hujus morbi phænomenis explicandis ineptam animadvertisens, diversam pro hominibus ætate provedis excoxitavit, *occultos* (*a*), *nimirum*, *status aeris pestiferi*, *putridi*, *maligni*, & *contagiosi*. Scripsérat enim magnus Medicinæ parens Hippocrates (*b*), quod *non aliunde unquam verisimile sit morbos evenire quam ab aere*, *si is aut plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis sordibus inquinatior in corpus se ingerat*. Hippocratis sententiam quisquis penitus inspicerit, Rhazianum commentum nequicquam in ea requiret. Aliud etenim est aerem *morbidis sordibus inquinari*, longe aliud esse *pestiferum*, *putridum*, *malignum*, *contagiosum*. Subtilis admodum aliquibus

(*a*) *Tra&g. de Variol. apud Mead Oper. Medic. cap. I. p. 54:*

(*b*) *Lib. de Flativ. num. 6.*

bus hæc distinctio videri poterit. At eosdem obsecramus, ne prius contra nos sententiam dicant, quam errores quantopere exitiales ab isthac intricata indigestaque verborum formula, vel ab hodiernis Artis Medicæ Proceribus usurpata, exortos, cognitos habeant. Perpendamus itaque, an Rha-
zianus aeris status *pestiferus* & *contagiosus* experientæ re-
spondeat, necne. Æthiops quidam *Pamphili de Narvaez*
mancipium (a) variolatus *Americanam* appulit, ac variolas il-
luc omnino novas *Zempoolanis* tunc primum communicavit,
indeque per vastissimum illud orbis terrarum continens dis-
seminatæ fuerunt. Hollandensis navis (b), in qua nonnulli
sub itinere variolis ægrotaverant, Promontorium *Bonæ spei*
intrat, & incolis *Hottentotis* ad ea usque tempora invi-
sum hunc morbum concessit. Gregarius miles variolis ob-
rutus (c) *mense Januario Eboracum*, a pluribus annis hoc
morbo immunem, pervenit: Morbo interemptus sua conta-
gione totam infecit urbem. *Vindobonæ*, quo tempore nullæ
in urbe visæ fuerant variolæ, infantulus (d) illis extinguitur,
ejusque cadaverculum in amplio conclavi expositum variolo-
sum contagium in adstantes omnes, eum morbum non-
dum passos, transfudit. Si variolosarum grassationum ubi-
cumque locorum exordia diligenter Medici perquisivissent,
procul dubio sanctum nunc esset, variolas perpetuo quavis
in civitate oppidoque ab uno altero initium sumpsiſſe, &
contagionis fomite a loco infecto in sanum asportato, pe-
detentim eousque serpſiſſe, donec quamplurimas mortes ag-
gererent. Quæſo: Pamphili mancipium, navis *Hollandica*,
miles gregarius, Vindobonensis infantulus, Variolosum semi-
nium in eas regiones, civitatesque effundentes, advexeruntne
secum statum aeris *pestiferi*, *putridi*, *maligni* atque *conta-
gioſi*; an, sanissima illic existente atmosphæra, satis iisdem
fuit contagiosa morbi miasmata, *morbidas Hippocratis for-
des;*

C 2

(a) *Aſtruc de Morb. vener.* tom. II. lib. VII. p. 376.(b) *Mead Oper. Med.* lib. de Variol. cap. I. p. 34.(c) *Listerus apud Manget* tom. IV. B. M. P. p. 683.(d) *Swieten* tom. IX. in *Boerhaav.* §. 1382. p. 16.

des, vel proprio contactu, vel fomitibus, vel per aerem purum ad aliquod per breve distans, in sana corpora transmisso, quibus Variolæ longe lateque progressiva contagionis propagatione disseminantur? Sub hujus scriptionis tempore (& quonam hactenus nullo?) quot *Europæ, Americæ, Asie, Africæque* persaluberrimo loco positas urbes, purissimoque aere gaudentia oppida, Variolæ depopulantur! Nuperæ observationes demonstrant in magnis urbibus emporiisque, crebro ac quotidiano advenarum concursu frequentibus, quovis anno Variolas aut *epidemice* grassari, aut *sporadicorum* morborum more hac illac vagari. Id ipsum ab Ill. *Joanne Huxamio*, viginti annorum observationibus, *Plymuto* institutis, edocto, monemur. Num hisce urbibus aer *pestiferus, putridus, malignus, & contagiosus* continuo incubuit? Nobis persuadere nequimus. Incumbat vero: at quidnam esse caussæ dicemus, cur ab una semper statione in alias lentissimo quidem pede variolæ progrediantur; imo per integrum Nationem eodem tempore varia atque dissipata occupantes loca, cetera interposita vel vicinissima deserant illæsa? Num aer unicam tantummodo civium commorationem, divisosque locos inficit, sanissima, qua populorum cœtus reliqui fruuntur, interjecta atmosphæræ? Sane quidem a temporum, ab aeris nimirum, repentina vel magna mutatione promanantes morbi, integras familias, civitates, provincias, nationes, imo totam *Europam* brevissimo temporis spatio non semel oppressere; quorum §. 27. erit mentio. Hæc etiam momenta ruentem *Fernelii* opinionem, Variolarum efficientem causam (a) e sublimi cœloque superiorc delapsam, totique aeri occulte hærentem adstruentis, infringunt. Quum etenim Variolæ a sæculo ut minimum decimo per *Europe* civitates, regionesque continua circuitione se se volutantes, ne punctum temporis hucusque sèvire atque proseminali desierint, ex hac sententia consequens esset, Supremum naturæ Autorem cœlestia corpora ad hoc condidisse, ut lethifero eorum afflatus in humani generis excidium perpetuo pervigilarent;

ad-

(a) De abdit. rerum caus. lib. II. cap. XII. p. 622.

adversantibus præsertim quæ sub finem §. 7. innuimus.

§. 9. Britanicus ille Hippocrates, febrium epidemiarum eximius illustrator, Thomas Sydenhamus (a), Variolas a vulgari Peste gradu tantum discriminari animadver tens, simul & utrasque certa (uti opinatur) quadam tempestate epidemice grassari, alias autem sporadicorum more, communiores causam, occultam, nempe, aeris crasin, sive texturam, a Rhaziano statu aeris pestiferi minime discrepantem; rursus procatarcticam, miasmata, sive seminia ab infecto corpore in aliud per contactum, vel fomitem, aut ad distans transmissa; proegumenam vero corporis recipiendo contagio dispositionem, perbelle statuit.

§. 10. Haud incassum Hippocratem (b) scripsisse autuamus: *De non apparentibus & difficillimis agititudinibus plane opinio magis, quam ars ipsa judicat. In his ergo plurimum refert expertusne sit quis, an omni experientia carens. Unum autem est horum omnium judicium, hoc scilicet, quæ tandem causa sit morborum. & quod principium & quasi fons sit, ex quo corporis mala omnia scaturiant. Si quis enim causas corporis affecti probe cognovit, potens est valde ea adferre, quæ corpori commoden, nimirum contraria corporibus morborum natura perspecta. Est enim maxime secundum naturam ipsa Medicina. Juxta ingenui Sydenhami doctrinam (§. 9.) ad vulgarem Pestim simul atque Variolas dignandas tria causarum genera concurrant necesse est; efficiens nimirum, quam ipse occultam aeris crasin, a qua morbus illorum apparatus promanat, decrevit; procatartica, sive miasma contagiosum ab infecto corpore in aliud insiliens; & proegumena, corpus scilicet ad hos morbos suscipiendos aptum. Videamus an hic celeberrimus Medicinae Æsculapius rem acu tetigerit.*

§. 11. Efficientis morborum causæ definitionem Galenus (c) sequentibus exscripsit verbis: *Id, quo nos tangente bic*

(a) Tom. I. Sect. II. cap. II. p. 30. seq.

(b) Lib. de Flatib. n. 2.

(c) Cl. IV. Lib. I. de loc. affect. p. 4. B.

hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse apud omnes homines in confessu est: sic enim & ignem ustulationis, & gladium sectionis causam esse credimus, atque de singulis aliis similiter dicendum est. Præsens igitur aliquis morbus efficientem sui causam vel præsentem, vel saltem paulo ante prægressam tunculenter evincit, repugnat enim sibi meti ipsi, quidpiam alicujus rei efficientem causam constituere, ubi, eodem nec præsente, neque prægresso, res hæc existat. Ipse Sydenhamus de bubonica Peste Londonensi anni 1665. & 1666. sequentia (a) exaravit: Nec vero nullius est momenti illum ipsum annum tot millium strage funestum alioquin mitissimum & saluberrimum extitisse, omnesque, qui a peste immunes perstiterant, nunquam meliori valetudine usos fuisse; quin & eos, qui ab eadem convalluissent, cachexia aliisque affectibus a residua priorum morborum labe provenire solitis non magis obnoxios deinceps vivisse. Quibus accedit quod & quantumcumque latitudinis apostemata & carbunculi, postquam inflammatae particule unacum sanie decessissent, chirurgicis auxiliis, iisque non admodum conquisitis, facile sanata fuerint. Sub mitissima igitur saluberriamque aeris crassi atque textura, a reliquis morbis immuni, pestis bubonica Londonum incessit; unde absconum videtur ipsius efficientem causam a vitiata aeris crassi repetere. Objectet quis, Sydenhamum haud sensibilibus atmosphæræ vitiis, sed occultæ aeris crassi morbos hosce tribuere: nos vero reponimus, quidquid hoc sit a sensibilibus aeris qualitatibus longe discretum, atque a miasmatibus contagiosis procatarticam solum causam Sydenhamo constituentibus pariter diversum, speciosa potius excogitatio nobis videri, quam quidpiam in rerum natura existens. Quod si unquam dari posse contendatur, totius orbis terrarum universo aeri perpetuo inhæreat oportet, ut observationes §. 8. adnotatas explicare queamus. At, nemo non videt, Sydenhami hypothesis, circa vulgaris pestis atque variolarum efficientem causam, horum morborum theoriam implicatam magis, quam expeditiorem reddidisse.

§. 12.

(a) Tom. I. Sect. II. Cap. II. p. 33.

§. 12. Procatarcticarum causarum notionem & ipse Galenus variis in locis hisce verbis nobis exhibuit (*a*) : *Unum hoc est præcipuum Februm Ephemerarum indicium, ab aliqua incipere causa recenti ac manifesta, quæ ante præcessit, quam omnes Medici juniores usitato vocabulo procatarticam sive præincipientem appellant.* Et alibi (*b*). *Perquam necessarium est præscire evidentes causas extrinsecus advenientes, quas proprie procatarticas, idest initiatrices Medici vocant.* Tandem (*c*) ait: *Quod manifestas causas, græce, prophases, hoc est occasiones appelleat (Hippocrates) didicimus.* Auctor vero Libri, cui titulus *Introductio*, seu *Medicus*, apud ejusdem Galeni codices (*d*) ita fatur: *Evidentes (causæ), quæ Græcis vocantur procatarticae, idest, antegressæ, sunt quæ, dum adversam valetudinem crearunt, separantur, ut frigus, labor, solis exustio, cruditas. Bonicæ pestis, vel Variolarum Miasmata sive seminia manifesta atque evidētia minime sunt, sed subdole & per te nebras gradiuntur; neque genito morbo recedunt, sed ita comitantur ægrotum, ut vel ipsa redeunte valetudine ad certum temporis spatium ab illo in alia corpora involent. Causam igitur procatarticam non constituunt, quum evidētia non sint. Sint vero: Egregius ipse Sydenhamus ad describendam vulgaris pestis atque Variolarum miasmaton sive seminiorum propagationem, sub vigente isthac aeris occulta dia thesi, comparatione utitur (*e*), qua aptiorem invenire cuilibet desperandum est, exiguae nimirum ignis scintillæ, quæ sensim per combustibilia corpora proserpens in magnum tandem excrescit incendium. Sit itaque ingens nemus siccescentibus fagis quercubusque abundans, & sicco absitum stramine, inque idem fervente syrio, ventoque flante decidat hæc ignis scintilla, quæ per conceptam jam voracemflammam longe illud lateque comburat.* Quæsto: cuinam ex concurrentibus

hi-

(*a*) Cl. III. Lib. I. de diff. Febr. Cap. VII. p. 33. D.

(*b*) Cl. IV. de loc. affe&. Lib. VI. Cap. IV. p. 38. G.

(*c*) Cl. VII. Comm. IV. in Lib. de Vict. rat. &c. test. 54. p. 141. C.

(*d*) Cl. II. Cap. VIII. p. 52. B.

(*e*) Tom. I. Sect. II. Cap. II. p. 30..

hisce causis immediate ac proxime hoc tribuendum incendium ; & ex iisdem quænam dicenda efficiens ipsius causa ? Pol nec arborum straminisque siccitas , quæ proegumenæ causæ vice fungitur ; nec aeris nimius æstus , aut flammam dispersens ventus , qui procatarcticam referunt ; sed procul omni dubio ignis scintillula , cui urere proprium est & peculiare , inque sui naturam analogum quodvis corpus contactu vertere , itaque sese in immensum propagare : quum & siccissimum nemus sub torrida zona furenteque vento neutquam ardeat , nisi in ipsum scintilla ceciderit ; & contra virentissimum media in hyeme flatuque silente comburi poterit , ubi ad idem intensior accesserit iguis . Hæc efficiens incendii causa , procatarcticis , proegumenisque causis fota diffusaque , latius disseminatur ; irretita vero atque coercita , vel extinguitur , vel ultra non progreditur . Hac stante comparatione , cui nullum adversatur discrimen , facile intellectu est , cur vulgaris pestis Variolæque aliquando populariter grassentur , quandoque vero sparsim vagentur . Utinam ingenuus Sydenhamus , in costruenda horum morborum pathologia , occultam aeris crasim omisisset , unisque adhæsisset miasmatibus , ne celeberrimi eumdem sequuti recentiores Medici eam ulterius infausto sydere irretire perrexissent ,

Epidemicum idem sonat ac Contagiosum.

§. 13. Immortalis equidem Batavorum Aesculapius Boethaavius ne hilum hac super re a Sydenhami placitis descendens , inter alios sequentem edidit aphorismum (a) : *Malum hoc (variolosum) licet epidemicum , contagio suscipitur communicato ab homine , qui prius laboravit ; quod primo videntur aeri inhærens pulmonibus , ori , naribus , æsophago , stomacho , intestinis dari : adeoque hoc tempore admodum parum materiei venerata habere . Res , quo ad assequendum sunt difficiliores , eo vehementius acuunt desideria , viresque exsuscitant adaugentque majores . Ut abstrusa itaque arcana-*
que

(a) Aphor. de cogn. & cur. Morb. § 1382. p. 228.

que Boerhaaviana locutio quodammodo aperta nobis evaderet, operæ pretium duximus *Epidemici* atque *Contagii* natu-
ram perspectam prius habere.

§. 14. *Epidemios* (*a*) est epitheton morborum ex genere *communium*, idest, *populariter* *grassans*, a *communi*, sed tamen *insolita familiari causa ortus*. Galenus (*b*) asserit Hippocratem libro de Aquis aere & locis *regionales ægritudines*, quæ per *singulas habitationes* fiunt, & veluti *cognatae nullo non tempore incolas comitantur*, docuisse; in libris vero de morbis vulgaribus descripsisse ægritudines, quæ per *aliquod tempus passim vel civitates, vel nationes adoriantur*. Ill. Swieten (*c*) refert Scaligerum Hippocratis interpretes carpsisse, quod ipsius libros *peri ton epidimion* latine reddiderint *de morbis popularibus*, quum inscribi debuissent *de vulgaribus morbis*, vel potius *de vulgivagis morbis*, utpote quod *Endemici* morbi populares sunt, *Epidemicci* autem vulgarces: Nam τό *Endimon* (sunt Scaligeri verba) est, quod in populo, *Epidimon* vero, quod vagatur per populum, *grassatur & popularur*. Verbum *vulgori* apud latinos idem sonat ac rem mente reconditam aliis committere, & sæpius me apud accuratos scriptores occurrit *vulgatur fama*, id est, rei occultæ notitia ab uno in quamplurimos veluti contagione transfertur & ubique disseminatur. Galenus tandem Atticæ locutionis peritissimus clariorem verbi *Epidimion* significationem nobis exhibuit (*e*): *In primo*, inquiens, atque *tertio libro (Epidemiorum)* quasdam aeris constitutiones Hippocrates exponit, post *quas morbi in vulgus grassati enumerauntur*. *Hanc enim dictionem* epidemianta illis attribuere Hippocrates conspicitur; & hanc ob causam librorum inscriptionem *talem fecit*, populares illos appellans (grece *epidemios*), quia de morbis in populum passim sævientibus in ipsis agitur; non autem peri ton epidimion, hoc est, de

D

ipfius

(*a*) Castell. lexic. Medic. tom. I. p. 365.

(*b*) Cl. III. Comment. I. in lib. I. Hipp. de Morb. vulgar. Præfat. p. 100. G.

(*c*) Tom. IX. in Boerh. §. 1410. p. 150.

(*d*) Cl. III. Comment. I. in lib. VI. Hipp. de Morb. vulg. in Præfat. pag.

ipsius Hippocratis peregrinationibus, quibus multas Civitates peragravit. Ex qua Galeni interpretatione patet verbum *epidimion* peregrinatorem denotare. Unde qui morbi ultra suum natale solum in exteris insiliunt regiones, & ubique locorum propagantur, *epidemici*, sive *peregrinatores* proprie vocantur: hanc autem *peregrinationem* nulla alia ratione conficere valent, quam mediis suis seminibus congenerem sibi morbum producentibus, quibus successiva stupendaque generatione sese in immensum prosemintur; quod Variolarum insitio luce meridiana clarissim demonstravit. Ex his itaque perspicuum est contagium *epidemicis* morbis naturaliter insitum; eoque ablato eodem sui naturam amittere: unde perinde est dicere morbum *epidemicum*, ac morbum *contagiosum*.

Contagium sive Epidemicum quid?

§. 15. Contagium quod spectat, ab Hippocrate (*a*) *morbida excretio*, ab Alexandro Aphrodisio *effluvium pestilens* vocatum, omnium primus, quantum novimus, inter latinos accuratissimus contagiosorum morborum Scriptor, Musis atque Apollini percarus, Hieronymus Fracastorius ita definit (*b*): *Quod contagio sit quedam ab uno in aliud transiens infectio vel ipsum nomen ostendit: in duobus enim semper contagio versatur.* Diligentissimus præteritæ Medicæ doctrinæ investigator Sennertus, post multarum contagii definitionum perpensationem, suam ipse (*c*) sequentibus astruxit verbis: *Mibi itaque commodissime definiri posse videretur contagium, quod sit inquinamentum, seu corpus e corpore aegro emissum; quod in analogo animalis corpore receptum similem in eo morbum producere valet. Quæ ut clariora fiant, & natura contagii recte cognoscatur, tria explicanda sunt: primo corpus ipsum contagiosum; secundo ipsum miasma per quod*

(*a*) Apud Colle tom. I. lib. I, cap. XXIX. p. 30.

(*b*) Lib. I. de Morb. Contag. cap. I. p. 77. A.

(*c*) Tom. III. lib. VI. de Morb. occult. Part. III. cap. III. p. 490.

quod alteri morbus communicatur, & per quod aliud inficitur; tertio corpus quod inficitur. Ut quilibet igitur contagiosus morbus populariter grassari queat, tria solummodo sunt necessaria, *corpus* nimirum contagioso morbo coquatum; hujusmodi morbi *seminium* a corpore affecto in quamplurima analoga emissum; *corpora*, quæ recepto seminio ab eodem afficiuntur morbo. Ut omnibus vero numeris hæc inquisitio absolvatur, modos atque rationes, quibus contagiosi morbi diversimode propagantur, assequamur oportet. *Triplex*, inquit laudatus Fracastorius (^a) videtur esse prima contagionum omnium differentia. *Alia enim contactu solo afficiunt; alia præter hoc & fomitem quoque relinquunt, & per ipsum contagiosa sunt, ut scabies, phthisis, areæ, elephantiasis, & id genus. Fomitem appello vestes, ligna & ejusmodi, quæ incorrupta quidem ipsa existentia, conservare nihilominus apta sunt contagionis seminaria prima, & per ipsa afficere.* Nonnulla porro sunt, quæ non contactu solo, non solo fomite, sed & quod ad distans etiam transferunt contagionem, ut pestilentes febres, & phthisis, & lippitudines quædam, & exanthemata illa, quæ Variolæ vocantur, & similia. Videntur autem ordine quodam se habere haec: nam quæ ad distans faciunt contagionem, ea & fomite & contactu afficere consuevere: quæ vero fomite contagiosa sunt, eadem & contactu contagiosa sunt, ad distans autem non omnia: at contactu omnia. Quapropter & simplicissima est & natura prior ea contagio, quæ solo contactu afficit. Adiiciendum interea est, *seminia* sive *miasmata* contagiosa, quum sint diversæ naturæ atque indolis, diversum, suæque speciei perpetuo similem producere morbum, atque sibi propriam possidere propagativam generationem, a suo primigenio semine repetitam: unde quovis ipsa adfuerint loco, necessario (§. 15.) semper indicant præsentiam vel viventis corporis suo contagio affecti, vel cadaveris eodem extinti, vel fomitis ipso contaminati, vel domicilii, ubi e penu naturæ per physicas causas educuntur.

tur. Quum itaque *bubonica* pestis atque Variolarum *domicilia* apud Europam nulla reperiri gravissimi sint auctores qui rucantur, ut inferius demonstrabimus, reliquum est, ut seminaria horum morborum contagiosa, *ad distans* affientia, necessario emitte debeant vel a *vivente* infecto corpore, vel *cadavere* ab ipsis extinto, vel *fomitibus* ab iisdem conspurcatis: si ex his tribus unum non adsit, apud Europam nuspiciam nec unquam ulla adesse poterunt *vulgaris* pestis vel Variolarum contagiosa seminaria.

§. 16. His summatim prælibatis, ad Boerhaavium regrediamur oportet: *Malum hoc*, dixit, *variolosum*, licet *epidemicum*, *contagio suscipitur communicato ab homine &c.* Particula licet disjunctos unius objecti characteres, sive distinctas proprietates indicans, aliud definit *epidemicum*, longe aliud *contagiosum*. Quæ vero §. 14. perpensa sunt, evincere videntur perinde esse dicere *epidemicum*, quam *contagiosum*. *Quod primo*, subdidit, *videtur aeri inhærens . . . admodum parum materiei venenata habere*. Quæ §. 15. exposuimus, absentibus *corporibus*, *cadaveribus*, *fomitibusque infectis*, nullum *vulgaris* pestis atque Variolarum seminum, nec *primo*, neque sub horum morborum vel ipsa grassatione aeri inhærente posse demonstant; & Gynecæorum in centro Civitatis, *bubonica* pestis funeribus cumulatae, positorum custodiaz felicissimo eventu firmatae apertius id ostendunt: unde *Boerhaavianum Aphorismum* oblitterata particula licet, exentoque a culpa aere, ita enuntiandum ducimus: *Malum hoc epidemicum contagio suscipitur communicatio vel ab homine, qui prius laboravit, vel a fomitibus ejusdem tabo maculatis; & quidem ab utrisque etiam ad perbreve distans.*

§. 17. Nec minus implicatam superiori locutionem hic Aphorismus præ se fert: *Est*, inquit (a) (*Variolosus morbus*) *ut plurimum epidemicus*. Adverbium hoc *ut plurimum* nonnullos mihi peperit labores; a quibus ut me expidirem, nulla alia mihi præsto fuit via, quam universalia morbo-

(a) Aphor. de cognof. & curand. morb. §. 1380. p. 228.

borum omnium Genera , & peculiæres quorūcunque ipso-
rum proprietates explorandi , assequendique . Missa itaque
in posterum hujus particulæ interpretatione , modo propo-
sitam disquisitionem , haetenus summa rei medicæ pernicie
despectam , nimiumque perturbatam , evolvere fategi .

*Haetenus subversa morborum omnium , & præsertim epi-
demicorum Pathologia ad mentem Hippocratis , eosdem
in quatuor genericas classes distribuentis ,
restituta .*

§. 18. Diligenter inspectis Hippocratis monumentis ,
quatuor solummodo morborum Genera hunc magnum Me-
dicinæ Parentem admisisse comperimus , epidemicorum , nimi-
rum , sporadicorum , endemicorum , & ex temporum magna
mutatione venientium , quos brevitatis gratia constitutionales
vocare possumus . Priora bina Genera (a) sequentibus expo-
suit verbis : *Sunt autem febrium genera duo , ut hoc quoque
nunc attingam , quorum alterum commune pestis appellatur ;
alterum propter malam diætam privatim his contingit . Re-
liqua definivit alibi (b) ita : Morbi , inquiens , regio-
ni peculiares & patrii Et : Atque hi quidem morbi
ipsis vernaculi sunt ; præterquam si morbus aliquis omnibus
communis ex temporum mutatione oboriatur ; nam & hujus
participes fiunt . Præter hæc quatuor morborum Genera a-
liud apud Hippocratem invenire nobis minime datum fuit .*

Populariter grassari omnibus convenit Morborum Generibus .

§. 19. Quodcumque morborum Genus omnibus esse com-
mune , & populariter grassari posse ipse Hippocrates asse-
ruit . Et quidem de epidemicis (c) : *Quando autem , ait , ab
uno morbo multi homines corripiuntur eodem tempore , cau-
sam*

(a) Lib. de Flatib. II. 7.

(b) Lib. de aer. aqu. & loc. n. 1. & 4.

(c) Lib. de Natur. Homin. n. 18.

*sunt ad id quod communissimum est, & quo maxime omnes
utimur, referre oportet.* De sporadicis ibidem subdit: *Quum
vero omnis generis morbi siant eodem tempore, palam est vi-
etus singulos singulis causas esse.* Noverat certe magnus se-
nix sporadicos morbos ita populariter quandoque grassari, ut
ægrotorum multitudine ipsos epidemicos æquarent; unde, ne
posteri Medici in iisdem assequendis in errorem inciderent,
haud supervacaneum existimavit aliud diagnosticum, quo in-
ter se spadici ab epidemicis discriminantur, signum ap-
ponere, nimirum, quod *omnis generis morbi sunt eodem
tempore*, ut ab *epidemicis* discerneret, pro quibus ait:
*Quando ab uno morbo multi homines corripiuntur eodem tem-
pore.* De *endemicis* tandem atque *constitutionalibus* [a] scripsit: *Morbi autem populares ipsis hi sunt: ac viris qui-
dem hi morbi [populares nimirum] vernacula sunt: pre-
terquam si quis omnibus communis ex temporum mutatione
ingruat.* Igitur ex Hippocratis doctrina popularis grassatio
omnibus quatuor morborum generibus ita communis est, ut
ab eadem, minime dignosci poterunt morbi cuiusnam sunt
generis.

*Unicuique morborum Generi suus est proprius atque indivi-
duus character, suaque causa.*

§. 20. Cuique appositorum morborum Generi suam *Hip-
pocrates* peculiarem, illique propriam causam attribuit. De
morborum causis quidem in genere ipse [b] hæc fancivit:
*Subiiciam mox & illud, quod non aliunde unquam veri-
simile sit morbos evenire, quam inde, si is [aer] aut
plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis sordibus
inquinatior in corpus se ingerat.* Unde eruitur aerem om-
nium generum morborum generalem ex Hippocratis mente
constituere causam, sed diversimode pro ut diversæ sunt
aeris conditiones, & qualitates, uti iteratæ in textu dis-
jun-

(a) Lib. de aer. aqu. & loc. n. 6.

(b) Lib. de Flarib. n. 6.

junctiones aperte docent. Specificas vero cujusque morborum generis causas haud prætermisit; & quidem de epidemicis [a] sic loquutus est: *Quum unius morbi populatis graffatio consistit, manifestum est diætam non esse culpabilem, sed quem trahimus spiritum, sive aerem in causa esse; palamque est insuper eum ipsum spiritum sive aerem morbosam aliquam exhalationem habere.* Hujus morbosæ exhalationis vocabulo, sicuti *morbidarum sordium* [hic paulo supra] & *morbidae excretionis* [§. 15.] Hippocratem miserrima sive seminia contagiosa significare, quæ modo exceptis illico adiicit verba, clare testantur: *Eo itaque, subdit, tempore homines in hunc modum commonefacere oportet, nimirum, ut diætas non permutent, quia morbi causa non existunt . . . Providendum vero ut quam paucissimus aeris influxus in corpus ingrediatur, & ut ille ipse quam peregrinissimus existat: regionum etiam locos, in quibus morbus consistit, quantum ejus fieri potest, permutare oportet.* Quo monitu prophylacticum *epidemicorum* morborum præsidium satis perspectum sibi fuisse declaravit, *morbide*, *nimirum*, *excretionis* fugam. Qui vero factum sit, ut Hippocrates de epidemicis morbis generalem non conscriperit tractationem, Galenus [b] hanc protulit rationem: *Nullum autem, inquiens, peculiarem de peste* [Hippocrates] *confecit librum, quoniam ex epidemias unum esse illam per libros epidemiorum demonstravit.* Hippocrates itaque *epidemicorum* morborum causam aeri haud quatenus sua natura pestifero, maligno, putrido, sed quatenus *morbidis sordibus*, morbosaque *exhalatione*, miasmatibus *nimirum* contagiosis inquinato, accensuit. Et ipse Galenus, ut ut suis sensibilibus quatuor aeris qualitatibus, tanquam efficientibus omnium morborum causis, totus fuerit involutus, tamen de *Atheniensium* peste *Thucydidis* ætate vulgata non ambigit asserere [c] quod forte per continuum ex Æthio-

(a) Lib. de Natur. homin. n. 19.

(b) Cl. VII. Comment I. in lib. Hipp. de rat. viet. in morb. acut. text. 9. p. 109. A.

(c) Cl. III. lib. I. de differ. febr. cap. IV. p. 32. B.

thiopia quædam putredinis fluxere contagia, his, quorum corpora erant ad patientem parata, febrium causa futura: & paulo supra [a] scribit: Pestilenti morbo laborantium conversatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quem admodum ex scabie & lippitudine. In re tam evidenti piget plura congerere. Cuicunque systemati addicti assentiri debent uni Fracastorio experientia duce afferenti [b]: Formale febris pestilentis est esse febrem per se inincidentem seminaria contagionis lethalis; propter quam causam que e venenis fiunt febres, lethales quidem sunt, sed non pestilentes, quoniam contagiosæ non sunt: carent enim eo, quod formale est, & per se ratio pestilentiae. Conf. §. 14. & 15.

§. 21. Datur itaque Genus morborum epidemicorum, quorum proprius & peculiaris character, quo ab aliis morborum generibus longe distat atque discriminatur, id quidem est, ipsi inesse [§. 20.] miasmata sive seminia contagiosa, quibus [§. 14. & 15.] ex suo natali solo, sive domicilio in regiones adhuc longinquas hominum commercio propagatur, & per totum terrarum orbem disseminari potis est.

§. 22. Vitanda est improba siren desidia, & disquendum, num Hippocratica morborum omnium partitio observationibus ac experientiæ conveniat, quidque reliquis tribus ipsorum generibus commune; & quid peculiare atque proprium unicuique insit, quo cæteri carent: res quidem ardua, sed quæ genuinam morborum Pathologiam in rectam viam fortasse ducere valeat.

§. 23. Adeamus magni senis Coi librum de aere, aquis & locis. Inveniemus hunc Medicinæ fundatorem, peragratiss non paucis Afîæ atque Europeæ regionibus, multorum populorum morbos vernaculos sive endemicos descripsisse, & præ cæteris incolarum circa Phasis, fluvium omnium stagnantissimum, atque paludem Maeotidim. Endemicos hos morbos populariter grassari, acutissimis febribus, phagædenis, pustulis

(a) Ibid. cap. II. p. 31. B.

(b) De Morb. contag. lib. II. cap. III. p. 86. A.

lis nocturnis , suppurationibus , alvi profluviis , dysenteriis ,
 perpetuo colore icterico , aliisque id genus symptomatibus
 stipari observavit ; ipsorum efficientes causas ab aeris , ter-
 re , atque aquarum vitiis promanare affirmans , & quidem
 cuique locorum propriis , atque peculiaribus : unde illos
morbos regioni peculiares & patrios , simulque *vernaculos*
 afferuit : temporum tempestatumque vel magnas mutationes
 diversos afferentes morbos enarrare haud omisit ; aestus ve-
 hementes , hyemes fortes , multas pluvias , rursumque diuti-
 nas siccitates , ventos plurimos , aliaque variis locis incum-
 bentia morborum discrimina adnotavit : At vero in tota *en-*
demicorum morborum inter se dissimilium , adhuc ex locis
 palustribus magnisque aestubus procedentium , pertractione
 ne verbum quidem unum interposuit , quo argui posset
 aliquem *endemicum* morbum , tam Asiae , quam Europae in-
 colis proprium , contagione unquam fuisse munitum , vel
 extra proprios lares propagatum . Unde conjectari licet
 peragratas ab Hippocrate Asiae , Europaque regiones mias-
 mata , sive contagiosa morborum seminia minime fovi-
 se , neque eructasse ; quum magnus Senex alioqui solerti-
 simus , si adfuerint , innuere non prætermisisset . Galenus ,
 ut §. 14. notavimus , morbos definivit *endemicos* , qui singu-
 lis habitationibus veluti *cognati incolas nullo non tempore*
comitantur ; & alibi (a) ait : *Est autem & aliud morbi ge-*
nus commune multis , quod in regione supervenit acceditque
endemumque vel endemium appellatur , quasi patrum dixe-
ris aut vernaculum , . Non est cur mihi denegetur fides ,
quum res ipsa quotannis etiamnum loquatur . Ab anno re-
paratae salutis 1762. ad 1773.. Francavillensibus medicinam
feci . Horum urbs , jam anno 1718. diri prælia inter His-
panos Germanosque theatrum , aquilonari Aetnae basi posita ,
nimiis aquis irrigua , montibus , qui binis tantum angustis-
que hiatibus , quemdam ventorum perflatum admittentibus ,
intersecantur , undique circumvallata , depresso pinguis-

E

mo-

(a) Cl. VII. Comment. I. in lib. Hipp. de rat. vici, in morb. acut. text,
 §. p. 109. A.

moque solo jacet. Ejus plebs rei olitoriæ, lino, cannaboque macerandis parandisque est addicta. Æstivo maxime & autumnali tempore Atmosphæra olida, crassa, saepius caliginosa, & non semel parvissimarum cinericci coloris muscicolarum examinibus obsita, ipsi incumbit, præcipue circa loca, ubi illæ merces expurgantur, ac extrahuntur. Quovis itaque anno nunc ocyus, modo tardius per æstatem atque autumnum febris *endemica* ejusdem aggreditur incolas, & quidem nunc intermittens, jam remittens, aliquando continua; nunc mitis, modo malignis stipata symptomatibus, pro ut anni tempestatisque fert conditio, populumque iis laboribus deditum præ cæteris discruciat. Quicquid per id temporis in me virium diligentiaque fuit, eo semper summopere impendi, ut detergerem an *endemica* hujusmodi febris aliquod foveret contagionis miasma, de quo mihi cavendum esset. At per undecim annorum curriculum, accuratissima adhibita perpensione, compertum habui *endemicas* illas febres, et si quovis anno diversos iniissent læden-di mores, nunquam tamen vel in ipsa civitate, vel in ejus vicinia aliquod sparsisse contagium. Tres enim epidemic morbi, quibus per id temporis operam medicam præstiti, febris nimirum petechialis contagiosa, *Variolæ*, hasque sequuta puerorum *Dysenteria*, qui contagio vulgati sunt, haud eodem loci nati, sed aliunde illic commercio fuerunt asportati.

§. 24. Quorsum hæc tam altis petita principiis? En ratio. Præfulgens Germanicæ Medicinæ sydus L. B. *Van-Swieten* in Commentario Aphorismi a Boerhaavio sic exarati: *Tamen vix nisi contagio humano, quod mirum, morbos excitare, hæc (a) loquitur: „ Illud incognitum, & toties inexplicable in aere hærens, quod vel miscelæ vel stimuli ratione nostræ machinæ nocet, per contagium in humano corpore ex hac causa natum videtur se quamlatissime diffundere . An ergo omnes morbi epidemici sunt contagiosi, & ex contagio ab homine ad hominem delato nascuntur? Vix videtur hoc de omnibus morbis*

(a) Tom. IX. in Boerb. §. 1409. p. 143.

bis epidemicis statui posse. *Dum duplices tertianæ, quæ, protractis paroxysmis, emulantur febres continuas, aut umnali tempore graffantur, licet numerosi decumbant his febribus, non potui observare quod contagium spargerent tales ægri.* *Nam dum ad alia loca transferebantur tales ægri, vel ab his febribus convalescentes, non inficiebant alios homines.* *In mitioribus morbis epidemicis, tertianis vernis, verbi gratia, nemo de contagio cogitat, & nullæ adhibentur cautele.* *Imo febres tales epidemicæ, pessimis symptomatibus stipatae, quæ non levem malignitatis suspicionem dabant, non fuerunt contagiosæ.* *Dum anno hujus sæculi quinquagesimo sexto, (Targion. Tozzetti de l' insalubrità dell' aria della Valdinievole tom. 1. pag. 111. 112. 113.) ob noxia paludum effluvia, pessimæ febres epidemicæ graffarentur, quæ sati magnam hominum stragem edebant, erumpentibus exanthematibus, petechiis, maculis gangrenosis latis valde in corporis peripheria, parotidibus, aliisque malis symptomatibus, perniciuosam suam indolem testabantur satis, tamen non erant contagiosæ. Nam in salubri aere degentes, licet in domos suas recepissent homines epidemicis his febribus decumbentes, tamen non inficiebantur:* *Dum in puriori aere, etiam montano, viventes ad vallem morbosam hanc descendebant, operam suam locaturi pro messe aliisque laboribus, pessime ægrotabant satis cito, & ad suos reversi non spargebant contagium.* *Adeo autem morbosam erat aeris in valle indoles, ut etiam illi, qui non laborabant morbo epidemicō, naturali calore deperdito, & facie hippocratica referrent cadavera ambulantia.* *Ergo communis causa in aere hærens potest epidemicos, & quidem mali moris, morbos producere, qui plures quidem afficiunt eodem tempore, nec tamen ex uno homine in alium transeunt communicato contagio.* *Hoc dum considerabant quidam, venerunt in hanc opinionem morbos epidemicos, imo pestem ipsam, vel nunquam, vel quam rarissime per contagium propagari, sed tantum pendere a quadam noxia aeris qualitate.* *Multis & satis speciosis argumentis hoc probare conatur (Plague no*

contagious disease pag. 13. &c. & per totum) *anonymus*
auctor. &c. Haec tenus Swieten.

§.25. Nemo hunc nostrum improbat laborem verbi *epidemici etymologian* in scenam reducendi, si recte animadverterit dormitantes quandoque Medicinæ Coryphaeos ipsam in hominum perniciem penitus evertisse. Quid? *Epidemicine* morbi, prætermissa ipsorum genuina definitione a rei medicæ Proceribus (§. 14.) construta, ac eorumdem (§. 20. 21.) proprietatibus, non omnes sunt contagiosi? Satisne erit duplicitibus tertianis autumnalibus, mitioribus morbis veronalibus, pessimis & mali moris *Tozzetiana* vallis *morbosæ* febribus, & iis, quas innumera apud *Europam* morbi da paludosaque loca quotannis per æstatem eructant, magnam hominum stragem edere, vel populariter grassari, quo ad *epidemicorum* morborum classem evehantur, contempta Hippocratis observatione, qua (§. 19.) instruimus quodcumque morborum genus, ipsum etiam *sporadicum*, vel sæpius, vel aliquando populariter grassari? Exanthematane, petechiae, maculæ gangrenosæ; parotides, aliaque mala symptoma, absentibus contagiosis (§. 20.) miasmatibus, epidemicum per se constituere valent? Id negat Hippocratis (§. 23.) doctrina. Si morbi a Swietenio (§. 24.) enumerati inter *epidemicos* recensendi essent, epitheton *endemicum* e fisco medico exulet necesse est. Tunc vero quo spectabunt Illustris hujus auctoris binæ illæ definitiones: „Quando (a) morbi perpetuo in quodam loco grassantur, tunc vocantur morbi *endemii*, sive *inquilini*? Et: (b) „Si ex loci natura & situ morbi oriantur, illorum causa perennis manet, semperque adfunt, & dicuntur *endemii*: si autem quodam tempore tantum regionem pervadant, vocantur *epidemici*. „Morbosæ vallis febres quodam tempore illum pervadunt locum, quo vocentur *epidemicæ*? an vero quotannis ibi grassantur, ex ejusdem loci natura & situ oriuntur; illarumque causa perennis illic manet, semperque sic adest, ut dici debeant *endemicæ*? Sub-

ver-

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1380. p. 3.

(b) Ibid. §. 1410. §. 150.

versa equidem generica morborum omnium divisione a magno Hippocrate (§. 18.) firmissime posita, confusaque verborum etymologia, mirari haud debemus opinosissimam *anonymi* propositionem, *morbos*, *nimirum*, *epidemicos*, *imo pestem ipsam vel nunquam, vel quam rarissime per contagium propagari*; *sed tantum pendere a quadam noxia aeris qualitate*. Quandoque paradoxi studium tantam peperit idæarum perturbationem, ut etiam ipls observationibus denegata fuerit fides.

§. 26. Datur itaque (§. 23. 24.) morborum Genus *endemicum*, ex locorum natura & situ procedens, omnibus commune, & *populariter*, ut *epidemicum*, grassans, multosque perimens, & quidem intra suum tantummodo domicilium; ubi quotannis dum viget ejus causa perennis, ferocit, ea mitescente mitescit: unde ab *epidemico*, extra suum natale solum transvecto, & *quodam tantum tempore regionem pervadente*, differt. Summa vero *Europæ* totius *endemicorum* morborum ab *epidemicis* differentia, illa quidem est, nulla ipsos possidere contagiosa miasmata, & ultra suos lares non ageare; quam differentiam suboluit Cel. Fernelius, ubi scripsit (a): „*Hæc (putrida constitutio) si a terrenis exhalationibus profecta est, etiam circumjecto aeri permixta pestilentiae causa statui non potest, quum ne epidemicum quidem morbum, ut supra dicebam, sed dumtaxat endemicum possit efficere*: „utpote, *nimirum*, *quod terrenæ Europæ exhalationes contagiosa morborum seminia nulla habeant*.

§. 27. *Sumptui ne parcas*, sapienter cuidam amico scribebat M. T. Cicero, ulla in re, qua ad valetudinem opus sit. Agitur hic de totius Europæ ad excidium usque perturbata valetudine in primigenium naturæ statum restituenda. Tædio itaque nemo afficiatur; si circa universalia noster ulterius producatur sermo. Inquirendum, num adest Genus morborum *constitutionalis* ab aliis generibus diversum. „*Mutationes temporum*, inquit Hippocrates (b) potissimum pariunt mor-

(a) De abd. rer. caus. lib. II. cap. XII. p. 615.

(b) Sect. III. Aphor. I.

morbos ; & in temporibus magnæ mutationes aut frigoris , aut caloris , & alia pro ratione eodem modo : Et alibi (a) scripsit : Mutationes maxime pariunt morbos & præsertim maximæ , & in temporibus magnæ mutationes , & in aliis . Apud Sennertum legimus hæc (b) : , Annotavit Forestus lib. VI. obs. 3. anno 1580. sex septimanarum spatio tussim & catarrhum quemdam epidemium universam plane Europam pervasisse , ita ut integræ familie eo malo corriperentur ; tantum vero abfuit , ut id malum lethale esset & pestilens , ut etiam vix millesimus eo interierit . , Foresti monumentorum copia nobis deest , quo hujus mali toti Europeæ communis causam , a Sennerto transmissam , considerare potuissemus . Verbum attamen epidemicum nobis haud satis est , ut credamus id morbi genus fuisse contagiosum , quod epitheton epidemicum , hic abusive usurpatum , necessario (§. 14.) denotat . Qui equidem , sex septimanarum spatio , universam Europam contagio , hominum commercio communicando , (§. 15.) pervadere potuisset ; ut ut potentia , portento simili , se se disseminandi fuisset prædictum ? Qui tam cito ac repente suam amisisset grassandi sævitie ? Malumus itaque ex magna vel repentina temporum mutatione , quæ maximam orbis terrarum partem sæpiissime percurrit , ortum suum habuisse ; quæque in meliorem statum mutata , morbum , quem produxerat , brevi extinxit . Clariss. Ramazzinus de anno 1709. (c) hæc præfatur : , Lubet in prægressæ hyemis algidam & nivosaï tempestatem , quæ frigoris vehementia atque asperitate non solum Italiam , verum universam Europam tanta hominum , ut omnium cuiusque generis viventium strage male mulctavit , philosophica & medica indagine inquirere ; quod si tam portentosi frigoris veram & germanam causam in apricum eruere non dabitnr &c. Dein subdit (d) : Quam infesta , quam pernicialis humano Generi fuerit hyemalis hæc constitutio , & quænam morborum genera invexerit , nemo est

(a) Lib. de Humor. n. 6.

(b) Tom. III. de Febr. lib. IV. cap. I. p. 126.

(c) Apud Synderham. tom. I. p. 502.

(d) Ibid. p. 506.

est qui ignoret. Frequentissima fuere in hac civitate (Mutinensi), ut de aliis taceam, funera, ac nulla pene domus visa est, quæ pullam vestem non induerit. Primo quidem teneros infantes, decrepitos senes, & robustiores viros; nec solum minutam plebem, sed non paucos quoque ex procerum ordinibus hyberni frigoris violentia in lybitina censum deduxit. Tusses, distillationes, pleuritides, peripneumoniae, dyspnoæ, & morbi id genus dominatum obtinuere. Ratione autem consonum fuit, ut hujusmodi affectus populariter grassarentur. Sicuti enim austrina tempestas capiti infensa est, ita aquilonaris spiritalibus organis est maxime infesta. Possumus quidem adscitiis comis adversus aeris injurias cabaviam munire, ac bene clamydati & palliolati corporis extima a frigoris rabie & morsu possumus tutare; at quomodo visceribus in pectoris cavea contentis ab aere rigidiori prospici potest, si ab indeſinenti & reciprocante aeris inspiratu & expiratu vitam precariam habemus? Non est ergo quod mirum, si haec hyems, glaciali aura per ostium patens thoracis penetralia subeunte, tam diram hominum, & cuiusque generis animantium cladem ediderit, . Probe hic notandum venit accuratum Medicum Ramazzinum hisce mortiferis morbis, & quidem populariter grassatis, a magna temporum mutatione, sive ab aeris glaciali constitutione progenitis, epidemicci nomen haud indidisse. Pergamus vero. „Dubitabat, inquit Van-Swieten, (a) Reaumur, an non catarri epidemicci, quales circa finem anni 1732. & primis mensibus 1733. per totam Europam grassabantur, producti fuerint ab aere insectis replete potius, quam a nebulis frequentibus. Quum enim aer præ primis in pulmones agat, hoc videbatur verisimile. Sed hyemalis tempestas insectorum propagationi minus favere videtur, & dum Reaumur recenset observata D. Cossigny circa thermometri altitudinem facta, notat, quod ex ejus literis, versus finem Decembris 1732. scriptis, didicerit, similem morbum in insula Bourbon, que in Africa sita est, grassari eodem tempore; imo constitit in

(a) Tom. IX. in Boerb. §. 1408. p. 142.

in medio mari navigantes similiter affectos fuisse. Si per tam immanem distantiam idem morbus ab insectis aeris productus fuisset, horum numerus omnem superasset imaginacionem. Interim Reaumur in hoc loco certæ aeris conditioni hunc morbum adscribit tantum, nec ullam insectorum aero-rum mentionem facit, . Nebulæ ubique gentium frequentes; hyemalis tempestas; morborum respirationis organa oppri-mentum indoles; grassatio sub idem tempus per universam Europam, perque mare insulamque Bourbon, quæ sub vige-simumtertium gradum latitudinis meridionalis trans magnam insulam Madagascar sita est; eorum duratio ad paucos hyc-males menses; contagii nulla mentio, & si hæc adfuerit, incomprehensibilis illius tam brevi tempore per tot va-stissimas terræ plagas sese disseminandi ratio, hos catarrhos, inconsulte epidemicos dictos, constitutionale morborum Genus fuisse, clare docent; superiori per Ramazzinum relato, cladibus quidem mitius, sed grassandi more simillimum; a nebulis frequentibus ex magna temporum mutatione proce-dentibus productum: unde ad evolvenda epidemicorum morbo-rum phœnomena hisce catarrhis, tamquam constantibus typis, Ill. Swieten haud apposite usus est; quum non fuerint epi-demicæ; & ipsorum causa, quam diversæ indolis ac speciei insecta forsan constituerint, longissime distat ab epidemicorum causa, seminia contagiosa (§. 20.) secum importante. A Swetenio ne discedamus talia (a) loquuto: „Forestus ait, describit gutturis morbum epidemicum, qui mense Octo-bri 1557. subito grassari cœpit, integras familias invadens Alcmariæ, & intra duas tresve septimanas ultra ducentos homines perimens. Hic morbus tanquam statu quodam orie-batur; quum nebulæ densæ, maleque olentes per aliquot dies prius præcessissent, adeo subito irrepens, ut mille mor-tales uno fere momento invaserit. Hunc morbum, quem ca-tarrhosum malignum vocat, graphicè descripsit, quo & se ipsum laborasse fatetur. Non sine ratione adscribebatur mor-bi hujus epidemicæ origo nebulæ mali odoris per aliquot dies

(a) Tom. IX. in Boeth. §. 1407. p. 129. 130.

dies urbi Alcmariae incumbenti,. Et hic catarrhosus gutturus morbus a densis maleque olentibus nebulis ortus, subito irre- pens, & uno fere momento mille mortales flatu quodam invadens sine contagio; *Constitutionalis* fuit, sive ex magna Hippocratis temporum mutatione: unde nec probe epidemicus, qui semper (§. 14.) est contagiosus, nuncupatus fuit; nec apte per Swietenium ad explorandam epidemiorum causam in exemplum adductus est, ratione superius indicata. Ante *Forestum* scripsérat *Fernelius* (a): „Quæ (putrida constitutio) a noxia tempestatum mutatione, ut ab incostanti, ab intemperato, a pluvioso, aestuo- so, aut nubilo coelo tracta sit; ea, licet longe dimanet atque propagetur, & ex graveolentia pruinæ aut roris magna esse deprehendatur, plerumque (hæc particula expun- genda est) tamen sine peste (nimirum sine contagio) eve- nit. „, Et ante *Fernelium* apertius *Fracastorius* (b): „Sa- pe videmus populariter vagantes morbos, quos epidemias vocant, quorum alii communes quidem pluribus aut ci- vitatibus aut regionibus sunt, sed non contagiosi, qui communes tantum dicuntur. „, *Cordatus* hic Auctor per illa verba quos epidemias vocant satis perspicue demon- strat morbos, plures civitates aut regiones sine contagio pervadentes, abusive epidemias vocari, quum solummodo communes, ex textu fortasse Hippocratis (§. 18.), si morbus aliquis omnibus communis ex temporum mutatione oboriatur, dici debeant.

§. 28. Datur itaque (§. 27.) *constitutionalium* morborum Genus ex magna temporum mutatione, sive, quod idem sonat, ex sensibilium aeris qualitatum magnis vel repentinis vi- cissitudinibus ortum ducens; populariter, uti *epidemicum* atque *endemicum*, grassans; a quibus tamen distat, quod repen- te, momento temporis, & veluti quodam flatu integras fa- milias aggreditur, multasque occupat regiones; quodque in melius mutata aeris conditione subito extinguitur. Conve- nit

F

nit

(a) De abd. rer. cauf. lib. II. cap. XII. p. 616.

(b) De morb. contag. lib. I. cap. XII. p. 82. E.

42

nit cum *endemico*, quia sine contagio (§. 26.) grassatur; coque charactere differt (§. 21.) ab *epidemico*. Differt vero ab *endemico*, quia non quotannis (§. 26.), sed post varia temporum intervalla recurrit, quo convenit cum *epidemico*.

§. 29. Ut generica Hippocratis morborum omnium divisio absolvatur, explorandum an *sporadicum* morborum Genius ab *epidemico*, *endemico* atque *constitutionalis* distinctum sit. Retulimus supra (§. 18.) Hippocratem afferuisse *sporadicos* morbos propter malam diætam privatim contingentes, si- cuti alibi (a) hæc scripsisse: „Quum vero omnis generis morbi sunt eodem tempore, palam est vicitus singulos singulis causas esse, & curam sane facere oportet ex contrario in- stando adversus morbi causam, quemadmodum & alibi a me relatum est; & vicitus rationem permutare. Conspicuum est enim diætam, qua homo uti consuevit, non esse ipsi com- modam aut in totum, aut magna ex parte, aut unum sal- tem quoddam ex ipsa. „ Diætæ vocabulo sex res, uti vo- cantur, nonnaturales Hippocratem significare Medicorum nullus it inficias. Sporadicorum morborum genericam no- tionem Galenus (b) nobis exhibuit: „His autem, inquiens, omnibus (nimirum epidemicis endemicisque) aduersantur spo- rades, id est qui sparsum privatimque prehendunt, ægros di- screpanter fatigantes, neque secundum communem modum constantes. „ Quem Castelli (c) sequutus: „Sporadici, ait, dicuntur morbi dispersi, & sparsum grassantes, qui singulos separatim corripiunt absque contagii suspitione. Morbi sunt vagantes & privati, & alias alium occupat . . . In defini- tionibus medicis describuntur sporadici, qui omni tempore, omniq[ue] loco exoriri possunt, & separatim quemque inva- dunt . . . Sporadicum itaque morborum genus a vicitus & potus; excretorum atque retentorum; motus & quietis; somni & vigilia; aeris; & animi denique pathematum vitiis di- ver-

(a) De natur. homin. n. 18.

(b) Cl. VII. Comment. in lib. Hipp. de rat. vicit. in morb. acut. text.

9. p. 109. A.

(c) Lexic. Medic. lit. S. tom. II. p. 355.

versas sortitur causas : servataque pro morbis *constitutionalibus* magna , vel repentina temporum mutatione , reliquos sensibiles sex rerum nonnaturalium errores , veluti suorum excidiorum administros perpetuo famulitio sibi devincit : unde quovis anni tempore , quacumque sub tempestate , & ubique orbis terrarum cujusque ætatis , sexus , conditionis atque temperamenti mortales diversimode , atque sub diversis morborum speciebus divexare nunquam desinit . Etsi perquam raro , populariter tamen (§. 19.) grassatur , vel multiplicatis eodem tempore diætæ erroribus , vel ab uno ejusdem vicio confertim plurimos adoriente . Alexandri Macedonis exercitus (a) quadringenta itineris stadia per Susitanorum deserta , arenosa , aquisque omnino destituta loca permensus , insedabili exæstuans siti ad flumen Oxum pervenit ; sed qui aquam intemperantius hauserunt , intercluso spiritu extincti sunt ; multoque major horum numerus fuit , quam ullo amiserat prælio . Hæc militum clades haud ab *epidemicis* , *endemicis* vel *constitutionalibus* causis , sed ab uno diætæ vicio contigit .

§. 30. Datur itaque (§. 29.) sporadicorum morborum Genus populariter quandoque grassans , ab *epidemico* secretum , quia nullo munitur contagio ; item ab *endemico* , quia alicui loco non addictum , sed undique sparsim vagatur ; adhuc & a *constitutionali* , quia haud repente & veluti *quodam flatu* integras familias , regionesque opprimit , sed incerto & quovis tempore . Discriminatur etiam a reliquis morborum generibus , quippe quod non ab una causa , ut sæpius ea , ortum dicit , sed a plurimis , nec sub una vel altera , ut illis usuvenit , sed sub omnium fere morborum facie incedit .

§. 31. Non deerit fortasse qui mihi genericam morborum partitionem curiosius inquirenti obstrepet , objiceretque ingenii Sydenhami sententiam hisce exaratam verbis (b) : „ *Nec fortasse hominibus cordatioribus rem minus importunam ille*

F 2

fa-

(a) Quint. Curt. lib. VII. n. 5. p. 183. 184.

(b) Tom. I. Sect. II. cap. II. p. 31.

*facere videbitur, qui a me postularit, quid hanc aut illam
ægritudinis speciem constituat, quam etiam ego facerem, si
ab illo idem de equo v. c. inter animalia, vel de betonica
inter stirpes vicissim sciscitarer: nimirum certissimis ubique
legibus, ac artificio sibi soli intellecto rerum omnium gene-
rations natura parens exequitur, quæque uspiam e causa-
rum gremio in actum, ac quasi in lucem educit, eorum ef-
fentias, quidditates, differentias constitutivas altissimis te-
nebris obvelat.* „ Inde pavorem mibi offundere ratus, sub-
det: *An tu Sydenhamo instructior? Me quæso habeat: ego
quidem minime gentium; sed Sydenhamus nec Hippo-
crate solertior; & hic magnus medicinae Dictator cir-
ca morborum causas & proprietates, præter ea, quæ §.
10. notavimus, summopere posteris Medicis [a] hæc com-
mendavit: Oportet autem discere exacte quamcumque tempo-
rum constitutionem, & morbum bonum; quod commune in
constitutione, aut in morbo. Quinimo & aliquid adhuc a
senibus remotissimum perdiscendum [b] ipsis suadet his:
Quinetiam si divinum quidpiam morbis inest, hujus quoque
providentiam perdiscere. Quid? vel ipse Sydenhamus, etsi
morborum species ac differentias ab eorum diversis occul-
tisque causis deducere, tamquam rem importunam captuque
perdifficilem definierit, ibidem tamen protinus hæc subdit:
„ Unaqueque morborum non minus quam animalium aut ve-
getabilium species, affectiones sibi proprias, perpetuas, ac
pariter univocas, ab essentia sua promanantes sortita est. „
Jam vero, quæ inter se sunt distincta, ea probc secernenda
autemamus. An itaque ad epidemicorum classem, endemi-
cos, constitutionales, imo & sporadicos morbos, affectiones
sibi proprias, perpetuas, ac pariter univocas, ab essentia
sua promanantes, sortitos; rursus & epidemicos, constan-
tibus sibi characteribus ab iis disjunctos, in eorum censum
referemus? Hoc autem quid aliud esset, quam distinctorum
morborum pathologiam interturbare, ac altis tenebris obdu-
ce-*

(a) Lib. III. epidem. sect. III. prope finem.
(b) Lib. I. Præfig. VII.

cere? Quid? Nonne *sporadicorum* morborum Genus nostris hisce diebus in *epidemicorum* ordinem adnumeratum fuit? Perpendere ingenuorum neminem pigeat, quæ sequitur, Swietenii doctrinam. „Quare, inquit, [a] epidemicus vocetur *Variolarum* morbus dictum fuit ad §. 1380. Verum plures morbi epidemicici observantur, uti dicetur sequenti capitulo, quorum causa manifesta est; pendens nempe a qualitatibus sensibilibus aeris, qui nos ambit, calore, frigore &c., vel a malo victu, ut in annona penuria, urbibus obfessis &c., tuncque observatur, illos, qui has morbum epidemicum producentes causas vitare possunt, eodem non affici, licet in locis non multum dissitis ab agrotantibus versentur. Sic antea in scorbuti historia notatum fuit, in obfessis urbibus milites sœpe scorbuto languere, dum obdidentes optima sanitate fruuntur. In annona penuria infimæ sortis homines ob malum victimum pessime sœpe afficiuntur morbis, dum divites ab his liberi sunt, qui necessaria ad victimum sibi comparare possunt. Sæpe observaverunt Medici castrenses partem exercitus in humidis & paludosis locis morbis epidemicis affligi, dum altera pars, castra occupans sicciori & elatiōri loco posita, ab his immunis manet. Merito tunc tales morbi adscribuntur causis sensibilibus, quorum evitazione, vel ablatione morbi illi vitari poterunt. Verum sollicita observatio morborum docuit celebres in arte viros, quod morbi a causis manifestis nati sic mutent corpus ægri tali morbo decumbentis, ita degenerare faciant humores ejus, ut æger ille postea per contagium propaget morbum, quem per manifestas & obvias caulas acquisiverat: itaut hoc contagio recepto suissimi homines, qui non obnoxii fuerant causis, quæ in priori agro hunc morbum excitaverant, tamen confessim eodem decumbunt. „A dietæ iraque erroribus, uti aeris sensibilibus qualitatibus, malo victu &c. per Hippocratem (§. 29.) sporadicos tantummodo morbos producere valentibus, ex Swietenio nascuntur morbi epidemicici, qui absque contagio nati postea per contagium propagantur: infimæ tamen sortis

ha-

(a) Tom. IX. in Boerh. §. 1382. p. 13.

homines, epidemicis morbis pessime affecti sub annonae penuria, magnatibus opipere viventibus contagium non affricant: Scorbatus etiam Swietenio a sensilibus ac manifestis causis; & morbi a paludosis locis, apud Europam progeniti, epidemic vocantur. Suntne hæc, quæ morborum pathologian a densissimis, quibus obruitur, tenebris in lucem educant? Ex ipsius Swietenii doctrina, suis in locis, talia non esse inferius demonstrabimus. Ne vero quasi palantes milites in re medica pertractanda huc illuc cursitare velimus, stet necesse est hactenus ab Hippocrate eruta morborum omnium in quatuor Genera distributio, & ita stet, ut juxta Syndhamum ipsorum unumquodque affectiones sibi proprias, perpetuas, ac pariter univocas, ab essentia sua promanantes, sortitum esse credamus: unde nec epidemicus morbus in endemicum permutari, aut constitutionalis, sporadicumve evadere unquam poterit: nec horum aliquis per se, suaqne causa in epidemicum transire. Ubi itaque monuerimus hæc quatuor morborum Genera sub idem tempus, inque eamdem Civitatem bina, terna, & aliquando omnia concurrere posse, ad Boerhaavii particulam [§. 17.] ut plurimum perpendendam jam præsto sumus.

§. 32. *Est, inquietebat Boerhaavius de Variolarum morbo, ut plurimum epidemicus. Aliquando itaque non epidemicus. At non endemicus [§. 26.] in locis sanissimis; neque constitutionalis [§. 28.] sub serenis aeris tempestatibus: erit igitur sporadicus. Variolarum itaque morbus quandoque amittit affectiones (§. 31.) sibi proprias, perpetuas, ac pariter univocas ab essentia sua epidemica promanantes. Quid? Aliud quidem est quemdam morbum esse sporadicum, longe aliud esse epidemicum & sporadicorum more vagari.,, Etsi, inquit Sennertus (a), unus saltem in urbe aliqua peste corripiatur, eum peste laborare negandum non est ideo, quod solus ea laboret: sufficitque in plurimos passim sese diffundendi potentiam habere, etsi nondum actu epidemicus sit (aptius, etsi actu populariter non grassetur) ille*

mor-

(a) Tom. III. de Febr. lib. IV. cap. I. p. 126.

morbus. „ Accurata Variolarum , imo pestis cunctorumque epidemicornm morborum historia demonstrat , unumquemque ipsorum , ubi ad aliquam civitatem oppidumve pervenerit , sporadicorum ritu primo semper serpere , quoisque uno alteroque funere ipsius contagium magis disseminetur , tandemque strage plurima in omnes contagi suscipienda aptos insolecat . Nulla hactenus apud Auctores extat observatio , qua probari queat pus , ex variolis sparsim serpentibus suscepsum , corporibusque idoneis intitione appositum , variolas non excitasse . Est itaque Variolarum morbus *perpesuo* , minime vero ut *plurimum* , *epidemicus* .

Conclusio tertia.

Dum Variolarum morbus perpetuo (§. 32.) est *epidemicus* , perpetuum igitur (§. 14.) erit & contagiosus : quum autem hoc contagium haud aliis modis propagari queat (§. 15.) quam praesente *corpore tam vivo* , quam *extincto* suis miasmatibus infecto , aut *fomitis eodem* contaminatis , vel ex ipsius *domicilio* , tamquam ex naturæ penu sponte eductum , quod *Europæ* nusquam extitit ; perspicuum est Variolas ab *occulto aeris Europæ maligno statu* , sive ab *occulta aeris crasi vel textura* , nequaquam produci , neque earumdem contagem aeri inhærere posse .

Refellitur Hypothesis quinta : *Variolæ febrium synocharum sunt veluti crises.*

§. 33. Speciosam hanc Variolis proprietatem omnium primus adjudicavit *Avicenna* , cuius sententia , ab initio undecimi ad totum fere decimum quartum sèculum , Medicorum pene omnium suffragium obtinuit . Scripsit (a) equidem : „ *Et Variolæ sunt quasi modus quidam crisis* ; sed pariter scripsit ibidem : „ *Et Variolæ quidem & morbillus sunt de summa agritudinum advenientium* , (contagiosorum nimirum

(a) Lib. IV. Fen. I. cap. VI. p. 446.

rum ex Andreæ Alpagi castigatione) & multiplicantur in successione austrinorum, quando multiplicatur eorum perflatio.,, Huic opinacioni adstipulati sunt *Fracastorius*, *Sennertus*, plurimique ex latinis Medici, & præ cæteris Cel. *Riverius*, qui definite asseruit (a), idcirco a veteribus Medicis peculiarem de Variolis non esse institutam tractationem, quia sint tantum accidentia febribus synochis & malignis supervenientia, & eruptiones criticae. Hi quidem variolis inesse contagem minime inficias eunt; nihilo tamen secius earumdem causam a menstrui sanguinis impuritatibus foetui in utero matris communicatis, simulque ab aere maligno, & a vitioso alimento, repetere satagunt.

§. 34. Criseos nomine morborum jam vigentium judicationem significari auctor est Galenus (b); & Hippocrates (c) statuit: „*Porro judicari in morbis est, quum morbi augescunt, aut marcescent, aut in aliud morbum transcent, aut desinunt*: „Et alibi (d): „*Oportet autem animadvertere & nosse, in his temporibus judicationes futuras esse ad salutem, aut perniciem, aut inclinationes ad melius, aut deteriorius.* „ Possuntne hæc de Variolis secundo, tertio, ad summum quarto morbi die erumpentibus prædicari? Respondent: Locutio quasi modus quidam crisis, & veluti crisis, haud genuinam crism, sed sanguinis ab inquinamentis purgationem importat. Quid? Variolæ itaque hominibus sunt connatæ? Isthoc assertum §. 7. absurdum notavimus. Qui dum vero juvenibus pancratice viventibus, purissimoque præditis sanguine, Variolæ perniciosiores evasere?

Re-

(a) *Prax. Medic.* lib. XVII. cap. II. p. 439.

(b) *Cl. IV. de crisib.* lib. I. cap. I. p. 125. & *Cl. VII. commn.* I. in lib. *Hipp. de R. V.* in *morb. acut.* text. 25. p. 112. H. & alibi passim.

(c) *Lib. de affect.* n. 80.

(d) *Epid.* lib. I. sect. III.

Refellitur Hypothesis sexta: *Variola ab aliqua causa semel a parentibus contractæ hæreditaria propagatione in filios transmituntur.*

§. 35. Hanc Variolarum pathologian doctissimum *Mercuriale* invexisse refert *Sennertus* (a); assentiente deinde Cl. *Listero* (b). Hi graves alioquin Auctores, in re tam luculenta, plane obdormivisse videntur. Et ipsi enim testantur, & historicis monumentis edocemur, variolas, morbum omnino novum, Americam appulisse, incolarum tunc primum maxima cæde confecta. Omnia itaque hujuscce pestis in Americanos prima excursio hæreditariæ propagationi neutiquam debetur, quum primum invadere & hæreditarium morbum esse manifesto inter se secum pugnant. Nec levioris momenti sunt, quæ Mercuriali objecit *Sennertus* (c). „Esse morbum, ait, hæreditarium rationi consentaneum non est. Nam cur semel, aut bis tantum homines hoc morbo corripuntur, si est hæritarius, non sepius? Deinde cur qui peste semel laborant eamdem ad pestem inclinationem & aptitudinem soboli non communicant? At hoc non sit. Et quidem merito. Nam natura vincens venenum pestilens, illud e corpore plane exterminat: idque eodem modo in Variolis & Morbillis facit. Et nisi hoc fieret, nemo a Variolis & Morbillis perfecte sanaretur.“ Quid intelligendum sit de aptitudine ad morbos suscipiendos jam §. 7. exposuimus. Hic tantum adjicere lubet nullum uspici vel unquam ex hæreditariis morbis populariter, uti Variolas, debbacchari solitum fuisse.

G

Re:

- (a) Tom. III. lib. IV. de febr. cap. XII. p. 179.
- (b) Apud Manget, tom. IV. B. M. P. p. 671.
- (c) Ibid. p. 180.

50.

Refellitur Hypothesis septima : *Variolæ a depravatis Atmosphære constitutionibus promanant.*

§. 35. Laboriosissimus epidemicorum morborum Indagator Jo. Huxhamius hujuscemodi adstruxit (a) hypothesism : „*Cause*, inquit ; *morborum fere omnium* epidemicorum sunt *constitutiones atmosphære depravatæ*, *etiam ipsorum*, qui proprie contagiosi vocantur. *Incrementum & duratio ex eadem causa maxime pendent*. Nonne enim uno anno in hac urbe, aut hoc oppido unum tantum alterumve, *Variolis nempe aut Morbillis corruptum* videmus ; alio autem ab uno incipientem labem in inumeros discerninari ? Ita ut acr ipse arcere, aut fovere videatur ipsum contagium ; *ignis velut scintilla* fomiti injecta idoneo immensum quantum flammæ accedit undique ! *humidæ contra occurrentis materiae* extinguitur protinus . „ Inter hujus Cl. Auctoris , & Sydenhami (§. 9.) Variolarum pathologian id intercedit discrimen, quod Sydenhamus occultæ aeris crassi eamdem attribuit , Huxhamius vero sensibilibus sive manifestis atmosphærae depravatis constitutionibus , calidis nimirum aut frigidis , humidis vel siccis , majoris vel minoris ponderis ; quibus investigandis proprietatibus diligentissimus hic Auctor assiduam viginti duorum annorum operam præsttit . Quæ itaque occultæ Sydenhami aeris crassi rationes , observationesque (§. 11. & 12.) adversantur , in depravatas Huxhamii aeris constitutiones recidant , necesse est ; quemadmodum & ad hujus Auctoris verba , qui proprie contagiosi vocantur , referri queunt quæ §. 14. sunt adnotata . At pro sensibilibus sive manifestis aeris vitiis , sub nunc perpendenda octava hypothesi paulo uberius .

Re-

(a) Tom. I. de aer. & morb. epidem. Proleg. p. 1.

Refellitur Hypothesis octava: *Variola a manifestis atque sensibiliibus sex rerum nonnaturalium vitiis, sive a concursu variarum causarum, absque ullo in humanis corporibus, neque in ipsis causis præexistente contagio nasci posse videntur; & semel sic ortæ dein per contagium quamlatissime diffundi possunt ac multiplicari.*

§. 37. Ill. L. B. Swietenius exscriptam Variolarum pathologian hujusmodi haud bene perpensis observationibus construere conatus est (*a*): „ *Observaverunt, inquit, Medici castrenses quod Dysenteria milites brevi occupet, si in humido loco cogantur decumbere imprimis absque tentoriis. Manifesta tunc est hujus dysenteriae causa, & milites hæc incommoda non passi immunes manent ab hoc morbo, licet in loco non admodum dissito castra posuerint, & simili victu ac potu utantur.* (Pringle Diseases of the army pag. 24. & seq.), *Verum simul ac dispersæ anteas cohortes uniebantur; Dysenteria in prioribus a manifesta causa nata mox inficiebat alios per contagium solum, absente illa causa, quæ ab initio dysenteriam produxerat.... Præterea certæ docuerunt observationes squalorem carceris, in quo miseri non renovato aere diu manere coguntur; plenitudinem nimiam nosocomiorum, & imprimis si unus vel plures inter hos gangrena decumbant, producere Febrim malignam, imo fere pestilentialem, quæ a tali causa nata vero contagio communicatur aliis hominibus ceteroquin sanissimis. Contagium ergo nascitur in humano corpore illo tempore, dum morbus adeat absque contagio natus, & per hoc contagium semel natum latissime disseminari morbus poterit* „ Subdit dein (*b*): *Quansumcumque banc rem animo versimus, non possumus dubitare, quin primus mortalium, qui variolis laboraverit, hunc morbum receperit sine contagio. Si ergo semel potuerit morbus hic nasci ab aliis quibuscumque causis, quas me ignorare*

(*a*) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1382. p. 14.

(*b*) Ibid. p. 15.

lubens fateor, poterit, & reproduci a similibus, licet contagium desit. Idem verum est de reliquis omnibus morbis, qui per contagium ab uno homine in alium propagantur. Primus enim omnium, qui hoc morbo laborat, non potuit contagium ab alio homine receperisse; implicat enim manifestam contradictionem.

§. 38. Quidnam valeat hæc *hypothesis* ut assequamur, per partes eadem dispescatur necesse est. Initium faciamus a posteriori. *Morbus hic*, ait Auctor, *potuit nasci ab aliis quibus cunque causis* (*a concursu nimirum causarum*, ut *ibidem inferius*) *quas me ignorare lubens fateor*. Immortalis *Newtonus*, aspectabilis hujus Mundi œconomian intime meditatus, in demonstratis habuit (*a*) *quod effectuum naturarium ejusdem generis cædem sunt causæ*. Plurum itaque causarum efficientium concursus ad unicum edendum effectum nedum supervacaneus, sed & simplicissimo, quem in suis operibus tenet, naturæ ordini maxime incongruus existit. Immutabili quidem observationum serie constat, quodlibet contagiosorum *miasma* peculiarem ac sibi proprium perpetuo efficere morbum; neque a variolifero pestis, a pestiferio variolæ, a scabioso *miasmate* lues venerea, prorupisse unquam visæ sunt. Contingit porro quandoque contagiosum aliquem morbum diversi generis contagiosa *miasmata* sequi, quod saepius observatum sub peste atque variolis petechias eructantibus, proprio verumtamen charactere nunquam desciscunt, sed eundem perpetuo proferent effectum. Perspicuum itaque videtur unumquodque ex contagiosis morbis haud ex tumultuario multiplicium *causarum concursu*, sed ex sibi proprio ac peculiari seminio ortum habere.

§. 39. *Observaverunt Medici castrenses, quod dysenteria e.c.* Hæc dysenteria, quam Cel. Io: Pringle (*b*) ex unico militum decubitu in humido loco *absque contagio natam afferuit*, Anglicum exercitum divexavit sub finem mensis Junii anni 1743., post prælium cum Gallis in campo Döttingen peractum. Hujus

(a) Princip. Philosoph. Natur. mathemat. p. 402.

(b) Osserv. sulle malatt. dell' armat. Part. 1. Cap. 2. p. 7. traduz.

jus major pars paucos ante dies *Britannia* discesserat, dum *Plymuthi*, insigni portu instructi, *Dysenteria epidemica* per Aprilē, & Majum ejusdem anni iam passim grassata fuerat. De hoc enim Aprili *Huxhamius* (a) præ cæteris hæc fatur: „*Dysenteria cruenta multos, inter popellum præcipue, perimit. Maxime sævit hæc dysenteria in oppido Plimton ejusque vicinia, solo scilicet pingui & uliginoso, morbisque plus satis obnoxio, Febris lenti præsertim & intermittentibus (endemicis quidem (§. 26.) haud vero contagiosis). Duravit autem ab initio Aprilis ad Maii finem. „, De hoc Mayo (b) hæc idem subdit: „*Dysenteria cruenta aut mucosa sævit maxime apud Plimton, & vicinatem. „, Per Hippocratem (§. 23.) ipsumque *Swietenium* (§. 24.) nedum loca humida, sed ne paludes quidem ullo apud Europam morbo contagionis originem unquam præbuere: Innumera sui incolarum pars humido inhabitat solo, nec *dysenteria*, quæ inde contagiosa evadet, corripitur. Nonne vero similius est arbitrari, *Huxhamii* suadente observatione, militem per *Britanniam* comparatum, priusquam classim concendiisset, *dysenteriae* contagiosa semina, per *Plimton* ejusque viciniam longe lateque præseminata, vestibus fragulisque bærentia, secum advexit, locique humiditate excusa morbum excitasse, qui dehinc serpendo majorem exercitus vim vicinosque oppidanos passim infecerit?**

§. 40. *Præterea certæ docuerunt observationes squalorem carceris... plenitudinem nosocomiorum &c.* Perpetuus in careeribus existit squalor; quotannis, maxime per æstatem, in nosocomiis ægrotorum multitudo præsto est, quorum aliqui gangrenosis abscessibus fæpe occumbunt. Quid? Si ab aeris squalore, & ægrotorum vel gangræna affectorum copia aliquis contagiosus morbus ori possit, quotannis id contingeret, uti in locis paludosis perpetua *Endemicorum* morborum causa (§. 25. 26.) perpetuo eisdem erit productura. Quid, si ferociente bubonica Peste, ipsi carceres custodiis adhibitis im-

(a) Tom. 2. de Aer. & morb. epid. ann. 1743. p. 98.

(b) Ibid. p. 105.

54

immunes ab illius sese præstiterint contagio? „*In nullos;* inquit Meadius (a), *Romæ carceres intravit pestis, quos qui-dem spurcites suā debebat recipienda aptissimos fecisse.* Facillimus quidem ampliusque patet ad *carceres atque nosocomia contagii aditus*, ob diversorum hominum a dissitis admodum regionibus concursum. Si quando vero *epidemicus* ibidem apparuerit morbus, contagioso seminio aliunde evecto semper accensendus.

§. 41. *Primus omnium, qui hoc morbo laborat, non potuit contagium ab alio homine recepisse: implicat enim manifestam contradictionem.*) Hoc a contradictionis principio petitum argumentum nec hilum *Sweetenii hypothesi* suffragatur. Certa quidem fuisset argumentandi ratio, si prius demonstratum esset & in homine gigni contagiosa *miasmata*, & contagium per solum hominem, nec per aliud quidpiam posse communicari. Magni senis Coi testimonio (§. 20.) contagiosa seminia extra hominem nascuntur; suum insuper (§. 15.) detinent, quo oriuntur, peculiare domicilium: hinc non solum *immediato* ab ipsis prehensi hominis *contactu*, sed & per *fomitum*, in quo diu immutata manent, ac longe latere que hominum commercio asportari possunt, & *ad distans* per circumspectum nempe aeris spatium, vel *ex suo natali solo* in animantium corpora possunt insilire; quotidiana id monstrante experientia. Nullam itaque contradictionem includit, hominum primum, ubi ad paludosum, vel hujusmodi quempiam locum, quo Pestis *vulgaris*, Variolarum, aliorumque contagiosorum morborum *miasmata* suum habent ortum, accesserit, contagiosum morbum absque humana contage sibi comparare; sicuti nostris in regionibus *endemicum* patiuntur, qui quodam anni tempore loca adeunt *endemicorum* morborum feracissima. Aliud non intercedere discrimin inter *miasmata endemicā*, atque *epidemica*, nisi quod illa contagionis sint expertia, & ultra sui laris fines se se nequaquam propagantur; haec vero possideant seminaria, quibus e suo domicilio per universum terrarum orbem multimodis proseminali possint,

(a) Oper. Medic. Dissert. de Pest. Part. I. cap. I. p. 170.

sint, §. 21. & 26 jam est demonstratum. Quod itaque magni momenti *Europæ Medicis* perpendendum venit, illud quidem est, an, nimirum, apud ullam *Europæ nationem* Pestis atque Variolarum *miasmaton* domicilia adsint, necne? Audiamus hoc super problemate ipsum *Swietenium* hæc sancientem (a). „Quum, inquit, ex minima puris [variolosi] particula sanissimi hominis corpus sic possit mutari, ut morbi tempore, post sanationem, imo post mortem totum contagium spiret, & quidem tale, quod variis rebus adhærere potest, & diu malignitatem suam servat; patet satis quam parum spei superfis, ut illud contagium cesseret. Si vero hoc unquam contingenteret, non absque ratione sperari posset, quod Morbus cessaret tandem, quum nullis certis observatis constet variolas sponte & absque contagio in Europa natas fuisse; & longe magis credibile videatur, quod ex aliis regionibus per contagium ad nos delatae fuerint. „Gravissimus Auctor *Mead* sequentia fatur (b). „Tantum abest ut nostri climatis aer unquam vere Pestis origo sit, ut non videatur unquam producere illos leviores contagiosos morbos Variolas & Morbillos. Inauditi enim hi morbi Europæ erant ante Maurorum in Hispaniam adventum. „Equidem si apud universam Europam ipsa paludosa morbidaque loca, endemicorum morborum inexhaustæ origines, nullam unquam contagiosam febrim, vel alium quempiam epidemicum (§. 23. 24.) morbum producere valuerunt, absurdum est opinari, apud ipsam in montanis puriorique aere præditis locis, Variolas absque contagio nasci a manifestis atque sensibilibus sex rerum nonnaturalium vitiis, sive ab ignorato concursu variarum causarum, non alia de causa, quam quia implicat manifestam contradictionem, omnium primum, qui hoc morbo laborat, contagium ab alio homine receperisse. Admisso Variolarum domicilio, mortalium cunctorum primus, qui Variolis laboravit, contagium recepit vel quia adiit hujus *miasmaton* natale solum, vel quia a brutis animalibus illuc diversatis ipsi communicatum fuit. Hæc mias-

mat a

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1382. p. 19.

(b) Oper. Med. Diff. de Pest. Part. 1. cap. 2. p. 178.

mata successiva sui generatione pene in infinitum propagari posse vel una demonstrat eorumdem insitiva prophylaxis; unusque æthiops *Panphili de Narvaez* mancipium satis fuit vastissimis Americæ regionibus hanc populorum vastatricem Pestim concedere. Post *Maurorum* in *Hispaniam* adventum nemo inficias ire poterit, Variolas hominum commercio ab hac in illam civitatem, ab una in aliam regionem per contagii propagationem perpetuo circuitu fuisse asportatas. Absque humano igitur contagio, non vero absque contagiosis *miasmatibus* quilibet *epidemicus* morbus in omnium mortalium primo, qui eodem laboravit, genitus est; idque in ipsius domicilio sæpiissime contigisse, atque hodienum contingere potest.

§. 42. Reliquum est, ut inspiciamus an hac super re Swietenii mens eadem sibi persit? „Minime, inquit, (a) dubium est malo sex rerum nonnaturalium usu morbos posse produci, & quidem tales, qui plures simul invadunt homines, si idem in cibo, potu &c. vitium pluribus commune fuerit, sic v. g. in annona penuria, in urbibus obsecrosis ob usum frumenti seu corrupti, defectum cibi vegetabilis, aquæ putridæ potum, & his similes causas varii morbi oriuntur, qui plurimos corripiunt, si iisdem causis obnoxii vixerint. Attamen ex his vitiis rerum nonnaturalium haud intelligitur latens illud, quod reliquos morbos mutat in sua indole ad epidemicorum morem. Illi enim, qui in eodem loco degunt & meliori victu uti possunt, ab his morbis immunes manent.... Unde errores in diæta commissi predisponere quidem possunt corpus, ut facilius & gravius a causa alia occasionali, sive excitante, afficiatur; sed absque hac nunquam soli morbum epidemicum excitabunt.... Ergo concludere licet causam illam excitantem, sive procatarrheticam, non esse querendam in abusu, sive vitio, sex rerum nonnaturalium.... Sed illam longe minus obviam esse; ita ut exercitatissimi quoque Medici fassi sape fuerint se penitus ignorare latentem illam epidemicorum causam, que tantum suis effectibus in corpore humano se manifestat, dum propria & specifica

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1406. p. 124. seq.

cifica ejus indoles ignoratur Quæ omnia si rite considerentur , patebit epidemicorum naturam & indolem non posse deduci a vitio sensibili sex rerum nonnaturalium „ Et alibi (a) subdit „ *Hactenus dicta satis evincunt causam morborum epidemicorum in aere querendam esse. Verum quid sit illud in aere , quod noxam hanc faciat , summam habet difficultatem. Notabilis quidem in aere mutatio sensibus obvia , diversis anni temporibus , & aliis de causis observatur;* dum calidus , frigidus , humidus , siccus , gravior , levior est hoc illo tempore , & ab illis sensibilibus aeris nos ambientis qualitatibus solida ac fluida nostri corporis mutari certum omnino est , sic ad hos illosve morbos magis aut minus disponi ; que omnia collegit celeberrimus Boerhaavius , ubi de morborum causis agit . . . Adeoque licet aeris qualitates minime sint negligenda Medico , dum morbos considerat ; tamen non videntur sufficere ad intelligendam morborum epidemicorum indolem . Sydenhamus , qui tanta cum cura morborum epidemicorum indolem rimari conatus est , candide fatetur quod diversas diversorum annorum habitudines , quoad manifestas aeris qualitates , maxima qua potuit diligentia , notaverit , ut causas tantæ epidemicorum vicissitudinis expiscaretur ; sed operam se perdidisse . Animadvertisit enim annos , quoad manifestam aeris temperiem , sibi plane consentientes , dispari admodum morborum agmine infestari , & viceversa . Minime miror igitur me feliciorem non fuisse tanto viro , dum per decem annos continuos ter de die altitudinem barometri , thermometri , ventorum directionem & vim , pluviae cadentis copiam , aeris tempestatem variam , morbos , egrotantium numerum uti & mortuorum sollicite notavi . Non tamen laboris paenituit , licet inde circa morborum epidemicorum originem doctior non evaserim „ . Expendant itaque veritatis studiosi , an modo per Swietenium exposita apprime quadrent , & amice congruant cum sua (§. 37.) Variolarum theoria .

H

Con-

(a) Ibid. §. 1408. p. 136.

Conclusio quarta.

Quum ipso Swietenio sanciente (§. 41.) nullis certis constet observatis Variolas sponte & absque contagio in Europa natas fuisse, & vero similius sit per contagium ab aliis regionibus ad nos esse delatas; quumque nulla totius Europæ vel paludosa morbidaque loca (§. 23. 24. 41.) aliquem unquam *contagiosum* morbum generare potuerint, manifestam implicat contradictionem, Variolas a manifestis atque sensibilibus sex rerum nonnaturalium vitiis, sive ab ignorato aliarum causarum concursu, sponte & absque ullo in humanis corporibus, neque in ipsis causis præexistente exotico contagio, *apud Europam* unquam produci posse.

Refellitur Hypothesis nona: *Variolarum causa aer est; non quatenus purus, sed miasmatibus in centro terræ successu temporis sensim genitis, & tempore, quo illæ in homines incesserunt, eruptis, inquinatus.*

§. 43. Ill. Franciscus Boissier de Sauvages, subversis variis hypothesis, sequentem struxit (a) Variolarum efficientem causam: „Verum, ait, quid in tanta opinionum varietate, tantaque rerum caligine sentire poterimus, quod ad veritatem accedere videatur? Nos igitur minus a veritate aberrare existimamus, si in causa Variolarum investiganda ducem experientiam habeamus: Verum observamus Variolas Regna & Imperia vastare, incolasque ejusdem regionis multos simul invadere, nec non inter pecora grassari, & saepe febres malignas & pestem ipsam antecedere, comitari, aut subsequi. Ex eo quoque concludimus Variolas a causa generali & universalí, quæ omnibus simul hominibus & pecudibus ejusdem regionis sit communis, produci. Verum nihil sic commune est præter aerem, vel cibos: Igitur a vitio aeris vel ciborum Variolas deducere rationi sat consonum videtur: sed Variolæ a regione in regionem vagantur, cibi vero non sic; igit-

(a) De Morb. Infant. cap. XXX. art. I. p. 142. seq.

igitur acer causa Variolarum merito dici potest , non quatenus purus , sed miasmatis inquinatus . Hac vero miasmata aeri terra ipsa suppeditat , quæ in sinu suo principia & mixta cujuscunque naturæ recondens , ea per aerem aliquando copiose diffundit , unde morbi epidemici oriuntur , & inter populos miro mozo graffantur Verum quoniam in sinu telluris salia corrosiva a mundi origine fuere , ideo pestis est morbus antiquissimus ; secus vero Variolæ , quarum miasmata non semper in centro terræ fuere , sed successu temporis sensim genita . Posse autem nova miasmata nunc generari , quæ antea non fuere , rationi & experientiæ non opponitur . . . Sic de Sauvages . Inter hujus gravissimi Auctoris , & Rhazis , Sydenhami atque Boerhaavii sententiam hoc tantummodo interest , quod ea illud aeris pestiferum , aliquid arcanum a miasmatibus distinctum , atque occultum aeri inhærens , ab hisce Medicinæ Præsulibus nunquam assequutum , neque a posteris in ævum extricaturum , minime includat , sed efficientem hujus morbi causam miasmatibus scitissime attribuit ; at in sinu telluris noviter genitis , aeri suppeditatis , perque ipsum aliquando copiose diffusis .

§. 44. Si Variolæ , more ac ritu morborum Constitutionalium (§. 27. 28.) regna , imperia , regiones , civitates , vel saltem unum oppidum repente , momento temporis , & veluti quodam flatu occuparent , plurimisque homines invaderent uno die , unave hebdomada ; perspicuum quidem esset easdem aeri miasmatis inquinato , ut generali , universali , omnibusque hominibus atque pecudibus communè cauſæ , imputandas esse ; sicuti constitutionales morbi a magna vel repentina aeris mutatione proveniunt . Verum perpetua experientia demonstrat Variolas , uti pestim vulgarem , non alio modo regna & imperia vastare , ab una in aliam regionem , ab unoquoque in alium locum involare , perplurimos invadere , atque inter pecora grassari , quam per unum contagiosum seminium (§. 15. 16.) , ab infecto corpore contacitu , vel fomite , aut ad distans per circumscriptum aerem , in alia analoga corpora transfusum ; nunquam vero omnes repente , & veluti quodam flatu arripere ; non est igitur ,

cur Variolarum causa ab universo aere *miasmatibus*, per ipsum copiose diffusis, inquinato deducatur; sed solis *miasmatibus*, sese pene in infinitum multiplicandi potestate præditis; & contactu, fomitibus, vel aeris curto vehiculo ad distans in corpora insilientibus, perpetuo est accensenda. Ignis scintilla vastissima nemora, amplissimos agros, ingentes urbes non semel succendit: Attamen communia hæc incendia non a causa his omnibus *communi*, *generali*, *universalique* originem trahunt; sed a vix visibili ignis particula, combustibilia corpora in sui naturam transmutante. „ *Indi*, ajebat ipse de Sauvages (a) luis. *venerea* semina Europæis communicaverunt; & isti *Variolas* concessere. Ex eo lues *venerea* in Europa prius incognita inter populos Europæ fuit disseminata, & *Variola* Indiarum regna crudeliter vastarunt. „ Aetrisne, uti causæ *generatis*, *universalis*, omnibus *communis*, vitio hæc binæ pestes, *venerea* Europæis, variolosa Amerikanis *incognitæ*, disseminatæ sunt, an unis contagiosis *miasmatibus*, uti earumdem demonstrat transmigrationis historia? Porro inter utramque hoc unum intercedit discrimen, quod *venerea* neque *ad distans* neque per omnem fomitem contagium spargat; insuper quod non sit *acuta*, nec tantum *semel*, uti *Variolæ*, sed iterum atque tertio eundem corripiat: phœnomena vero circa reliquas contagii proprietates habent quamfimillima. Artis, maxime *Chemieæ*, opera, varia *miasmata* in regno *animali*, *vegetabili* atque *minerali*, a Mundi primordiis existentia, suisque delitescentia involucris, quotidie in medium *veluti nova* erumpunt: & ipsorum varia mixtione alia atque alia tum salutifera præsidia, cum lethifera venena exsurgunt. Quisnam vero has mixtorum corporum in sua quandoque principia evolutiones *nova miasmata*, quæ *antea non extiterint*, & *successu temporis sensim genita* proclamarit? Quis ex potentissimis arte productis *miasmatibus* contagiosum morbum unquam ortum vidit? Sponte autem in rerum natura nova *miasmata* generari posse, ratis *Physicæ* principiis, cunctas res mundo coævas

(a) Ibid. p. 238.

vas arguentis, simul atque experientiae adversatur. Nil obstat itaque, quominus credamus variolifera *miasmata* mundo coæva per plurima & plurima sæcula ex suo natali domicilio in exteris nationes haud advecta fuisse; sicuti Lepra *miasmata*, jam *Moyris* diebus, quindecim, nimirum, sæculis ante Christum natum, per *Ægyptum*, *Arabiam* atque *Palestinam* longe lateque vulgata, *Europæ* non prius inclauerunt, quam nostræ æræ sæculo duodecimo, post susceptas ad terram *Sanctam* recuperandam belli expeditiones, & præsertim ejus militum multitudinis Lepra coinquinatæ in Europam regressu: quæ quidem, erexit per omnes *Europæ* provincias frequentissimis nosocomiis, sæculo decimo septimo prorsus a nobis exulare coacta (a), nunc in *Ægyptios*, *Arabes*, *Javanosque* (b) veluti endemicæ grassantur.

Hypothesis decima, Variolæ ab invisibilibus animalculis per aerem volitantibus, seseque generatione multiplicantibus, proficiuntur, inextricabili obnoxia est objectioni.

§. 45. Artis medicæ atque Naturalis Historiæ diligentissimi Viri Variolarum efficientem causam Vermiculis, per aera volitantibus, adscripserunt; quinimo Ill. *Reaumar*, *Swietenio* (c) referente, hisce Insectis, inspiratione, cibo, potu, extima superficie humanum corpus ingredientibus, cunctos epidemicos morbos produci posse affirmavit. Ab hac equidem *hypothesi* fere omnia Variolarum phœnomena perbelle queunt explicari, verumtamen & ipsa haud minori quidem vi, quam *Rhazis* aer pestiferus, occulta *Sydenhami* aeris diathesis, aliquod aeris inhærens Boerhaavii, *Huxhamii* depravata atmosphæra, atque aer *miasmatis* inquinatus *Sauvagesii*, ad inevitabilem illidit scopulum, quem laudatus *Swietenius* (d) sic describit: „*Si minimorum animalculorum in ære congeries cau-*

fa

(a) Conf. *Swieten* tom. IX. in *Boerh.* §. 1382. p. 15. 16.

(b) Conf. *Hoffman*, Opusc. Pathol. pract. decad. II. diss. IV. §. XXV. p. 172.

(c) Tom. IX. in *Boerh.* §. 1408. p. 141.

(d) Ibid. p. 142.

sa foret pestis, & aliorum morborum epidemicorum, non posset intelligi, quomodo per severam custodiam pestis arceri queat, ne ex una regione in aliam vicinam transeat; quod tamen toties factum fuisse historia docet. Omnes custodes quantumvis etiam armatos falleret talium insectorum in aere bærentium agmen. . ,

§. 46. En implicationes, ambages, ac nexus, quibus vel præstantissimi Æsculapii Variolarum, reliquorumque epidemicorum morborum Pathologian antehac undique impedi- verunt. Ubi igitur pro mea virili hæc satis perspecta habui, haud immerito Variolarum doctrinam Gordii vinculo comparari posse autumavi: miratusque tot doctissimos viros in re tam gravi fatiscentes, satius duxi cum Ill. Tyffotio (a) Diemberoechii verba usurpare, hæc sunt ex illis arcanis, quorum causas nos exatte scire noluit altissimas Conditor, meque a tam improbo inutilique labore manumittere, quam, ignoratis Variolarum origine atque causa, circa hujus morbi naturam verba cum reliquis, vel enigmata posteris tradere.

Novus ad hunc laborem resumendum impulsus.

§. 47. Tres excesserunt anni, quo de Variolarum Pathologia evolvenda amplius ne cogitaveram, quum bina infortunia, ut id oneris iterum susciperem, me impulerunt. Vigesimo quinto die mensis Aprilis anni 1785. rabida canis dilectum quatriennem nepotem meum Salvatorem infeliciter momordit: Decimo vero die Maii ejusdem anni Mater ejus Domina Venera fungorum veneno, irritis ha- ctenus vulgatis præsidiis, præcociter extinguitur, triginta octo annos nata, octo liberorum parens, mulier vere fortis, moribus integerrima, ab omnibus complorata. Die decimo Junii illius tristissimi anni Hydrophobia paroxysmus nepotem incessit, quem certe amissem, ni spiritus primum vitrioli ad guttas duodecim, dein sulphuris æqualis doseos ex aqua plantaginis & sirupo myrtillorum per vices exhibi-
tus

(a) Inocul. Giustif. art. V, not. §. XVII, p. 31. Trad.

tus ab orci fauibus eum abriperet. Hujusmodi hi fuerunt casus, ut in altum animi macrorem me conjicerent. Hominum enim consortium, atque librorum ad rem medicam pertinentium lectionem adhuc nolens sum aversatus. At interim & fungi, & canis rabidi venenum Variolarum de vermiculis *hypothesim* saepissime in memoriam revocabant.

§. 48. Per idem tempus ad aliquid animi levamen auctupandui virum adieram, cui parens rerum natura suorum arcanorum nonnulla, quamoccultissime hactenus asservata, in lucem edenda tradidit, immortalem *Carolum Bonnetum*, Genevensium Ingeniorum gloriam atque ornamentum: abs quo hæc edocitus (a): *Haud probe inferitur rem aliquam inexplicabilem esse, quod veteres nec recentiores explicarunt; quinimo rationi summopere consentaneum est exspectare, ut observationes noviter factæ atque detectæ, accuratioresque in rem ipsam perquisitiones ad illas nos ducant phænomenorum evolutiones, quas prius nec mente concipere poteramus: cujusque rei causæ ignoratio haud probro imputari cuique debeat, qui illam inquirat; aliud & hæc incitamentum mihi addere videbantur ad id oneris subeundum.* Tumebat in me interim ad melancholiæ usque hypochondriaca affectio; unde, ut mihi imminens tam grave malum profunda saltem rerum diversarum meditatione extruderem, tantis impellentibus causis morem tandem me gerere ratus sum. Consilium itaque inii in pertractanda Variolarum doctrina viam ingredi a nemine, quod sciām, hactenus tritam, *rimandi, nimirum, introspiciendique, quænam intercederet per-* stim inter atque *Variolas analogia sive affinitas, atque quid borum morborum cuique fuerit proprium & peculiare, quid vero ambabus commune, una eorumdem apposite instituta phænomenorum comparatione:* aliquid emolumenti humano augratus generi, ubi pestis cum Variolis comparatio votis responderet.

§. 49. Varias itaque variarum specierum pestilitatum differ-

(a) Tom. I. contempl. della natur. tradot. dall' Abate Spallanzani Prez. p. 55.

sertationes ad institutum assequendum perlegi ; at non alio quidem bono , quam quod quamcumque pene earumdem speciem noviter in *Europam* advectam fuisse competerim : cæterum hypothesibus obrutas fere omnes inveni . Ulteriori tandem perquisitione binas consequutus sum pestis historias opinationibus haud conspurcatas , ipsarumque Scriptorum auctoritate gravissimas ; & quidem primam omnium antiquissimam a *Thucydide* incohatam , & a magno *Hippocrate* absolutam , pestis nimirum illius , quæ *Atheniensis* totamque *Græciam* pessime mulctavit ; alteram , a Clariss. *Howelo* ex gravi Auctore *Procopio* excerptam , pestis illius , quæ *Constantinopolim* universamque pene *Europam* depopulata est .

§. 50. Dum vero *Atheniensis* pestis historiam accuratius intimiusque animadverterem , vel sub initio mirari non destiti *Thucydidem* atque *Hippocratem* illam nunquam *pestis* , sed *morbi* , & *sacrorum ignium* nomine ubique donasse . Ubi autem hujus *morbi* , horumque *sacrorum ignium* phœnomena atque symptomata cum Variolarum phœnomenis atque symptomatibus compararem ; ipsorumque *ortum* atque *originem* animo volutarem , comperi hos gravissimos Scriptores non pestim vulgarem sive *bubonicam* , uti haetenus ab omnibus creditum , sed pestim Varioles adamussim descripsisse .

§. 51. His compertis , genuinum Variolarum *Domicilium* , simul & certum *Ævum* ipsarum in *Europam* ingressio-
nis , circa quæ antehac præclarissimi Medici frustra insu-
darunt , adinvenisse visus sum , uti & *Demonstrationem* ,
quod *Variolæ* , quum *Europæis Nationibus* sint *exoticæ* , fa-
cillimo negotio ab his exturbari queunt , uti queunt & cete-
ri epidemicæ morbi *Europæ* etiam alienigeni .

§. 52. Nos quod itaque urget , id unum quidem est , ineluctabilibus nimirum rationibus , ex intima Variolarum & epidemicorum morborum perspecta & veluti extricata na-
tura eritis atque deductis , evidentissime propositam ho-
rum morborum *Extinctionem* executioni peraptam demon-
strare ; postquam in apricum simul posuerimus & Vario-
las

las & cunctos *epidemicos* morbos procul ab *Europa* suum habere domicilium: quod, ni fallimur, evictum iri confidimus.

§. 53. Horum vero morborum proposita extinctio ut suum sortiatur effectum, nec nostri, nec privatorum cuiuslibet, sed sapientissimorum totius *Europæ* Principum heroicum, utique opus erit. Nec ulli dubitamus, quin ipsi, uti Republicæ Patres & populorum felicitatis Promotores, nec minus eorumdem viræ sanitatisque Custodes, collatis in unum viribus, hos *exoticos* morbos legibus executioni aptissimis a suis nationibus exulare nitantur, ut vetustissimum nitorem, amissum robur, masculam virtutem, &c. quod summum, antiquam & hucusque frustra quæsitam hominum multitudinem, bonorum omnium fontem, ingenti suorum æreriorum emolumento, *Europæ* jam pene exhaustæ aliquando restituant.

§. 54. Haud inficias imus futuros esse nonnullos, qui contendent contagiosis morbis coinquinatorum hominum per nos proponendam *Separationem*, ab *Hippocrate* ad nostros hosce dies cunctis Medicis notam atque perspicuam fuisse. Quidni, mehercule notam, perspectam, omnibus cognitam? Attamen a *Rbaze* ad nostra usque tempora universa *Europa* hisce epidemicis morbis depopulata fuit, & hodiendum magis infeliciter vastatur; quoniam ab omnibus omissa Variolarum, *epidemicorumque* morborum *hypothesum* accurata disquisitio, quæ eas pessumdat, quæque diras contentiones, quas ingeniolum meum perpeßum est, antequam id genus prælidii profundis involucrorum latibris conrectum, atque inexplicabilibus vinculis obstrictum in lucem ederet simul & evolveret, apertissime demonstrat, *separationis* notitiam cognitionemque inutiliem reddidit, nulliusque emolumenti. Quid? Bataviæ per *Boerhaavium* (a); Germaniæ per *Van-Swietenium* (b);

I Bri-

(a) Aphor. de cogn. & cur. morb. §. 1390. 1391.
(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1391. p. 48.

Britanniae per *Dimsdale* (a); Galliae per *de la Condamine* (b); Italiæ per *Anonymum* (c) exhortationes omnibus Europæ Medicis factæ, ut *specificum* adversus Variolas Antidotum indagarent; simul &c ad summos Europæ Principes porrectæ preces, ut leges interponerent, quibus insitiva Variolarum *prophylaxis* longe lateque promoveretur, meridiana luce clarius manifestant, quid de nostra proposita Variolarum *Extinctione* Europæ Medici hucusque intellexerint. Quid? Hominum clades *Austria* & *Hungaria* anno 1713. (d); *Massilia* anno 1718. (e); *Messana* anno 1743. (f) a peste *bubonica*, ut reliquas prætereamus; a contagiosis vero morbis, ut unum hic apponatur exemplum, prætermisso aliis innumeris, *Plymuthi* annis 1729. 1733. 1734. 1740. 1742. 1743. 1744. 1746. (g) immaniter peractæ, perspicue docent præsidium nostrum *prophylacticum* nondum apposite fuisse usurpatum, nec unquam Europæ totius Medici physicam illius rationem, qua fulcitur, satis perspectam, atque demonstratam habuisse. Nostri igitur Instituti cardo circa proprium Variolarum *Domicilium*, atque *Aetatem*, qua in Europam irrepserunt, totus vertitur: quæ hactenus a nemine, quantum scimus, inventa sunt.

§. 55. Sophos interim nostrorum temporum humanitatis Protectores, qui almam Europam hominibus exhaustam complorant, animum quoq[ue] in hæc intendant, atque justa perpendicular lance, num inter varias, quas enumerant, ejus depopulationis causas, patratæ a Variolis contagiosisque morbis per tot sæcula mortalium strages reliquis omnibus principatum præripiant. Literatissimus quidem ac philosophicis disciplinis apprime excultus, recens Siciliæ ornamentum, *Joan. Augustinus de Cosmi, Scholarum Normalium nuper institutarum,*

Re-

(a) Nuovo metod. d'innest. Introd. p. 5. trad.

(b) Mem. I. full' innest. p. 1. 2. trad.

(c) Prefaz. all' ediz. Napoletana della citata Memoria.

(d) *Gensel.* apud Sydenh. tom. I. p. 512. seq.

(e) *Ricba* apud Sydenh. tom. II. p. 540. seq.

(f) *Stor.* dell' anno 1743. p. 247.

(g) *Huxham de aer. & morb. epid.* tom. I. & II.

Regis jussu, in toto Regno jam Moderator, in suo perquam
absoluto Opusculo (*a*), indubitate afferit, auctam Civitatis
Catanensis multitudinem insitivæ Variolarum *Prophylaxi* ma-
xima ex parte deberi. Quid non igitur cunctis Europæ Na-
tionibus erit præstitura, ad hominum comparandam frequen-
tiam, hujus Pestis, reliquorumque contagiosorum morborum
omnimoda *Extinctio*?

§.56. Enimvero, confecto per Dominum *de la Condamine* (*b*)
adhuc mitiori calculo ex necrologicis observationibus quadra-
ginta annorum, *Lutetiae Parisiorum*, octingenta hominum
millia comprehendentis (*c*), mille quadringenta quadraginta
ipsorum quovis anno Variolis extinguntur; & in omni *Gal-
lia*, sexdecim centies centena mortalium millia enutriente (*d*),
intra annum ultra viginti octo eorumdem millia variolosa
occumbunt peste. *Londini* (*e*) post admissam & excultam
Variolarum insitionem, per notata quadraginta duorum an-
norum necrologia, hominum sexaginta quinque millia & se-
ptuaginta duo Variolis naturalibus perierunt. Ex Domino
de Voltaire (*f*) anno 1723. *Lutetiae Parisiorum* viginti inco-
larum millia Variolis sunt occisa. Si itaque stemus citati *de
la Condamine* calculo, demusque universam *Europam* ho-
dienum intra suos vastissimos confines hominum millies mil-
le millia & quindecim centies centena millia solummodo con-
tinere, patet apud Europæas Nationes quovis anno bis cen-
tum saltem hominum millia, quorum maximam partem, imo
totam, infantes atque pueri humani generis propagationi de-
stinati constituunt, trucidari. Igitur intra brevissimam quin-
quaginta annorum hominis ætatem Variolæ apud *Europam*
decies centies centena puerorum millia e medio tollunt. Oc-
cæcatos ab hac peste, decurtatos, aurium & oculorum per-

I 2

pe-

(a) *Commentario alle riflessioni su l' Economia, ed Estrazione de' Fra-
menti della Sicilia* num. VIII. pag. 47. Ediz. di Catania 1786.

(b) *Memor. I. sull' innest.* p. 109.

(c) *Ibid.* p. 66.

(d) *Ibid.* p. 110.

(e) *Tralles vexatiss. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Phys. med.
quest. II. p. 97.*

(f) *Tiffos Inoc. giustif. p. 99, trad.*

petuis fistulis mulctatos, puellas deturpatas, quæ non ad menses duos, uti *Jephitis filia*, sed per totam vitam virginitatem suam, non sine societatis perturbatione, plorare coguntur, prætereo: tantummodo cordatos Viros obtestor, adeant generationis calculum, ab uno conjugio intra sæculum unum promanantis, per Cl. de *Maupertuis*, in quadam ex suis philosophicis epistolis, quarum copia mihi nunc præsto non est, initum: quo, quæta ratione a binis ad bis centum hominum millia, quotannis apud *Europam* Variolis peremtorum; hisque additis nascendis ex peremtis, & qui ab illis nati fuissent, computent innumeratas millies mille millium perditorum myriades: cum adjiciant, si fas erit, calculum centenarum milium mortalium, qui intra *Europam* unius anni curriculo *Morbillos*, *Purpura*, *Miliaribus*, *Petechias*, *Dysenteria*, *Angina*, aliisque contagiosis febribus præcoci pereunt fato, & ubi, quot intra sæculum ex his reliquis generari potuerint, resciverint, pensitent num horum omnium mortuorum atque non natorum numerus qualemcumque imaginationis vim exsuperet.

§. 57. Hoc quidem pacto claram ipsi habebunt largissimam mortuum originem, unde in *Britannia infinita illa hominum multitudo*, quam vel admirans Caius Julius Cæsar (*a*) adnotavit, nunc dierum summopere desideretur; unde prius ceps olim provinciarum pulcherrima sacraque Roma, quæ sub *Claudio Nerone* (*b*) octogies centies centena millia incolarum numerabat, hodie vix centum & octoginta millia soveat. Hostilia equidem civilaque bella vetustis illis temporibus posteriorum frequentiora & cladibus infestiora fuisse: hæc autem virorum robur infirmabant, quod salva puerorum caterva quantocvus Reipublicæ restituebat. Pestis ipsa *bubonica*, post longa temporum intervalla recurrens, fecundissima hominum germina vel senescere linquebat: ubi vero Variolæ reliquique contagiosi morbi in *Europam* irrepserunt, cunctas ipsius regiones perpetuo circumvolitantes, indefessa cruen-

(*a*) *De bell. Gallic. lib. V. cap. VIII. p. 145.*

(*b*) *Comazzi Politic. e Relig. tom. IV. cap. XC. §. II. n. XI. p. 134.*

cruentaque sua fate humanæ generationis propagines maxima ex parte obtruncarunt, etiamnum obtruncant, inque posterum, nisi extinguantur, obtruncare non desinent.

§. 58. Rationes, præcepta, leges, quas humanissimi Viri expostulant ad humani generis frequentiam apud Nos assequendam, si non prorsus irritas, summopere falem infirmas judicari debent, tot innumerabilium prætocium mortuum manente vigenteque causa. Quod si nostrum *prophylacticum* præsidium ad hos omnes epidemicos morbos extinguendos aptum, firmum atque inconcussum reperierint, eosdem oramus obtestamurque nostros apud Europæ Principes ut juvent labores, conatusque sublevent; quo &, quod diligunt, genus humanum a tot infaustis malis illæsum servare, &, quam perardenter amant, *Europam*, brevissimo temporis cursu, suis oculis, uti candide opto, vegetam, pulchriorem robustiorumque aspicere valeant.

§. 59. Quod reliquum est hoc in Opere præter certarum observationum collationes sive *analogias*, & conclusiones seu *corollaria*, ex nuda, haud vero hypothetica, ratiuum factorum contemplatione vel sponte profluentia; atque inventum Variolarum *Dimicilium*, inque Europam *primam* carumdem detectam *Incursionem*, nil, quod hactenus vulgaratum non sit, reperiatur. Si quod autem ex demonstratis rationabilius emerget *Principium*, quo novissimis diebus morborum omnium *Pathologia* facilitus fortasse enucleari potuerit; id quidem haud nostro nimium infimo ingenio, sed collectarum observationum atque factorum firmo simplicique nexui tribuendum erit. Quæ vero phœnomena certis observationibus explicari nequiverint, problemata constituent felicioribus ingeniosis evolvenda. Inde est, ut vetustiorum simul atque recentiorum indubias observationes iisdem verbis, ac in suis extant codicibus, maxima ex parte excripturi erimus; tum ut suam cuique laudem postritas rependat, tum quia præsens Institutum non contractæ elocutionis, qua nos ceteroquin destituimur, ostentationem, sed *epidemicorum* morborum in Europa *Extinctionem* oppositur. Tantum vero abest, ut hoc Opus numeris omnibus cre-

credamus absolutum , ut potius non solum male dolatum , sed pene informe profiteamur . Tempus , mentis quies , bibliotheca selectis codicibus referta , linguarum peritia , literariorum societas , prægrande ingenium sobrio fultum judicio , & quamplurima alia abs re tam gravi exoptata , nobis , veluti extra mundi confinia incolantibus , in oppidulo nimirum , quod tantum non quotidie horrificis juxta ronat Aetna ruinis [a] , fere omnia defuerunt : solummodo non defuit ardentissimum humani generis juvandi desiderium ; unde paculum duximus , solo censuræ metu , operis editionem prostrahere , etsi fortiori longiorique lima expoliendum fuisset : probe gnari haud defutura felicia ingenia , quæ , ubi id probarent , faciliori via nostro digito commostrata morborum epidemicorum hactenus haud probe cultam Provinciam ineuntia , uberiores , maturioresque fructus , Reipublicæ perquam optime profuturos , ex eadem auspicato educere valeant .

Totius Operis unica Propositio demonstranda .

§. 60. Epidemici morbi omnes tam acuti , quam chronici roti Europæ nunquam indigeni , sed exotici fuerunt , ati otiamnum existant .. Idem causa haud generică sed tantum specifica inter se se differunt , & ut in phænomenis faltem præcipuis omnes conueniunt , sic unum possident commune & infallibile prophylacticum præsidium .

§. 61. Hanc unicam Propositionem [§. 60.] ut veram evincamus ac dilucide demonstremus , Opus binas in partes dispescatur necesse est . Pars prima analogicam Demonstrationem , qua Atheniensium morbus a Thucydide , & sacrignes ab Hippocrate descripti , haud pestim bubonicam , sed Variolosam constituisse probatur , simulque nudam simpli- cemque pestis bubonicae omni ex latere perspectæ cum Va- riolis

(a) Virg. Ænead. III.

riolis comparationem, comprehendet: unde Variolarum *Domicilium* atque prima in *Europam Irruptio* enucleantur. Pars posterior Variolas, pestis *bubonicam*, reliquosque *epidemicos* morbos *Europe exotics*; specifica tantum causa, non vero generica discretos; generalibus phœnomenis convenientes, & unicum *prophylacticum* possidentes præsidium, demonstrabit.

PARS

P A R S P R I M A.

§.62. Pestim vario ac multiplici personatam vultu incedere, quotquot fere de eadem accurate pertractarunt, Auctores animadvertere non omiserunt. Persimillima quidem fabuloso monstruosoque illi Proteo, qui vinculis coercitus facile fugam capiet,

*Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
Squamosusque draco, & fulva cervice leæna,
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atque ita vinclis,
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit (a);
diversas & ipsa induit morborum formas. Nascuntur, inquit Cl. Vallesius (b), pestilentiae genera longe diversa nunc
cum bubonibus, nunc cum ulceribus, nunc cum maculis. Ill. Hippocraticæ Medicinæ Restitutor Ballonius (c) sic fatur :
Omnium morborum pestilentium non est eadem idea; non
eadem forma, non idem solutionis modus: & Cl. Barbet-
te (d) hæc loquitur: Licet omnium seculorum pestilentias di-
ligenter percurras, tam mutabilis semper fuerit, ut nullam
omnino invenias, quæ adamussim cum alia conveniet. Qua-
cumque vero diversitate donantur, si Pestilitates fuerint, in
unum omnes convenire debeant, quo unaquæque ipsarum
pestis vocari mereatur. Febres quidem *ephemera*, *tertiana*,
quotidiana, *quartana*, *remittens*, *synochus*, *causon*, Febris
nomen accipiunt a pulsus celeritate & frequentia, quibus
omnes convenient: quicquid Novatores systematibus, hy-
pothesibusque addicti in contrarium senserint; quum absen-
te hoc pathognomonic signo, alterius quidem ægritudinis,
si ægrotus molestiis exceatur, haud vero Febris præsentia
possit*

(a) Virgil. Georg. lib. IV.

(b) Præf. in VII. libr. Epidem. Hipp. p. 2.

(c) Lib. II. Cons. Med. Hist. V. Comm. p. 105.

(d) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 20.

possit prædici. *Bubonica* igitur pestilitates; *ulcerosæ*, quales *Variolæ*, *Morbilli*, *Rosolia*; *maculosæ*, quales petechiæ, purpura, miliaries; *dysentericæ*, *anginoſæ*, *cephalalgicæ*, qualis morbus *Hungaricus*; *tussiculosa*, qualis morbus *vervecinus*, & aliæ acutæ pestilitatis species, ut pestis vocabulo insigniantur, genericum phœnomenon omnibus *commune* possidere debent. Id generis nullum aliud reperiri poterit præter unum contagium, uti §. 20. evictum est; quod quidem illius est ponderis ac momenti, ut quicunque morbus, *acutus* sit, vel *chronicus*, contagio munitus fuerit, procul dubio, ex pestilitatum speciebus una erit pestis. Haud recte igitur *bubonica* tantum lues pro veluti unica peste a scholis Medicis fere omnibus haec tenus habita fuit; quinimo & minus recte in hac ipsa decernenda alia atque alia quæsita sunt signa ac phœnomena præter solum contagium; quo prætergresso, tunc demum vel peritissimi Medici *bubonicam* hucusque pestim agnoverunt, quum ipsa multa hominum excidia cumulaverit. *Variolæ* igitur haud per excellētiam, sed natura sua ab aliquibus pestis nomine donatae sunt.

§. 63. Ad detegendum vero Variolosæ pestis domicilium simul & primum ipsius in Europam ingressum, *Thucydidi*, magnoque *Hippocrati* operam demus oportet. De illo *Dionyſius Alicarnassæus* [a] inter cætera egregiæ suæ laudis dona summum & eximium prædicat, *quod neque mendacium ultra dixerit, neque suam ipse conscientiam prodiderit*. Hippocratem *Macrobius* [b] tam fallere, quam falli nescium asseverat.

§. 64. Analogiæ igitur ratio expostulat, ut *Thucydidis* atque *Hippocratis* Variolarum, sub *Morbi* & *Sacrorum Ignium* nomine, descriptionem, ad faciliorem explanationem simul atque intelligentiam, in aptas paragraphos, successivo, pro ut Opus incœptum fuit, ordine dispescamus.

K

§. 65.

(a) Apud Ballon, lib. I. epid. de illustr. Medic. Parisiens. p. 1.
(b) In Somn. Scipion. lib. I. cap. VI. p. 41.

§. 65. Atheniensium Morbi per Thucydidem descripta historia, ex Codice cum notis Caroli Andreae Dukeri & aliorum, Amstelodami apud R. & T. Westenios, & Gul. Smith 1731. hist. II. pag. 127. sequens est:

Qui Athenienses mulctavit, Morbus, a Thucydide & Hippocrate descriptus, haud bubonica, uti antehac credimus, sed variolosa fuit Pestis, tunc primum ab Aethiopia in Graeciam contagio inventa.

μζ. . . . Τοῦ δὲ Θέρους εὐθὺς ἀρχομένου, Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τὰ δύο μέρη, ὡσπερ καὶ τοπώτον, ἐσέβαλον ἐς τὴν Αττικὴν, (ἥγειτο δὲ Αρχιδάμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεὺς) καὶ καθεξόμενοι ἐδήχυν τὴν γῆν. καὶ ὅντων αὐτῶν ὃ πολλάς πω τήμερας ἐν τῇ Αττικῇ, ηὐ νόσος πρώτον ἥρξαί τοις Αθηναῖσι, λεγόμενον μὲν καὶ πρότερον πολλαχόσε εὔγκαλασκῆψαι, καὶ περὶ Λῆμνου καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις· ὃ μέντοι τοσοῦτός γε λοιμὸς, γάρ Φθορὴ σύτως ἀνθρώπων ψόδημον ἐμημονεύειτο γενέσθαι. ὃτε γὰρ ιατροὶ ἥρκουν τοπώτον θεραπεύοντες ἀγνοίᾳ, ἀλλ’ αὐτοὶ μάλιστα ἔθυησκον ὅσῳ καὶ μάλιστα προσήγεσαν, οὕτε ἄλλη ἀνθρωπείᾳ τέχην ψόδημα, ὅσα τε πρὸς ιεροῖς ικέτευσαν, η μακαρίεισις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐχρήσαντο, πάντα ἀγωφελῆ ήν. τελευτῶντές τε αὐτῶν ἀπέσησαν, ὑπὸ τῷ κακῷ γιγνώμενοι.

§. 66.

„ 47. . . . Aestate autem statim ineunte, Peloponnesii, eorumque socii cum duabus copiarum partibus, ut & ante, in Atticam irruperunt, (Archidamus vero Zeuxidami filius, Lacedæmoniorum Rex illis præerat) castrisque in ea positis agrum vastabant. Cumque nondum multos dies in agro Attico mansissent, Morbus Athenienses primum aggredi cœpit: quanquam & ante cum in multas regiones invasisse ferebatur, tum etiam in Lemnum, & alia loca. Verumtamen neque tanta Pestilentia, neque tot hominum interitus uspiam accidisse memorabatur: nec enim Medici, propter Morbi ignorantiam initio ægrotis mederi poterant: sed ipsi potissimum eo magis interibant, quo magis ad ægrotos accedebant; nec ulla alia hominum ars illis opem ac salutem ferre poterat

rat. Omnes etiam supplicationes ad Deorum templa factae, & omnis opera, qua aut in oraculis sciscitandis aut in aliis hujusmodi rebus usi fuerant, haec omnia nullius erant usus; tandemque vieti magnitudine mali haec missa fecerunt“.

§. 67. *Aestate statim ineunte &c.*) In margine hujus Dukeriani Codicis sequens chronologia notatur: *Ann. 2. Olymp. 87. & V. C. Varr. 32. & Post. Mart. 28.* Apud *Hippocratem* nullus signatur annus. Apud nostratem *Diodorum Siculum* annotatur (a), anno tertio Olympiadis octuagesimæ octavæ Pestim Athenis recruduisse. *Thucydides hist. III. 87. pag. 221.* haec præ cæteris subdit: *At hyeme ineunte Morbus Athenienses iterum invaserat quum autem eos rursus est aggressus, non minus anno integro apud eos immoratus, prius vero, vel per biennium est graffatus.* Tandem ex citato *Thucydidis Codice*, 69. pag. 142. & 95. pag. 161. inter primum Morbi ingressum, ejusque reversionem binæ intercesserunt hyemes. Prima Olympias circa annum ab Orbe creato 3228., & ante nostram Redemptionem 776. numerari coepit. Hippocrates anno primo Olympiadis octuagesimæ (b) natus est. Dissidium inter chronologiam Thucydianam atque Diodorianam componere, nobis non datum. Quæcumque ea tamen fuerit, certum est Atheniensium morbum, a *Thucydide* atque *Hippocrate* exaratum, anno 424. ante Christum natum evenisse, & sub ipsius in Athenas irruptione, *Hippocratem* non amplius quam triginta & duo suæ ætatis annos transegisse.

§. 68. *Cumque nondum multos dies in agro Attico manifestarentur, morbus &c.*) Si stat, uti gravissimorum Scriptorum judicio constat, *Hippocratem lib. III. Epidem. Sect. III.* eamdem Atheniensium pestem descripsisse, ac descripsit Thucydides, evidens est magnum Coum Atheniensium morbi regressionem ac decrementum, haud vero irruptionem atque progressum observasse. Sic enim, citato libro, suam

K 2

exor-

(a) Biblioth. Histor. lib. XII. p. 216. edit. Hanoviae Typis Wechelianis anno 1604.

(b) Eloy Dizionario Stor. della Medic. Tom. III. p. 297. traduz.

exorditur ejusdem morbi historiam: *Ante ver autem una cum frigoribus consecutis Sacri Ignes plurimi &c.*, quæ quidem haud tam longe distant a relatis Thucydidis verbis: *At hyeme ineunte morbus Athenienses iterum invasit &c.*, longissime vero absunt a morbi in Athenas irruptione, sub æstatis initium a Thucydide posita.

§. 69. *Morbus Athenienses primum aggredi cœpit.*) Thucydides in tota hujus luis descriptione illam ne semel quidem pestim, apud homines saepius vulgatam, sed perpetuo *morbum* appellat; quod accuratori perpenitiationi committendum est. *Primum.*) Hæc particula certo certius significat *morbum*, quem descripturus est historicus, nec scriptis unquam traditum, nec post hominum memoriam visu vel auditu notum fuisse, sed tunc primum Athenienses incessisse, quod clarius infra elucescat.

§. 70. *Quanquam & ante cum in multis regiones invasisse ferebatur, tum etiam in Lemnum, & alia loca.*) Quum hic unus idemque *morbus* per id temporis, antequam Athenienses invaderet, per varia loca jam vulgatus fuerit, clare liquet particulam *primum* haud significare hanc luem apud Athenas, priusquam apud reliquias regiones, grassari cœpisse, sed antehac, saltem Athenis, nunquam esse visam, ad eoque tunc *primum* innotuisse.

§. 71. *Tum etiam in Lemnum & alia loca.*) Lemnus insula est prope Hellespontum sita. Hippocrates lib. I. Epidemior. tres enarrat morborum Epidemicorum grassationes, quæ Thasum divexarunt, illisque præponit anni temporis constitutionem, unde constat easdem annos tres occupasse distinctos: Libro vero II. ibid. Sect. I., omissa temporis constitutione, Carbunculos & Pustulas in Cranone vulgatas describit: Sectione III. ejusdem libri, præmissa temporis conditione, Februm Epidemicarum in Perintho grassatarum exponit historiam: Libro tandem III. eorumdem Epidemiorum, Sect. III., præhabito temporis statu, ac nulla facta loci mentione, Sacrorum Ignium populariter vulgatorum descriptiōnem perfecit. Ante igitur hos Sacros Ignes apud Græciam quatuor excurrerunt anni Epidemicis morbis infamati. *Morbus*

bus a Thucydide exaratus tres annos Athenas multavit, sed ante cum in multis regiones invasisse ferebatur, tum etiam in Lemnum, & alia loca. Thasus insula est prope Thraciam, insulæ Lemno apprime proxima. Cranon, Thessalæ urbs erat juxta Macedoniae fines, uti Perinthus urbs Thraciae, Heraclea quæ nunc dicitur. Ex Libro primo pariter ac Lib. III. Epid. Sect. I. ac II. manifestum est, Hippocratem priusquam Athenas peteret, non solum Thasis, Cranonibus, & Perinthiis, sed adhuc Abderitanis Thraciæ, Melibœis, Larissæisque Thessalæ, Olynthiis Macedoniæ, Helidibus, Aeneidis, Cizicisque, Epidemicis morbis summopere afflitis opem medicam tulisse. Ex ipsius Hippocratis libro de ære, aquis, & locis eruitur, nullum apud totam Græciam, vel Thraciam, uti & aliquas Asiæ, ab ipso peragratas, regiones extare Epidemicorum Morborum domicilium. Si demus igitur, uti Thucydidis textus (§. 70.) concedi postulat, Morbum Athenis vulgatum, vel ante unicum annum, Thasum, Lemnum, multisque regiones invasisse, quinque habemus Morborum Epidemicorum historias ab Hippocrate totidem annis enarratas; simulque in apricum veniet, cunctos hos Morbos ab una Epidemica causa promanasse, & quidem ab ea, quæ sacros ignes excitavit; neque ab alia repetemus reliquos in septem (si omnes legitimi fuerint) Epidemiorum libris relatos, qui populariter sub varia Morborum facie sunt grassati.

§. 72. Verumtamen neque tanta Pestilentia, neque tot hominum interitus uspiam accidisse memorabatur.) Peloponnesiis Atticum agrum vastantibus, paganorum, civiumque multitudine Athenas profecta majorem contagioso morbo facultatem uberioris sese divulgandi præstítit. Jam vero Thucydi, Atheniensibusque præsentem Morbum cum anteactis Pestilentii comparantibus, magnumque discrimen invenientibus, Pestis vulgaris notionem probe innotuisse necesse erat: attamen historicus Atheniensium luem perpetuo Morbum, nunquam Pestim vocat, ipsumque cladibus Peste truculentiorem asseverat; igitur non Pestim bubonicam, sed quidpiam hac ferocius hunc morbum fuisse, verosimile est opinari.

§. 73.

§. 73. *Nec enim Medici propter morbi ignorantiam ageris mederi poterant.*) Pestis vulgarem , sive bubonicam Athenienses perspectam (§. 72.) habebant : *Morbus vero a Thucydide descriptus vel ipsis Medicis ignotus, invisus, incomptus advenit.* Si hujus igitur Morbi cuncta phœnomena cum Variolarum phœnomenis adamussim convenire compriemus , consequens erit , ut inde concludamus , Variolas tunc primum in Græciam irrupisse. Sit itaque

Analogia Prima.

§. 74. *Verumtamen neque tanta Pestilentia &c.*) Hic animadvertendum venit mortalium quemlibet , semel Variolis affectum , iterum hoc morbo , saltem ut plurimum , non corripi ; unde eo tempore , quo Variolæ apud Europæas nationes perpetuam posuere sedem , maxima certe Europæorum pars ipsas jam passa , quum denuo recurrerent , immunis ab eisdem mansit. Etsi vero hoc Variolarum phœnomenum lethalissimam earumdem vim hactenus obtegere aptum fuerit ; nihilo tamen secius haud desunt historiæ , summam ipsarum mortalitatem comprobantes . Anno 1723. Lutetia Parisiorum Variolas viginti hominum millia occidisse jam supra (§. 56.) notavimus . Doctissimus Prosper Alpinus (a) scribit : *Quo malo (variolofo) anno 1593. Venetiis epidemice graffante complures interierunt.* Cl. Joannes Colle (b) : *Anno , inquit , 1607. fere totam Italiam , Urbini Ducatum , Durantis Oppidum (Variolæ) vastarunt.* Laudatus Tralles (c) ait : *Quum anna 1741. tristis Epidemia Variolarum Uratislaviam nostram & confinia ejus devastaret &c.* Illustris de la Condamine (d) urbem Romam variolas depopulatas esse refert. Hac in Metropoli anno 1768. ex Thoma Houlston (e) intra paucas hebdomadas sex millia mortalium capita variolis sunt obtruncata .

§. 75.

(a) De Præfag. vitæ , & mort. lib. I. cap. XI. p. 31.

(b) Tom. I. lib. XI. cap. X. p. 477.

(c) Epist. Apolog. apud Tom. III. Opusc. Medic. Phys. de Haen p. 25.

(d) Memor. II. full' Innest. del Vajuolo p. 61. trad.

(e) Prefaz. al Metodo d' innestare del Dottor Dimsdale p. 15. trad.

§. 75. *Propter morbi ignorantiam*) Quid vero regionibus illis, quibus Variolæ omnino ignotæ primitus appulerunt? Eruditissimus Joannes Nardius incredibilem contagii vim denegantes hortatur (a), ut librent damna, quæ sæculo decimosexto rependerunt Indis variolæ, dum advenæ centum myriades ex Mexicana gente paucis diebus neci dederunt. Celeberrimus Docto^r Robertsonius asserit (b), Variolas, quæ circa annum 1720. Hispaniolam depopulabantur, vetustis temporibus, illis orbis terrarum regionibus incognitas extitisse, quo usque ab Europæis illuc invectæ fuerint; majoresque id Morbi genas illis attulisse clades, quam immanes invadentium feritates. Audiamus Listerum, quæ sequuntur, nobis eloquutum (c): „Nulla causa assignari potest hujus mali generativa ex parte hominis . . . quod integræ Nationes apud Indos occidentales a nostris Anglis (in Marilandia hoc sæculo (XVIII.) ineunte id accidit) primum illuc advenientibus fere ad internacionem infectæ sunt; claro documento Variolas non privatim a caussa aliqua interna, aut a natura hominis per se vitiata, sed contagione extrinsicus illata communicari“. Tandem Joh. Othon Helbigius (d) hæc fatur: „Variola & Morbilli novus morbus in Insulis orientalibus, & occidentalibus Indiarum. Ante Batavorum in orientales, & australi-orientales Insulas adventum nec Morbillos, nec Variolas cognoverunt incolæ. Hodiernis autem diebus Morbilli tantam in indigenas exercent crudelitatem, ut Peste (quæ in India orientali nunquam est visa) minores haberi haud possint. Quatuor ab hinc annis in Insula australi-orientali Moa tertiam hominum partem Morbilli interfec- tunt. Insulæ igitur illæ, quæ Hollandos adorarunt nondum, hanc ob causam navigantibus nostris accessum ex mari in terram negant“). Ut ut extra analogiam, probe hic notandum venit extare apud terrarum orbem Nationes Europæis solertiores, quæ a Variolarum atque Morbillorum cladibus sci-

(a) Animadvers. XLIV. in Tit. Lucr. Car. de rer. nat. lib. VI. p. 588.

(b) Stor. di America lib. V. pag. 219. trad.

(c) Tract. de Variol. apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 672.

(d) Apud eumd. Manget. ibid. p. 716.

scitissime sibi cavere norunt, horum morborum contagium longe a se abigentes.

Parallelum primum.

Ex quibus (§§. 74. 75.) satis clare liquet, Cl. Richardum Mortonum (a) e re scripsisse, quod Variolarum Morbus revera Pestis ipsius virulentiam æquare vel superare non nunquam observatur; Variolasque, perplurimis orbis terrarum regionibus jamdiu ignotas, cum Atheniensium Morbo excidiis ac novitate convenire.

§. 76. Nec enim Medici &c.) Irrupto tam diro inauditoque morbo, Athenienses Medici, methodo, quæ ab experientia quamapte suscipitur, quæque ratiocinatione illustrata sagacissimos efficit Aesculapios, propter Morbi ignorantiam destituti, perplexi hærescebant, quibusnam auxiliis ægrotis opitularentur. Sub primo in Europam Variolarum impetu, id ipsum per id temporis cujusque regionis Medicis contigisse fas est credere, sicuti & idem evenisse Americæ, & orientalium, ac austro-orientalium Insularum rei medicæ peritis, propter Morbi (§. 75.) ignorantiam. Alia etiam ratio Athenienses Medicos occurrente morbo impares reddidit, ægrotorum nimirum frequentia ac multitudo. Firmissimum enim pro acutis morbis experientia demonstrat Cornelii Celsi præceptum illud ita expressum (b): *Ex his autem (inquisitionibus ad unicum acutum morbum apte curandum apprime necessariis) intelligi potest, ab uno Medico multos non posse curari; eumque, si artifex est, idoneum esse, qui non multum ab ægro recedit.* Immensum aucto Athenis ægrotorum numero, quot Medici omnibus præsto esse potuerant, & quidem sub Morbo iisdem ignoto? Quid? An post tot sæcula vulgatis jam per Europam Variolis, firmatisque adversus eas quamplurimis curandi methodis, satis superque quandoque fuit Medicorum numerus, qui sub earumdem epidemica græfatio-

(a) Exercit. III. cap. VII. p. 373.

(b) Lib. III. cap. IV. p. 12.

satione omnibus variolatis diligenter præstiterit medicinam ? Posthabito Celsi præcepto , viginti hominum millia Parisis intra annum , & intra paucas hebdomadas Neapoli sex millia (§. 74.) variolis perdita , certissimum conjectandi exhibent argumentum , satis numerosam Medicorum copiam curandis variolis populariter sœvientibus haud parem extitisse . Quid sub primo in Europæas Nationes illarum ingressu ?

Parallelum secundum.

Igitur Variolæ identidem Medicorum penuriam , uti Atheniensium *Morbus* , pariunt .

§. 77. Sed ipsi potissimum eo magis interibant , quo magis ad ægrotos accedebant .) Athenienses Medici , quo frequentius ægrotos contagioso morbo affectos invisebant , eo facilius eodem inficiebantur , eodemque interibant . *Variolæ* , inquit Meadius (a) , *Morbilli* , & ipsa *Pestis* hauriuntur solo propiore accessu ad ægrum ; nec est hodienum , qui Variolas esse morbum contagiosum negare audeat .

Parallelum tertium.

Igitur Variolæ cum descripto Atheniensium *Morbo* contagione convenient .

§. 78. Nec ulla alia hominum ars illis opem ac salutem ferre poterat .) Apud Tralles (b) hæc leguntur , Ill. Gaubii Van Ghert , aliorumque exemplis haud motus Cl. Graltherus Van Doevert , Groeningæ , sermonem academicum anno 1761 . habuit , de erroribus Medicorum utilitate non carentibus . In eo testimonia summorum virorum habentur , qui Variolas ut hostem sæpe invincibilem considerant “ .

§. 79. Omnes etiam supplicationes ad Deorum tempora facete , & omnis opera , qua aut in oraculis sciscitandis &c.)

L

Tam

(a) Oper. Med. Dissert. de Peste part. I. cap. II. p. 174.

(b) Vexatiss. nostra ætate &c. apud Tom. III. Opusc. Physic. Med. de Haen quest. VI. p. 109.

Tam invisus , inauditus , ac insuetus *Morbus Athenienses* incessit , ut ferme omnes tanquam malum cœlitus demissum crederent , vel id testante nostrate *Diodoro Siculo* his verbis [c] : *Athenienses sane Morbi tam atrociter graffantis causas in Numen retulerunt* : Inde expiationes , vota , auguria , divinationes &c. Quidnam de Variolarum causis senserint Europæ Nationes , quum primum in ipsas ingressæ sunt , sœcula , sub quibus tantum malorum eisdem accidit , densissimis ignorantia tenebris obducta , posteris non tradidere . Si conjecturæ detur locus , haud alienum a veritate erit opinari Europæos per id temporis easdem ac Athenienses culpasse causas , quum vel hisce nostris diebus haud desint altioris subsellii Medici , qui *Fernelium* sequuti [b] illas e cœlo dilapsas autument . Dolendum interim , quod hucusque nos ad saniores mentem non pertraxerint orientales Insulæ , [§.75.] Europæis accessum ex mari in terram denegantes , varioliferi ac morbillosi contagii metu ; imo , quod summopere mirum , *Ottentotæ* , Promontorii *Bonæ-Spei* incolæ , hominum illud genus , quod Europæorum arbitratu , præ ipsius sorditie , segnitieque [c] medium quamdam naturam inter bruta animalia , & homines sortitum fuisse videtur , hac super re Atheniensium atque Europæorum credulitatem simul ac philosophiam scitissime redarguere videntur , se se nobis præstantiores judicio profitentes ; dum Variolas sibi incognitas , ibi tum primum a Batavis adveetas animadvertisentes , inanibus hypothesisibus haud præoccupati , postquam [sunt hæc Meadii verba [d]] experientia didicabant , malum hoc contagione spargi , non defuit eis sollertia , qua se defendenter . Munitis itaque ex vallis contra hanc pestilentiam pugnabant , quæ adeo diligenter qui adhuc erant sani custodiebant , ut telis occiderent , si quis ex vicinis jam vi Morbi repletis , ea transilire aggredieretur .

Pa-

(a) Biblioth. Histor. lib. XII. p. 316.

(b) De abd. rer. caus. lib. II. cap. XII. p. 622.

(c) *Mead Oper. Medic. lib. de Variol. cap. I. pag. 34.*

(d) Ibid.

Parallelum quartum.

Variolæ igitur ab Atheniensium Morbo causæ ignoratione non differunt.

μη. Ηρξαλο δὲ τὸ μετὰ πρῶτου, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπέρ Αἴγυπτος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐσ Αἴγυπτον καὶ Λιβύην κατέβη, καὶ ἐσ τὴν Βασιλέως γῆν τὴν πολλήν. ἐσ δὲ τὴν Αθηναίων πόλιν ἐξαπινάκιος ἐνέπεσε· καὶ τοπρώτου ἐν τῷ Πειραιεῖ ἥψαλο τῶν ἀνθρώπων, ὡςε καὶ ἐλέχθη ὑπ’ αὐτῶν ὡς οἱ Πελοποννήσιοι φάρμακα ἐσβεβλήκοιεν ἐσ τὰ φρέατα. υρῆναι γὰρ σῦπα ήσαν αὐτόθι. ὕερον δὲ καὶ ἐσ τὴν ἄγω πόλιν ἀφίκετο, καὶ ἐθνησιον πολλῷ μᾶλλον ἥδη. λεγέτω μετὰ δύν περὶ αὐτῶν ὡς ἔκαστος γιγγώσκει, καὶ Ιαζρός, καὶ Ιδιώτης, ἀφ’ ὅτε εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτὸν, καὶ τὰς αἰτίας ἀστυνομίζει τοσαύτης μελανολῆγος ικανὰς εἶναι δύναμιν ἐσ τὸ μελασῆσαι σχεῖν. ἐγώ δὲ οἶον τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ’ ὃν ἄν τις σκοπῶν, εἴποτε καὶ αὖθις ἐσπιπέσοι, μάλιστ’ ἀν ἔχοι τὶ προειδὼς μὴ ἀγνοεῖν, ταῦτα δηλώσω, αὐτός τε γοσῆσας, καὶ αὐτὸς ίδων ἄλλας πάσχοντας.

§. 80.

„ 48. *Primum autem hic Morbus [ut fertur] initium duxit ex Aethiopia, quæ est supra Aegyptum; deinde vero & in Aegyptum & Africam descendit, & in magnam partem regionis Regis Persarum: in Atheniensium porro civitatem de repente incidit, ac primum quidem in Pyræo homines tentavit; ita ut ab his etiam rumor disseminatus fuerit, venena a Peloponnesiis in puteos dejecta fuisse: nondum enim fontes illic erant. Deinde vero & in superiorem urbem processit, & longe plures tunc moriebantur. Pronunciet autem de eo Morbo, ut quisque sentit tam artis Medicæ peritus, quam imperitus, unde verissimile videtur eum extitisse. & quas causas fuisse putet, quæ tantæ mutationis faciendæ vim habuerint. Ego vero & cuiusmodi fuerit, dicam, & quæ sibi quisque præponens, si quando rursus etiam hic Morbus ingruat, jam prædictus aliquid habeat, ex quo præcipue cum cognoscat, hæc declarabo; tum quia ego ipse hoc Morbo laboravi, tum etiam quia alios hoc laborantes ipse vidi “. Thucydides l.c. 48. pag. 127. 128.*

§. 81. *Primum autem hic Morbus [ut fertur] initium duxit ex Aethiopia &c.]* Aethiopiam morborum contagiosorum uti & vulgaris Pestis *domicilium esse*, ex variis Aucto-ribus collegit egregius Meadius [a], & hac de ratione ipsam *infamem* asserit Jo: Nardius [b]. *Epidemicorum* morborum proprium characterem esse solum contagium, quo extra suos lares in varias dissitasque regiones proseminantur, §. 20. & 21. jam demonstratum credimus. Hujus generis fuisse Atheniensium *Morbum*, quæ §. 77. jam dicta sunt, & ejusdem in *Aegyptum*, *Africam*, *Syriam*, *Græciamque* propagatio aperi-tissime evincunt.

Analogia secunda:

§. 82. *Initium duxit ex Aethiopia &c.]* Variolas origine Aethiopicas suspicatus est laudatus Meadius [c], qui accu-ratissime earumdem vulgatam quidem, haud vero reconditam historiam est prosequutus, & præ cæteris hæc scripsit: „*Sed redeo ad Variolas. Hic igitur Morbus mihi vera Pestis sui generis esse videtur: Lues in Africa primum genita, præsertim in Aethiopia, quæ pars ejus intolerabiliter est torrida, in Arabiam, deinde in Aegyptum, [ut vastatrix illa Populorum magna Pestis] iis, quos diximus modis [fomitiibus nimirum & hominum commercio] delata est*“. Doctissimus Joannes Freindius, vir orientalis eruditionis peritissimus, Pocockium Abul-Pharajium Arabum Medicorum volumina perscrutatum presso pede sequutus, in epistola ad Ill. Meadium [d] elaboratissimam, & pene absolutam tradivit cognitam Variolarum historiam, & quidem ab eo, quo inclarerunt, tempore, quam hic exscribere longum foret: Alibi vero [e] strictim, quæ sequuntur, est loquutus: „*Ex antiquissimis, quæ supersunt Variolarum traditionibus, has in*

(a) Oper. Medic. Dissert. de Pest. Part. I. Cap. I. p. 170. seq.

(b) Animadv. XLIV. in Tit. Lucr. Car. de rer. natur. lib. VI. p. 588.

(c) L. c. de Variol. cap. I. p. 34. seq.

(d) Oper. Medic. de Purgantib. &c. Histor. X. pag. 97. seq.

(e) Hist. Medic. p. 138.

in Ægypto primum Omaris tempore, qui Mahometi successit, apparuisse comperimus; et si, quum has Graeci prorsus ignoraverint, Arabes sine dubio Morbum illuc a sua gente adverserint, quem ipsi fortasse antea a remotioribus Orientis gentibus suscepissent. Horum enim antiquissimi scriptores de eo non ita loquuntur quasi recenter orto. Ut vero hic Populus intra minus, quam triginta annorum spatium religionem suam, atque imperium, ita quoque novam hanc luem per Ægyptum, Syriam, Palestinam, Persiam, ac paulo post per litus Asiaticum in Liciam, ac Ciliciam propagavit. Sub proximi vero saeculi initium ulterius in maritimas Africæ partes quoque, ac trans Mare mediterraneum, in ipsam Hispaniam eundem diffudit[“]. Hæc Freindius. Celeberrimo huic auctori primum Variolarum ortum, a remotioribus Orientis gentibus repetenti adversari videtur Rhazes, qui, ut §. 2. adnotavimus, refert suæ ætatis Medicos, Syriacæ linguæ doctos, Variolarum haud novisse originem, neque ætatem, & aliquos ex Arabibus Medicis earumdem novitatem praefracte tutatos esse [ibid.]. Nec prætereundem, quod per ipsum Freindium [a] omnium primus, qui saeculo septimo nostræ æræ Variolarum meminerit, Aaron Sacerdos fuit, Ægypto natus anno Domini DCXXII. Hæc talia sunt, ut Variolas a remotioribus Orientis gentibus in Arabiam, indeque in Ægyptum transvectas fuisse neutram arguant; & Meadio easdem ab Æthiopica plaga erupisse conjectanti, Thucydidique consentienti adhuc adstipulandum esse, nos cogant: ab ea quippe regione, quæ historicorum pariter atque cordatiorum Medicorum consensu Pestilitatum mater semper fuerit vocata.

Parallelum quintum.

Satis firmis igitur rationibus ex Variolarum historia petitis inferri posse videtur, Variolas sub cognitis in Europam irruptionibus idem habuisse, & modo detinere sui ortus domicilium, Æthiopiam scilicet, ac Atheniensium *Morbus* habuit:

§. 83,

(a) Oper. Medic. Epist. ad Mead. Hist. X. p. 92.

§. 83. Deinde in Aegyptum & Africam descendit &c.)
 Eo tempore inter Aegyptum Athenasque inita esse hominum commercia patet ex Justino (a) hæc scribente : „Sed nec Lacedemonii quievere, qui quum Messeniorum bello occupati essent, Peloponneses immisere, qui bellum Atheniensibus facerent. Parvæ tunc temporis, classe in Aegyptum missa, vires Atheniensibus erant . . . Interjecto deinde tempore post redditum suorum aucti (Athenenses) & classis & militum robore, prælium reparant“. Morbus igitur ab Ægypto, aut proximo hominum eodem infectorum commercio, vel lino, lana, xylinio, stragulis, vestibus, & hujusmodi aliis formatibus, potuit per mare Athenas asportari : potuit adhuc id per continentem contingere, uti ex Galeno §. 20. notavimus, quum ab ipsa Ægypto in magnam partem regionis Regis Persarum descenderat, unde per Palæstinam, perque litus Asiaticum in multas regiones, Lemnum, & alia loca, (§. 71.) Thraciam nimirum, Thasum, multasque Græcæ Civitates, invaserat. In Athenensium porro civitatem derepente incidit, ac primum quidem in Pyræo homines tentavit.) Haud frustra magni judicii vir Thucydides Piræum omnium primum mali contagionem suscepisse tradidit ; sed consulto id egit: ut nimirum demonstraret hanc calamitatem non in Athenensium laribus genitam, sed ab Æthiopia dilapsam fuisse, perque varias Africæ, Asiacæ, & Europæ regiones disseminatam, Pyræum pervenisse ; indeque dispersa ejus contagione superiorem in urbem invectam esse, veluti ignis scintillam per combustibile indesinenter serpendo gradiendaque, modo tardo, nunc rapido gressu, quandoque oculi iætu magnarum sylvarum incendia cumulantem. „Est vero, inquit Nardius (b), Pyræus Athenarum portus, ubi primum grassata fuit Pestis, non intacto forsan Munichio & Phalerio maritimis ejusdem Civitatis munimentis. Conscendit quidem lues illa repente superiorem in urbem tunc, quum agrestium turba confudit Athenas, verita fœderatorum incursum,

(a) In Pompon. Trog. Histor. lib. III. p. 22. B.

(b) Animadv. XXXVII. in Lucret. de rer. natura lib. VI. p. 538.

nem, deferens secum interim contracta Morbi contagia “. Perscrutamini modo, an Variolæ, sese contagione propagando, Atheniensium *Morbum* prorsus æmulentur. Ill. Jo: *Huxhamius*, in construenda *Epidemicorum omnium Pathologia* vitiatæ atmosphæræ addictissimus, de mense Augusto anni 1738., & quidem sub pluvia & admodum frigida tempestate, hæc fatur (a): „*Variolæ jam frequentes a miseriis Salzburgensibus patria expulsis huc advectæ. Jure merito inter morbos maxime contagiosos ponuntur Variolæ*; *adeout vel unus puerulus hisce correptus forte longe lateque sæpiissime luem dispergit*“. At præsentem Atheniensium Morbi cum Variolis analogiam apud neminem fideliori calamo depictam nobis invenire datum fuit, præter Cl. *Carolum Richa* sequentia enarrantem [b]: „*Morbilli, qui præcedentibus annis totam pene Pedemontanam regionem longe lateque infestarunt, fatiscentes, dein Variolis locum cessere, que incunte æstate subortæ, autumno maxime debacchatæ sunt, deploranda tenella præsertim etatis clade. Curiosum (at simul dolendum) sane erat, quo bæ pacto ab uno ad alterum finitimum oppidum migrabant, ac sese invicem excipiebant, perpendere; eumdem scilicet, quo antea Morbilli, ordinem servantes, ac morem ingeniumque: Alpina namque loca ab hisce primo, mox universus denique Pedemontanus ager funestarius est. Diceres ab Alpibus illas ad Subalpinas urbes transisse; unde demum facto veluti agmine ac impetu a finitimis regionibus ad magis dissitas; a Subalpinis ad Insubriam; ab Insubria ad Mutinensem agrum, ab hoc ad Romanum, totamque denique extremam usque Italiā propagatae sunt*“. Hæc laudatus *Richa*. Quicumque peculiarem magis & cuique propriam morborum naturam, quam speciosa *hypothesium* figmenta investigare maluerit, ex enarratis facile perspiciet, Atheniensium *Morbum* simul ac Variolas, minime subito repentinoque afflato, uti Morbos constitutionales ex ma-

(a) Tom. II. de Aer. & Morb. Epidem. pag. 11.

(b) Constit. Epidem. Taurin. anni 1720. apud Sydenham. tom. II. §. XV.
pag. 521.

magna temporum mutatione (§. 27.) procedentes, tot regionibus incubuisse; sed sola contagione ab Aethiopia in Aegyptum, ab Aegypto in multas regiones, ab harum aliqua in Pyraeum, a Pyræo in Athenarum urbem: A Saltzburgenibus in Plymuthum, ejusque viciniam, ab Alpinis ad Subalpinas civitates; ab his ad Insubriam, unde ad Mutinensem agrum, indeque ad Romanum, totamque Italiam, interrupto progressu serpissse, seque propagasse. At enim vero dijudicent simul ingenui, num, suffocato in Aethiopia, aut Aegypto, vel Pyræo primo hujus Morbi contagionis seminio; præpedito in Plymuthum Saltzburgensum variolatorum ingressu; ad internacionem coercitis intra primam Alpium dominum Variolis, Athenæ, Plymuthum cum sua vicinia, universaque pene Italia, tot hominum excidia deploravissent, sub ipsorum initio quam facillime declinanda prohibendaque. Epidemici quidem Morbi (§. 14.), extincto eorumdem contagio (§. 41.) extinguntur (*ibid.*).

Parallelum sextum.

Variolæ igitur, grassandi, seque propagandi ratione, Atheniensium Morbum adamussim imitantur.

§. 84. Itaut ab his etiam rumor disseminatus fuerit, venena a Peloponnesiis in puteos dejecta fuisse.) Insueti, nusquam comperti, mirificique Morbi id adhuc proprium fuit, ut Athenienses, dum malum enorme, monstrosum, & a causis naturaliter evenientibus longe alienum existimarent, ejus culpam in hostium immanitatem, confictis venenis, injicerent. Ignaro quidem parcendum vulgo; at mirari nos subit vel clarissimos Medicos de *Epidemicorum* Morborum naturalis causæ cognitione desperantes, ad inusitata criminafaque pariter confugisse. *Venerea lues*, quæ non minora quam Variolæ fata circa suam antiquitatem & causam passa est, a Gabriele Fallopio (a) venenis ab Hispanis confectis, inque puteos injectis, uti & gypso pani dolose admixto,

(a) *Tract. de Morb. Gall. cap. 1.*

xtō, quibus Galli utebantur, falso est attributa; & a celeberrimo *Andrea Cæsalpino* (a) vino veluti ab ipsis Hispanis Elephantia affectorum sanguine coinquinato, & Gallis hauriendum tradito, fuit adscripta. In hisce vero fictionibus, a Morborum natura haud procedentibus, quānam unquam Variolarum cum Atheniensium *Morbo* analogia subesse poterit? Quidnam sub prioribus Variolarum per id temporis incursionibus Europæi opinati fuerint, in ignorantiae tenebris delitescit: maxima interim nos urget conjectura, ut credamus, a notis jam in Europam Variolarum ingressi- nibus veneni suspicionem haud absuisse, si detur tantum malorum a Saracenis, Maurisque bello furentibus, nostris re- gionibus, postquam pluries exulaverat, fuisse concessum.

§. 85. Deinde vero & in superiorem urbem processit &c.) Hujus textus analogia jam patet ex §. 83.

§. 86. Pronunciet autem de eo *Morbo* ut quisque sentit &c.) Ex hac *Thucydidis* libera, reliquis concessâ, circa *Morbi* causam judicandi facultate eruitur, inter medicinæ peritos simul & imperitos acriter de illa fuisse disceptatum; at- tamen nil certi definitum, neque per experientiam, neque per priorum auctoritatem, quum hæ nullæ adessent *Morbo* apprime novo, ac omnino incognito.

§. 87. Ego vero & cuiusmodi fuerit dicam &c.) Si Athenienses id *Morbi* genus compertum jam pridem habuissent, supervacaneum *Thucydidi* erat hæc præfari, monere- que se *Morbum* passum, eumdemque in aliis observatum, munus assumpsisse illius describendi, quo posteri, si quando rursus hic *Morbus ingruat*, jam prædicti aliquid habeant, ex quo eum cognoscant, tamquam memoria exemploque, unde Malum, uti antea, prorsus non ignorarent. Quibus re- ste perpensis, satis liquido concludi posse videtur, Atheniensium *Morbum* haud vulgarem sive *bubonicam* pestim, Atheniensibus (§. 72.) jam notam, fuisse, sed aliam Pestilitatem, quæ usque ad id tempus in Athenas nunquam irruerat.

M

Ana.

(a) Art. Medic. lib. IV. cap. III.

Analogia tertia.

§. 88. *Ego vero & cujusmodi fuerit, dicam &c.) Nec Variolæ Historico destituuntur pene simillima, quæ Thucydides, exordiente. En quæ præloquitur Rhazes (a): „Inquit Abu-Decker Moammed Zachariae filius: Nocte quadam, quum confessus haberetur apud virum quemdam nobilem, incidit sermo de Variolis. Ibi ego in medium protuli ea nocte, quæ illa de re in mentem mihi venerunt. Quibus auditis vir ille, quem Deus hominum bono diu superstitem incolumentque servet, voluit, ut de isto Morbo Tractatum componerem, ea convenientia & aptitudine elaboratum, quæ esset solida & sufficiens. Siquidem super hoc subiecto ab ullo sive ex antiquis, sive ex recentioribus fatis exquisitus, ac plane sufficiens sermo nondum haec tenus prodiit. Quare hunc Tractatum composui, sperans Dei potentis gloriösi remunerationem, & effectum beneplaciti ejus“.*

Parallelum septimum.

Igitur Variolæ Rhazis diebus, attenta majorum traditione, tamquam *Morbus* in Arabiam recenter advectus, sicuti ille a Thucydide descriptus, habebantur.

μθ'. Τὸ μετὰ γὰρ ἔτι^(a), ὡς ὀμολογεῖτο, ἐκ πάντων μάλιστα δὴ ἐκεῖνο ἄνοσσυ ἐσ ταὶ ἄλλας ἀσθενεῖας ἐτύγχανεν οὐ. Εἰ δέ τις καὶ προέκαμψε τι, ἐσ τοῦτο πάντα ἀπεκρίθη. Ιὺς δὲ ἄλλας ἀπ' χρέμιας προφάσεως, ἀλλ' ἐξαιφῆς, ὑγιεῖς οὐλας, πρῶτου μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ισχυραί, καὶ τῶν διφθαλμῶν ἐρυθήματα καὶ φλόγωσις ἐλάττανε. καὶ τὰ ἐντὸς, ἢ τε φρεγυξ καὶ ἡ γλῶσσα, εὐθὺς αἷματώδη ήν, καὶ πνεῦμα ἀτοπον καὶ δυσῶδες ηφίει· ἐπειδὴ, ἐξ αὐτῶν πλαρμὰς καὶ βράγχη^(a) ἐπεγίγνετο. καὶ ἐν τοις πολλῷ χρόνῳ κατέβαινεν ἐσ ταὶ σηθη ὁ πόν^(a), μετὰ βιηὸς ισχυρῶν καὶ ὅποτε ἐσ τὴν καρδίαν σηρίζειν, ἀγέρεφέ τε αὐτὴν, καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι οἵσαι ὑπὸ λαρῶν ὀνομασμέναι εἰσιν, ἐπήεσσαν, καὶ αὖται μετὰ λαλαιπωρίας μεγάλης. λύγξ τε τοῖς πλείσιν ἐνέπιπτε κενή,

(a) *Tract. de Variol. apud Mead. Oper. Med. in Praef. p. 51.*

νὴ, σπασμὸν ἐνδιεῖσθαι ισχυρὸν, τοῖς μὲν, μεῖα ταῦτα λωφήσαν-
ται, τοῖς δὲ, καὶ πολλῷ ὑσεῖσον. καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἀπλομένῳ σῶμα,
σὺν ἄγκῃ Θερμὸν ἦν, ςτε χλωρὸν, ἀλλ’ ὑπέρευθρον, πελιδνὸν,
φλυκτίσαντος μικρᾶς καὶ ἔλκεσιν ἔξηγθηκός. Τὰ δὲ ἐγλός γάτως ἐκαλε-
το ὡς εἱ μῆτε τῶν πάνυ λεπτῶν ίματίων καὶ σινδόνων τὰς ἐπιβολὰς,
μῆτ’ ἀλλο τι οὐ γυμνὸν ἀγέχεσθαι, ηδίσα τε ἀν εἰς ὕδωρ φυ-
χρὸν σφῆς αὐτὸς βίπτειν. καὶ πολλοὶ τῆτο τῶν ήμελημένων (αὐ-
θεώπων) καὶ ἔδρασαν ἐς Φρέαρι, ἀπαύσω πῆ δίψῃ ξυνεχόμενοι.
καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ καθεισήκει τό, τε πλέον καὶ ἔλασσον πολὺν. καὶ οὐ
ἀπορίᾳ τῇ μη ἡσυχάζειν καὶ οὐ ἀγρυπνίᾳ ἐπέκειτο διαπαντός καὶ τὸ
σῶμα, οἶσον περ χρόνον καὶ οὐ νὸσοῦ ἀκμάζοι, σὺν ἐμαρχίνειο,
ἀλλ’ ἀντεῖχε παρὰ δόξαν τῇ ταλαιπωρίᾳ. ὡςε οὐ διερθείροντο οἱ
πλεῖστοι ἐνυπαίσιοι καὶ ἐβδομαῖσιοι ὑπὸ τῇ ἐνίος κακύματο, ἔτι ἔχου-
τές τι δυνάμεως, οὐδὲ, εἰ διαφύγοιεν, ἐπικαλούντο τῇ γεστήματο
ἐς τὴν κοιλίαν, καὶ ἔλκωσεώς τε αὐτῇ ισχυρᾶς ἐγγιγνομένης, καὶ
διαρροής ἀμα ἀκράτης ἐπιπιλόσης, οἱ πολλοὶ ὑσερον διὰ τὴν
ἀσθένειαν διερθείροντο. (καὶ) διεξήει γάρ διὰ παντὸς τῷ σώματο
ἄκωθεν ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ πρῶτον ιδρυθὲν κακόν· καὶ εἴτις
ἐκ τῶν μεγίστων περιγένοιτο, τῶν γε ἀκρωτηρίων ἀντίληψις αὐτῷ
ἐπεσήμανε. καλέσκηπτε γάρ καὶ ἐς τὰ αἰδεῖα, καὶ ἐς ἄκρας χει-
ρας, καὶ πόδας· καὶ πολλοὶ σερισκόμενοι τέτων διερευγον εἰσὶ δ’ οἱ
καὶ τῶν ὁρθαλμῶν. τὰς δὲ καὶ λήθη ἐλάμβανε παραυλίκα ἀνασάντας
τῶν πάντων ὁμοίως, καὶ ηγνόησαν σφῆς τε αὐτὸς καὶ τὰς ἐπιη-
δείσες.

§. 89.

49. „Nam annus ille (ut vel omnium confessione consta-
bat) ex omnibus maxime fuit immunis ab aliis morbis. Quod
si quis & ante aliquo alio morbo laborabat, omnes hi morbi
in istum convertebantur. Alios vero ex nulla certa manife-
staquæ causa apparente, sed ex improviso, cum sani forent,
primum quidem acres capitis fervores, & oculorum rubores,
& inflammatio corripiebat. Et interiora, guttur inquam &
lingua continuo cruenta erant, & halitum teturum & grave-
olentem emittebant. Deinde vero ex his sternutatio & rau-
citas sequebatur: nec multo post hic dolor cum vehementi
tussi in pectus descendebat. Ubi vero in corde bæserat, cum
ipsum subvertebat, tum etiam omnes bilis ejectiones, quo-

quot a medicis nominatae sunt, sequebantur, & ipsæ cum ingenti cruciatu. Singulisque plerisque incidebat inanis, vehementem afferens convulsionem, in aliquibus quidem statim cessantem, in nonnullis multo serius. Et corpus quidem exterius tangenti non erat admodum calidum, neque pallidum, sed subruberum, lividum, parvis pustulis, & ulceribus efflorescens. Interiora vero ita flagrabant, ut neque tenuissimorum vestimentorum aut linteorum injectiones sustinerent, neque aliud quipiam præter nuditatem: & libentissime in aquas gelidas se conjicerent. Et multi eorum, qui neglecti erant, hoc ipsum etiam fecerunt, & in puteos se dejecerunt siti insedabili. Et largior potus perinde erat ac parcior. Et corporis vexatio, quæ quiescendi facultatem adimebat, & perpetuae vigiliae eos urgebant. Corpus etiam ipsum, quamdiu Morbus vigebat, non languebat; sed præter opinionem cruciatui resistebat. Itaque plerique intra nonum, aut etiam septimum diem, propter internum ardorem interibant, aliquid virium adhuc retinentes; aut, si, hoc temporis spatio præterito, mortem vitassent; tamen, quia Morbus in ventrem inferiorem descendebat, & exulceratio vohemens in ipso nasciebatur, simul etiam, quia immoderatum alvi profluvium invadebat, plerique postea propter debitatem interibant. Morbus enim, qui primas in capite sedes collocarat, per totum corpus, initio a summis partibus ducto, pervadebat. Et si quis ex maximis illis periculis evasisset, extremæ tamen corporis partes, quæ captæ lœsæque remanebant, cum hoc Morbo laborasse testabantur. Nam in ipsa quoque pudenda, & in summas manus, summosque pedes prorumperebat, multique his membris capti mortem vitarunt; nonnulli etiam oculis amissi. Nonnullos etiam, simul ac ex Morbo convaluerunt, statim omnium rerum oblivio pariter cœpit; ita ut neque se ipsos, neque necessarios agnoscerent". Thucydides l. c. 49. p. 128. 129.

§. 90. Nam annus ille ex omnibus maxime fuit immunis ab aliis Morbis.) Jam ante (§. 86.) Historicus tam artis Medicæ peritis, quam imperitis, pro decernenda hujus Morbi efficienti cauta, pene omnimodam concessit opinandi liber-

bertatem : ne vero illius culpam aeri inurerent , nunc eosdem vult monitos , quod *annus ille* , quo *Morbus* incidit , *vel eorumdem confessione* , *maxime fuit immunis ab aliis Morbis* , luculento ratiocinjo , tunc temporis atmosphäram extitisse saluberrimam , silentibus reliquis Morbis , ab ea ut plurimum promanantibus , & quidem *Endemicis* (§.26.) , *Constitutionibus* (§.28.) , atque *Sporadicis* (§.30.). Qui recte hanc a Thucydide ratam observationem , experientia ceteroquin comprobata , perpendet , *hypothesim* illam , qua adstruitur , *Epidemicorum* morborum causam aeri inhærente , prorsus e medico foro eliminandam esse fatebitur . Ipse *Sennertus* huic *hypothesi* utut addictus , paulo intimus rem meditatus , hæc scripsit (a) : *Ipse aer quatenus purum elementum est , nec putrescit , nec alio modo ita corrumpi potest* , ut malignus , venenatus , ac pestilens evadat ; *sed si talis evadit , id accidit , quum miasmata , & inquinamenta maligna continet , per quæ & Morbi pestilentes sæpe ex una regione in aliam transferuntur ; & qui ea hauriunt , tam subito moriuntur , ac si præsentissimum venenum haussissent* “ . Evidem *miasmata* , sive *inquinamenta* , aere utuntur tamquam vehiculo , quo a corporibus *Peste bubonica* , *Variolis &c.* coinquinatis , eorumque fomitibus ad circumscriptum distans in analoga alia corpora transiliunt ; indeque ex contagiosis Morbis , *acuti* quidem omnes , sed non eodem gradu , ob majorem minoremve , quam *miasmata* possident , transiliendi vim , *diuturni* vero fere nulli , ad *distans* afficiunt . Conf. §. 15. Quod vero *miasmata* , & *inquinamenta* solo aeris ministerio , absque corpore nimirum vivente , sive mortuo , *Peste* vel *Variolis* infecto , aut fomitibus earumdem tabo conspurcatis , *ex una regione in aliam transferantur* , res est , cui omnium temporum & locorum incluctabilis experientia apertissime refragatur . *Gynecaæ* , *Monasteria* , *carceres* , *priuatorum domus* , *adhibitis diligentiis* , *ipsis in Civitatibus vel dirissima Peste affectis* , *immunia sese servantia* , & *appositæ cu-*

(a) Tom. III. Medic. Pract. de Morb. occult. lib. VI, part. III. cap. II;
pag. 488.

custodiæ, ne Pestis in vicina loca transmigret, *banc miasmaton ex una in alias regiones aereamvectionem manifestæ falsitatis evincunt*; & luce meridiana luculentius demonstrant, contagiosa *miasma*, præsentibus corporibus, & fomiticibus infectis, ex quibus erumpunt, atmosphærā satiis brevem, vel vento asportata, tranare posse; minimeque aeri inhærente, uti fallò hactenus a doctissimis Aesculapiis creditum est.

Analogia quarta.

§. 91. *Nam annus ille &c.) Variolas sub annis saluberrimis, inculpataque atmosphæra contigisse testatur egregius Ballonius, sequentia (a) loquutus: „Autumnus anni Domini 1577. Exanthematon puerilium feracissimus: immo qui annis, usu & experientia valebant, tantam puerorum cladem vix se unquam percepisse dictitabant. Aestas salubris fuit, sicca, & squalida; Ver, & principium Aestatis humidum & tepidum. Sed mirum! Quum Aestas saluberrima fuisset, quum vacarent fere omnes Medici munere ob ægrotantium inopiam, quomodo eruptio ista Pustularum tot pueros sustulerit! Qui cumque enim initio prehendebantur, seviente & flagrante Malo, omnes pene peribant, & non proficiebat hilum ars ea, quæ multis auxilio esse solet“.* Testatur Cl. Lucas Schroeckius, *„Quum Morbona, inquiens (b), anno elapso ad finem vergente, quietem Medicis Augustanis concesserat, multam hoc quoque continuaverat, ita ut licet morbi aliqui epidemice urbem infestarent, raro tamen multos invadere deprehenderentur; Morbilli imprimis & Variolæ tum benigniores, tum confluentes, gravibusque symptomatis stipatae, puerilem æque ac juvenilem etatem invadebant, & cladem iisdem inferebant“.* Testatur Ccl. Joseph Lanzoni (c) hæc scribens: *„Epidemia in infantibus tali hyeme (frigida nimirum serenitate, dulciorique*

(a) Epidem. & Ephemer. lib. II. Constit. Autumn. ann. 1577. p. 133.

(b) Constit. Epid. Augustan. anni 1697. apud tom. I. Sydenh. p. 451.

(c) Constit. Epidem. Ferrar. anni 1717. apud Tom. I. Sydenh. p. 534.

*rique aura prædita) incœpit Variolarum, que postea toto anno 1717. miserrime perseverans, Puerorum stragem multiplicavit. . . Cæterum præter dictas febres, & magnam Variolarum copiam cum lumbricis in Puellis, annus 1717. salubris dici potuit “. Testantur denique cunctæ frequentissimæ Europæ urbes simul & emporia, in quibus magnus, & a dissitis locis hominum fit concursus, & ubi nuperis hisce temporibus eo res deducta est, ut varioliferus Morbus quotannis, si non perpetuo epidemice, *Sporadicorum* Morborum saltem ritu vagetur. *Plymuthi*, oppidi portu ac munimento, haud vero incolarum frequentia, insignis, juxta laboriosissimas Cl. *Huxhamii* ab anno 1728. ad 1748. exaratas (*a*) observationes, præter non paucas satis truces contagiosarum febrium grassationes, Variolæ annis 1729. 1730. 1731. 1734. 1735. 1738. 1740. 1741. 1742. 1743. 1745. 1746. 1747. 1748. populariter sunt grassatae; annis vero 1728. 1732. 1736. 1737. 1739. 1744. *Sporadicorum* more vagatae. Quid? Unicus annus 1733., quo nullæ extiterunt ibidem Variolæ, *Epidemicis*, lethalibusque Morbillis infamis fuit, qui adhuc annis 1739. 1742. 1744. & 1746. vulgariter grassantes, Variolarum clades vel adauxerunt, vel earumdem viciibus funeti sunt. Nec ulli dubitamus, quin ab anno 1748. ad hunc usque diem (quo annorum curriculo ulteriores nobis desunt *Plymuthianæ Epidemicorum* Morborum historiæ) Variolæ, ac Morbilli, sepositis reliquis contagiosis febribus, eamdem, ac nuper expositam, illo in emporio luserint tragœdiam. Quid inde? Qui Variolas, *Epidemicisque* reliquos Morbos ab *occulta aeris diathei*; a quodam occulto aeri inhærente; a *depravata atmosphæra constitutione*, hisque similibus repetunt, vel inviti concedere deberent, *Plymutho*, cunctis Europæ Metropolibus, perplurimisque magnis Civitatibus, varioloso Morbo perpetuo divexatis, inter tot tantosque annos, nec unum hucusque illuxisse salubrem, neque in posterum elucescere posse, & quidem luctante experientia.*

Pa-

(*a*) *De aer. & morb. epid. tom. I. & II.*

Parallelum octavum.

Et Variolæ igitur , & Atheniensium *Morbus* sub aeris
salubritate grassantur .

§. 92. *Quod si quis & ante aliquo alio morbo laborabat,
omnes hi morbi in istum convertebantur .*) Variolæ non so-
lum alias morbos in suam trahunt ditionem , sed vel ipsa
Peste simul ferociente grassari non desinunt . „ *Variolæ* , in-
quit ingenuus Sydenhamus (a) , quo tempore latissime depo-
pulantur , Febris toto anno sparsim oberrans ejusdem plane
inflammationis est particeps , quæ Variolas parit . Uterque
nempe *Morbus* ad eamdem fere normam adoritur , maxima-
que inter maxime propria utriusque symptomata intercedit
cognatio , excepta Variolarum eruptione , & reliquis quæ ab
illa pendent ; ut ex ingenti illa tum ad spontaneos sudores
tum ad salivam excernendam propensione , in qua utrique
convenit , abunde constat “ . Miasmata variolosa cum aliis
miasmatibus , febres ardentes atque malignas excitantibus ,
conjuncta sœpissime procedere , inferius , ubi de Vario-
larum Pathologia , indicabimus . Hic ad faciliorem Sydenha-
mi doctrinæ intelligentiam animadvertendum , nostris in re-
gionibus Variolas jam passos , ubi recurrent , easdem haud
iterum suscipere ; perbene vero acutas febres , a miasmati-
bus Variolarum consecutariis promanantes : unde expertis-
simi in arte viri probe notarunt , non semel Variolas fe-
bres pestilentes vel præcedere , vel comitari , vel consequi .
Conf. §. 43. pag. 58. Atheniensium autem nemo hoc
morbo defunctus erat sub primo · ipsius ingressu ; unde
& qui aliis morbis laborabant , ab illo corripiebantur .
Cl. Diemerbroeckius (b) de anno 1640. hæc præ cæteris lo-
quitur . „ *Circa medium mensis Julii Variolæ & Morbilli
grassari cœperunt , qui Morbi & maxime Variolæ mense
Augusto magna incrementa sumpserunt , & sic usque ad fi-
nem istius anni continuarunt , plurimosque e medio sustulcrunt :*

Imo

(a) Tom. I. Sect. I. cap. III. p. 4.

(b) Apud Manget. Tom. IV. B. M: P. p. 722. hist. I.

Imo quibus dictis his mensibus alii contingebant morbi, illis Morbilli, sed longe frequentius Variolæ brevi adjungebantur [“]. Cl. Willisis ad verbum Thucydidis textum imitatus est. „*Quo tempore, inquit (a), increbescit contagium, & Variola sunt epidemicæ, fere alii quivis Morbi in hunc degenerant*“. At notatu dignum est, ut supra innuebamus, quod adhuc grassante *bubonica Pestè*, Variolosus Morbus impavide etiamnum ferociat. En verba Ill. Genselii id (b) testantia: „*Principium Augusti . . . Pestis tam in Austria, quam Hungaria continuavit sævire. Grassabantur etiam Variolæ malignæ confluentes cum Petechiis intermixtis, illisque, qui non statim in principio remedia adhibuerunt, fatales &c.*“.

Parallelum nonum.

Variolæ igitur, uti Atheniensium a Thucydide descriptus *Morbus*, reliquos Morbos in suam ditionem trahunt.

Atheniensis Morbi Pustularum eruptionem præcedentia symptomata.

§. 93. „*Alijs vero ex nulla certa manifestaque causa apparente, sed ex improviso, cum sani forent, primum quidem acres capitis fervores, & oculorum rubores & inflammatio corripiebat. Et interiora, guttur inquam & lingua continuo cruenta erant, & halitum teturum & graveolentem emittebant. Deinde vero ex his sternutatio, & raucitas sequebatur: nec multo post hic dolor cum vehementi tussi in pectus descendebat. Ubi vero, in corde haeserat, cum ipsum subvertebat, tum etiam omnes bilis ejectiones, quotquot a Medicis nominatae sunt, sequebantur, & ipse cum ingenti cruciatu. Singultusque plerisque incidebat inanis, vehementem*

N

tem

(a) *De Febr. cap. XV. pag. 70.*

(b) *Apud Sydenh. tom. I. Condit. epid. inferior. Hungar. ann. 1713, pag. 512.*

*tem afferens convulsionem, in aliquibus quidem statim cef-
santem, in nonnullis multo serius . . .*) Funesta symptomata,
quibus *Morbi* initio Athenienses discruciat sunt, Historicus
jam incipit enumerare; quumque [§.92.] animadvertisset, id
Morbi genus adhuc alio morbo detentos infecisse, protinus
subdit: *Alios vero ex nulla certa manifestaque causa appa-
rente, sed ex improvisa, cum sani forent, primum quidem
acres capitum fervores corripiebant, nimirum, nulla præ-
gressa in sex rebus, nonnaturalibus dictis, erroris causa, si-
ve procatarctica, sanissimos atque pánkratice valentes re-
pente occuparunt acres capitum fervores, quos reliqua in
textu enarrata consequuta sunt symptomata.*

Analogia quinta.

§. 94. *Alios vero &c.*) Medicorum nullus, qui Vario-
larum grassationem vel semel spectavit, reperietur, qui ne-
garit, sanissimos vividosque Pueros, Adolescentes, robustos-
que Juvenes, maxime qui sanguine vigint purissimo, sub
inculpata valetudine epidemicis Variolis infestari . . . *Id ge-
nus Morbus (Variofus)* inquit Listerus (a) fere oriri so-
let in corpore maxime integro & sano, sine ulla prævia vel
corporis vel animi passione aut dolore, pariter ac si quis sa-
nus a bestiola venenata icts fuerit . . . Illustris Dominicus
Cotunnius, hæc scripsit: (b) „*Ad illud (Variolarum vene-
num) recipiendum æque sanissimi sunt, ac perinfirmi subje-
cti*“ . Ab his ne hilum distant quæ de anno 1715. enarrat
Cl. Gerbetius (c) „*quod, nimirum, Variolarum ac Mor-
billorum epidemia, malignitate parum a Peste ipsa recedens,
tota hyeme & vere, precipue Mayo mense usque ad Junium,
qui erat amænissimus, eatenus in omnem etatem & sexum,
præsertim in quoad faciem ceterum sanissimos servierit, ut tale
quid nostra memoria hic Labaci nunquam fuerit observatum:*

Ne-

(a) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 673. n. 5.

(b) De Sedib. Variol. Syntagm. §. LXXVII. p. 143.

(c) Apud Sydenh. tom. I. Histor. German. Epid. Constit. anni 1715,
pag. 528.

Neque solum hic Labaci, sed successive & per reliquam Provinciam, praesertim circa Sitticum in Parochia Sancti Viti, & circa Rudolphsbertum in Parochia Sancti Ruperti, ubi maximam subditorum partem e medio sustulit “. I nunc & a veteribus simul ac recentioribus nimium celebratam in corporibus causam proegumenam, sine qua homines Variolis, aliisque contagiosis Morbis opprimi non valeant, exspecta! Nisi peculiaris vitalium succorum Idiosyncrasia, morbosa miasmata perimens, illis praesto fuerit, vel inculpata gaudentes valetudine contagio subjiciantur necesse est.

Parallelum decimum.

Igitur Variolæ, sicuti Atheniensium *Morbus*, sanissima corpora adhuc opprimunt.

§.95. *Primum quidem acres capitinis fervores &c.) Symptomaton, quibus sub ipsa & Variolarum & Morbi Atheniensis aggressione humana corpora excruciantur, Analogie satisfacturi unum rogamus, ne a diversis Scriptoribus ordine perturbata corundem positio nobis culpæ detur; nam Medicorum quisque, quæ maxime notabiliora sibi persuaserit, reliquis vel fortioribus præponere suevit. Apud Arabes omnium, qui de Variolis methodice accurateque scripsierunt, vetustissimus Rhazes hujus Morbi initium sic exposuit: [a] „Eruptionem Variolarum præcedit febris continua, & dolor dorsi, & pruritus in naso, & terrores in somno. Hæc quidem sunt propria signa instantium Variolarum; sed præcipue dolor dorsi cum febre, tum etiam punctio, quam sentit ægrotus in universo corpore; item repletio faciei, tum ejusdem in priorem statum redditus; & rutilus color, & intensio ruboris alia atque alia; rubedo oculorum; totius corporis gravitas; oscitatio frequens; dolor in gutture & pectori cum quadam spiritus difficultate, & faucium angustia; item ariditas oris; crassities salivæ; raucedo vocis; cephalalgia; gravedo capitis; inquietudo; animi tedium: nausea*

N 2

& mo-

(a) Tract. de Variol. apud Mead. oper. Medic. cap. III. p. 54.

& incoror magis urgens iu Morbillis, quam in Variolis, nisi Variola sint pravae . . . Et vice versa dolor dorsi magis proprius est Variolis, quam Morbillis, ut & calor totius corporis, ejusque inflammatio, rubor, & splendor, & praesertim calor juguli “. Hæc Rhazes, & quidem circa initium decimi saeculi æræ christianæ.

§. 96. Apud Hispanos cunctorum primus, quantum scimus, qui inter Hispaniarum Medicos apposite de Variolis scripsit, Cl. Ludovicus Mercatus, inclinante saeculo sexto-decimo, sequentia (a) est loquutus. „ Primo Malum ostendit febris primo accessu vehementissima, qualem tempore statutus esse comperimus . . . Accidentia vero ob id intensa, quod crisis tempus jam instet . Est itaque incendium tam vehementis, tam acuta & acris caliditas, ut pituitam naturalem adhuc & omnem cerebri humiditatem liquet . . . Ob id quidem praest semper in Pueris tussis, quæ certum est hujus affectionis præludium . . . His etiam addes difficultem respirationem . . . Adfunt oculorum splendor & veluti fulgores quidam . . . Item sic affecti involuntarie lacrymantur . . . Narium adest pruritus maximus . . . In dorso calor ingens, & sensus quidam punctioni persimilis . . . Quibusdam accedit somnus profundus . . . Alii delirant . . . Multi quidem in epilepticas convulsiones desinunt : Omnibus tamen adest in toto corpore calor, rubor & punctionis quidam sensus per totam cutim . . . Sed maximum & infallibile signum est, hæc omnia principio affectus accidisse ; nam in reliquis affectionibus contrario modo se res habet “.

§. 97. Apud Gallos circa finem ejusdem saeculi decimi sexti laudatus Ballonius (b) sic fatur : „ Exanthemata (Variolas intelligit) & Rubiolæ, & Morbilli, praesertim quum sint venenati, horrenda afferunt symptomata . Febris adest affidua, nunc ad manum mitis, nunc acerrima & adurens ; vocis raucedo ; oculorum aliquando caligines, & mox ardor corundem ; corporis totius deflagratio ; jactationes ; lassitudo esto-

(a) Oper. tom. III. lib. VII. cap. III. p. 489.

(b) Lib. I. Consil. Med. Comment. histor. V. p. 109,

ostocopos ; alysmos uterque ; membrorum velati quassatio & confractio ; aliquando faucium exulcerationes , ac veluti Angina metus ; propensio in somnum sed tum turbulentum ; oculi lacrymabundi & lucem refugientes ; inappetentia summa ; multorum & variorum vomitiones ; alvi adstrictio aliquando , aliquando foeda illuvies ; corporis pruritus , ac veluti aciculorum puncturæ ; tussis : Et pro ut venenum magis has , aut illas partes appetit , ita varia excitat in variis partibus symptomata . Vidimus qui quererentur de scapulis & dorso , ac si ruptio compagis ipsius spinae esset , & velut membranaram Apospasma , & velut Aneurysma membranarum “ . Et alibi [a] de Variolis sub saluberrima temporis constitutione grassatis scripsit , quod „ non proficiebat hilum ars ea , quæ multis auxilio esse solet . Tantum seri venenati erat : maxime vero ob sursum tendentiam , aut ob capitum quamdam peculiarem plethoram facies deturpabatur , oculi intumebant , ut metus esset aut exertionis , aut praesentis cætitatis “ .

§. 98. Apud Italos initio sæculi decimi septimi Cl. Joannes Colle scribebat : (b) „ Quæ omnes (Variolarum & Morbillorum differentiæ) præter febrem malignam aut pestilentem , publicam aut privatam , sibi etiam adsciscunt litim , ardorem , inquietudinem , vigilias , alienationem mentis , appetitus dejectionem , vocis raucedinem , deglutiendi difficultatem , alvi profluvium , atque innumera alia horribilia “ . Et eodem fenescente sæculo magnus ille Mechanicorum Princeps Laurentius Bellinus de Variolis sequentia [c] exaravit : „ Antecedunt Variolas dolor capitis pulsatorius in fronte ac temporibus ; somnolentia gravis ; terrores in somno ; deliria ; interdum tremores & convulsiones ; sternutatio & pandiculatio frequens ; raucedo ; tussis ; spirandi difficultas ; calor , rubor & punctionis sensus in toto corpore ; dolor dorsi ; magna anxietas & inquietudo ; lacrymæ in-

(a) Epid. & Ephemer. lib. II. Constit. Autumn. ann. 1577. p. 133.

(b) Tom. I. lib. XI. cap. XI. p. 482.

(c) Tract. de Febrib. p. 169.

involuntariæ ; oculorum splendor & pruritus ; tumor faciei cum rubore ; febris sylochus *cum bis omnibus symptomatis ab initio vehementibus*, ut *Morbus statim vigorem attigisse videatur* “.

§. 99. Apud Batavos circa medium ejusdem saeculi decimi septimi Cel. *Diemerbroëchius* de hac Peste Variolosa præ reliquis hæc [a] notavit : „ *Majoris mali præsigium augent magna virium debilitas ; cardialgia ; vomitus ; singultus ; ingens sitis ; summa anxietas & inquietudo magna ; lipothymia crebra ; delirium ; altus sopor , aut nimia vigilax ; convulsio quasi epileptica ; pectoris ac faucium angustia ; respirandi difficultas ; raucedo ; cibi aversio ; deglutitio impedita ; alvi Fluxus & dolor &c.* “.

§. 100. Apud Britannos , nostri saeculi initio laudatus *Freindius* [b] hæc loquebatur : „ *Præcedentia Morbum (Variolesum) symptomata sunt , acuta febris ; vehemens in capite ac dorso dolor ; cutis ariditas ; somnolentia ; spirandi difficultas ; insomnia turbulenta ; oculorum rubor ; punctiones per universum corpus ; oscitatio ; pandiculatio ; pulsatio pondusque in capite ; ægritudo ac vomendi desiderium . Mali generis signa sunt ingens in dorso dolor ; ægritudo vehemens ; inquietudo ; totius corporis ardor ; calor flammeus , præsertim si in gutture sit &c.* “.

§. 101. Germani , post absolutam prorsus Variolarum cum Atheniensium Morbo atque *sacris Hippocratis ignibus Analogiam* , integras nobis exhibebunt , ad hanc ipsam luce meridiana clarius evincendam , historias . Variolas jam spe-
stavimus omni ævo , omnique regione funestis semper symptomatibus stipatas . Nunc perpendendum restat , an infau-
stus hic Morbus nostris hisce diebus apud Europæas gentes
vetustam servet sæviendi rationem , ut inita ipsius cum Mor-
bo Atheniensium perfecta comparatio erroris nequeat insi-
mulari . Variolas eumdem perpetuo servare grassandi morem
vel unus recentissimus Ill. *de Sauvages* demonstrare valet ,

sic

[a] Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 694.

[b] Histor. Medic. p. 139.

sic inquiens : [a] „ *Incipit Morbus ab horrore & calore mutuo se excipientibus ; dolet caput ; splendor in oculis observatur ; calor mox ubique succeditur ; rubor faciem invadit ; vomitu aut nausea æger frequenter corripitur ; membra trepidant ; lacrymæ involuntariæ fluunt ; tussis cum difficultate respiratione ægrum molestat : febris cum vigilia & anxiabitibus acceditur : Hæc quoque ad aliquot dies extenduntur , priusquam Variolæ erumpant , ut sæpius observavi ; iisque sopor , motus convulsivi , lipothymia aliquando adjunguntur , Variolis difficile erumpentibus “.*

§. 102. Ne vero hæc generatim , a cordatissimis cætroquin Medicinæ Præsulibus literis commendata , alicui nimium exaggerata videantur , unam & alteram hujus Morbi particularem historiam in medium proferre autumamus ; modo quisque probe meminerit illius accuratæ animadversionis Ballonii [§. 97.] , quod *pro ut venenum magis has , aut illas partes appetit , ita varia excitat in variis partibus symptomata* ; & quidem pro varia ætatis , sexus , temperamenti , regionis , anni temporis , tempestatumque conditione : & pariter pro certo habuerit , quod , sicuti haud fas est credere , cuncta Atheniensium Morbi descripta phœnomena in uno individuorum simul contigisse , ita & nunc in Variolis nec tale quid sit unquam expectandum . Primum itaque peculiare Variolarum aggressionis exemplum nobis offert Cl. Ettmullerus (b) hisce verbis scriptum : „ *Grassantur hoc tempore bic passim Variolæ : Hinc Puer decem annorum , die mercurii , e lecto surgens post noctem inquietam conqueritur de intensa cephalalgia , dolore spinæ dorsi , æstu corporis , siti , præcordiorum anxietate . Vesperi graves & continui vomitus , & frequentes inanes vomendi conatus superveniunt ; sitis clamosa urget ; quicquid tamen propinatur , subito vomitus impetu ejicitur : Nox inquieta , uti & insequens dies . Die veneris mane cessat vomitus ; efflorescent hinc inde Maculæ & Pustulæ parvæ , rubræ , acuminatae per*

coram

(a) De Morb. Infant. cap. XXX. Articul. III. p. 151. 152.

(b) Colleg. Consult. de Variol. cap. XXXVI. n. 845.

corporis peripheriam ; sed copiosa Narium hæmorrhagia comitatae, quæ subinde cessat, subinde repetit. Vespere atroces insultus epileptici superveniunt, successivis vicibus per noctem repetentes. Die saturni omnia quieta; Pustule copiosores intumescunt, ægro interim admodum siticuloso: A meridie diarrœa spumosa ægrum prehendit, anxium eum reddens, viresque dejiciens &c.“. Alterum exemplum dat Cl. Jo: Fortis (a) his: „Adolescens nobilissimus vigesimum annum agens, temperamenti totius & jecoris calidi & humidi, boni habitus, hoc autumnali tempore, quo per urbem Variolæ grassantur, extempore correptus est febre continua absque ullo rigore aut horrore invadente, cum multo calore, pulsu celeri & frequenti, que semper æqualiter usque ad hunc secundum diem eumdem affixit, cum capitis dolore, oculorum & gutturis, temporum & frontis pulsatione; cordis palpitatione; narium pruritu; sternutatione, precedentibus oscitationibus, pandiculationibus, in somno terroribus; succedentibus inde dolore dorsi cum pulsatione in spina, totius gravitate & ardore. Præterea nocte præterita accesserunt deliria, spirandi difficultas, tussis sicca & inanis, tremor pedum; & hoc mane insignis observatur faciei & oculorum rubedo; vox rauca; linguae siccitas; lacrymæ; punctiones in toto, cum cutis asperitate: Urinæ turbidæ sunt, stillaque sanguinis modo e naribus emanat... Variolas adesse arbitror &c.“.

§. 103. Quisquis patienter exacteque quæ a §. 94. usque ad §. 102. exscriptæ sunt Cl. Medicorum observationes rimatus fuerit; procul omni dubio nedum comperiet cuncta phænomena, quæ sub Atheniensium Morbi [§. 93.] principio evoluta sunt, acres nimirum capitis fervores, oculorum rubores & inflammationem; gutturis & linguae cruentas siccitates atque exulcerationes, unde teter graveolensque balitus; sternutationem; raucitatem; pectoris dolorem; tussim, omnes bilis ejectiones cum ingenti cruciatu; singultum, vehementemque convulsionem, symptomata per Thucydidem

enu-

(a) Apud Magnet. tom. IV. B. M. P. p. 706.

enumerata ; sed etiam his graviora perspicet , capitis nempe , dorsi , atque totius corporis diros dolores simul & incendium ; terrores in somno ; deliria ; vigilias ; sopores ; lacrymas involuntarias ; flammrum faciei colorem ; Angina metum ; pectoris oppressionem , unde difficilis respiratio ; praecordiorum anxietatem ; clamoram sitim ; appetitus dejectionem ; aegritudinem ; lipothymias ; praecoces Narium haemorrhagias & sanguinis stillicidia ; totius & maxime partium capitidis pruritus , punctiones , atque tremores , & id genus alia ; quorum aliqua inferius recenset Thucydides , aliqua describere omisit , quod fortasse sub illa Morbi grassatione haud adfuerunt .

§. 104. Tum etiam omnes bilis ejectiones , quotquot a Medicis nominatae sunt , sequebantur .) Nulli dubitamus , quin , si recentiores biliosarum febrium Patrocinatores hunc Thucydidis textum perspectum habuissent ; certo certius eodem usi fuerint ad suam hypothesis confirmandam : quinimo Atheniensium Morbum a ferociante bile & repetissent . effectum pro causa aceipientes , quasi uniuscujusque rei praesentia satis foret , ut in ignoratæ genuinæ Causæ locum surrogetur . Hic vero Atheniensis Morbi Seminia ab Aethiopia [§.81.] profluxere . Sed ad institutum : graves continuosque vomitus , & frequentes inanes vomendi conatus , pariter ac spumosam diarrhoeam Ettmullerus [§.102.] observavit .

Parallelum undecimum.

Igitur Variolarum eruptionem praecedentia symptomata , simillima prorsus sunt symptomatibus , quæ sub Atheniensium Morbi primo impetu Thucydides evenisse tradidit .

§. 105. Et corpus quidem exterius tangens non erat admodum calidum &c:).

Analogia sexta.

§. 106. Et corpus &c.) Ex Ballonio [§.97.] jam no
O cavi-

ravimus, quod sub Variolis febris adest affidua nunc ad maximum mitis, nunc acerrima & adurens. Cl. Mortonus (a) de malignis Variolis retulit, quod „in his febris mitis esse videtur cum pulsu debili & celeri, temperie miti, sed deliriis, vigiliis, subsultibus tendinum, reliquisque id genus funestis symptomatis conjuncta“. Ill. Van-Swietenius (b) ita loquitur. „Imprimis mihi semper suspectum fuit in praxi, si Variolarum Morbus cum immani lumbagine inciperet Febricula lenis admodum tunc adest; imo & aliquando in pulsu parvo & debili nulla omnino percipitur celeritas; tuncque vidi adeo malignas secutas fuisse Variolas, ut nullus emergerit illorum, quos tractavi, licet omnia, que noveram, artis auxilia adhibuissim“.
Laudatus tandem Cotunnius (c) de quadam Puella sequentia notavit: „Spes nonnullorum in eo posita videbatur, quod in tanta Morbi malignitate altior febris aberat, & mentis emotio; sed videram multis exemplis illos certius gangrena interiorum sedium interisse, qui stante illo Variolarum habitu, febre miti, tempore cutis, & pallore ac mentis constantia tenebantur“. Atheniensium Morbum malignum exercitasse, ab eo patrata mortalium clades perspicue demonstrat.

Parallelum duodecimum.

Malignæ igitur Variolæ exteriore corporis condizione Atheniensium Morbum æmulantur:

Morbi Atheniensis Pustularum erupcio a capite in omnem corporis superficiem prorepfit.

S. 107. *Neque pallidum (corpus erat) sed subrubrum, lividum, parvis Pustulis & ulceribus efflorescens.) Efflorescens:*

(a) Exercit. III. cap. VIII. p. 398.

(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1383. p. 35.

(c) De Sedib. Variol. Syntagm. §. XXV. p. 36.

scens: totum nimirum corpus a capite fere ad calcem parvis pustulis & ulceribus scatebat. Laudatus Mortonus (a) de Variolis confluentibus sequentia fatur: „Ubi universaliter ab initio eruptionis confluant, facile a Variolarum benignarum, vel mediarum (cum quibus vix quicquam habent commune) eruptione, & a congeneri morbillosa, scarlatina, vel erysipelatosa, hæc efflorescentia distinguetur. Siquidem hæc efflorescentia est plana & continua, nequaquam interpunkta uti morbillosa. Secundo rubedine magis saturata & profunda, quam scarlatina efflorescentia, fere ad instar erysipelatis cutim perfundit, & quadantenus incrassat“. Magnus Hoffmannus (b) hæc scribit. „Indoles hujus (virulentæ materie) videtur mihi duplex: Una acris est & infiammans, unde dolor, ardor, rubor, tumor, arrosio & exulceratio: Altera caustica & putrefaciens, que motu subtiliori intestino crastin & unionem partium, mixtum constituentium, destruit atque corrumpit; & hæc proprie ad ipsam malignitatem magis spectat, atque quammaxime se in Variolis malignis prodit“. Et infra (c) subdit: „Tertium genus est Variolarum, quas nos mediae naturæ dicimus, quia non sunt nec adeo malignæ, nec adeo benignæ, sed medio se modo habent; ideoque prudentem Medicum, & idoneam medicinam poscant. Tales sunt, que non sparsim, sed confertim, in primis in facie & manibus comparent, & confluentes fiunt; item que interiora, nares, fauces interdum etiam æsophagum occupant, ut ægri non bene deglutire possint“. Tandem Ill. de Sauvages (d) ait: „Erupturæ Variolæ concipiuntur a motu, capitis dolore, lacrymarum effluxu, horrore & calore se mutuo excipientibus, membrorum trepidatione & subfultu, cutis rubore & puncturis, Variolis tunc græstantibus; & ægro nondum iis correpto: Certo declarantur tumoribus exiguis in ambitu rubris, undique efflorescentibus, qui successiue crescunt, & in Pustulas notabiles absunt“.

O 2

eunt “.

(a) Exercit. III. cap. VIII. p. 399.

(b) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. cap. VII. §. VI. p. 76.

(c) Ibid. §. X. p. 77.

(d) De Morb. Infant. cap. XXX. art. V. p. 153.

cunt “. Nos præterit, an ovum ovo similis magis sit, quam Atheniensium *Morbus*, juxta allatum, præ reliquis, Thucydidis textum, Variolis est simillimus. Quid? Quum in tota *Morbi* Athenensis historia nulla fiat *Bubonum*, *Anthracumque*, quibus armata incedit vulgaris Pestis, mentio; & nulla inveniatur inter ipsius & Variolarum symptomata vel minima disparitas, Historicorum Medicorumque hærebimus opinioni, quæ *Morbum* a Thucydide descriptum, vulgarem Pestim sive *bubonicam* extitisse, inconsulto in acceptis retulit?

Parallelum decimum tertium.

Atheniensium igitur *Morbos*, a Thucydide descriptus, corporis colore, atque parvarum Pustularum & ulcerum conferta eruptione, nostras Variolas æquavit.

§. 108. *Interiora vero ita flagabant, ut neque tenuissimorum vestimentorum aut linceorum injectiones sustinerent, neque aliud quipiam præter nuditatem &c.*) Magnum hoc *symptoma* in omnibus acutis lethalissimum prædixit Hippocrates Sect. IV. Aph. 48. & 65.

Analogia septima:

§. 109. *Interiora &c.*) *Rhazes* [§. 95.], *Ballonius* [§. 97.], *Colle*, & *Bellinus* [§. 98.], *Diemerbroeckius* [§. 99.], *Freindius* [§. 100.], *Ermullerus* [§. 102.]. summam inquietudinem; animi tædium, jactationes, & præcordiorum anxietates sub primo Variolarum insultu adnotarunt. Laudatus de *Sauvages* (a): „*Verum*, inquit, si graviores, vel malignitatis alicujus participes fuerint (Variolæ), febris cum vigilia & anxietatibus magis succeditur; æstuant partes internæ, lingua arescit; sitis maxima est, ardorque fauciū non levis cum difficultate deglutitione & respiratione“.

Ingenuus *Sydenhamus* (b) de
Va-

(a) Ibid. Artic. III. p. 152.
(b) Tom. I. Sec. III. cap. II. p. 44.

Variolarum æstu sic fatur : „ Phrenitis a nimia sanguinis ebullitione nonnunquam ægrum corripit ; & caloris tam parum est patiens, ut magnis viribus , ac furibundo nisu injectas prehendentium & lecto incarcerantium manus eludere conetur “ . Et infra (a) addit : „ Phreniticorum (ex Variolis) nonnulli nutricum curam fallentes, (miris scilicet artibus utuntur homines ita affecti) atque e lecto dilapsi , aeris frigori semetipso etiam noctu exposuerunt “ .

Parallelum decimumquartum.

Malignæ igitur Variolæ , uti Atheniensium Morbus , interno ægrotos exagitant æstu .

§. 110. Et libentissime in aquas gelidas se conjicerent . Et multi eorum , qui neglecti erant , hoc ipsam etiam fecerunt , & in puteos se dejecerant siti insedabili &c.) „ E lapso quinto , ait commendatus Hoffmannus (b) , incipit febi suppuratio , eodem modo ut eruptio gradatim a superioribus ad inferiora transiens , quæ ubi in vigore constituta , maximeque in facie manibusque succedit , ob ingentem ardorem & dolorem , cutisque tensionem fere intolerabilem , acceditur nova symptomatica secundaria febris cum siti , vigilia , & præcordiorum anxietate &c. “ Insedabilem sub Variolis sitim , jam §. 98. 99. 102. 109. spectavimus , & observante Sydenhamo (c) Variolatorum aliqui frigidam vel furtim vel raptim nacti , vel etiam precibus a nutrice emendicatam hauserunt . Nec Athenienses sola siti in puteos fese dejecrunt ; verum & ut corporis incendium restinguenter . De ipsis enim nostras Diodorus Siculus (d) hæc enarrat : „ Accidit ut plerique Morbo correpti , restinguendi ardoris in corporibus suis desiderio , in puteos ac fontes se dejicerent “ . Morbi Variolosi per totum corpus incendium , ardorem , internumque æstum Rhazes , Mercatus , Bal-

(a) Ibid. p. 52.

(b) Tom. IV. M. R. S. Se&t. I. cap. VII. §. II. p. 74.

(c) Tom. I. Se&t. III. cap. II. p. 52.

(d) Biblioth. Histor. lib. XII. p. 316,

Ballonius, Colle, Bellinus, Freindius, de Sauvages, Ettmallerus, Hoffmannus probe notarunt; unde perplurima apud Europam nobis præsto essent exempla Variolatorum in aquas sese demissorum, si ipsi neglecti fuissent: Verum tamen habemus apud Americam. En verba Cl. Joannis Astruc (a) id testantia: „Constat, ait, *Aethiopem illum, Pamphili de Narvaez mancipium, non Venerea lue, sed Variolis laboravisse; atque adeo non Veneream luem, sed Variolas in Zempoalanos, ubi Narvaez castra metabatur, & hinc in ceteros Hispanie novæ incolas transfudisse.* Quod potest facile argui ex Morbi ipsius descriptione apud hispanicos coetaneos obvia, ut, nempe, qui celeri propagatione serperet, atque adeo in distans, qui periculosus, gravis, acutus, mortifer esset, quo plurimi consumpti sint brevi temporis spatio; qui febrilem æstum accenderet, cuius impatientia sese in fluvios Indi demittebant, temperandi nimii fervoris causa &c.“.

Parallelum decimumquintum.

Variolæ itaque clamosa siti, & totius corporis æstu ab Atheniensium descripto Morbo ne latum unguem distant.

§. 111. Et corporis vexatio, quæ quiescendi facultatem adimebat, & perpetuae vigilias eos urgebant. Corpus etiam ipsum quamdui Morbus vigebat, non languebat, sed præter opinionem cruciatui resistebat.)

Analogia octava.

§. 112. Et corporis vexatio &c.) Animi tedium, inquietudinem, jaetationes, anxietates pariter ac perpetuas vigilias malignis Variolis veluti propria symptomata inhærere, quæ a §. 95. pene hucusque excitatae sunt Cl. virorum observationes manifeste declarant. „Quotquot, inquit (b) Cl.

(a) Tom. II. de Morb. Vener. lib. VII. Secul. XVII. p. 376.

(b) Apud Manget. Tom. IV. B. M. P. p. 774.

Cl. Pachequus, Variolis, aut Morbillis laborantes vidi, qui tensione & meteorismo ventris cum anxietate huc & illuc agitabantur, tot intra paucos dies obire vidi, præcipue si dolor junctus fuerit “. Et Ill. Van-Swietenius (a) ait: „*Dum suppurationis tempore tota cutis numerosis Variolis obsita, tensa & inflammatæ dolet, inquietudo magna, & pertinaces vigiliae torquent “.*

Parallelam decimumsextum.

Membrorum igitur inquieres, perpetuaque vigilia non minus varioliferum quam Atheniensium Morbum comitantur.

§. 113. *Corpus etiam ipsum, quamdiu Morbus &c.)* Atheniensium Morbus quoisque statum pertingeret, corpora quidem ægrotorum discruciabat, sed viribus, quibus eidem resisterent, haud omnino orbabat. Hujus textus *Analogie* vel unus laudatus Cotunnius satisfacere compar est. Inter non multas quidem, quas hoc morbo occisorum refert historias, sequentia (b) accurate adnotavit: „*Sub hora tertia pomeridiana, quum æger varia cum vicinis ægris esset collocutus, sibi gratularetur de jam recuperata sanitate, repentina, tanquam specimen superstitionis adhuc virium adstantibus præbiturus, surrexit ex lecto solus, & humi institus. Sui vero sustinendi impos in faciem illico procidit . . . sublevatus vix in lecto contremiscens repositus, expiravit “.* Et alibi (c): „*Quum paullo ante somnum vivacissima Puella apparuisset, imposuisseque Medicis . . . obdormiscere placidissime visa est: ut autem resipuit, convulsa est tota . . . post horam expiravit “.* Et infra (d): „*Eo tamen titulo dolentius vidi occubuisse [puerum], quod, omnibus ad curationis finem felicissime perductis, dum nihil ulterius timendum videbatur, mors inexpectata occupavit “.* Et inferius

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1399. p. 88.

(b) De Sedib. Variol. Syntagm. §. XIII. p. 23.

(c) Ibid. §. XXV. p. 36.

(d) Ibid. §. XXIX. p. 42.

rius [a]: „Referebant, qui adfuerant ægrotanti [puerο], duodecimo Morbi die, quum paucissimas & benignissimas Variolas habuisset, bene maturatas, & fere universem persicatas, in media spe salutis, momento temporis, convulsione oborta, occubuisse“. Tandem de alio variolato viro subdit [b]: „Ventre crassis facibus exonerato, sequente exacta nocte, proxime diluculo alterius diei, postquam super lectum semel se iterumque elevasset, æger expiravit“. Horum innumera haberemus exempla, si praxim factitantes hoc phænomenon animadvertere & literis tradere curassent. Bene memini, sub dira hujus Morbi in Patria mea grassatione anni 1782., mihi ad variolatum Filiolum Josephi Gagliano clementarii sub vesperas accedenti, quem eodem mane firmissimum ad sustinendum Morbum existimasse, occurrisse, qui ejusdem interitum nuntiavit.

Parallelum decimumseptimum.

Tum igitur sub Variolis, tum sub Atheniensium Morbo ægroti valentibus viribus fato occumbunt.

Excidii tempus ex Atheniensium Morbo, Variolis, haud bubonica Pestis, proprium.

§. 114. Itaque plerique intra nonum, aut etiam septimum diem, propter internum ardorem interibant, aliquid visum adhuc retinentes.

§. 115. Plerique intra nonum &c.) Inter cætera argumenta, quibus aperte arguitur, Atheniensium Morbum haud fuisse vulgarem sive bubonicam Pestem, non infimum obtinet locum tempus, quo ille ægrotis mortem attulit. Ill. Freindius, Athenensem Morbum vulgarem Pestem ratus, hanc enormem illius differentiam cum Peste Constantinopolitana

ferio

(a) Ibid. §. XXXII. p. 49.
(b) Ibid. §. XLV. p. 75.

serio ac perdocte animadvertisit: „*Modus ipse, inquiens [a], quo hæc [Constantinopolana Pestis] sese disseminavit, erat diversus. Hic enim vel repentina morte occubuerunt, vel primo die, vel saltem intra paucos dies. Et Agathias, qui secundam ejus invasionem describit, quæ Constantinopoli anno Domini D LVIII. accidit, diserte ait, plerosque momento temporis obiisse, sicut a vehementi Apoplexia; & eos, quibus maxime natura vires suppeterent, quinto die nunquam superfuisse.* In Atheniensi autem, Morbus ad septimum vel nonum diem ibat, qui quidem usitati erant mortis dies“. De Florentina vulgari Peste anni Domini 1348. venustus inter Italici Sermonis Parentes *Joannes Boccaccius*, qui testis illius atque observator fuit, enarrat [b], majorem Peste affectorum partem tertio die citius, vel paullo serius ab *Anthracum*, *Bubonumque* eruptione fato cessisse; & infra [c] refert, non paucos mortalium robustissimos, quos *Galenus*, *Hippocrates*, *Æsculapiusque* pancretice valere decrevissent, quique mane inter conjunctos amicosque hilariter agitarunt prandia, sero ejusdem diei cum mortuis coenasse fratribus. Cl. *Paulus Barrette* inter non multas hominum Peste correptorum historias refert (d), eorum aliquos secundo, tertio, quartove Morbi die occubuisse. Ill. *Fabricius Hildanus* de Peste *Lau-sannensi* anni 1614. sic fatur (e): „*Vehemens (fuit hæc Pestis), quia multi, antequam vix ægrotarent, extinti fuerunt; qui, nescio quanam vertigine & virium labefactatione oppressi, intra paucas horas; multi vero phrenitici secundo, aut tertio die defecerunt*“. Sub Peste *Noviomagensi* anni 1635., ex historiis ab ea occisorum a Pracl. *Die-verbroeckio* posteritati traditis (f), eorum aliquibus primus, secundus, tertius, quartusve dies fatalis fuit. Laudatissi-

P

mus

(a) *Histor. Medic.* p. 43.(b) *Decamer. Giorn.* I. p. 3.(c) *Ibid.* p. 8.(d) *Apud Manget. tom. IV. B. M. P. a p. 62. ad 66.*(e) *Apud eundem Ibid. p. 61.*(f) *Apud eundem Ibid. a p. 66. ad 100.*

mus Meadius de Peste Massiliensi anni 1718. hæc scribit (a) : „*Medici Galli quinque classium, in quas pro gradu Mali ægros Massilienses dispescabant, omnes comitatas observarunt bubonibus & carbonibus, excepta prima, cuius classis ægri tanta vi corripiebantur, ut, aut paucis horis expirarent, aut intra primum, secundumque, ut maxime sero diem; oppressi anxietate & lipothymis, in quas conciciebat primus statim Morbi impetus, quippe statim visceris alicujus gangræna incensa, quod in sectis cadaveribus apparabat*“ . Olim inclitæ, nunc terræmotu subversæ nostratis Urbis Messanae Pestis anni 1743. maximum hominum numerum ante quintum sextumve diem (b) e medio sustulit; quinimo, quum enarretur (c) in eadem Urbe, tunc temporis sexaginta circiter mortalium millia enutriente, a sexto ad vigesimum usque diem mensis Junii quindecim millia ferali hac Lue prostrata jacuisse, conjectari consonum est, horum plurima si non repente, intra primum saltem vel secundum diem animas efflavisse. Quid! Nobis alias *vulgaris* sive *bubonicæ* Pestis historias consulentibus manifesto apparuit, eamdem repentina semper & admodum cito hominum interitu fuisse comitatam; unde quousque hac super re ratae non adducantur observationes superius appositis contrariæ, sequentem Conclusionem inter demonstrata referendam esse quisquis ingenuus fatebitur:

Conclusio quinta:

Atheniensium igitur *Morbus* a Thucydide exaratus; etiam si numerosa mortalium clade infamis pro vulgari Peste ab omnibus acceptus sit, quum tamen repentinis ac citis mortibus, a bubonica Peste patrari suetis, omnino destitutus fuerit, hac saltem ratione bubonicæ Pestis nomine haud vocari meretur; sed potius Variolosus decernendus, quia inter

(a) Oper. Medic. Dissert. de Pest. Part. I. cap. I. p. 168.

(b) Stor. dell'anno 1743. lib. III. p. 250.

(c) Ibid. p. 257.

inter septimum & nonum diem , uti hic , ut plurimum fuit lethalis , quinimo ipsa Peste bubonica vel magis mortiferus .

Analogia nona.

§. 116. Itaque plerique intra nonum , aut etiam septimum diem , propter internum ardorem interibant .) Jam §. 106. repetitis observationibus demonstravimus , malignas Variolas , febre ad manum mīti stipatas , interiorum sedūm gangræna affectos interimere . Sunmam acutiem Variolis quandoque non defuisse testantur Ettmulleri verba sic scripta [a]: „ Bartholinus in Aet. Med. Haffn. habet exempla eodem tempore Variolis infectorum , & eodem temporis punc-
to iisdem intereuntium “: testantur & sequentia Meadii [b]: „ Ut prona sit conclusio , æque has eruptiones (Bubonum & Anthracum) pathognomonicum signum hujus Morbi (Pestis vulgaris) esse , quam sunt (Pustulæ) , quibus Variolæ & Morbilli agnoscuntur , & distinguntur : quibus etiam Morbis , quemadmodum ægri illi prima classis Pestis correptorum , sæpe observantur e vita abripi ægri nimia febris vehementia , antequam Pustulis prodire datur “ . At vero variolatorum excidii tempus sub stadio præpeditæ suppurationis instare , cunctis Praxin Factitantibus notum est . „ Notandum est tamen , inquit ingenuus Sydenhamus (c) , quod qui lethalibus istis vesiculis , ac mortificatione , quæ nonnullis primo mense , quo hæc species (Variolarum) invadebat , accidisse memoravimus , libidine destinabantur , intra paucos dies ab eruptione interibant “ . Commendatus Cotunnius (d) de quodam hæc scribit : „ Die sexto suppura-
ratio apparuit plerarumque Pustularum faciei ; sed interim tumor cutis nullus erat , neque in facie , neque in reliquo

P 2

cor-

(a) Colleg. Consult. Cat. XXXVI. in annot. p. 847.

(b) Oper. Med. Dissert. de Pest. cap. I. Part. I. p. 168.

(c) Tom. I. Sect. IV. cap. VI. p. 71.

(d) De Sedib. Variol. Syntagm. §. XX. p. 29.

corpore; & subsidere Variolæ visæ sunt, sic ut septimo exente die, multis inutiliter, quo sublevari posset, tentatis, gravi jam anhelitu, mox & sopore prehensus aeger occubuerit“.

Parallelum decimumoctavum.

Atheniensium igitur *Morbus*, sicuti repentinis ac citis excidiis destitutus a *bubonica Peste* (Concl. V.) recedit; ita cladis genere ac tempore Variolas adamassim exprimit.

§. 117. *Interibant, aliquid virium adhuc retinentes.*) Vim vitæ præsentem, deficientibus sensibili Respiratione, atque Pulsu, testatur quandoque membrorum omnium constans flexibilitas, qua una superstite non semel mulieres vehementissimo uteri strangulatu prehensas vita haud excessisse comperimus: hinc est, ut inter certiora mortis signa, modo Catalepticos excipiamus, supremum obtinet locum accedens post aliquot obitus horas artuum rigiditas cum morea frigiditate. Athenienses *Morbo* peremti aliquid virium post mortem retinebant, at in extintis non respirationem vel obscurissimam, non pulsum exilem animadvertere potuit *Thucydides*, quibus hoc aliquid virium significare voluisset, sed solummodo *flexibilitatem* membrorum, aliquam vitæ vim adhuc exprimentem. In hanc conjecturam rationibus satis innixam nos firmat *Titus Lucretius Carus* Atticæ locutionis peritissimus, & proximis quidem post vulgatum hunc *Morbum* temporibus Athenis eruditus, quum anno ab urbe condita CDLVIII. [a] natus fit. Is enim, Pestilitatis exemplum depingere cupiens, integrum Atheniensium *Morbi* historiam a *Thucydide* ad verbum est mutuatus, eamdemque maxima cum felicitate carminibus comprehendit; atque hoc Thucydidis *aliquid virium adhuc retinentes* sequenti inclusit versu: *Nec nimio rigida post strati morte jacebant* (b), & qui-

(a) Nardius in T. Lucr. C. Vit. p. 3.

(b) T. Lucret. cum Avercamp. de Rer. Natur. lib. VI. p. .

quidem tropis ornata, quod poetarum maxime est, locutio-
ne, quam *Juvenalis* sequutus, adhuc cecinit: (a)

Ad generum Cereris sine cede & vulnere pauci

Descendunt Reges, & sicca morte Tyranni.

Porro in hoc *aliquid virium* adhuc *retinentes*, & nec *nimio rigida morte*, magni momenti Phænomenon contine-
tur, *bubonicae* Pestis pariter atque Variolis proprium & pe-
culiare; quod si Medici haetenus probe perpendissent, uti-
lissimi fuisset usus in judiciis de Pestilitate ferendis. Citato
igitur *Thucydidis* textu id quidem exprimitur, quod *Mor-
bo postratorum cadavera* haud rigida, tensa, dura, uti in
cæteris mortuum speciebus perpetuo contingit, jacebant; sed
dormientium instar flexibilia atque *mollia persistebant*. Pe-
ste occisorum cadavera flexibilia manere Auctor est Cl.
Drelincurtius [b] ex Dn. Guiot: „*Cadavera*, inquiens,
Peste interfectorum plane flaccida post refrigerationem ma-
nent“: Auctor & est laudatus Colle, qui inter signa, Pe-
stis præsentiam decernentia, hoc annumerat [c], si, nimi-
rum, vel primi defuncti *cadaver aut molle, aut confractum*
remanserit. Utinam seleeti Asclepiades in haetenus per Eu-
ropam vulgatis Pestilitatibus dijudicandis hoc signo adhæsis-
sent! Multa quidem Hominum excidia anteverttere potuiss-
ent. Quod Variolatorum *cadaverum flexibilitatem* spectat,
quantum scimus, hujus phænomenis detectio laudati *Co-
tannii* sollertiæ, magnæque in observationibus anatomicis
dexteritati tribuenda est. Ipse quidem de primo Variolati
cadaveris extispicio sic loquitur [d]: „*Ut in theatrum cada-
ver est perlatum, & tractari primum cœpit, illud mirum
fuit, quod flexilitatem tantam membrorum articuli servabant,*
ut nihil in vivente desiderari ulterius potuisset“; & quidem
post viginti quatuor horas ab exitio, uti ibidem paulo su-
pra. De ultimo pariter scribit [e]: „*Erat cadaver flexi-
bi-*

(a) Satyr. X.

(b) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 35.

(c) Tom. I. lib. XII. cap. VIII. p. 501.

(d) De Sedib. Variol. Syntagm. §. XIV. p. 25.

(e) Ibid. §. XLV. p. 75.

bilissimum, qui communis est omnium, ut passim memini;
Variolis extintorum character “.

Parallelum decimum nonum.

Atheniensium itaque *Morbus cadaverum flexibilitate* Va-
riolas exacte imitatus est.

Atheniensium Morbus nec Bubones, neque Anthraces
excitavit.

§. 118. Aut, si, hoc temporis spatio præterito, mortem
vitassent; tamen, quia Morbus in ventrem inferiorem de-
scendebat, & exulceratio vehemens in ipso nascebatur, si-
mul etiam quia immoderatum alvi profluvium invadebat,
plerique postea propter debilitatem interibant. Morbus enim
qui primas in capite sedes collocarat, per totum corpus,
initio a summis partibus duto, pervadebat.)

Analogia decima.

§. 119. Quia Morbus in ventrem inferiorem descende-
bat &c. qui primas in capite sedes collocarat, per totum
corpus &c.] Variolosam Pestim in capite primum coale-
scere, ejusdem immanis dolor, faciei repletio, rubor, &
rutilus color; rubedo oculorum, lacrymæ involuntariæ, vo-
cis raucitas, linguae ariditas, narium pruritus, faciei pun-
ctiones, sternutationes, ex Ballonio demum *capitis peculiaris*
ad *oculorum* exertionis, vel cæcitatis usque metum *plethora*;
symptomata jam superius a §. 95. ad §. 102., ubi de Va-
riolarum aggressione adnotata, satis clare evincunt. Pustu-
larum variolosarum eruptionem a capite incipere expertus
nemo negarit.,, *Intra tertium*, inquit magnus Hoffmann-
nus [a] & quartum diem conspicuntur in facie & collo
vestigia macularum rubrarum, quæ pedetentim numero plu-
res

(a) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. cap. VII. §. II. p. 74.

res efflorescunt; post faciem & collum, pectus, brachia, ac demum etiam abdomen, dorsum cum femoribus pedibusque occupantes. Durat hæc eruptio ad duos usque dies successive &c. “.

Parallelum vigesimum.

Itaque Atheniensium *Morbus* & capitis invasione, & pustularum eruptionis ordine varioliferum Morbum presso pede sequutus est.

§. 120. *Et exulceratio vehemens in ipso [ventre] nascetur.*] Totius ventris ac laterum vehementes exulcerationes, quinimo universi fere corporis, ut ita dicamus, *decoricationes*, Variolæ non Medicis solum, sed quibusvis vi-su gaudentibus miserando spectaculo intuendas quotidie obtulerunt. Ill. *Fernelius* ad evincendam Variolarum ac Morbillorum venenatam qualitatem, hæc præ cæteris loquitur (a): „*Hoc & Morborum fæditas testatur, tam deformis aliquando visa, ut occæcatis oculis, universa cutis in squamas foetidas, & in crustas ingentes solveretur, corpus omne non aliter contabesceret, & macie, nigroreque torreretur, quam si menses quatuor e furca pependisset* “. Unum interim ingenuis Medicinæ Æsculapiis animadvertendum exhibemus, quod, nimirum, *Thucydides*, dum affabre diri Atheniensium Morbi externam faciem appingendam assumpsit, nec *Bubonum*, neque *Anthracum*, individuarum *vulgaris* Pestis eruptionum, unquam meminerit; sed totius corporis superficiei vastationem *Pustulis*, atque *ulceribus* & quidem *parvis* [§. 107.], quæ primas in *capite* sedes collocarant, inque *ventrem inferiorem* descendentes exulcerationem in ipso excitaverant vehementem, & per totum *corpus*, initio a *summis partibus ducto* pervadebant, solummodo attribuerit. Quæ quidem, si unis Variolis convenient necne, ipsorum Æsculapiorum esto judicium.

Con-

(a) Lib. II. de Abd. rer. caus. cap. XII. p. 622.

Conclusio sexta.

Atheniensium igitur *Morbus*, Anthracibus Bubonibusque Pestis vulgari cognatis, prorsus destitutus, bubonicæ Pestis speciem minime constituit.

§. 121. *Simul etiam quia immoderatum alvi profluvium invadebat, plerique postea propter debilitatem interibant.*] Immoderatum alvi profluvium, perpetuo Naturæ inimicum, reliquis ægrotorum cruciatibus accedens, ipsorumque vires pessumq[ue]dans, interitum inferebat; quod quidem summopere distat a critica Diarrhoea, qua ægroti quammaxime sublevantur.

§. 122. *Simul etiam quia &c.*] Pereunt & Variolis oppressi post septimum vel nonum diem ab alvi superveniente profluvio . „Qui moriuntur ex Variolis, inquit Sennerius [a], vel angina plerumque pereunt, interclusa a Pustulis spiritus via, vel syncope, ex spirituum a materia maligna corruptione, vel alvi profluvio & Dysenteria“. Cel. Mercatus [b] inter ultima & graviora Varioiarum symptomata, Dysenteriam recenset vel ex humorum malitia, vel ex Medicorum nimia diligentia in excitando ventre superaccedentem. Cl. Pechlinus [c]: „Si Diarrhoea, ait, infestat, tum assumptæ nimia colliquatione vires, propulsandæ in cutim materiae impendere se nequeant. Quid? quod complanata ad diarrhoeam Varioiarum convexa satis ostendunt destinatam cuti materiam in alvum desisse in naturæ fraudem? Ut autem adultioribus a salivatione, sic pueris a diarrhoea plus est periculi“. Laudatus Mortonus [d] conatum per alvum sub Variolis fere semper symptomaticum, atque languentis & corridentis naturæ indicium, uti vires veneni augentem, fatumque accelerantem, declarat. Praxeos medicæ felicissimus assertor Riverius (e) hæc loquitur: „Purgatio in hoc affetu

(a) Tom. III. de Febr. lib. IV. cap. XII. p. 183.

(b) Oper. tom. II. lib. VI. cap. II. p. 491.

(c) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 692.

(d) Exercit. III. cap. VI. p. 366.

(e) Prax. Medic. lib. XVII. cap. II. p. 441.

Etu suspecta est. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempe a circumferentia ad centrum; & quibuscumque Variolis laborantibus alvi fluxus contingit, retrocessio Variolarum repentina & mors ut plurimum consequitur, ut in prognosi notavi^a. Filia Joannis Crasselt, ac altera Nicolai ab Hervelt, referente Diemerbroeckio [a], diarrhœa purulenta Variolis accedente, octava die interierunt. Laudatissimus Tralles tandem hæc scribit [b]: „Puer quinque annorum, & puella decennis, undecima Variolarum die superveniente foetido admodum cum dolore alvi fluxu, irritis Boerhaavianis praesidiis fato cesserunt^b. Quorsum plura? Apud nos alvi fluxum sub Variolis vulgus ita male accipit, ut in eorum curatione purgantia vel lenissima reformidet.

Parallelum vigesimumprimum.

Et Atheniensis igitur Morbus, & Variolæ, post septimum ac nonum diem, alvi profluvio ægrotos interimunt.

Atheniensium Morbus perpetuas maculas notasque, tanquam suæ feritatis testes, extremis corporis partibus illorum, qui ex eo evaserant, inussit; oculosque perdidit.

§. 123. Et si quis ex maximis illis periculis evasisset; extremæ tamen corporis partes, quæ captæ læsæque remanebant, eum hoc morbo laborasse testabantur. Nam in ipsa quoque pudenda, & in summas manus, summosque pedes prorumpebat, multique his membris capti mortem vitarunt: nonnulli etiam oculis amissi. Nonnullos etiam, simulac ex Morbo convaluerunt, statim omnium rerum oblivio pariter cepit, ita ut neque se ipsos, neque necessarios agnoscerent.) Ingenuos obtestamur Medicinæ Asclepiades, ut, sepositis præjudicatis opinionibus hypothesibusque, quas hactenus

Q

ad-

^(a) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. hist. II. p. 722.

^(b) Vexatiss. nostr. Ætat, &c. apud de Haen tom. III. Opuscul. Medic. Phys. p. 9. & 10.

adlaboravimus, quasque modo subjiciemus Atheniensis *Morbi* cum Variolis *analogias*, æqua lance librare haud graventur. Evidem, qui *Thucydidis* diebus Athenienses totamque Græciam magna clade multavit, *Morbus*, post hominum memoriam [§. 69. 72. 73.] omnino ignotus prorsusque novus; Variolis in omnibus [a §. 74. hucusque] perquam simillimus; cita morte [§. 115.], bubonibus atque anthracibus, [§. 120.], perpetuis *vulgaris Pestis* sociis, carens; nunc corporibus ab ipso evasis suæ feritatis turpia monumenta affigit; oculos, dulcissimum illud vitæ præsidium ac decor, adimit, membraque detruncat: unde Veritatis assertores decernant, cuinam ipse hisce signatus characteribus proprius accedat, *bubonicae nimirum Pestis*, an *Varioles*?

Analogia undecima.

§. 124. *Et si quis ex maximis illis periculis evasisset, extrema tamen corporis partes, quæ captæ læsæque remanebant, eum hoc Morbo laborasse testabantur.*] *Ex maximis illis periculis:* Lethalibus, nimirum, funestisque illis symptomatibus, superius [§. 89.] enumeratis, quæ ut plurimum laborantium excidio clauduntur. Talia sub malignis Variolis evenire symptomata, strenuorum Medicorum nullus, qui huic diro Morbo medicam opem præsttit, inficias ivet. *Extrema corporis partes:* Caput, nempe, manus, pedes tunc temporis crepidis tantummodo muniti, & acri objecti. *Quæ captæ læsæque remanebant &c.*] Perpetuis scilicet notis a Morbo inflictis deturpatæ, intuentum oculis percessæ violentiæ signa, & veluti miseranda offerebant monumenta, & quidem huic Morbo propria & peculiaria; sed omnium maxime facies cicatricibus, foveisque defœdata de eo testaretur necesse fuit, utpote quod omnibus spectabilior, & maxime conspicua. An hæc interpretatio nos fallit? *Thucydianæ locutionis syntaxim*, imo totum historici textum, §. 123. exscriptum, accuratus Morborum speculator *Pechlinus* ad verbum, nil tale cogitans, in membrorum devastationibus, a Variolis patratis, describendis, est imitatus: „*Quemadmodum, in-*

inquit, (a) *prodigia naturae quotidie eveniunt, ita vidi, qui cum pessimis symptomatibus collectati mortem tamen evaserint; sed ita, ut ex superstite quadam nota, periculi magnitudinem, qua olim laboraverant, hariolari facile licuerit.* Notavimus efferari adeo atque invalescere *Variolarum fermentum*, ut *superstes in membris organisque virulentia alium oculis, alium auditu, alium pedum usu, magnaue sanitatis parte mulctaverit.* Vidi clauditatem *ex malignis Variolarum reliquiis contractam*, jamque annos duos hærentem, balneorum tandem usu profligatam. *Nata sunt cæcitatis & Variolis profectæ exempla.* Et vero etiam exesam a *Variolis* uvulam vocis gratiam corrupisse observavi; sed & vagatum per diversa corporis *Variolarum virus*, carbunculi instar cutim atque carnes erodit, & faciem imprimis, illam alias partium omnium reginam, & pulchritudinis sedem, profundis fædissimisque nævis de honestat. Vidi ubi copia & malignitas *Variolarum*, paresis jam genis, gingivæ gangrenam, & lævæ maxillæ ossi inferiori cariem intulerit“. Num vel in *Thucydidis*, historici brevitatis amantissimi, nimium contracta scribendi ratione, a *Pechlino* per partem enumeratæ corporis deturpationes vastationesque adamussim non comprehenduntur? Quousque ratis observationibus haud evincatur, extremas corporis partes illorum, qui *vulgari sive bubonica Peste* laborarunt, postquam ex illa evaserint, ita captas læsasque remanere, ut eos tali Peste laborasse testatæ fuerint; Atheniensium *Morbum minime bubonicam Pestim* fuisse, in demonstratis habendum fore censemus.

Parallelum vigesimumsecundum.

Thucydidianus igitur *Morbus* perpetuis notis, quas superstitionem extremis corporis partibus inussit, uti *Variolæ*, seclarum reddidit.

§. 125. *Nam in ipsa quoque pudenda (Morbus) . . . :*
Q 2 pro;

(a) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 692.

prorumpet.) *In ipsa pudenda*, haud vero in inguina, in quibus sub *vulgari Peste Bubones* pullulare solent atque erumpere. Qui confluentibus Variolis obsita corpora vel semel conspexit, utriusque sexus diros cruciatus, quos sub mejendi conamine, ob pudendarum partium, pustulis jam scatentium, doloris plenissimas exulcerationes, simul & frequentes, ad Urinæ usque exitus impedimentum, strangulatus, Variolati sustinere coguntur, ignorare nequit. Variolarum hisce in locis eruptio tam constans suetaque est, ut ab ea facundus *Fernelius* nescio quam rationem suæ *hypothesi* veluti suffragantem extorquere sit arbitratus: „*Quin etiam, inquiens (a), raucitas, spiritusque difficilis initio premens, & prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partibus obscenæ apparet, planum facit, ex intimis partibus hæc mala (Variola & Morbilli) originem habere*“. Nobis liceat, Cl. *Drelincourtii* observationes, lubricis verbis abactis, hic attenxere, maxime quod non ad hanc solum, verum & ad integrum §. 123. illustrandam pertineant: „*Nec cicatrices, inquit (b), illæ vel palpebrarum hiatu, vel oris rictu solum deformes; sed aliunde mulcibres Veneris delicias turbant. Hinc Juvenis, (testibus Hildano, & Germanicis Ephemeridibus) Variolarum phymosi capistro (pravum ulcus edax olente) coercetur. Tanta quippe præputii cicatrix mentule capitulo capistrum velut injicit, quo Sed quid leviora externaque memorem? Hoc enim Variolarum pure ulcera Telephiis atque Chironiis deteriora vidi tantos sparsim cuniculos egisse, ut vel Hippocratis manum elusissent. Hinc annosæ virginis glutinosos musculos, mammarumque colles, imo & oculorum globos purulentæ cuniculis suffosso dolui. Hinc ulcera rebellantia, & erosa cornea, atque horribilem cæcitatem exhorruerunt Forestus, atque Guillemeus*“. Tandem Ill. *Van-Swietenius* (c) ita fatur: „*Sic vidi unicam papulam in præputio infantis (Variolati)*

mo-

(a) Lib. II. de Abd. rer. caus. cap. XII. p. 622.

(b) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 667.

(c) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1396. p. 68.

molestissimam fecisse phymosim ; dum cellulosa tunica miro modo inflata in hac parte difficultem reddebat Urinæ exi- tum “.

Parallelum vigesimum tertium.

Atheniensis itaque Morbus, non minus quam Variolæ, mortalium verenda affecit.

§. 126. *Et in summas manus, summosque pedes (Morbus) prorumpentes .)* Ex Pechlino (§. 124.) Variolarum virus alium pedum usu mulcatavit , in alio clauditatem intulit . Swietenio (a) , emenso per ipsum variolosi Morbi curriculo , integra solea , cui adhaerebant planæ orbiculares crustulae , Variolarum exsiccatarum reliquie , a plantis pedum secessit . Ill. Tralles (b) tristem dirorum malorum a Variolis excitatorum iliadem , ex clarissimorum Virorum observationibus , descripsit ; & præ cæteris adnotavit articulorum non paucos abscessus ; coxarum apostemata & contraturas ; pedum duros tumores , pedarthroœacæ in manibus , pedidus , spina dorsi , & Lernam malorum ex Tulpio , qui (sunt verba ipsius Tralles l. c.) Variolas epidemicas de- scribens , illos , quos non occiderint , saltem voce , visu , auditu , incæsu , aliorumque membrorum usu privasse refert “. Nos non pigeat audire clarissimum Paræum hæc (c) lo- quentem : „ Quoad prognosin Variolarum & Morbillorum , affinitate summa conjunctorum affectuum , offerere liceat sub- esse deleteriam & contagiosam qualitatem , non humoribus solum & partibus carnosis infestam , sed ipsis etiam ossibus , que ab ea lue , non secus ac a Venerea , corrodantur . Id , quod non solum anno 1568. experiri licuit , sed & saepius per longum vitæ stadium a Deo mihi concessum . Insigne ve- ro suppeditavit exemplum & mirum puella quinquennis cir- citer , filia Claudiis Pique Regii Bibliopægi , que ab Vario- las

(a) Ibid. §. 1400. p. 92.

(b) Vexatiss. nostr. Aëiat. &c. apud de Haen Opusc. Med. Phys. Quest. VII. p. 123. & seqq.

(c) Apud Manger tom. IV. B. M. P. p. 774.

las decubua per mensem, natura autem veneni non potente, abscessus sterni regioni innati sunt & humerorum commissuris. Hinc humor virulentus sterni ossa omnino corroxit & separavit, simul cum epiphysibus ossium humeri, simulque partem maximam homoplatæ Rolinus Marie conspicillorum venditor Parisiensis ad me adduci curavit puellam quatuor annorum cum duobus mensibus natam, cui universum corpus pustulis conspersum erat; ossa præterea brachiorum & crurum putridis abscessibus, fracturis cum putredine, tentata, comite febre ardente; cui manum admoveare recusavi, postridie morte succedente. In multis præterea gingivarum caries & putredo deprehenditur magno cum fætore Quandoque motu articuli privantur, cubitorum præsertim, corporum, genuum & pedum. Quibusdam cœcitas omnimoda inducta; alii audiendi facultate orbati sunt, alii odorandi, ab excrescente carne in narium & aurium canalibus; quod in cæteris corporis partibus accidit tam inerioribus, quam externis Paucis: Si corpus & Variolis & Morbillis non rite expurgetur, æque molesta & periculi plena exoriuntur symptomata, ac a Lue Venerea “. Sic Paræus.

§. 127. *Multique his membris capti mortem vitarunt.) „ Felicior, inquit Swietenius (a), quidem puris variolosi resorpti metastasis fit versus exteriorem corporis superficiem, aut artus; sed tamen & tunc miseri molestissimis saepe malis vitam redimunt. Vidi utriusque cubiti immedicabilem anchylosin inde natam in vegeto juvane. In genibus simile infortunium observavi. Sæpius ulcera sinuosa, quæ magna cum difficultate curari poterant, vidi in carnosis artuum superiorum & inferiorum partibus “: Et inferius (b) inducit Mortonum scribentem, quosdam Variolas passos, funesto tandem claviculae, maxillae, vel tibiarum sphacelo inexpectato suborto interiisse; Trillerum in formosa virgine spectasse ex confluentibus Variolis uvulam erosam, partem of-*

sis

(a) Tom. IX. in Boerh. §. 1400. p. 92.

(b) Ibid. §. 1401. p. 94.

is palati secessam, nasum subsesum; & facotium ex hujus morbi virulentia obseruisse gingivarum, palati, totius oris, uvula, fauciumque ulcera in cancrum degenerata. Conf. §. 124.

Parallelum vigesimumquartum.

Et Atheniensium *Morbus* igitur, & *Variolæ* pari virulentia varia, quinimo fere omnia, corporis membra non solum deturpant, verum etiam & prorsus perdunt.

Oculorum amissio sepissime sub variolosa, nunquam sub bubonica Peste contingit.

§. 128. *Nonnulli etiam oculis amissi.*) Adamussim per nos evolutis *Constantinopolitanae*, *Florentinae*, *Lausannensis*, *Noviomagensis*, *Massiliensis*, *Messanensis* [§. 115.] truculentæ *vulgaris Pestis* historiis, ne unum quidem legimus, qui a *bubonica tabo* cœcus evaserit. *Sylvius*, qui *Bruxellensi Pestis* *bubonica* medendæ vacavit; *Sennertus*, qui perplurimas hujusmodi pestilitatum historias perspectas habuit; *Sydenhamus*, qui *Londinensem* & aufugit & descriptis; *Muratorius*, qui harum multarum meminit; *Willisius*. atque *Doleus*, qui de eadem absolutos ediderunt tractatus, inter diros effectus, ab ipsa produci solitos, id infortuniorum summum, cœcitatem nimirum, neutiquam nominant: Quinimo, si linguæ imminutionem perquam raram a *Constantinopolitana* (a), & *Noviomagensi* (b) *bubonica Peste* allatam, ob carbunculos in illa progerminatos, excipiamus, cæterarum corporis partium immensam devastationem, ab Atheniensi *Morbo* patratam, nunquam sub *vulgaris Peste* evenisse compemimus. *Nonnulli etiam oculis amissi.*] *Pechlinus* [§. 124.]; *Drelincurtius* [§. 125.]; *Tralles* ex *Tulpio*, & *Paræus* [§. 126.]; Medicorumque multi, uti apud eumdem

(a) Apud *Freindium Histor. Medic.* p. 40.

(b) *Diemerbraeckus* apud *Manget* tom. IV. B. M. P. annot. ad *histor.* XXXVI. p. 76.

dem *Tralles* loco supra citato , perfectam cæcitatem a Variolis allatam & viderunt , & humanissime commiserati sunt . Quid ? Perquam rarus apud universam Europam vel humillimus extat pagus , ubi inter effera lugubriaque Variolosæ Pestis perpetua monumenta , omnium luctuosius tristiusque cæcitatis trophœum inveniri non datur . Hæc igitur probe perpendant , qui nostram Atheniensis Morbi cum Variolis Analogiam , & nimium excogitatam , & minus promissis respondentem , passim obgannire non desinunt ; & quoad ipsi verbis potius , quam observationibus pugnare maluerint , nos ex demonstratis sequentem conclusionem erui posse autumamus :

Conclusio septima .

Quum nullis igitur observationibus constet , bubonicam Pestim inter sua feralia producta cæcitatem unquam attulisse ; & contra perpetua experientia demonstratum maneat , Variolas , præcipue confluentes , sæpen numero cæcitatem producere , satis firmi ratione inferri posse videtur , Atheniensium Morbum oculos adhuc perdentem , haud bubonicam , sed Varioliferam fuisse Pestim ; vel id confirmante ejus cum Variolis hactenus conspicua in reliquis phænomenis comparatione .

§. 129. Nonnullos etiam , simulac ex Morbo convaluerunt , statim omnium rerum oblivio pariter cepit &c.] A Variolis productæ amentiæ maniæque exempla collegit laudissimus *Tralles* [a] . Ill. *Swietenius* [b] hæc loquitur : „ Probe memini Variolas epidemice grassatas fuisse in pago quodam , & paucos admodum æuos Medicorum opem adhibuisse . Plurimi , qui evaserant ab hoc Morbo . manserunt hebetes , stupidi , & oblivious , licet per totum Morbi decursum opio vel opiatis nunquam usi fuissent “.

Pa.

(a) Vexatiss. nostr. Ætat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Medic. Phys. p. 123. seqq.

(b) Tom. IX. in Boerh. §. 1402. p. 102.

Parallelum vigesimumquintum.

Variolæ igitur, uti Atheniensium *Morbus*, ægrotos obli-
viosos quandoque linquunt.

v'. Γενόμενον γὰρ κρείσσον λόγχ τὸ εῖδος τῆς νόσου, τά τε ἄλλα χαλεπωλέρως ή καὶ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν προσέπιπτεν ἐκάστῳ, καὶ ἐν τῷδε ἐδήλωσε μᾶλιστα ἄλλο τι δὲ ή τῶν ξυντρό-
φων τι. τὰ γὰρ ὅρνεα καὶ τελεάποδα ὅσα ἀνθρώπων ἀπτεται,
πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων, ή δὲ προσήσει, ή γευσάμενα διεφ-
θείρετο. τεκμήριον δὲ, τῶν μὲν τοιετῶν ὁρνιθῶν ἐπίλειψις σα-
φῆς ἐγένετο, καὶ διχ ἐωρῶντο ὅτε ἄλλως, ὅτε περὶ τοιετον ὅδεν.
οἱ δὲ κύνες μᾶλλον αἰσθησιν παρεῖχον τὰ ἀποβαύνοντα, διὰ τὸ
ξυνδιαιλάσθαι.

§. 130.

50. „Cum enim hoc Morbi genus multo fuerit atrocius,
quam quod oratione possit exprimi, & aliis in rebus gra-
vius, quam ut humana natura ferre possit, singulos inva-
sit, ac etiam hoc indicio maxime declaravit, se aliquid
aliud esse, quam aliquod familiarium: Nam alites, & qua-
drupedes quotquot humanis cadaveribus vesci solent, cum
multa jacerent insepulta, aut non accedebant, aut, si gu-
stassent, interibant. Argumento autem hoc est, quod hujus-
modi avium manifestus fuit defectus; nec uspiam alibi, nec
circum ulla hujusmodi cadavera visabantur. Canes vero,
proprio consuetudinem, quam cum hominibus habebant, ma-
jorem eventus significationem dabant“. Thucyd. 50. pag.
129. 130.

§. 131. Cum enim hoc Morbi genus multo fuerit atrocius, quam quod oratione possit exprimi.) Sub hujus Morbi descriptionis initio Thucydides (§. 47.) dixit: Verumta-
men neque tanta Pestilentia, neque tot hominum interitus uspiam accidisse memorabatur, luculenta satis argumentatio-
ne, eumdem perbene claram vulgaris Pestilitatis ideam, si-
ve lectione, sive hominum traditione habuisse. Si hoc Morbi
genus Pestim constituisset bubonicam, ipsi non defuissent exem-
pla, quibus eamdem oratione compararet. His vero Morbo
enarrando imparibus repertis, dirissima insuetaque illius facie

R

Histo-

Historicus veluti obrutus , dum omnia ejusdem phœnomena ad unguem appingere desperaret, satius habuit inexplicabilem fateri, quam foedam horrificamque ipsius indolem siccis exponere verbis .

Conclusio octava.

Quum hucusque perspicue demonstratum sit , & inferius adhuc demonstrabitur , Variolas simillima afferre symptomata , ac quæ Atheniensium *Morbus* attulit ; apertum sat is esse videtur , Athenis, ante hujusc Morbi grassationem , Variolosum Morbum nunquam fuisse vulgatum , dum Thucydides illum , quem cum Varioloso peroptime comparare potuisset , inexplicabilem definit .

Analogia duodecima .

§. 132. *Cum enim hoc Morbi genus &c.)* Post octo minimum sæcula , ex quo Variolæ perpetuo per totam Europam voluntantur , inter bis millenos , si non plures , qui de Variolis egerunt , Scriptores , habemusne vel unum , apud quem examissim omnium Variolosorum phœnomenon absoluta reperiatur historia ? Judicent hac super re eruditiores Aesculapii . Nobis majora evolvenda manent ad propositum institutum pro nostra virili enucleandum .

§. 133. *Et aliis in rebus gravius , quam ut humana Natura ferre possit , singulos invasit .)* Sueta Naturæ opera , et si maxima quidem admiratione digna , sæpiissime tamen præterimus : insueta vero , quamquam illis minora , magno capti stupore veluti prodigia miramur . Variolis nostris oculis quotidie sese objectantibus , eo res dedueta est , ut ipsarum atrocitatem , diramque in humanum genus sævitiam vel imperturbato spectemus animo . Detur autem nobis per aliquod horæ spatium , qui hunc Morbum nec visu , auditu , nec nomine cognoverit . Huic adolescens Variolis confluentibus onustus intuendus offeratur , facie immensum tumida nigertrimaque foedissimis ulceribus , imo

imo ingenti ulcere obsita, mephitim undique spargente, ut nec quo oculos recondat, neque si nares osque habeat, percipi ullatenus queat. Interrogemus eumdem, putetne hominem potius, an larvam intueri? Spectet dein totum illius corpus non solum æquali turpitudine defœdatum, sed propriis unguibus decorticatum, carbunculis, abscessibusque undique scatens, ita putidum, *ut si menses quatuor [§. 120.] e furca pependisset*: Audiat interim ipsius suspiria luctuosa rauca voce emissa, ejulatus, indistinctaque verba: Assequatur hominem *visu, auditu, olfactu, gustuque* fere destitutum, uno tactus sensu solummodo præditum, quo totius suæ laceratæ cutis acerbissimos persentiat dolores: Assequatur ejusdem animi angores, clamosam sitim, inquietudinem, implacidos ustionis sensus, perpetuas vigilias, ingentes ad levem corporis motum, sanguinem ex vulneratis partibus evocantem, cruciatus, sub potus deglutitionem magnum, quod init, suffocationis periculum, & id genus alia. Quid? Procul omni dubio observator hic fateatur necesse est, *hoc Morbi genus multo esse atrocius, quam quod oratione possit exprimi, & aliis in rebus gravius, quam ut humana natura ferre possit.* Suntne hæc nimium excogitata? Unum audiamus Ill. Swietenium sequentia (a) loquentem: „*Ubi loco puris, in pessimis confluentibus gangrenosis, ichor adeſt, cutis certe tota fere exeditur, & si evaserint tales agri, fædissimis cicatricibus deformes vivunt. In confluentibus pejoris nota Vario-lis tota facies una quasi pelle tegitur, quæ exsiccati incipiens, nigra fit, & pertinacissime cuti inhæret, quæ ab acri ichore roditur perpetuo. Dum emollitæ per fomenta crufæ tales secedunt, erosa cutis tenax liquidum plorat, quod brevi spissescens novam crustam format, sub qua profundior adhuc erosio cutis fit. Accidit, quod resorptus a venis ichor quandoque per erosa hæc cutis vasa viam sibi faciat, sicque liberentur interiora ab acris materia affluxu; sed tota fere cutis destruitur, & nihil supereſt postea præter tur-pissimarum cicatricum fædam congeriem. Memini probe, &*

R 2

hor-

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1401. p. 93.

*horresco referens, me vidisse formosissimum juvenem, qui per octo septimanas cum diro hoc Morbo luctatus evagis tandem. Verum aliae narium erosae; labia a vicinis cutis cicatricibus distorta; palpebrae inversae cum lippitudine perpetua adeo deturpaverant venustam faciem, ut de Morbo resurgens a parentibus vix agnosceretur[“]. Quantum novimus, quae haetenus exarata sunt, certe sub *bubonica* Peste non eveniunt.*

Conclusio nona.

*Thucydides igitur, dum Atheniensium *Morbum* & narratu difficultimum, & toleratu atrociorem declaravit, Variolas potius sibi prius non perspectas, quam jam vulgatam *bubonicam* Pestim, innuisse videtur.*

*§. 134. Singulos invasit, ac etiam hoc indicio maxime declaravit, se aliquid aliud esse, quam aliquod familiarium: Nam elites &c.] Singulos invasit: Contagione, nimirum, in omnes grassatus est. Aliquid aliud esse &c. Hoc Thucydidis aliquid aliud esse, quam aliquod familiarium illis Hippocratis verbis [a] exacte responderet: „Si quidpiam est in Morbis divinum, hujus quoque providentiam perdiscere[“]. Divinum quidem visu, nec auditu, olfactu, nec gustu, neque tactu, uti Deus est, unquam assequendum. Aliquid aliud, quam aliquod familiarium: Extra nimirum sensibiles, & familiares illas causas, a quibus Morbi *Endemicis* [§. 23.], *Constitutionales* [§. 27.], & *Sporadici* [§. 29.] ortum suum ducunt, positum. Quidnam vero fuisset hoc aliquid aliud, quam aliquod familiarium Historicus jam supra [§. 80.] probe signavit, *miasma* scilicet contagiosum, prorsus exoticum, ab *Aethiopia* eruptum, per *Egyptum*, *Libiam*, *Syriam* propagatum, indeque *Athenas* invectum, perque totam *Graciam* populariter diffusum. Inestne vero Variolis hoc aliquid aliud, quam aliquod familiarium Thucydidis, sicuti & Hippocratis quidpiam*

(a) Lib. I. Prognost. VII.

piam divinum? Cl. Diemerbroeckius (a) sic fatur: „Ocultum & inexplicabile quid in Variolis non minus, quam in Peste latet“ . Et quo equidem spectare poterunt, occulta Sydenhami [§. 9.] aeris textura; contagiosa venenataque Boerhaavii [§. 13.] materies aeri inkærens; Swetenii concursus plurium cauarum, quas se ignorare [§. 37.] lubens fatetur; Variolosorum demum miasmaton naturam Ill. de Sauvagesii (b) determinandi impossibilitas; nisi in hoc aliquid aliud, quam aliquod familiarium, & in quid-piam divinum?

Parallelum vigesimumsextum.

Variolæ igitur, æque ac Atheniensis Morbus, occultam hucusque habuerunt causam.

§. 135. Nam alites, & quadrupedes quotquot humanis cadaveribus vesci solent, cum multa jacerent insepulta, aut non accedebant.] Alites, feles, canes olfactu, quo maxime pollent, ad victimum sibi quæritandum duci, eorum ex dissitis locis ad cadavera concursus clare docet. Dum vero hæc animalia cadavera Athenis insepulta non adierunt, hoc ciborum genus foetore sibi incongruum adversumque perceperisse, necesse fuit. Id maximi infortunii, quod nimirum variolata cadavera insepulta, ferisque objecta manserint, apud Europam nunquam evenisse arbitramur. Quo autem hariohari liceat, num alites quadrupedesque, si quandoque id contingisset, illa adierint, necne, adeamus nostra non cadavera, sed viventia adhuc variolatorum corpora. Robustissimo juveni apud Meadum (c), tota facies nigra atque arida facta gangrena corrumpebatur, & putrescebat: adactis scalpello in hunc locum ad sanam usque carnem multis vulnerisculis, pus odore tam gravi ex iis profluxit, ut in cubiculo.

(a) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 722.

(b) De Morb. infant. cap. XXX. art. I. p. 143.

(c) Oper. Med. lib. de Variol. cap. III. p. 42.

culo morari nemo ex domesticis posset^{ee}. Swietenius (*a*) confluentes Variolas *pessimo* & *cadaveroso* fætore in fine Morbi stipari afferit : alibi [*b*] sic scribit : „ *Imo & in discre-
tis (Variolis) talem nigredinem, summumque fætorem vi-
di, & plures inde moriebantur, dum totum corpus in pu-
trilaginem vertebatur* “ : tandem [*c*] subdit : „ *Probe me-
mini, quod aliqualem illum (Variolarum) fætorem Die-
merbroeckii quandoque tantum invenerim, ut fere in animi
deliquium lapsus fuerim, licet me non adeo delicatum cre-
dam, ut a levioribus facile afficiar* “ . Apud Ill. Tral-
les (*d*) sub secunda hujus Morbi Febre , Pustulæ serum
gangrenosum continent , & interdum tetram spirant mephiti-
tim. Quid ? Vel ipse Sydenhamus de Variolis anomalis an-
ni 1674. 1675. [*e*] sequentia fatur : „ *Maturæ pejus ole-
bant, ita ut iisdem graviter laborantibus præ fætore vix
quidem accedere possem* “ . Si Variolati, adhuc vitam agen-
tes , tam cadaverosum fætorem tetramque diffundunt mephiti-
tim , ut domesticos, constantem Swietenium , diligentem
Sydenhamum [& quot vero hisce delicatores Medicos !]
in fugam vertere possint ; putamusne, illorum cadavera , aeri
exposita , magis corrupta , & *macie nigroreque* horrifica , ali-
tes quadrupedesque non fore aversaturos ?

Parallelum vigesimumseptimum.

Variolæ igitur tam abominabili sœpius fætore inficiunt cadavera , ut alites quadrupedesque , non aliter quam Atheniensium Morbo interemotorum cadavera , in fugam verte- rent , si ad ipsa adeundi illis daretur locus .

§. 136. Aut si gustassent , interibant .] Atheniensium Morbum haud in omnes eadem sœviisse ferocitate , sed in alios

(*a*) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1394. p. 62.

(*b*) Ibid. §. 1398. p. 82.

(*c*) Ibid. §. 1402. p. 103.

(*d*) Vexatisq. nostr. AEtat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Medic. Phys. Part. II. p. 200.

(*e*) Tom. I. Sect. V. cap. IV. p. 85.

alios acerbius, mitius in alios, manifestum est ex iis, qui ab eo evaserunt. Quum vero eorum plurimi inter *nonum* & *septimum diem* necarentur, planum est conjectari non omnia illorum cadavera eo corruptionis devenisse, ut intolerabilem spargerent foetorem, alites quadrupedesque longe abigentem. Horum igitur aliqui, fame adacti, ex infestis cadaveribus *gustarunt*. Haud inconsulto verbo *gustarunt* Historicus usus est, verum ut innueret, bruta ipsa pertenatum cadaverum esum incongruumque sibi compertum protinus deseruisse: nihilo tamen secius *Morbo arrepta interiisse*. Sunt qui negant bruta Variolis affici posse. Ill. *verro de Sauvages* (a) scribit: „*Nec animantibus dirus hic affectus (Variolus) parcit: Inter verves & jumenta grassatur cum magno hominum detimento*“. Cl. Stegmannus [b] hæc fatur: „*Hisce mensibus (Novembri ac Decembri) Variole, suis maculis, primæ, mediae & ultimæ atatis homines signarunt . . . Sic & bruta a Variolis non immunia fuere; ex quibus pennata, utpote anseres & gallinæ tum domesticæ tum Indicæ hisce infecta perierunt ferme omnia: Oves & Porci vero, quibus expellentia (utpote cineres ex stipitibus fabarum, vel frumento secalino cum urina humana vel rob sambuci &c.) aeconomicis curiosis propinata sunt, evaserunt superstites*“.

Parallelum vigesimumoctavum.

Variolæ itaque, haud minus quam Atheniensium *Morbis*, bruta animantia contagio afficiunt interimuntque.

§. 137. *Argumento autem hoc est, quod hujusmodi avium manifestus fuit defectus, nec uspiam alibi, nec circum ultra hujusmodi cadavera visabantur.*) Apud Europæas nationes, in quibus, a saeculo saltē decimo, maxima mortalium pars, recurrentibus per intervalla Variolis, easdem jam pridem passa, iterum non corripitur; tale quid hor-

(a) De Morb. infant. cap. XXX. p. 138.

(b) Histor. Epid. Mansfeldiac. ann. 1698. apud Sydenh. tom. I. p. 196;

horrendum & lamentabile nunquam accidit , ut nimirum Variolata cadavera insepulta manerent : unde , quantum scimus , nullæ apud nos occurrunt observationes de alituum longe a Variolatorum cadaveribus fuga : interim quæ §. 135. & §. 136. hac super re notata sunt , si forte id infortunii uspiam contingisset , illam arguere viderentur .

§. 138. *Canes vero , propter consuetudinem , quam cum hominibus habebant , majorem eventus significationem dabant .*) Alites Atheniensium Morbo interfectorum cadaverum esum expirationemque fugientes , Athenas deseruerunt : Canes vero , utpote fideles & inseparabiles dominorum comites , aut ad cadavera non accesserunt , aut si gustarunt , contagio affecti , interiere , feritatis Morbi majorem significationem dantes .

να'. Τὸ μὲν δὴ γόσημα , πολλὰ καὶ ἄλλα παραπόνι τὸτε πλας , ὡς ἐκάστῳ ἐτύγχανέ τι διαφερόντως ἐτέρῳ πρὸς ἔτερου γιγνόμενου , τοιτοῦ ἦν ἐπίπαν τὴν ιδέαν . καὶ ἄλλο παρελύπει κατ' ἔκεινον τὸν χρόνον όδεν τῶν εἰωθότων . ὃ δὲ καὶ γένοιο , ἐς τότε ἐτελεύτα . ἔθυτκον δὲ , οἱ μὲν , ἀμελεῖα , οἱ δὲ , καὶ πάνυ θεραπευόμενοι . ἐν τε όδεν καλεσθήσαμα , ὡς εἰπεῖν , ὅτι τι χρῆν προσφέροντας ὠφελεῖν . τὸ γάρ τω δυνατόν ἄλλον τότε ἔβλαπτε . σώμα τε αὐταρκεῖς δὲν διεφάνη πρὸς αὐτὸν , ισχύ^Θ πέρι οὐδενείας , ἀλλὰ πάντα ξυνήσει , καὶ τὰ πάση διατῇ θεραπευόμενα . δειγόταλον δὲ παντὸς καὶ τὸ κακό , οὐ τε αἴσυμα , δπότε τις αἰσθοῖτο καίμαν , (παῖς γάρ τὸ ἀνέλπισον εὔθυνς Τρεπόμενοι τῇ γνώμῃ , πολλῷ μᾶλλον προσένησον σφάσ αὐτὸς , καὶ ἐκ ἀγλεῖχον) καὶ ὅτι ἔτερ^Θ ἀφ' ἐτέρῳ , θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι , ὥσπερ τὰ πρόσωπα , ἔνυησκον . καὶ τὸν πλεῖστον φύσερον τότε ἐγεποίει . εἴτε γάρ μη δέλαιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι . ἀπώλλυτο ἔσημοι , καὶ οἰκεῖ πολλαὶ ἔκεινάθησαν ἀπορίᾳ τῷ θεραπεύσοντι^Θ . εἴ τε προσίσιεν , διεφείροντο . καὶ μάλιστα οἱ ἀφεῖῆσ τὶ μελαπτούμενοι . αἰσχύνη γάρ οὐφείδεν σφῶν αὐτῶν , ἐσίοντες παρὰ τὰς φίλας , ἐπει τοὺς διαδύρσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελετῶντες καὶ οἱ αἰκεῖοι ἐξέκαμψον , ὑπὸ τῷ πολλῷ κακῷ νικώμενοι . ἐπιπλέον δὲ ὅμως οἱ διαπεφευγότες τούς τε θυτούς καὶ τὸν πονώμενον ὡκλίζοντο , διὸ τὸ προειδέναι τε , καὶ αὐτοὶ ἥδη ἐν τῷ θαρσαλέῳ εἶναι . δις γάρ τὸν αὐτὸν , ὥστε καὶ κλείσει , όκη ἐπελάμβανε . καὶ ἐμακαρίζοντο τε ὑπὸ τῶν ἄλλων , καὶ αὐτοὶ τῷ παρχ-

χρῆμα

χρῆμαί περιχρεῖ, καὶ ἐσ τὸν ἔπειλα χρόνον ἐλπίδος τῇ εἶχον κα-
φῆς μηδὲ ἀν ὑπ’ ἄλλας νοσήματος πολέ ἔτι διαφθαρῆναι.

*Peculiare adversus Atheniensium Morbum nullum inventum
est remedium; nec ulla prophylaxis: Qui tamen ab
illo evadabant, iterum non corripiebantur.*

§. 139.

51. „ Hic igitur Morbus (ut omittam multa alia ini-
litatæ atrocitatis, pro ut unicuique aliquid accidebat diver-
sum , ab eo , quod alteri contingebat) omnino specie talis
fuit . Et tunc temporis nullus aliis Morbus ex consuetis
Athenienses infestabat . Quod si quis exoriretur , in hunc
desinebat . Moriebantur autem , alii incuria , alii vero vel
diligentissime curati . Nec ullum prorsus remedium , ut ita
loquar , repertum est , quod adhibitum prodeffet . Quod enim
alteri profuerat , hoc ipsum alteri nocebat : Nullumque cor-
pus , sive firmæ , sive infirmæ valetudinis esset , tanti mali
violentiae resistere potuit: sed omnia pariter , vel ea , que
omni vietus ratione curabantur , corripiebat . Illud vero in
toto hoc malo gravissimum erat , tum quod , simulac quis
se Morbo correptum sensisset , animo consternaretur , (statim
enim animo ad salutis desperationem conversi , multo magis
se ipsos projiciebant , neque resistebant ,) tum etiam quod
propter mali contagionem , quam alter ex alterius curatione
hauriebat , adeo ut ex ea oppleretur , tanquam pecudes more-
rentur . Atque hæc fuit præcipua maximæ stragis causa . Si-
ve enim noluissent metu deterriti mutuo se invisere , deserti
interibant , multæque familie propter inopiam hominum , qui
aegrotos curarent , exhaustæ sunt: sive alteri ad alteros adi-
sent , interibant . Nam præ pudore sibi ipsis non parcebant ,
dum in amicorum ædes ingrediebantur , ut eos inviserent :
siquidem vel ipsi domestici tandem lamentationibus eorum ,
qui moriebantur , defaticati , non amplius commovebantur ,
mali violentia superati . Illi tamen , qui evaserant , & eum ,
qui moriebatur , & eum qui laborabat , magis miserebantur ;
tum quod hoc malum prius experti cognoscerent , tum etiam

S quod

quod ipsi in tuto jam essent. Hic enim Morbus eumdem bis non corripiebat, ita ut eum etiam interimeret. Et ab aliis beati censebantur, ipsique propter presentem salutis insperatae laetitiam exultantes, quandam etiam levem spem habebant, se ne alio quidem Morbo in posterum amplius unquam absuntamiri. “ Thucyd. 51. p. 130. 131.

Analogia decimatertia.

§. 140. *Hic igitur Morbus omnino specie talis fuit.] In omnibus, quos arripuit, iisdem notis characteribusque, parvis praecipue Pustulis ac Ulceribus [§. 107.] corpora impetens, Atheniensis Morbus, peculiarem & sui juris se perpetuo præsttit. „ Hic igitur Morbus (Variofus), inquit Meadius (a), mihi vera Pestis sui generis esse videtur “.*

§. 141. *Ut omittam multa alia inusitatæ atrocitatis, prout unicuique accidebat ab eo, quod alteri contingebat.] Inusitatæ atrocitatis.] Nunquam jam pridem visæ neque enarratæ, nec ab ullo Endemicorum, Constitutionalium vel Sporadicorum Morborum genere perpetratæ. Conf. §. 72. & 73. Pro ut unicuique &c.] Ex Ill. Ballonio jam §. 97. notavimus hæc: „ Et pro ut venenum (Variofum) magis has, aut illas partes appetit, ita varia excitat in variis partibus symptomata “: Sed hæc omnia singillatim enarrare veluti refugens Thucydides, paucis his verbis ut omittam multa alia inusitatæ atrocitatis, magno summorum malorum describendorum oneri se subduxit. Hujus autem textus Analogiam quilibet ex §. 132. & 133. repetere valet.*

Parallelum vigesimumnonum.

Varioliferus Morbus tam enormi Symptomatum atque supervenientium malorum multitudine stipatur, ut, sicuti a Thucydide Atheniensium Morbus haud exæte, ita ab aliquo vel desertissimo nunquam absolute describi passus sit.

§. 142.

(a) Oper. Med. lib. de Variol. cap. I. p. 34.

§. 142. Et tunc temporis nullus alius Morbus ex consuetis Athenienses infestabat ; quod si quis exoriretur in hunc desinebat .] Ex consuetis : *Endemicus*, nimirum , vel *Constitutionalis* , aut *Sporadicus* , ex quibus se jungitur , qui tunc temporis Athenas incesserat Morbus , prorsus insuetus , ignotusque . Quod si quis exoriretur &c. Adhuc & hujus textus Analogia ex §. 90. 91. & 92. repetenda : in quarum postrema , ex *Willisio* , increbescente *Varioloso contagio* , fere alii quivis Morbi in hunc degenerant .

§. 143. Moriebantur autem , alii incuria , alii vero vel diligentissime curati .] Ill. Tralles (a) sequentia loquitur : „ *Prorsus convictus sum rectissime & verissime scripsisse Cl. Furstenau* , pluribus medendi methodis laudatis non obstantibus , plurimos (dicam ego multos) *Variolis jugulari* , summae pariter (diligentissime nimirum curatos) ac *infimae* (incuria nempe desertos) conditionis , & cujusvis aetatis homines , quando epidemice grassantur “ : Et quidem post octo ferme saecula a vulgatis per Europam Variolis .

§. 144. Nec ullum prorsus remedium , ut ita loquar , repertum est , quod adhibitum prodeffet . Quod enim alteri profuerat , hoc ipsum alteri nocebat .] Titus Lucretius Carus graphice hunc Atheniensium Morbum carminibus expensis [b] , postquam modulatus erat , *Musabat tacito Medicina timore* , praesentem Thucydidis textum his conclusis versibus :

Nec ratio remedi communis certa dabatur:
Nam quod alis dederat vitaleis aeris auras,
Volvere in ore licere , & cœli templa tueri ,
Hoc aliis erat exitio , lethumque parabat.

Et invictus Latii Poetarum Princeps Virgilins Maro de hoc ipso Morbo , qui , uti infra dilucidius demonstrabitur , a° Græcia in Dalmatiam Italiamque propagatus , inque bruta animantia contagione irruptus , ovium , Bovumque ar-

S 2 men-

(a) Vexatiss. nostr. AEtat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Medic. Phys. Praefat. p. 7.

(b) Lib. VI. de Rer. Natur.

menta vastavit , præ reliquis sequentia cecinit [a] :

. . . nec jam mutari pabula refert,
Quæsitaque nocent artes , cessere magistri
Phillyrides Chiron , Amythaoniusque Melampus.

Analogia decimaquarta.

§. 145. Nec ullum prorsus remedium &c.] Jam sub initio decimi sæculi Rhazes scribebat (b) : „ *Sin videris simul cum difficulti maturatione post earum eruptionem Pustulas fieri duras & verrucosas , neque melius se habere statum ægroti , vel si pravitas Morbi augeatur , jam noveris hujusmodi Variolas esse lethales . Ne itaque cogites de illarum maturatione ; sunt enim de genere quæ maturari non possunt* “ . Sæculo decimosexto Ballonius [ut §. 97.] pro Variolis ajebat : „ *Non proficiebat hilum ars ea , quæ multis auxilio esse solet* “ . Ingenuus Sydenhamus (c) hæc loquebatur : „ *Attamen (quod sane dolendum est , quum florentissima hominum ætas hac fere strage deleatur) , tum his , quæ præcipimus , cum aliis omnibus , quæ hactenus invenit ars Medica , præsidiis nihil proficientibus , se penumero eger , licet usque eo non admodum periclitetur , tamen vel undecimo quod usuvenit die , vel alio aliquo istorum , quos variis speciebus Variolarum confluentium , ceu magis fatalis affignavi , vehementer febre corripitur , una cum suffocatione , & jactatione inquietissima ; & de tanta spe decadens subito moritur , attonitis & stupentibus amicis , qui ad hoc usque punctum ægro bene ominabantur* “ . Celeberrimus Boerhaavius nostri sæculi initio de malignis Variolis sequentem cu-debat sententiam (d) : „ *Vulgata methodo nullus nisi sponte emergit* “ . Circa idem tempus Ill. Meadus tam absonum habuit inveniri posse adversus Variolas *specificum præsidium* ,

ut

(a) Georg. lib. III.

(b) Apud Mead. Op. Medic. Tract. de Variol. cap. VII p. 62.

(c) Tom. I. de febr. putrid. Variol. confluent. supervenient. p. 371.

(d) De Cogn. & Curand. Morb. §. 1403. p. 230.

ut in Boerhaavium hæc adnotare nullatenus hæsitaret (*a*):
 „Quisquis hæc ita exposita bene perpenderit, jure mirabitur
 doctissimum Medicum Boerhaavium in animum sibi inducere
 potuisse, ut speraret, fore fortassis aliquando, ut invenia-
 tur antidotum specificum veneno huic (variolifero) conta-
 gioso oppositum, quo nimirum illud ita penitus extinguitur,
 ut, etiam si corpore receptum fuerit, Morbum non producat.
 Cæterum tam certa sunt & constanti naturæ lege fixa re-
 rum principia & semina, ut, qui hæc permutare velit, si-
 militer faciat, ac Philosophi isti per ignem (uti se vocant),
 qui, dum metalla viliora in aurum transmutare satagunt,
 spe licet ipsi decipientur, fumos ex carbonibus suis rerum
ignaris, & credulis hominibus divendunt “. At vero hic
 mirari summopere nos subit, quod Boerhaavium immeri-
 to III. Meadius carperit. Summum equidem intercedit di-
 scrimen inter viliorum metallorum in aurum argentumve
transmutationem, & effectuum, a *rerum principiis & semi-*
nibus promanantium, *destructionem*. Ferrum, æs, cuprum,
 argentum, aurum, sua peculiaria sibique propria, quæ mi-
 nime destrui neque unquam commutari poterunt, possident
principia & semina ex ipsorum peculiari Matrice suscepta :
 At ars chemica, fusione, mixtioneque quot non mutat, in-
 firmat, prorsusque destruit horum metallorum effectus, a
 suis principiis atque immutabilibus seminibus procedentes ?
 Opium suis venenosis principiis atque seminibus adhuc ad
 pauca grana sumptum, hominibus, maxime Europæis, est exi-
 tiosum ; aceto autem ejus vis deleteria ita extinguitur, ut
 ad drachmas innoxie deglutitur. Malignarum intermitten-
 tium febrium venenatum *miasma* uno Cortice Peruviano de-
 struitur. Indi occidentales nostris *bryophytes* haud addicti,
 referente Pisone (*b*), ubi de natura veneni sibi constiterit,
 in sylvis efficacissimas herbas colligunt, quas contusas instar
 potionis agris subministrant, animasque pene extinctas susci-
 tant. Quis nescit ex Chemiæ Cultoribus venenum veneno
 cicu-

(a) Op. Med. lib. de Variol. cap. III. p. 42.

(b) Histor. Natur. & Med. Ind. lib. V. cap. I. p. 272.

cicurari . Hæc omnia haud alia ratione perfici queunt , quam effectuum a rerum principiis & seminibus proficiens- tium destruccióne . Haud inconsulto igitur *Boerhaavius* in animum sibi induxit , fore fortassis aliquando , ut inveniatur *antidotum specificum* Variolis extinguendis opportunum . Quod secundo animadvertisendum , id quidem est , disertissi- mum *Meadium* , qui perspicue noverat Variolosum Morbum ex certa & constanti naturæ lege fixis principiis & semi- bus instructum esse ; origine (§. 82.) fuisse *Aethiopicum* ; apud Europam nunquam sponte & absque contagio (§. 41.) natum , neque nasciturum , & solo tabo (a) hisce æthiopi- cis seminibus referto , quod ex pustulis effluens in stragulis ac vestimentis egrotorum delitescens , se perpetuo propa- get , persalutiferam toti Europæ præteriisse conclusionem , ex hisce certis notionibus vel ultro profluentem , quod ni- mirum apta circumspetione extinctis , quæ nunc per no- stras nationes vagantur circumvolvunturque , exoticis hisce Variolosis seminibus , uti quondam *Lepra* ac *bubonice* Pe- stis semina per Europam longe lateque diffusa jam extincta fuere , peroptime tota Europa in posterum a Variolis li- bera viveré posset : maxime quod satis perspectum habue- rat [§. 79.] , quonam modo vel stupidi *Otentotæ* Vario- las , jam pridem ipsis ignotas a *Batavis* in suam regio- nem tunc primum invectas , scitissime longe a seie abege- rint . Ast e diverticulo in viam . Quid ? Apertumne fuit ipsi *Medio* aliquod remedium , quod adhibitum adversus Variolas prodesset ? Uni experientiæ hujus Morbi curatio- nem commisit , sequentia [b] edisserens : „ *Hæc horum Mor- borum Analogia non solum docet non magis speranda esse contra Pestem antidota & specifica remedia , quam contra Variolas : Sed dicit etiam ad curationem Morbi minus co- gniti tentandam iis modis , quos in vulgatori utiles expe- rientia comprobavit* “ . Experientia duce Variolarum cura- tionem pertentavit omnibus modis Ill. *Werlhoffius* ; attamen apud

(a) *Meadius Op. Med. lib. de Variol. cap. I. p. 34.*

(b) *Oper. Med. Dissert. de Pest. cap. III. p. 190.*

apud Tralles (*a*) illum scripsisse reperimus, Variolas nonnunquam ita malignissimas esse, ut nihil omnino juvet: pertenavit & ipse expertissimus atque recentissimus Tralles; interim [*b*] asserit hæc: „Similes hujusmodi (infelis evenitus) casus, qui saltem mihi uni inter Medicos, opinor, non obvenient, me credere faciunt, ad eam paupertatem sepe in vasto illo medicinalis materiei campo redigi doctissimum & expertissimum quemque, sine exceptione Practicum, ut in curatione Variolarum nesciat, quo se vertat, & ut dare cogatur multitudinem funerum a naturalibus“ . Quid? Uni Boerhaavianæ spei hærebimus, fore fortassis aliquando, ut inveniatur antidotum specificum, Variolarum venena oppositum? Morbi minus cogniti curationem expectabimus ab experientia Meadianis modis pertentandam, dum quælibet ab expertissimis excogitata Methodus hactenus insecuram sese probaverit? Nostris oculis offusas tenebras exutiamus. Procul sit invidus livor, qui saniorem hucusque Medicinam pessum dare conatus est. Præsidium, non solum adversus Variolas, sed contra reliquos contagiosos Morbos, habemus omnium præstantissimum, infallibile, nullo pretio redimendum, facillimam nimirum in omnibus Europæ Nationibus contagionis horum Morborum extinctionem, summa evidenter demonstratam, & binis, ad summum ternis Institutionibus absolvendam: Cujus præsidii maximam necessitatem evincit, quod sequitur:

Parallelum trigesimum.

Igitur nec sub *Morbo* primum in Athenas irruente, nec sub malignis Variolis ab octo ferme sæculis per totam Europam vulgatis, de ulla certa Medicina hactenus constituit.

§. 146. *Quod enim alteri profuerat, hoc ipsum alteri nocebat.*) Etsi hujus textus Analogia ex §. 145. aperta maneat, ad majorem tamen ejusdem illustrationem referre hic

(*a*) Epist. Apologet. apud de Haen Opusc. Med. Phys. tom. III. p. 55.

(*b*) Vexatiss. nostr. Etat. &c. ibid. quæst. VI. p. 104.

144

hic juvat Medicorum lites , jurgia , obtreationes , quibus quotidie sub Variolarum curatione pro quovis remedio admittendo vel refellendo pugnatur ; in medium adductis utriusque partis observationibus .

Parallelum trigesimumprimum .

Sub Atheniensium igitur *Morbo* adhibita præsidia , non secus ac in Variolis contingere solet , in ægrotorum perniciem ut plurimum vertebantur .

§. 147. *Nulumque corpus , sive firmæ , sive infirmæ valitudinis esset , tanti mali violentiæ resistere potuit .) Ex Cotunnio §. 94. jam retulimus , quod ad Variolarum venenum recipiendum æque sanissimi sunt , ac perinfirmi subjecti . Conf. citata §. 94.*

§. 148. *Sed omnia pariter , vel ea , quæ omni victus ratione curabantur , corripiebat .) Apertum est ex hoc textu , medicinam prophylacticam , aduersus Endemicos , Constitutionales , Sporadicosque Mörbos perquam utilem , Atheniensibus innocuisse , unde & contra hunc Morbum id perperam despectæ , vel male ut plurimum hucusque usurpatæ medicinæ genus in auxilium vocare non omiserunt ; sed irritis cunctis victus rationibus , a Morbo corripiebantur adhuc robusto præditi corpore .*

Analogia decimaquinta .

§. 149. *Sed omnia pariter &c.] An adversus Variolas ad nostros usque dies ulla certa , securaque inventa est Prophylaxis ? Magnus Hoffmannus (a) de celebratissimo Waldschimidii , Dolæi , aliorumque antivarioloso præsidio , sub Variolis epidemicis anni 1698. scribit : „ Non potuit hoc remedium , omni etiam diligentia adhibitum , extinguere malignitatem in nonnullorum sanguine , nec Variolas numerosas*

(a) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. cap. VII. obs. I. p. 88.

sas declinare “, & alibi (a) illorum meminit, qui post ejus usum obierunt. Pro insitiva prophylaxi unius hic adducere sufficiet Ill. Tralles auctoritatem, ab eadem cæteroqui non abhorrentis: „, *Taceo, inquit (b), plura: saltem jam doleo, nondum evinci potuisse; si ne repudianda, vel admittenda Inoculatio, post tot scriptæ experientissimum Virorum pro eadem, & contra eamdem publicata. Bonæ Deus! Quæ opinionum differentia! Quod sententiarum divortium!* Omnia sæcula futura nostro inventum hoc invidebunt: ita gratulabundus perorat Ill. de la Condamine. Omnia sæcula futura, vituperatura merito insitionis methodum, lubrico fundamento innixam, juste carperent Medicos præsentes, si tacuissent: ita exclamat Cl. de Haen. Quæ vero tandem ex hisce disceptationibus nondum ad finem perductis, nec facile perducendis, resultabit veritas? Una hæc credo: Certam salutem miseris mortalibus necesse ab insitione Variolarum; nec a naturalium *therapia* “. Ex Hoffmanno [c] perpendenda offerimus hæc: „, *Fame in debellanda epidemica hac (Variolarum) lue ita sum versatus: Incursum quidem ipsius arcere ab iis, qui nondum experti, per remedia fuit irritum; optimum fuga tantum contagii* “. Sed certa salus miseris totius Europæ mortalibus haud a privata Variolarum contagii fuga, sed a generali ipsius Contagii in omnibus Nationibus, facillimo negotio assèquenda, extinctione, erit expectanda: quum, vigen-tibus ubique locorum varioliferis miasmatibus, clanculum & per tenebras longe lateque discurrentibus, neque a contagio vel diligentissime sibi caventes a Morbo immunes sese futuros sibi polliceri valeant; uti perplurimis docemur exemplis.

T

Addi-

(a) Opusc. Medic. Pract. Dissert. V. §. XXXII. p. 67.

(b) Vexatiss. nostr. Etat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Medic. Phys. Quæst. X. p. 189.

(c) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. cap. VII. obs. I. p. 88.

Additio prima.

Dum hac p̄alo committebantur, in nostras venerunt manus summæ existimationis Viri Michaelis Rosa circa Variolarum Insitionem Commentariola duo cum aliis Opusculis edita Neapoli 1788. apud Porcelli. Celebris hic Auct̄or anno 1779. a Mutinensibus Publicæ Sanitatis Præfulibus serio interrogatus, num Variolarum promiscua & libera Insitio permittenda esset, negativam tulit sententiam (a). Ratis enī observationibus, ex uberi ipsius Insitionis historia petitis, in demonstratis habuit, quicquid utilitatis ex hac prophylaxi Magnates, privateque Familiae, que solummodo ea uti possunt, percipere valeant, in maximum Republicæ detrimentum verti, dum Inoculati Variolarum contagium longe lateque proseminant, magna suorum civium clade (b). Ad hanc evincendam veritatem, utitur calculo Londini initio ex necrologiis hoc Morbo extictorum, quibus clarum est, intra triginta octo annorum spatum, sub quo Variolarum Insitio promiscue ibi usurpari cœpit, 24549. mortalium capita ex Variolis fuisse desiderata supra illa, que sub idem temporis curriculum ab eisdem sine Insitione occubuerunt (c). Inde factum afferit, ut anno 1763. Lutetiae Parisiorum, anno 1765. Lotharingie, dein Divioni, Flandriæ ac Batavie (d), Bostoni apud Americam, atque Londini [e] lege cautum esset, ne insitiva Variolarum prophylaxis promiscua in usum vocaretur. Neque ex extrictis ad hoc opus in Britannia, Dania, Suecia, Moscovia, Polonia, multis que Germaniæ Civitatibus, non paucis Nosocomiis, tam insigne illuxisse emolumentum refert, ut fere derelicta non maneat [f]. Hac præcipua ad nostrum Institutum. Cætera perquam digna sunt, ut apud Illustrem Auctorem legantur;

apt-

(a) Saggio di osservazioni ec. Memor. I. e II. pag. 213. ad pag. 258.

(b) Ibid. Memor. I. pag. 222.

(c) Ibid. Memor. I. pag. 215.

(d) Ibid. pag. 216.

(e) Ibid. Memor. II. pag. 229.

(f) Ibid. pag. 233. seqq.

aptaque ad firmandum judiciosissimi hac super re laudati Tralles [§. 149.] præsagium.

Parallelum trigesimumsecundum.

Atheniensium igitur *Morbus*, sicuti Variolæ, nulla alia prophylaxi declinari potuit, quam sola, inferius dilucidanda, Contagii fuga.

§. 150. *Illud vero in toto hoc malo gravissimum erat, tum quod, simulac quis se Morbo correptum sensisset, animo consternaretur (statim enim animo ad salutis desperationem conversi, multo magis se ipsos projiciebant, neque resistebant.) Horrida Morbi facies, horribilia ejus symptomata, & lethalis exitus, eum terrorem in Atheniensium animos incusserant, ut quamprimum eorum aliquis indicia contracti Morbi persentiseret, abjecta evadendi spe, neque repugnans, sœvientis mali arbitrio se committebat, veluti ineluctabili fato Morbo cessurum.*

Analogia decimasexta.

§. 151. *Illud vero &c.] Taurici, referente Cl. Abbatte Lambert (a), quemcumque Variolis multatum ita execrantur, ut omni auxilio destitutum derelinquant; illique certo pereundum est, ni sui corporis robur ad perferendum Morbum suffecerit. Cl. Loew (b) sic fatur: „De Japonibus scribit Wilhelmus ten rhine Dissert. de Arthrit. in suis notis, quod quidem Pestem ignorent, Variolas tamen timeant, quum ipsis maxime sint contagiosæ, atque sœva & multipliæ hominum strage illorum terras depopulentur, ut major etiam mortalium pars his in Japonia aliquando succumbat, quam Peste alibi. Atque idcirco præ labis istius metu, parentes liberos, mariti uxores, & quæcunque dulcia sunt*

T 2

(a) Stor. Gener. tom. IX. trad. p. 156.

(b) Constitut. Epid. Sempronienf. ann. 1699. apud Sydenham. tom. II. pag. 468.

sunt vel sanguinis vel thori pignora relinquant^{ee}. „Shipstoni, inquit Meadius [a], parvo oppido, sito ad amnem Stour in Worcestershire, miser aliquis erro Variolis laborans obambulabat per plateas. Territus populus curavit eum abduci in parvam domum, sitam in colle, aliquantum ab urbe distante suppeditatis omnibus necessariis &c.“ Cl. Tissotius & viros uxores, & matrem filios, & civem amicos præ Variolarum Contagii metu linquere scribit [b]. Apud cunctos Europæ invictissimos Principes, grassantibus per Metropolim Variolis, in more positum est, ut lex indicetur, ne quis Variolatus, vel cum eo diversatus Aulam Regiam per quadraginta dies ingredi audeat. Evidem tam longe a veritate abest opinio illa, a cordaris adhuc Viris [c] firmiter suscepta, omnes homines vel naturæ instituto Variolas saltem semel necessario perpeti debere, ut potius, naturæ instinctu, auditu hujus diri Morbi nomine mortales contremiscant. Sed proprius ad Analogiam. Diemerbroeckius sequentia loquitur [d]: „Plurimi existunt (præsertim adulti, & seniores, ut & aulici de pulchritudine sua præ aliis valde solliciti), qui sibi de hoc Morbo (Variolofo) admodum metuunt, tam propter vitæ periculum, quam propter foveas, cicatrices, aliasve turpitudines, quas in facie frequenter relinquunt“ . „Infantes, inquit Mortonus (e), animi pathematisbus vacui, rarius quam adulti sorte Variolarum confluentium & malignarum admodum dura plectuntur. E contra vero studiosi, intente cogitabundi, meticulosi, tristitia depresso, anxii & solliciti amatores, saepe pertinaciter vigiles & deliri in ipsis Variolis discretis supremum oppetunt diem, & in confluentibus & coherentibus durius tractantur, & ægre admodum evadunt: Adeo ut, si mibi optio daretur, nunquam hujusmodi

(a) Oper. Med. Dissert. de Pest. Part. I. cap. II. p. 186.

(b) Inocul. Giustif. obs. XII. art. XIII. trad. p. 92.

(c) Mead Oper. Med. de Variol. cap. V. p. 46: Tyffot l. c. art. V. § XII. p. 35.: de la Condamine Memor. I. p. 1. Alique non pauci,

(d) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 694.

(e) Exerc. III. cap. VI. p. 370.

di ægrotantibus medicinam facerem “ . Tandem Ill. Swetenius , referens [a] satis citam Variolarum eruptionem in nobilissimo viro , nimium ab hoc Morbo , a quo peremptus est , pertimescente , observaram , hæc subdit : „ *Plures alios similes casus vidi ; sed fere semper in illis , qui Morbum bunc horrebant quammaxime , & vel solo ejus nomine auditio expallescabant* “ . Sepositis infantibus , nimiumve stupidis , nulli sunt reliqui homines , qui ab hoc truci Morbo non infremant . Undenam vero hæc a Variolis hominum trepidatio ? Qui sequentia bene perpenderit , hujus phænomeni rationem jam erit assequutus . „ *Nonne , ait Ill. Tralles (b) , ipse Sydenham , qui de discreto genere adeo bene sentit , simul audiri debet , verba faciens , de ægris ob maioriem ptyalismi viscida factam suffocatione plerunque extingui solitis ; de incerto lubricoque loco , in quo locatur Morbus Variolarum , & praxis Medica eisdem accommodanda ; de fama Medici frequenter Variolis mederi jussi in angusto versante ; de re periculose ælæ , si Variolæ confluant ; de saliva viscida ægros fere omnes suo marte undecimo Morbi die jugulante ; de lethalibus vesiculis cum mortificatione ægros intra paucos dies ab eruptione Libitinæ destinantibus ; de ægris plerisque , qui vehementius laborabant Variolis anomalis anno 1674. 1675. , intereuntibus ; de ingenti discrimine a pustularum numero ; de prævidenda hominis funesta ruina ex imminente indomita vi febris succedaneæ ; de ingente periculo , quod die undecimo infat ; de ægri viribus prorsus imparibus , ut febri a resorpta sanie exclusæ resistant ; de ægro puris copia obruto , & fato succumbente ; de cristiis a Medico non erigendis , quando ipsi non cum discretis , sed cum confluentibus , & ægris adultis res est , ne servatos a se judicet , quos non occiderit ; de summo & tremendo discrimine febris putridæ Variolis confluentibus superveniente . “ His tantummodo Meadii verba*

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1384. p. 25.

(b) Vexatiss. nostr. Etat. &c. apud de Haen tom. III. Opuscul. Medicæ Phys. Quæst. VI. p. 101. & 102.

ba (a) adjicienda putamus: „*In nulla febre incertiora sunt de vita & morte judicia, quam in ea (Variolosa nimirum), de qua hic agimus*“ . Variolosorum itaque symptomaton insolentia , incertoque Morbi exitu , tum homines perterriti Variolarum vel nomen formidant , tum ab ipsis ægrotantes animo consternantur .

Parallelum trigesimum tertium .

Thucydidis igitur *Morbus* adhuc ipso , quem hominibus incussit , timore Variolas æmulatus est .

§. 152. *Tum etiam , quod propter mali contagionem , quam alter ex alterius curatione hauriebat , adeo ut ex ea oppleretur , tanquam pecudes morerentur .) Propter mali contagionem &c.]* Jam supra (§. 77.) Meedium audivimus sic loquutum: „*Variolæ , Morbilli , & ipsa Pestis hauriuntur solo propiore accessu ad ægrum*“ : Sed quod ad distans inficit contagium , adhuc coinquinat per fomitem & per contactum , uti §. 15. evictum est . *Quam alter ex alterius curatione hauriebat &c.]* Non ab occulto statu aeris pestiferi , [§. 8.] ; non ab occulta aeris crasi [§. 10.] ; haud a venenata materie aeri inhærente [§. 13.] ; aut depravata Atmosphæræ constitutione [§. 36.] ; vel occulto ex rebus nonnaturalibus variarum causarum ignorato concursu [§. 37.] ; neque ab aere miasmatibus , in centro terræ successu temporis sensim genitis , inquinato [§. 43.] , sui Morbi contagionem in sanos insilire Thucydides asseruit ; sed ab uno accessu ad ægrotos Morbo coinquinatos , a quibus qui longe abierunt , Morbum vitarunt . *Tanquam pecudes morerentur .]* Duplici modo hoc potest intelligi , vel ob contagium , quia vel una pecus contagioso Morbo arrepta , si non illico necetur , universum gregem contagione prosternit ; vel ob sanorum fugam ab ægrotis hoc Morbo mulctatis . Hi enim ab omnibus derelicti præ contagii metu , omni

(a) Oper. Medic. de Variol. cap. III. p. 29.

omni solatio , auxiliis rebusque necessariis orbati , tanquam
pecudes moriebantur.

Parallelum trigesimumquartum .

Atheniensium igitur *Morbus* hisdem Contagii modis ,
quos possident Variolæ , populariter vulgatus est.

§. 153. Atque hæc fuit præcipua maximæ stragis cau-
sa .) Nimirum Contagium , ob rationes §. 152. relatas .
Sive enim noluissent metu deterriti mutua se invadere , deserti
interibant .] Hujus textus Analogia satis superque §. 151.
& 152. absoluta est ; & Tiffotius [a] mortem illorum pue-
rorum ingemuit , qui a matribus hunc Morbum pertine-
scentibus longe sejuncti , quum ipsarum ministerio solatio-
que servari potuissent , misere interierunt . Multæque fami-
liae propter inopiam hominum , qui ægrotos curarent , ex-
haustæ sunt .] Apud Europam , recurrentibus a sæculo sal-
tem decimo ad hunc diem per intervalla Variolis , cuncta-
rum familiarum majores natu hoc Morbo functi , immunes
manent : An vero , quum primum hæc Pestis in Europæas
irrupit nationes , id infortunii genus contigerit , necne ,
eorum temporum barbaries ignorantiae tenebris obvolvit .
Americam certe si respiciamus , enarrante Gonsalo Ferdinan-
do de Oviedo [b] primus ibi Variolarum impetus non tan-
tum multas familias , sed integras Provincias habitatoribus
exhaustit . At enim vero etiamsi Variolæ apud nos vacuas
domus non faciant , multas tamen vel nobilissimas familias
non semel extinxere , earumdem unicam prolem interimentes ;
quas inter lugubre exemplum nobis exhibet illa Excellen-
tissimi ac egregii Principis Acis , sive Campi Floridi , Invi-
ctissimi Regis nostri FERDINANDI IV. armorum Generalis
Ducis , cuius virilem progeniem ferox hic Morbus e vita ab-
stulit . Sive alteri ad alteros adiissent , interibant : præcipue
vero

(a) Inocul. Giustif. objez. art. XIII. n. XCII. trad. p. 149.

(b) Viag. del Colomb. vol. III. histor. gener. lib. XVII. Traduzione
pag. 180.

vera qui aliquam virtutis partem sibi vendicabant. Nam præ pudore sibi ipsis non parcebant, dum in amicorum ædes ingrediebantur, ut eos inviserent.] Ex hoc textu patet, Athenienses probe novisse Morbum contrahi accessu ad ægrotos, & maxime eorumdem contrectatione; unde fuerunt qui sibi prospicientes ægrotos nec adiere; fuerunt qui horum ædes ingressi, nullam iisdem tribuerunt opem, ne contrectantes magis inficerentur; fueruntque qui vitam potius amittendam esse rati, quam illorum amicitiam defraudandam, & ægrotos adierunt, & diligentius iisdem operam præstiterunt, aliquam virtutis partem sibi vendicantes, unde, facilius suscepto tabo, interibant. Siquidem vel ipsi domestici tandem lamentationibus eorum, qui moriebantur, defatigati, non amplius commovebantur, mali violentia superata.) Hujus textus Analogia ex §. 135. maxime patet.

Parallelum trigesimumquintum.

Variolæ igitur, non secus ac Atheniensium Morbus, haud semel integras familias exhauserunt.

§. 154. Illi tamen, qui evaserant, & eum, qui moriebatur, & eum, qui laborabat, magis miserebantur; tum quod hoc malum prius experti cognoscerent.) Si ante Thucydidis dies id Morbi genus Athenis fuisset proxime vulgaris, essent qui eodem perfuncti sub ipsius recursione ægrotis sine metu suam navassent operam. At, quum jam primæ nunquam illic innotuerit, [§. 72. 73.], sub primo ipsius ingressu ab omnibus sine discrimine perferendum se immisit; nullisque spernendum, nisi iis, qui tunc ab eo evaserant.

Analogia decimaseptima.

§. 151. Illi tamen, qui evaserant &c.) Qui Variolas jam passi sunt sine suscipiendo contagii metu hoc Morbo affectos invisunt, iisque ministrant; & in ætate adulta eumdem passi, toleratarum æruminarum memores, & eum qui labo-

laborat, & eum, qui moritur, magis miserentur, tum quod hoc Malum prius experti cognoscunt, tum etiam quod ipsi in tuto jam sunt. Hujus textus Analogia ob superius demonstrata observationibus non eget. *Hic enim Morbus eumdem bis non corripiebat.*) Controversum, nondum vero confirmatum apud Medicos manet; semel tantum an pluries idem homo *bubonica Peste* affici posset. Sennertus hæc fatur (a): „*Experientia saepius testata est, nonnullos non solum bis, sed & ter Peste laborasse; imo nonnullos, quum primo evasissent, iterum Peste correptos, mortuos esse.*“ Apud Hoffmanni Supplementa (b) hæc legitur propositio: „*Qui semel Peste afflicti fuere, ratus altera vice in hanc incurrint.*“ Cl. Diemerbroeckius contra Guilelmum Magistrum, Massarium, & Untzerum negativam tuentes partem, hæc edisserit (c): „*Verum omnes has auctoritates & rationes ipsa experientia facillime evertit. Nam varios novimus, qui ante aliquot annos Peste laboraverant, & propterea tamen in hac constitutione (Noviomagensi) non magis a lue immunes fuerunt, quam alii.* Eodem autem anno eumdem hominem bis *Peste corripi posse*, liquet ex predicta historia, ut & ex historia 45. Sic etiam Marsilius lib. Epidem. cap. 54. scribit, ter unum ex Florentinis lucem hanc *invasisse*, qui etiam secundo perfecte liberatus, tertio mortem evadere non potuit. Angelus Bellicochothus Tract. de Pest. refert, in illa *Peste Veneta* nonnullos ab hoc gravissimo malo liberatos, per aliquos menses se rursum satis bene habuisse, & postea iterum in Morbum hunc incidisse, a quo tamen nonnulli fure re restituti. Sic etiam Follinus Amulet. cap. 29. Probl. 2. dicit se in *Peste Sylveducensi* *vidisse*, qui ter hoc Morbo laboraverunt, & nonnullos *fuisse* defunctos, qui novena Morbi pugna succubuerent. Verum, etsi hæc ita se habeant, tamen docet experientia illos, qui semel hoc malo afflicti fuerunt, rutiis degere, & minus periclitari aliis, qui numerum

(a) Tom. III. de Febr. lib. IV. cap. III. p. 145.

(b) Tom. I. Dissert. de Pest. orig. §. XXI. p. 151.

(c) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. annot. hist. XXXVII. p. 80.

quam eo detenti fuere. Quod etiam in gravissima sui temporis Peste notat historicus Thucydides in lib. 2.: Verum, inquit, ii præcipue morientium laborantiumque miserebantur, qui ipsi evaserant: quippe id jam antea experti, ac de se securi. Neque enim bis eundem Morbus corripiebat, ut extingueret. Verum in nostra Peste Noviomagensi, et si qui semel Pestem experti essent raro secunda vice illam inciderent; quibusdam tamen hoc contigisse novi, eorumque nonnullos evasisse, nonnullos mortuos fuisse^a. Hæc Diemerbroeckius. At vero qui absolutam hucusque Atheniensium Morbi cum Variolis Analogiam naviter, cordata sinceritate, & sine præoccupatione libraverit, procul omni dubio fatebitur desumptum ex Atheniensium Peste exemplum ad propositum evincendum minime conducere, quum universa illius Phœnomena clarissime demonstrent id Morbi genus haud bubonicam, sed Varioliferam Pestim extitisse. Perpendamus autem, an genuinæ Variolæ secundo, vel tertio eundem hominem corripere sueverunt. Diximus, genuinæ, quum Medicorum nullus inficias ire poterit, dari adhuc Variolas spuriæ diversæ indolis & speciei, quas Sennertius (a) & Van-Swietenius (b) germanicis appellant nominibus, nosque vernaculo ac generico verbo *bastardi* ac *ravagliuni* vocamus; quæ quidem genuinas passos etiam arripiunt, non absque contagione. De genuinis itaque Variolis ingenuis Sydenhamus hæc loquitur [c]: „Integras familias contagio suo afflantes nemini parcunt, cujuscunque demum ætatis is fuerit, nisi prius hoc Morbo laboraverit. Neque tamen eximuntur illi, quod adulterinum Variolarum genus aliquod, ad hunc Morbum nihil attinentium, prius obsederit“. Cl. Willius (d): „Peculiare, inquit, quoddam febris genus constituant (Variolæ) hominibus quidem proprium, verum alio modo quam Porphirius assignavit. Convenit enim homini omni, sibi, ac semel Variolis & Mor-

(a) Tom. III. de Febr. lib. IV. cap. XII. p. 178.

(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1381. p. 8.

(c) Tom. I. Sect. III. cap. II. p. 41.

(d) Op. Medic. de Febr. cap. XV. p. 70.

Morbillis affici “. Ill. Meadius sic fatur (a): „*Nemo mortalium, quemquam hoc periculum (a Variolis) bis unquam subire posse, vel minimam suspicionem fovere debet. Quænam autem causa efficiat, ut semel omnino corpus invadere possit hæc Pestilentia, juxta scio cum ignarissimis* “. Quid demum? Firmatur hæc assertio observationibus haud facile percellendis, a Variolarum *Inoculatione* petitis, & per *Swietenium* (b) in unum collectis, quibus constitit immisum per vulnuscula intra corpora Variolas jam passa satis sufficiens hujus Morbi seminium nunquam Variolas excitas, iteratumque irritum semper evasisse, unde laudatus Auditor ibidem observationes hisce contrarias dilucide *spuriis* Variolis tribuendo, definit haud mutandam esse sententiam illam, *qua statuit homines in universum bis non pati Variolas*. Magis rata evadet propositio si illud *in universum in ut plurimum* vertatur. *Morbus eumdem bis non corripiebat, ita ut eum etiam interimeret.*] Inferius Historicus hæc subdet: „*Quum autem eos (Athenienses) rursus est aggressus (Morbus) non minus anno integro apud eos immoratus; prius vero, vel per biennium est graxatus* “. Itaque trium annorum curriculo indesinenter hoc Malum Athenas mulctavit. Per id temporis, qui ab ipso evaserant, dum ægrotis suam locabant operam, aliquid contagionis sibi quidem affricabant; sed id tæle non erat, *ut eos etiam interimeret*. Cl. Ettmulerus hæc scribit (c): „*Refert Drelincurtius in dissertacione de Variolis mulieres lactantes pueros Variolis obsecros ulcera mammas erodentia periculosisima incidiisse* “. Et Swietenius [d] inquit: „*Custodes, qui hoc Morbo (Variolofo) decumbentibus perpetuo assistunt, licet a contagio tuti fuerint, Morbum hunc jamdudum antea passi, tamen ophthalmia, & angina inflammatoria sepe corripiuntur* “. Dilectus nepos meus Franciscus quinquennio minor, cuius tunc ge-

(a) Op. Med. lib. de Variol. cap. IV. p. 45.

(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1381. p. 11. 12.

(c) Colleg. Consult. cap. XXXVI. in annot. p. 847.

(d) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1386. p. 42.

næ rosæ ac liliæ referebant colores ; ceteroquin sanissimus , vigesimo sexto Januarii anni 1782. sub vigente aquilonari ac nivosa temporis constitutione , confluentibus Variolis , quæ in pago *Bonaccororum Acis* elapso mense a binis pueris , inter solemnia divi Stephani cum infanti Variolæ illuc moratis, contractæ , nostrum in Oppidum asportatæ fuerant, enormiter prehenditur . Meo in cubili , a quo Matris ubera deseruerat , mecum condormire suevit : Unde a tam diri Morbi principio ad finem usque nunquam passus est se unum per noctem in lecto manere ; sed nunc me , modo patrem suum comitem semper efflagitavit . Nono Morbi die nocturna Intermittens Febris diris Pueri ærumnis supervenit, & quidem extremarum corporis partium refrigeratione , atque intercisis rigoribus . Per id temporis nos , vicissim cum eo in faciem cubantes , instanter rogabat , ut ipsum in fru- nu nostro soveremus , quod accurate factitavimus , et si Puer jam teturum factorem exhalare inciperet . Suffocata per Cor- ticem Peruvianum intermittente Febre , ferociente tamen aquilone & alta nive terras cooperiente , Puerulus quavis nocte suetum pressius expostulavit fotum . *Quid non mortalia pectora cogit dulcis amor !* Quanquam Puer in dies mephitum magis spiraret , id tamen muneris ad Morbi finem per vices sustinuimus ; satis læti ægrotulum cum mor- te ad mensem colluctatum , adhuc superato Dei miserentis ope oculum dextrum amittendi periculo , ob *sporiam* pu- stulam in eodem supernatam , & sacchari albissimi pulvere percuratam , superstitem mansisse , amissa quidem oris pul- chritudine , at non deformem . Quo vero hæc ? En . Si- nistrorum cubitum a pueritia semper molestum , quinimo saepius terrificum ego nactus , puerulum dum soverem , dextera incumbens amplexatus sum ; ipsius vero Pater , ut plurimum sinistra , & quidem ambo vel imberbes Variolis perfundi . Hæc cum Puero intima consuetudo insons utrique non extitit . Post aliquot enim dies , prægressis per latus dextrum dolorificis punctionibus , & veluti formicarum mor- fibus , una cum molestissimo scalpendi pruritu , septem ar- dentes & satis magni - carbunculi , tres in brachio & qua- tuor

tum in crure ejusdem lateris, atque Anthrax mali moris supra Iscbias mihi præsto fuerunt: Fratri vero meo, illudem præcedentibus molestiis, sex ejusdem indolis carbunculi per pectus & brachium sinistrum eruperunt, ad diem usque quadragesimum nos divexantes; sed non ita ut etiam interimerent. Hujusmodi exempla sub *bubonica* Peste hucusque non legimus.

Conclusio decima.

Quum igitur repetita experientia demonstratum sit, dari nonnullos, qui, postquam *bubonicam* Pestim semel superassent, iterum atque tertio ab ipsa correpti fuerint; atque satis perspicue per eamdem constet, eundem hominem fere nunquam bis *genuinas Variolas* passum fuisse; reætissime concludi posse videtur, Atheniensium *Morbum*, qui eundem bis non corripuit, haud *bubonicam* fuisse Pestim, sed illam, quæ *Variolas* eructat.

S. 156. Et ab aliis beati censebantur, ipseque propter præsentem salutis insperatae lœtiam exultantes, quandam etiam levem spem habebant, se ne alio quidem ullo Morbo in posterum amplius unquam absuntum iri.) De superata *bubonica* Peste has gratulationes, hæc vel levia blandimenta, quibus a Morbo evasi ne quidem alio Morbo (ejusdem credimus speciei) se in posterum absuntum iri prædicabant, nobis legere hucusque non datum. De *Variolis* vero Cl. Loew (a) hæc refert: „ Japones, & Sinaræ liberis dotati, ubi interrogantur, quot foiboles alant? regerunt totidem, quot *Variolis* jam laborarunt; reliquorum enim vitam in aneipiti locant, atque inter permanentes proles non numerant.“ Certissimo hæc sunt argumento, apud has Nationes in confessò positum esse *Variolas* eundem bis non corripere, & beatos censi illos, qui ab ipsis evaserant; at pro *bubonica* Peste nec id securitatis, nec id lœtitiae

(a) Constitut. Epidem. Sempron. ann. 1699. apud Sydenham. tom. II. pag. 468.

titix definitum. Apud nos adagium vulgatissimum: *Puerlam haud dici posse pulchram, nisi postquam Variolas superarit*; nec minori præ Atheniensibus a Morbo evasis, fœlicitate beantur illi, qui Variolas vicerunt.

Conclusio undecima.

Igitur Atheniensium gaudium a superato Morbo non obscure ostendere videtur ipsum non bubonicam Pestim, sed Varioliferam fuisse.

νβ'. Επίεσε δ' αὐτὸς μᾶλλον πρὸς τῶν ὑπάρχοντι πόνω καὶ ἡ ξυγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐσ τὸ ἄεν, καὶ ὅχι ἥσσον τὰς ἐπειδόντας. οἰκιῶν γὰρ όχι ὑπαρχοῦν, ἀλλ' ἐν καλύβαις πνιγησχῖς ὥρᾳ ἔτεις δικιλωμένων, δ φθόρῳ ἐγίγνετο, ὃδεν κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ νεκροὶ ἐπ' ἀλλήλαις ἀποθνήσκοτες ἔκεινο. καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκκλινδόγητο, καὶ περὶ τὰς κηρύχας ἀπάσας, ήμιτυῆτες, τῇ τῷ ὕδαι τῷ ἐπιτυμίᾳ. τά τε λερά, ἐν οἷς ἐσκήνηντο, νεκρῶν πλέα ἦν, αὐτῷ ἐγκατοικουόντων. ὑπερβειαζομένης γάρ τῷ κακῷ, οἱ ἀνθρώποι όχι ἔχοντες ὅ, τι γένουται, ἐσ τὸν ὀλιγωφίαν ἐτράποτο καὶ λερῶν καὶ ὄσιων ὄμοιών. νόμοι τε πάντες συνεταξάχθησαν, οἷς ἔχρωντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς. Ἐπαπτον δὲ ὡς ἔκαστῳ ἡδύνατο. καὶ πελλοὶ ἐν ἀναστρέψασι θήκας ἐτράποντο, σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, διὰ τὰ συχνές ἥδη πρετεράναι σφίσιν. ἐπὶ πυρὶς γάρ ἀλλοτρίας, Φθάσατες τὰς νησαντας, οἱ μὲν, ἐπιθέντες τὰς ἐκυτῶν νεκρὸν ὑφίπτον, οἱ δὲ, καιομένης ἄλλας, ἀνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν, ἀπῆσαν.

§. 157.

52. „Ipsos autem præter laborem, quo jam vexabantur, ipsa quoque rerum ex agris in urbem comportatio, præcipue vero rusticos, qui in eam confluxerant, gravius pressit. Cum enim non essent adiutorii, sed in tuguriolis æstuosis ob anni tempus habitarent, strages edebatur, nullo ordine: quin etiam alii super alios morientes, mortui jacebant; & in viis, & circa fontes omnes, aquæ desiderio, semimortui volutabantur. Et templia, in quibus tabernacula habitandi causa fecerant, cadaveribus hominum, qui ibi in ipsis moriebantur, erant referta. Malo enim supra modum urgente, homines non haben-

bentes, quid agerent, aut quo se verterent, sacra ac profana æque negligere cœperunt, omnesque leges, quibus ante in sepultura utebantur, pariter sunt conturbatae. Nam se-peliebant, ut quisque poterat. Multique, propter crebram domesticorum jam defunctorum stragem, rerum necessiarum penuria ad impudentia sepulcra se converterant. Nam alii quidem in alienos rogos, antevertentes illos, qui eos extruxerant, mortuum suum imponebant, igneque subjecto accendebant: alii vero, dum alterius cadaver arderet, suo cadavere, quod ipsi ferebant, superjecto, discedebant[“]. Thucyd. 52. pag. 131.

Analogia decima octava.

§. 158. *Ipsos autem præter laborem &c.]* Etsi hæc infortunia hominum cladem cumulaverint, a Morbi tamen natura haud promanarunt, &c., soluta, abactis hostibus, urbis obsidione, abesse potuerant: Unde Analogiam non sustinent apud Europam, ubi omnes hoc Morbo correpti vel in suo lectulo jacent, vel in Nosocomiis degunt necessario ministerio nunquam destituti. In Europæ quidem castra sëpe accesserunt Variolæ, & ill. Johannes Pringle (^a) scribit, anno 1745. Variolas militibus suppletis a Britannia in castra asportatas, minime inter milites fuisse disseminatas; neque unquam se compérisse, easdem in castris populariter esse grassatas. Interim, rationem, qua hic Epidemicus Morbus populariter in castris non vultetur, accuratissimus hic Morborum Castrenium Speculator & Scriptor silentio præteriit. Si, quæ §. 155. probata sunt, majori indigerent illustratione, maximam ab hac observatione repeterent. Europæorum exercituum summa militum pars, (ni dicamus universus exercitus) Variolis sub pueritia vel adolescentia perfuncta est, nec potest iterum hoc Morbo affici. In castris igitur, calonum tautummodo
pue-

(a) Offerv. sopra le Malatt. di Armat. P. I. cap. V. Trad. p. 12., & P. II. cap. I. p. 27.

pueros, & militum eumdem non expertorum paucos Variolæ corripientes populariter non grassantur. Detur vero vel temporis momento multus apud Europam miles, cuius nemo Variolas jampridem sit passus; isque in tuguriolis, templisque, sub animam strangulante æstivo calore, congeratur; iniciaturque in ipsum Varioliferi miasmatis parva scintilla, ita ut unum vel alterum apprehendat; vel extemplo hujus Pestis incendium immensum exardescat, totumque absumat militem, necesse est.

§. 159. Sed in tuguriolis æstuosis ob anni tempus habitarent, strages edebatur, nullo ordine &c.] Galenus [a] inter præcipuas Pestis causas, ambientis aeris caliditatem immodicam, putredinem corporum promoventem, adnumerat, subditque: „quemadmodum in ea pestilentia quæ Athenienses invaserit, ut Thucydides inquit: Sed in tuguriis suffocantibus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant“ . Hæc verba *habitantium corpora corruptione laborabant* in Dukeriano Codice non leguntur; tamque longe abest, Thucydidem huic cause Atheniensium Morbum tribuisse, ut potius accuratius conatus sit clarissime demonstrare (§. 80.90.93.) Morbum ab Æthiopia eruptum, sub anni salubritate, corpora vel sanissima corripuisse; ejusque causam [§. 134.] aliquid aliud, quam aliquid familiarium extitisse. Interim, pene omnes Medicinæ adhuc recentiores Asclepiades in recensendis Pestis causis, e quarum numero ex sex rebus nonnaturalibus dictis fere nullam excipiunt, *humidi & calidi aeris constitutioni* principatum concedunt. Id vero rerum magistræ experientiæ adversari, præter innumera observata, quæ hic congerere longum esset, una a Russellio probe notata, apudque Swietenium exarata relatio aperte demonstrat: „In genere, inquit (b), observatum fuit in Aleppo, quod Pestis desinat semper, dum fervidissima aeris tempestas adest, uti enumeratio plurium annorum, quibus Pestis grassabatur, docet manifeste. Unde [subdit Swietenius] concludi potest. putre-

(a) Cl. III. lib. I. de differ. febr. cap. IV. p. 32. B.

(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1408. p. 137.

putrefaciens illud in Peste diversum quid esse a putredine, quæ per calorem augetur & fovertur ". Abeant Hypotheses legitimam Artem Apollineam subvertentes. Putrefaciens in Peste, cunctisque epidemicis Morbis constituunt *contagiosa seminia* [§. 20.], quovis anni tempore & sub sævissimo adhuc aquilone immensum sæpe grassantia, sine quibus vel æstuosissimus simul & humidissimus Auster nec ullum uspiam Europæ excitabit *epidemicum* Morbum, neque sex rerum non-naturalium ulla causa excitare quandoque valebit. Quum vero apud cunctas Europæ nationes nulla extent horum seminiorum [§. 23. 24. 41. & 82.] domicilia, vel luce meridiana clarius innoteat, extintæ, quæ nunc per totam Europam hominum commercio voluntantur, exoticis contagiosorum Morborum seminiis, omnes *epidemicos* Morbos in tota Europa extinctum iri.

§. 160. Sed in tuguriolis æstuosis &c.] Sub Variolis, contra ac in Peste, [§. 159.], æstivus calor, & in aere strangulante mansiones, binæ sunt concurrentes causæ, quæ *miasmata* variolifera fovendo, excubando, juvando, inque rabiem adigendo mortalium funera longe lateque coacervant; unde scitissime ab ingenuo Sydenhamo in suis de Variolis accuratis monumentis ubique locorum nigerrimo notantur carbone. Celeberimus Boerhaavius (a) de Morbo Variolofo, laudatum Sydenhamum sequutus, haec scripsit: „Est ut plurimum Epidemicus, verno tempore primo incipiens, æstate crescens, languens autumno, hyeme sequenti fere cedens“. Ex Diemerbroeckio §. 92. notavimus, Variolas Augusto mense magna incrementa sumpsisse. Ill. Genselius (b) refert, Variolas Augusto mense fatales evasisse, additque sequentia: „Suppuratæ rursus materia ichorosa repletæ conspiciebantur. & secunda vice ad suppurationem pervenere, inque interstitiis suppuratarum novæ subinde oriebantur Variolæ. In defunctis per narcs & oculos sanguis prorupit co-

X

picio-

(a) Aph. de cogn. & curand. Morb. §. 1380. p. 228.

(b) Constitut. Epid. infer. Hungar. anni 1713. apud Sydenham. tom. I, pag. 512.

piasus. Nonnulli a barbitonforibus imperitis male tractati tubercula circa artuum juncturas, & his retroupulis per iopica, totalem reportarunt contracturam; alii coecitatem, strumososque calli tumores, quibus evanescentibus corripiebantur vomitus cruento lethali[“]. Apud ill. Huxhamium (a), sub diversa temperie extatibus annorum 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1746. 1748. Plymuthi, inque ejus viciniis Variolæ semper populariter grassatæ sunt, & magna ex parte lethales extitere: de Junio anni 1741. [b], admodum fervida existente tempestate, hæc scribuntur: „Variole maxime epidemicæ longe lateque permultas occidunt[“]; & de Augusto ejusdem anni [c] hæc: „Variole adhuc maxime epidemicæ, jamque multo peiores[“]. Analogiam concludamus Swietenii hisce verbis [d]: „Variole & magis increscere (æstivo nimirum tempore) & periculosius sevire solent, imprimis si fervida ætas fuerit[“].

Conclusio duodecima.

Quum sub ferventissima aeris constitutione babonica Pestis ut plurimum extinguatur [§. 159.], Variolæ vero perpetuo exacuentur; Atheniensium Morbus, qui æstivo tempore mortes auxit, ad Variolas potius, quam ad Pestim babonicam est referendus.

§. 161. Quin etiam alii super alios mortui jacebant.] Etiam si nostra Europa hisce calamitatibus haud subjiciatur, rationibus §. 158. & alibi jam adductis, sæpiissime tamen bina, terna, quaterna, quandoque plura a Variolis peremtorum puerorum cadavera uno in feretro per idem tempus ad sepulcrum asportari lacrymabili spectaculo non semel confexit.

§. 162. Et circa fontes omnes, aquæ desiderio, semi-

mor-

(a) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. p. 30. & seq.

(b) Ibid. pag. 69.

(c) Ibid. pag. 72.

(d) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1380. p. 5.

mortui volebantur.] Hujus textus Analogia abunde §.
110. absoluta est.

§. 153. *Et templum in quibus tabernacula ēc.*] Hic integer textus, si aliquam sustinet analogiam, quam extra Morbi naturam & Europaeorum morem positos eventus referat, ex §. 159. expecti poterit.

ηγ. Πρῶτον τε ἥρξε καὶ ἐς τάλλα τῇ πόλει ἐπιπλέου ἀνομίας τὸ νοσημαχ· ρᾶσιν γὰρ ἐτόλμα τὶς ἀπρότερου ἀπεκδύπλετο μὴ καὶ ἡδονὴν ποιεῖν, αὐγχίστροφον τὴν μεταβολὴν ὅρώντες τῶν τ' εὐδαιμόνων καὶ αἰΦυιδίως θυησκόντων, καὶ τῶν ὅδεν πρότερον κεκτημένων, εὐθὺς δὲ τάκενων ἔχόντων. ὥστε ταχείας τὰς ἐπανεόσεις καὶ πρὸς τὸ τερπὸν ἥξεν ποιεῖσθαι, ἐφόμερα τὰ τε σώματα καὶ τὰ χρῆματα ὄμοιώς ἥγεταινοι· καὶ τὸ μὲν προσαλαιπωρεῖν τῷ δόξαντι καλῶ, ὅδεις πρόθυμον ἦν, ἀδηλού νομίζων εἰ περὶ ἐπ' αὐτὸν ἐλθεῖν, διαφθερησεῖται· ὅ, τι δὲ ἥδει τε καὶ παταχόθεν τὸ ἐς αὐτὸν κερδαλέον, τότο καὶ καλὸν καὶ χρήσιμον κατέση. Θεῶν δὲ Φόβον, ή ἀνθρώπων νόμον ὅδεις ἀπεῖχε· τὸ μὲν, κείνους ἐν ὄμοιώ καὶ σέβειν καὶ μὴ; ἐκ τῆς πάντας δράμνην ἐν τοιῷ ἀπολλυμένης· τῶν δὲ ἀμαρτημάτων ὅδεις ἐλπίζων μέχρι τῆς δίκην γενέσθαι βιάζει τὴν τιμωρίαν ἀγιλόθναι· πολὺ δὲ μείζω τὴν ἥδη κατεψηφισμένην σφῶν ἐπικρεμασθῆναι, ἦν πρὶν ἐμπεσεῖν, εἰκὸς εἶναι τῷ οἴκῳ τὸν ἀπολῦσαι.

§. 164.

53. „Hic autem Morbus aliis etiam in rebus civitate majoris improbitatis fuit initium. Facilius enim quilibet audebat palam facere, quæ prius pudore impeditus occulabat, ita ut ex animi libidine non patraret, quod repentinam rerum mutationem fieri viderent: & homines quidem fortunatos repente mori; illos vero, qui nihil ante possidebant, statim illorum bona possidere animadverterent. Itaque bonis illis celeriter perfruendum, operamque voluptatibus dandam censebant, quod pariter & corpora & bona momentanea & in diem tantum duratura esse existimarent. Nemoque promptus erat ad labores tolerandos rei causa, quæ honesta videretur, incertum existimans, an esset interitus priusquam ad illam perveniret. Quod autem unusquisque jucundum, & undique sibi quæstuosum fore noverat, hoc etiam

honestum, & utile constituebatur. Nec ullus Deorum metus, aut hominum lex eos arcebat; partim quidem, quia Deos colere, perinde esse judicabant, ac non colere, quod omnes pariter mori viderent: partim vero, quia nullus se tamdiu superstitem futurum sperabat, dum instituto judicio pœnas suorum delictorum daret. Multoque majorem pœnam fatorum judicio jam decretam, sibi impendere existimabant; ante cūjus adventum, aliquibus vitæ voluptatibus sibi perfruendum esse censebant". Thucyd. 53. pag. 132.

§. 165. *Hic autem Morbus, & quæ sunt reliqua hujus paragraphi 53.] Quanquam, post vulgatas a multis sœculis in Europam Variolas, nulla ejus Civitas superius enarratis calamitatibus impetita legatur; nihilotamensecius, si qua aliquando eisdem subiecta circumstantiis, ac fuit illa Atheniensium, Variolis aggredetur, haud abs re opinandum venit, quod, arreptis peremptisque hoc diro Morbo legum Promotoribus, &c, qui has exequi cogunt, Præsulibus, ingentique peracta mortalium clade, humana pariter ac divina ab improbis, quibus hominum Societas perpetuo abundat, susque deque perturbarentur, atque profanarentur; uti apud Americam ab hoc ferali Morbo sub primo ipsius ingressu perpetrata excidia [§. 153.] cuiilibet suadere valent.*

γδ'. Τοιςτῷ μὲν πάθῳ οἱ ΑΘηναῖοι περιπεσόγητες ἐπιέζοντο, ἀνθρώπων τε ἔνδου θυμοκόγτων, καὶ γῆς ἔξω σῆκμένης. ἐν δὲ τῷ κακῷ, οἷα εἰκὸς, ἀνεμήσθησαν καὶ τῷδε τῷ ἔπειρι, φάσκοντες αἱ πρεσεύτεροι πάλαι ἄδεσθαι,

Ηὔει Δωρικὸς πόλεμός, καὶ λοιμὸς ἄμ' αὐτῷ.

Εγένετο μὲν ἐν ἕρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὀνομάσθαι ἐν τῷ ἔπειρι ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ λιμόν. ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τῷ παρόντῳ εἰκότως, λοιμὸν εἰρῆσθαι. οἱ γὰρ ἀνθρώποι πρὸς ἀπασχον, τὴν μνήμην ἐποιεῦσι. ή δέ γε, οἵμαι, πολὺ ἀλλος πόλεμός, καλαλαῖσθαι Δωρικὸς τῷδε ὑσεῖτο, καὶ ξυμβῇ γενέσθαι λιμὸν, καὶ τὸ εἰκὸς ἔτις ἄστοιλαι. μνήμη δὲ ἐγένετο καὶ τῷ Λακεδαιμονίων χρησηρίς τοῖς εἰδόσιν, ὅτε ἐπερωτῶσιν αὐτοῖς τὸν Θεὸν εἰ χρὴ πολεμεῖν, ἀνεῖλε καὶ κράτος πολεμόσι μηδην ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸς ἐφῆ ξυλλήψεσθαι. περὶ μὲν ἐν τῷ χρησηρίς, τὰ γιγνομένα εἴκαζον ὅμοια εἶναι. ἐσβεβληκότων δὲ τῶν Πελοποννήσιων,

ἡ νό-

ἡ γόσ^Θ ἡρέω^λ εὐθύς . καὶ ἔσ μὲν Πελοπόννησου όκηση^λ θεν , ὅ , τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν , ἐπενείματο δὲ Αθήνας μὲν μάλιστα , ἐπειλκα δὲ καὶ τῶν ἀλλών χωρίων τὰ πολυκαθησπότατα . ταῦτα μὲν τὰ καὶ τὴν νόσον γενομένα .

§. 166.

54. „Athenienses igitur in hujusmodi Morbum incidunt , coque graviter premebantur , tum quod homines intra muros morerentur , tum etiam quod foris ager ab hostibus vastaretur . Dum autem hoc malo vexarentur , ut verisimile est , hoc etiam carmen in memoriam revocarunt , quod seniores olim decantatum dicebant :

Doriacum veniet loimo comitante duellum .

Inter homines autem altercatio erat non λοιμὸν in isto carmine ab antiquis nominatum , sed λιμόν . Sed in praesentia illud merito evicit , pestilentiam significatam fuisse . Homines enim ad mala , quæ patiebantur , carminis mentionem accommodabant . Quod si unquam aliud Doricum bellum post hoc eos invaserit & λιμόν esse contigerit , verisimiliter hoc modo canent . Oraculum etiam Lacedæmoniis redditum , ab illis , qui hoc noverant , memorabatur , quum ipsis oraculum consulentibus , an bellum esset movendum , Deus respondit , ipsos fore victores , si bellum totis viribus gererent , seque ipsis opem daturum dixit . Quod igitur attinet ad oraculum , ea quæ runc siebant , cum ipso convenire conjiciebant . Cum autem Peloponnesii in Atticam irrupissent , hic Morbus statim grassari cœpit . Nec ipsam Peloponnesum invasis , nec ullo malo eam affecit , quod sit relatu dignum : depastus vero est Athenas præcipue , deinde ex aliis locis ea , quæ maxima populi frequentia erant referta . Atque hæc quidem sunt ea , quæ in Morbo evenerunt “ . Thucyd. 54. pag. 132 .

133.

Analogia decimanona .

§. 167. Athenienses igitur &c.] Potiorem Historicus reddit rationem , ob quam Morbus in Athenienses atrocius sacerdicit , Urbis nimirum ab hostibus circumvallationem .

Do-

Doriacum veniet &c.] Jampridem vulgatum carmen satis clare demonstrat, Athenienses ante Morbi irruptionem Pestim bubonicam exploratam habuisse, ejusque tam claram possedisse notionem, ut carminis interpretationem, *Morbi* cladem cum Pestilentiae clade comparando, peraptam adstruere potuissent. Interim per Thucydidem hic *Morbus* vel ipsis Atheniensibus Medicis prorsus *ignotus* advenit [§. 75.] ; tanquam nunquam literis traditus ab eodem [§. 87.] describitur; atque ejusdem descriptio haud *bubonicam* Peitim, sed omnino *Varioliferam* præ oculos ponit [a §. 74. hucusque.] Sic igitur :

Conclusio decimateria.

Vel a jam vulgato ante Morbi irruptionem apud Athenienses carmine erui posse videtur, cumdem haud *vulgaris* Pestis speciem, sed quæ Variolas excitat, constituisse.

§. 168. Cum autem Peloponnesii in Atticam irrupissent, hic *Morbus* statim grassari cœpit &c.] Oraculum, quo Deus Lacedæmoniis bellum in Atticam laturis se opem daturum pollicitus erat, hac ratione confirmare videtur Historicus, quod nimirum sub ipsa in Atticam hostium irruptione, hic *Morbus* statim grassari cœperit. Attamen & hic *Morbus* ab Æthiopia eruptus [§. 80.] per Agyptum, Libiam, Syriam, perque plurimas Regiones, antequam Atticam impetisset, jam fuerat vulgatus. Nec ipsam Peloponnesum invasit, nec ullo malo eam affecit.] Ex hoc alio eventu Oraculi certitudinem Thucydides probare contendit. „Probe memini, inquit Swietenius (a), me binos ægros ex loco, ubi Variolæ immaniter grassabantur, delatos in Urbem curavisse ab hoc Morbo, & tamen non fuisse propagatum Malum“. Naturalis igitur causa, ob quam *Morbus Peloponnesum* non invasit, adesset necesse fuit. Quod sit relatu dignum.] Dupliciter hæc verba intelligi possunt, quod, nimirum, tam leviter *Morbus Peloponnesum* tetigerit, ut ejus damna relatu

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1380. p. 4.

laru digna non sicut; vel, quod relatu dignum sit & veluti mirum, Morbus Péloponnelum haud invasisse. Depastus vero est Athenas præcipue.] Morbus contactu, fomitibus, & aere in circumscriptum distans contagiosus, Athenienses, accurrentibus ob hostium incursionem ad Urbem agricolis, in tuguriolis templisque coactos, æstivoque calore suffocatos enorriter depastus est. Variolæ apud Swietenium [a] anno 1733: „Majo mense abduc plures, sed benignæ tamen: Junio mense incipiebant confluentes reddi: longe putridioris indolis occurrerant mense Julio, & adultos aggrediebantur longe frequentius quam ante; imo & senes mense Augusto. Mense Septembri pejus confluabant, & longe erant periculosiores. Octobri minuebatur numerus ad medietatem &c.“ Deinde ex aliis locis ea, que maxima populi frequentia erant referta.] Quisquis ingenuus hanc Thucydidis observationem accurate perpenderit, vel uno intuitu perspiciet, longissime a veritate distare hypothesis illam, quæ epidemiarum Morborum contagiosa miasmata aeri inhærere, perque ipsum ab uno in alium locum sese propagare statuit, quam nulla subsit ratio, cur volitantibus per aerem miasmatibus, loca tam maxima populi frequentia referta, quam incolis rara, pari facilitate non corripiantur; perspicua vero insit sententia illi, quæ contagii dispergendi negotium infectis corporibus atque fomitibus, illius teminia per aetrem ad breve distans spargentibus totum tribuit. „Quum ergo, inquit laudatus Swietenius (b) tanta vi sese multiplicandi hoc contagium polleat, plurimisque corporibus adhærere possit, & quidem integra manente efficacia, patet, quare in populosis Urbibus raro diu sileat hic Morbus, sed frequenter repululet: Et contra in locis campestribus, undique aeri libero patentibus, nec frequens commercium cum urbibus majoribus habentibus, sape per plures annos nullæ observentur Variole“. Atque hæc quidem sunt ea, quæ in Morbo evenierunt.] Exactis Phœnomenis atque Symptomatibus,

(a) Ibid.

(b) Ibid. §. 1382. p. 24.

168

tibus, quæ in Athenienses descriptus jam *Morbus exseruit*, suæ jam narratæ primæ invasionis finem allatis verbis posuit *Historicus*.

Conclusio decimaquarta.

In tota igitur *Morbi Atheniensium historia* a *Thucydide* confecta, juxta absolutam (a §. 74. ad 168.) Phænomenon atque Symptomaton ejusdem cum Variolarum phænomenis atque symptomatibus comparationem, horum nullum invenitur, quod Variolas adamassim non referat: Multa vero sunt, quæ a *bubonica Pestis* natura longe recedunt.

§. 169. Restat vero ipsius *Morbi* in Athenas recursio, inque alia loca transmigratio perpendenda, pro ut *Thucydides* inferius enarrat.

Peloponnesii, Morbi Atheniensis metu, posthabito bello, ab Attica discedunt.

νζ'. Οσον δὲ χρόνου οἵτε Πελοποννήσιοι ἥσαν ἐν τῇ γῇ τῶν Αθηναῖων, καὶ οἱ Αθηναῖοι ἐξεράτευον ἐπὶ τῶν νεῶν, οὐκοῦ ἐν τῇ σεχίᾳ τὰς Αθηναῖς ἐφθείρε καὶ ἐν τῇ πόλει. ὡςε καὶ ἐλέχθη, τὰς Πελοποννησίας δεσπονῆς τὸ νόσημα, ὡς ἐπυνθάνοντο τῶν αὐτομόλων ὅτε ἐν τῇ πόλει εἴη, καὶ θάπτοντας ἄμα ἥσθακοτο, θάσσον ἐκ τῆς γῆς ἐξελθεῖν.

§. 170.

57. „Quamdiu autem Peloponnesii in Attica, & Athenienses in navalni expeditione erant, hic Morbus & militiae & domi Athenienses absumpsi. Quamobrem etiam ajunt, Peloponnesios Morbi metu, cum ex transfugis eum in urbe graxari intellexissent, simul etiam cum sepelientes viderent, citius, quam statuerant, inde discessisse“. *Thucyd. l. c. 57. pag. 133.*

Analogia vigesima.

§. 171. *Morbi metu . . . citius, quam statuerant, inde disces-*

discessisse.] Tanta fuit Morbi Athenienses perdentis immanitas atque turpitudo, ut Peloponnesium, ad excidium usque Atricani impetere cupientium, exardescensem bellicum furorem omnino extinguerit; majoraque illis discedendi causam, quam hostium jam deficientium impetus præbuerit, cognita ejusdem se per contagium propagandi facultate. Tauricos, Japones, Matres, vel tenerima Sanguinis pignora Variolarum metu derelinquere §. 151. 152. jam retulimus. Quæ tanta Europæorum cum Peste variolosa lacrimabilis consuetudo futura erit, ut tot exemplis excitata hostem tam immanissimum omni conatu e suis finibus expelle-re non sataget!

η'. Τέ δ' αὐτῷ Θέρες, Αγνων ὁ Νικίς καὶ Κλεόπομπος ὁ Κλεινός, ξυράτηγοι ὄντες Περικλέας, λαβόντες τὴν σρατιὰν ἦπερ ἔκεινος ἐχεήσαο, ἐτράτευσαν (εύθὺς) ἐπὶ Χαλκιδέας τὰς ἐπὶ Θρᾳκης, καὶ Ποτίδαιαν ἔτι πολιορκημένην. ἀφικόμενοι δὲ, μηχανᾶς τε τῇ Ποτιδαιῶν προσέφερον, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπειρῶντο ἐλεῖν. πρεχώρει δὲ αὐτοῖς γάτε η ἀρεσις τῆς πόλεως, γάτε τάλλα τῆς παρασκευῆς ἀξίως. ἐπιγενομένη γὰρ η νόσος, ἐνταῦθα δὴ πάνυ ἐπίεσε τὰς Αθηναίας, φθείρεσσα τὴν σρατιὰν, ὥσε καὶ τὰς προτέρες σρατιώτας νοσῆσαι τῶν Αθηναίων ἀπὸ τῆς ξὺν Αγγουη σρατιᾶς, ἐν τῷ προτότῃ χρόνῳ ὑγιαίνοντας. Φορμίων δὲ, καὶ οἱ ἔξακοσιοι καὶ χλιοι ὅπερι Χαλκιδέας. ὁ μὲν γάν Αγνων ταῖς ναυσὶν ἀγεχώρησεν ἐς τὰς Αθήνας, ἀπὸ τελεκοσχιλίων ὀπλιτῶν χιλίες καὶ πενήκοντα τῇ νόσῳ ἀπολέσας, ἐν τεσσαράκοντα μάλιστα ἡμέραις. οἱ δὲ πρότεροι σρατιώται κατὰ χώραν μένοντες ἐπολιόρκειν τὴν Ποτίδαιαν.

§. 172.

58. „Eadem aestate Agnon Niciae, & Cleopompos Cliniæ Filius, Periclis in prætura college, sumtis copiis, quibus ille fuerat usus Chalcidenibus, qui sunt in Thracia, & Potideæ adhuc obsecræ bellum statim intulerunt. Cum autem venissent, machinas ei admoveant, omnique ope expugnare conabantur. Sed neque urbis expugnatio, neque cætera pro apparatus magnitudine ipsis succedebant. Nam Morbus iste superveniens, hic Athenienses tam graviter afflixit, . . . absumentis exercitum, adeo ut & priores Atheniensium

milites Morbum contraxerint ex contagio copiarum , quæ cum Agnone venerant , quamvis antea recte valerent . Phormion vero , & mille ac sexcenti milites , apud Chalcidenses non amplius erant . Agnon igitur cum navibus Athenas redit , ex quatuor millibus militum , mille & quinquaginta Morbo amissis intra dies circiter quadraginta . Priores vero milites in suo loco manentes Potideam obsidebant " . Thucyd.l.c. 58.pag.134.

Analogia vigesimaprima.

§. 173. *Chalcidensibus , qui sunt in Thracia &c.]* Agnonis milites Chalcidensibus bellum inferentes *Morbus* oppressit . Ex hoc Thucydidis loco magnum erumpit lumen ad detegendum cuiusnam fuerint naturæ *Epidemici Morbi* ab Hippocrate lib. I. Epid. descripti , qui tribus annis Thasum sunt depopulati . Thasus Insula est prope Thraciam , in quam Agnonis milites *Morbi* Athenas vulgati contagium invexerunt , & quidem sub primo suæ grassationis initio (§. 172.) . Conf. §. 67. 70. *Morbus iste superveniens ... absument exercitum , adeo ut & priores Atheniensium milites Morbum contraxerint ex contagio copiarum , que cum Agnone venerant .*) Jam §. 158. Celeberrimi Joannis Pringle observationem retulimus , qua Auctor probatum habuit , nunquam se competrisse Variolas in castris populariter esse grassatas : cujus Phœnomenis rationem ibidem nos adumbrare conati sumus . Qui igitur Atheniensium *Morbum* , per hactenus absolutam ipsius cum Variolis comparationem , variolosum fuisse factabitur , contraria illic allatae ratione adhuc fateatur operari , Variolosam Pestim , Atheniensibus prorsus incognitam , tum primum in Athenas ab *Aethiopia* inventam fuisse . *Quamvis antea recte valerent .*) Inoculatio firmiter docuit hominem accepto Variolarum seminio ad sex , octo , quandoque ad phares dies , quo usque illud veluti incubatione extricetur , perbene se habere . Agnonis milites , suscepto *Morbi* contagio , tanquam recte valentes Chalcidensibus bellum laturi discesserunt ; at inita urbis obsidione continuo *Morbus exercitum*

citum absumfit. Ex quatuor millibus militum, mille & quinquaginta Morbo amissis intra dies circiter quadraginta.] Ultra quartam igitur militum partem Morbi sævities perdit. „ A die 26. Septembris, inquit Ill. Tralles (a), anni 1746. usque ad 24. Martii 1763. in Nosocomio [Londiniensi] Variolis naturalibus, modo discretis, modo confluentibus, decubuerunt 6456. , & artificiales passi sunt 3434. Ex prioribus mortui sunt 1634. Ex posterioribus saltem 10. Qualis proportio! . . . Probatur (apud Sueciam) necessariam eamdem (infestationem) fuisse, ob tristes epidemias, quæ interdum tertiam, vel quartam ægrorum partem rapuerunt “. Conf. §. 56. & 74.: Nec animadvertere prætereamus nostris diebus maximum apud nos virorum numerum sub tenera ætate, quam Variolæ mitius tractare sueverunt, iisdem fuisse perfundendum.

πζ'. Τῇ δ' ἐπιγιγνομένῳ χειμῶνος ἡ νόσος τοδεύτερον ἐπετεσσε τοῖς Αθηναῖοις, ἐκλιπέσσα μὲν ὀδένα χρόνου τοπανάπασιν, ἀγένετο δέ τις ὅμως διακωχή. παρέμεινε δὲ τὸ μὲν ὕσερον, ὃν ἐλάσσον ἐνίσαιλε· τὸ δὲ πρότερον, καὶ δύο ἔτη. ὥσε Αθηναῖς τε μὴ εἶναι ὅ, τι μᾶλλον τότε ἐπέσε, καὶ ἐκάκωσε τὴν δύναμιν. τελεχοσίων γὰρ ὀπλιτῶν καὶ τελεωκοσχιλίων ὃν ἐλάσσον ἀπέθανον ἐκ τῶν ταξιδεων, καὶ τριακοσίων ἵππεων· τῇ δὲ ἄλλῃ ὅχλῳ ἀγέ-
ξεύσεται ἀριθμός.

§. 174.

87. „ At hyeme ineunte Morbus Athenienses iterum invasit, qui nunquam quidem omnino sedatus fuerat, sed tamen quedam ejus quiescentis intermissione facta fuerat: quum autem eos rursus est aggressus, non minus anno integro apud eos immoratus; prius vero vel per biennium est grassatus. Adeo ut nihil fuerit, quod Athenienses magis, quam Morbus iste presserit, eorumque vires affixerit. Nam ex legionariis milibibus obierunt non pauciores quam quatuor millia & quadrigenti, & trecenti equites: nam ceteræ turbæ numerus iniri non potest “. Thucyd. histor. III. 87. pag. 221.

Y 2

An-

(a) Vexatiss. nostri. stat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Med. Phil. quæst. VI. p. 103.

Analogia vigesimasecunda.

§. 175. At hyeme ineunte &c.) Hęc hyems tertia fuit ab illa aestate, sub qua Morbus Athenienses primum incesit, uti ex ipso Thucydide 69. pag. 142. & 95. pag. 161. histor. II. clare patet. Nunquam quidem omnino sedatus... non minus anno integro apud eos immoratus; prius vero vel per biennium est grassatus.) Humani generis vastatrix illa Pestis bubonica, quę anno æræ christianæ 543. incipiens, per quinquaginta duos annos ab una in aliam regionem transvecta fere totum terrarum orbem peragravit, Constantinopolis [sunt verba Cl. Howeli apud Freindium (a)] per quatuor menses in totum, perque horum tres maximo cum furore deœviit. Bubonica Pestis Florentina anni 1348. quę supra centum hominum millia ea in urbe trucidavit, mense Martio incœpit, & proximo Julio [b] debacchari desit. Bubonica Lausannensis anni 1614., narrante Hildano [c], ante menses quatuor ab initio cessare cœpit. Viennensis vulgaris Pestis anni 1679. post trium mensium furorem [d] minuebatur. Varsavienensis [bubonica] incœpit mense Majo, in fine mensis Junii [e] fere silebat. Odzaceviensis [vulgaris] mense Aprili incœpit, sœviit usque ad 12. Junii, decrevit multum postea, & mense Septembri [f] penitus cessavit: Mense Februario sequentis anni (1739.) rediit, mense Iulio ejusdem anni integre desit. Ex eodem Swietenio [g] Constantinopoli hyemali tempore Pestis [bubonica] silere solet. De Peste vulgari Massiliensi anni 1718. Cl. Carolus Richa [h] sic fatur: „Cæterum ab æstivo solstitio ad autumnale æquinoctium usque, plusquam quinquaginta hominum

mil-

(a) Hist. Med. p. 41.

(b) Boccacio Decam. Giorn. I. p. 7.

(c) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 61.

(d) Swiet. tom. IX. in Boerhaav. §. 1407. p. 131.

(e) Id. ibid. §. 1408. p. 137.

(f) Id. ibid. p. 138.

(g) Ibid. §. 1381. p. 6.

(h) Apud Sydenham. tom. II. Constitut. Epid. Taurinensi. anni 1720. §. LXXI. p. 54.

millia cujuscunque sexus ac etatis una in Massiliæ urbe, ejusque agro interiere". Pestis bubonica Austriae & Hungariae anni 1713. mense Mayo incœpta, Decembri mense ejusdem anni [a] omnino cessabat. Quæ vulgaris Pestis anno 1743. nostram inclitam vastavit Messanam, mense Mayo disseminali cœpit, & haud exacto proximo Julio sœvitiam suam [b] expleverat: custodia vero sepimentaque, nedum ipsius urbis, verum etiam cunctorum oppidorum eidem addictorum, per totum fere annum 1746., ad totius Insulae ditissimi tunc temporis commercii usque eversionem. ignavo metui, vel dolo tribuendam, sunt protracta: Pausinis: „Smyrnæ, inquit Ill. Meadius (c) quotannis eo afferti solita (Pestis bubonica) a navibus, constanter etiam solet cessare circa 24. Junii, quo tempore sicutus aer, serenumque cælum est". Iteratae, ni dicamus perpetuae, hæ observationes illius videntur esse naturæ, ut demonstrent bubonicam Pestim nunquam, aut saltem perraro ad totum annum usque aliqua in Civitate grassari. Nunc vero inspiciamus oportet Variolæ Pestis grassationum curricula. Apud Ill. Huxhamium [d] Plymuthi ab Aprili mense anni 1729. ad Augustum 1730. Variolæ perpetuo populariter grassatae sunt: A mense Augusto [e] 1738. ad Augustum 1743. Variolosa Pestis nunquam interquiescens epidemicæ sœvit: Ab Augusto 1745. [f] ad Aprilem 1747. Variolæ epidemicæ sunt debbacchatæ: A mense Octobri 1747. (g) per totum Decembrim 1748., qui dignissimi Viri observationibus improbo labore confectis finem imposuit, Variolæ ut plurimum populariter longe lateque discurrerunt. Hæc Plymuthi, inque ejus viciniis. Ill. Werhoffius apud Trak.

(a) Genselius apud Sydenham. tom. I. Constitut. Epidem. inferior. Hungariae anno 1713. p. 512. §13.

(b) La Storia del' anno 1743. lib. II. p. 248.

(c) Op. Med. Dissert. de Pest. Part. I. cap. II. p. 277.

(d) Tom. I. de Aer. & Morb. Epid. a p. 31. ad 48.

(e) Ibid. tom. II. a p. 11 ad 111.

(f) Ibid. a p. 138. ad 171.

(g) Ibid. a p. 178. ad 195.

Tralles (*a*) hæc loquitur: „*In nostris regionibus [satis frigidis] Variolæ nunquam amplius generatim cessant , ut non alicubi modo in hoc loco , modo in alio [quam successivam propagationem a primo in Europam earumdem ingressu ad nostros usque dies continuo servarunt] præsertim in magnis Civitatibus perpetuo hæreant , & favente statu epidemio , & singulorum corporum diathesi [quæ §. 91. & 94. allatæ sunt observationes aeris statum epidemium , & singulorum corporum diathesin evertunt] accrescent , & denuo singulis in locis fusionum nondum affectorum numero alibi rursum per commercia dispergantur “ . Ab hisce ne latum unguem distant quæ scripsit Swietenius [*b*] . „*Inter epidemicos , inquit , Morbos recensendas esse Variolas & Sydenhami observata , & omnes practici testantur . Quandoque enim per aliquot annos successivos dominantur , & postea deinde disparent In majoribus urbibus observarunt celebres practici , quod quidem subinde per aliquot annos non grassentur Variolæ epidemicorum more ; sed tamen hinc inde unus plerumque vel alter hoc Morbo laboret , vix propagato ad alios homines contagio ; tunc autem Morbus sporadicus solet vocari . Verum , quum ad majores urbes , & imprimis ad celebria emporia ingens advenarum numerus confluat , potest advectum ex aliis locis contagium in paucis hunc Morbum excitare , licet non semper propagetur ita , ut epidemici nomen mereatur “ .**

Conclusio decimaquinta.

Atheniensium igitur *Morbus* prius per biennium , dein integro anno populariter grassatus , magis Variolas , quam Pestim bubonicam expressit .

§. 176. *Nam ex legionariis milibus obierunt non pauiores quam quatuor millia & quadrigenti , & trecenti equites :*

(a) Vexatiss. nostr. etat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Med. Phys. Quæst. VIII. p. 139. 140.

(b) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1380. p. 3. 4.

tes : nam cæteræ turbe numerus iniri non potest.] Utut maxima Europæorum pars , Variolis perfunda , quum hic Morbus recurrit , immunis ab eo manens , ejusdem mortiferam ad interneciouem usque indolem prætexat ; attamen non desunt apud nos patratæ a Variolis miserandæ cladis exempla , quæ Morbi Atheniensium excidia vel æquant , vel superant . Si id evincere non valeant , quæ §. 74. & 173. sunt relata , perpendantur sequentia : „ Probatur , inquit laudatus Tralles [a] , ejus (iustitioris nimirum) necessitas porro ex necrologiis , quæ minimum 9000. homines in Suecia quotannis Variolis mori ostendunt “ . Ill. Tyssotius [b] pro Batavis simile quid refert , & adhuc (c) narrat , in America septentrionali anno 1752. Bostoni ita mortiferas sœviisse Variolas , ut 1843. ejusdem civitatis incolæ fugam arripuerint , quo illarum ineluctabile declinarent fatum . Illustris de la Condamine (d) his majora enumerat a Variolis excidia in America , & Promontorio Bonæ spei confecta . Instar omnium vero sit Cl. Listerus ita (e) loquutus : „ Integre nationes , ut dictum est , apud Indos a nostris hominibus variolatis simul infectæ sunt , & periere fere ad internacionem , propter ignorantiam curationis (Conf. §. 145.), quod a fide dignis testibus Marilandicæ incaliz habui “ .

Parallelum trigesimumseximum.

Variolæ itaque adhuc cladibus suis cum Atheniensium a Thucydide descripto Morbo apprime convenient .

Con-

- (a) Vexatisq; nostris stat. &c. apud de Haen Opusc. Medic. Phys. Quæst. VI. p. 107.
- (b) Inocul. Giustif. p. 110. traduz.
- (c) Ibid. p. 76.
- (d) Memor. I. full' Inrest. pag. 27. 29. 100. & 101. Memor. II. pag. 49. traduz.
- (e) Apud Manger. tom. IV. B. M. P. p. 676.

Conclusio decimasexta.

Si haec tenus perfecta Atheniensium Morbi cum Variolis comparatio firmo stet tali, ut ingenuorum rerum Aestimatorum sententia, ut nobis videtur, stare debet; procul omni dubio demonstratum manet, Variolas nec hominibus esse connatas; quum ad Thucydidis usque tempora omnino ignotæ (§. 75.) fuerint; neque ab occulta aeris Europæi diathesi, vel ejusdem terræ miasmatibus noviter genitis promanare, utpote quod sub aeris saluberrimo statu [§. 91.] contigerint; sed ab uno Aethiopico [§. 82.] contagioso seminio, in nostras regiones fuisse asportatas, inque easdem cum Saracenis [§. ibid.] regressas perpetua sui generatione [§. 168. 174.] ad nostros usque dies longe lateque hominum commercio fuisse propagatas.

Sacri Hippocratis Ignos, & Atheniensium Morbus, & Thucydide narratus, unam eamdemque constituerunt Pestem, & quidem Variolosam.

§. 177. Absoluta haud adverso, uti autumamus, marte Atheniensium Morbi a Thucydide descripti cum nostris Variolis Analogia, restat, ut ipsius Morbi in eisdem Athenienses veluti regressum simul & deflagrationem ab optimo Medicinæ Parente Hippocrate repetamus, & quidem ex Epidem. lib. III. Sect. III. Etsi enim certo non constet, quos in hac Sectione Hippocrates descripsit epidemicos Morbos Athenis contigisse, quun vel ipse Galenus in hujus commentario scribat (a): „*Status nomen in omnibus fere exemplaribus habetur, non tamen quo hoc loco acciderint significatur*“; attamen, quum Cl. Athanasius Kircherus (b) sequentia sic loquutus: „*Græciam a Peste Hippocratis ope liberatam extirpatamque omnia Historicorum monumenta testantur*“;

(a) Cl. III. in lib. III. Hippocr. de Morb. vulg. Comm. III. Sect. III. p. 140. G.

(b) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 45.

tur“; & Nardius (c) asseruerit: „*Nefas est dubitare an Pestis Atheniensis, quam descripsit Thucydides, emulaturque modo felicissime Lucretius, eadem sit cum illa, quam profigavit Hippocrates . . . Una namque eademque prorsus extitit, perque triennium interpolato cursu, Peloponnesiaco furente bello invaluit“; haud a veritate alienum est conjectari, *Hippocratem*, postquam *Thasiis*, *Cranonibus*, *Perinthis* aliisque *Græciae Civitatibus*, eadem Peste [§. 70. 71. 172.] mulctatis, opem tulisset, postremo anno sub altero ipsius impetu *Atheniensibus* praesto fuisse auxilia praebitum. Si hæc talia non fuerint, ut a quovis probentur, ipsius Pestis chronologia [§. 67.], nec minus ab *Hippocrate* sculpta descriptio rem facile evincent, quum quæ *Hippocrates* enarrat luis phœnomena, seposita minori violentia, ne hilum discriminantur ab illis, quæ *Thucydides* appinxit. *Sacrorum Ignium* igitur *Hippocratis Historia* ex Codice Græco-Latino Joan-Antonidæ Vander Linden, Vol.I. *Popul. III. Sect. III.* p. 721. seqq. Edit. Lvgduni Batavorum apud Danielem, Abrahamum & Adrianum a Gaasbeeck 1665. sic se habet:*

Τ Μ Η Μ Α Τ Ρ Ι Τ Ο Ν .

Καλάσσαις λοιμώδης . Ἐτος νότιου, ἔπομβρου, ἄπνοια διὰ τέλε^Θ. αὐχμῶν δὲ γεγομέγου, τὸς ὑπόπροσθεν χρόνος ἐπ' ἐνιαυτόν. ἐν νοτίοισι περὶ ἀρκτῶν ὕδατα πολλά. Φθινόπωρον σκιώδες, ἐπινέφελον, ὕδαταν πλήθεα. χειμῶν νότι^Θ, ὑγρὸς, μαλακὸς. μελὰ δὲ ἥλις Ἰροπᾶς ὕσερον πολλῶν, πλησίον ισημερίης, δπισθοχειμῶνες. καὶ ἥδη περὶ ισημερίην βόρεια, χινώδεα, φ πλὴν χρονού. ἦρ πάλιν νότιου, ἄπνοον, ὕδατα πολλὰ διὰ τέλε^Θ μέχρι χινός. Θέρε^Θ αἰθρίου, Θερμὸν, πνίγεα μεγάλα, ἐτήσια γε σμικρὰ δεσπασμένως ἐπιγευσαν. πάλιν δὲ περὶ ἀρκτῶν ἐν βορείοισιν ὕδατα πολλά. γενομένης δὲ τῇ ἔτε^Θ νοῖς καὶ ὑγρῆς καὶ μαλαθακῆς, κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα διῆγον ὑγιηρῶς, πλὴν τῶν φθινωδέων, περὶ ὧν γεγράψεται.

SECTIO TERTIA.

Constitutio temporis pestilens.

,, Annus austrinus , pluvius . Venti perpetuo quiescentes . Quum squallores fuissent superioribus temporibus ad annum , in austrinis circa arcturum aquæ multæ . Autumnuus umbrosus , nubilus : aquarum copia . Hyems austrina , humida , mollis . Post solsticium longe postea , prope æquinoctium fera hyemes . Et jam circa æquinoctium aquilonares venti rivosi non multo tempore . Ver rursus austrinum , fine ventis . Aquæ multæ perpetuo usque ad canem . Aëtas serena , calida : astus magni . Etesiae parum dispersum spirarunt . Rursus circa arcturum in aquilonaribus aquæ multæ . Quum autem esset annus austrinus , humidus . & mollis , per hyemem quidem sani degebant , exceptis rabidis , de quibus scribetur “ . Hippocrat . ex versione Jo . Ant . Vanderlind . Tom . I . Popular . III . Sect . III . pag . 721 . citatæ superins Editionis .

§. 179. Constitutio temporis pestilens .] Galenus hanc inscriptionem non recenset , apponens simpliciter Status , de quo præmissa veluti discepratione (a) suspicatur , non esse Hippocratis inscriptionem , sed forte illorum , qui aegrorum historiis ad finem notas adscriperunt . Utinam Hippocratis monumenta ad nos incorrupta pervenissent ! De hac itaque textus particula nil certi desiniri potest .

Temporis , tempestatisque Constitutio ex Hippocratis mente
Epidemicos Morbos diversimode temperat ac moderatur ;
minime vero producere efficereque valet .

§. 180. Annus austrinus pluvius &c .] Magnus hic Medicinae Parens probe noverat aerem morborum omnium esse moderatorem simul atque rectorem ; quinimo & multorum aucto-

(a) Cl . III . in lib . III . Hipp . de Morb . vulg . Comam . III . p . 140 . G .

auctorem. „ *Qui sane, (aer), inquit (a), maximus est in omnibus, quæ corpori accident, & Autor & Dominus* “. *Auctor* quidem, quæma quidpiam præter naturam in corpore efficiat, & morbos advocet; quo spectat aphorismus (b): „ *Mutationes temporum maxime pariunt morbos; & in temporibus magna mutationes frigoris, aut caloris, & reliqua juxta rationem hoc modo* “. *Dominus* vero, quum morbos ab aliis causis productos suis sensilibus qualitatibus moderetur, temperet, exacuat, inque eosdem dominetur, quo pertinent aphorismi (c): *Morborum alii ad alia tempora bene aut male se habent.* -- „ *Quum æstas sit veri similis sudores in febribus multos expectare oportet* “. -- *In constantibus temporibus, si tempestive tempestiva redduntur, morbi constantes & judicatu facillimi sunt. In inconstantibus autem, inconstantes & qui difficulter judicantur.* „ *Ex anni vero constitutionibus, in summa siccitates pluviosis salubriores sunt & minus lethales* “. Hæc quidem generatim & maxime pro Sporadicis morbis. Pro Endemicis (d) scripsit: *Et si quidem æstas siccata fuerit, citius sedantur Morbi: si vero pluviosa, diurni sunt. Pro Epidemicis vero, Artis Filiis hæc monuit (e): „ Quin & impetus semper populariter grassantium cito animadvertere oportet, & temporis constitutionem non ignorare. Probe tamen id nosse expedit de conjecturis certis, & aliis signis, & non ignorare, quod in omni anno & omni tempore, mala malum, bona bonum significant “. Quisnam hic non fatebitur Hippocratem Epidemicorum morborum impetum, irruptionem, nimirum, aggressionemve, ab anni temporum conditione rem longe distantem pronuntiasse? Quid? Quum vel idem ipse Morborum Epidemicorum, in hac ipsa Sectione descriptorum, aerem fuisse moderatorem sive dominum, non autem efficientem causam declaraverit iis, quæ Sacrorum Ignium*

Z 2

reli.

(a) Lib. de Flatib. trum. IV. p. 401. cit. edit.

(b) Secq. III. Aph. I. p. 77. ibid.

(c) Ibid. Aph. III. VI. VIII. & XV. p. 77. 78. 79. cit. edit.

(d) Lib. de Aer. Aqu. & loc. n. III. p. 330. cit. edit.

(e) Lib. Prænot. n. XXVII. p. 470. 471. cit. edit.

reliquorumque epidemice grassatorum Morborum enarrationi adjecit perpendenda (a): „*Erat autem omnibus præscriptis gravissimum quidem ver, & multos occidit. Æstas autem facillima, & paucissimi perierunt. Autumno vero & sub pleiada rursus multi moriebantur quartanarii.* — *Videtur porro mibi æstas illa quæ tunc fuit, juxta rationem commodatem attulisse. Nam æstivos morbos hyems succedens solvit: & hyemales æstas succedens transmutat. Quanquam ipsa in seipsa quæ tunc erat æstas, non stabilis erat: sed derepente calida, & austrina & sine ventis. Attamen ad aliam tempestatem transmutata profuit*“. Si Hippocrates horum Epidemicorum Morborum efficientem causam huic anno austriño, pluvio, a ventis in totum silenti tribuisset; ejusdem æstatem calidam, austrinam, & a ventis silentem haud certe ægrotis profuisse, sed magis obfuisse scripsisset; ut in tradenda Epidemicorum Pathologia, una experientia comprobanda, sibi perpetuo constaret. Qui epidemicos morbos ab Aceris vitiis promanare contendunt, nobis fortasse objicient: *Cur igitur Hippocrates hisce epidemicis morbis anni temporis constitutionem præmisit? Cur libro de aere, aquis & locis num. I. scripsit: „Quicunque artem Medicam integre assequi velit, primum quidem temporum anni rationem habere debet, quantum potentia quodlibet eorum valeat: non autem simile quicquam in illis existit, verum differunt invicem propter varias, que in eis fiunt, mutationes“?* Profecto, quia gravissimus Senex experientia compererat magnam anni temporibus, horumque variis mutationibus inhætere potestatem insensibilem tam sanorum quam ægrotantium corporum perspirationem lœdendi, juvandi, ac diversimode temperandi; quemadmodum noverat huic insensibili perspirationi summam inesse rationem, summumque robur ad morbos in bonam malamve indolem permutandos, adque facilem difficilemve efficiendam eorundem curationem; unde aphoristice sequentia (b) sancivit: „*Raritas corporis ad per-*

(a) Popular. III. Sect. III. p. 778. 779. cit. edit.

(b) Lib. de Aliment. n. VI. p. 596. cit. edit.

perspirationem, quibus amplius aufertur, saniores sunt. Deaſtas corporis ad perspirationem, quibus minus aufertur, morbidiores. Qui probe perspirant, debiliores & saniores sunt, & a morbis facile reconvalescunt. Qui male perspirant, priusquam ægrotent, fortiores sunt. Ubi autem ægrotarunt, difficultius a morbis reconvalescunt. Hæc autem & roti & parti[“]. Aeri præ reliquis rebus nonnaturalibus longe majorem inesse vim corporum perspirationem diversimode afficiendi, invictissimo triginta annorum statico labore demonstravit Celeberrimus *Sanctorius* (a); illiusque potestatem in judicandis Morbis præ reliquis assequuti sunt *Pitcarnius*, *Hoffmannus*, *Gorter* aliique. Quorū vero hæc? Ut e foro medico exulare cogatur exitiosissima opinio illa a Galeno primum (b) posteritati consignata, quod, nimirum, *Hippocrates* efficientem *epidemicorum* morborum causam a sensibilibus anni temporum tempestatumque conditionibus repetierit, utpote quia cuicunque illorum grassationi constitutionis temporum descriptionem præmisserit. Num *Hippocraticæ* in expiscandis morborum causis sollertiae congrueret, causas contrarias, interque sese ex diametro oppositas, uni producendo morborum generi aptas opinari, simplicissimis ac univocis naturæ legibus adversantibus, quibus ubique locorum in æternis suis monumentis adstipulatus est? Ne erroris culpa nobis inuratur, utiminor verbis celeberrimi *Proſperi Alpini*, sagacissimi *Hippocraticæ* doctrinæ Interpretis: „ *Hippocrates*, inquit (c), in libris *Epidemiorum* quatuor annorum constitutions descripsit; quarum prima fuit austriana humida; secunda, & tertia borealis, atque quarta, lib. 3. Epid. Sect. 3. descripta, calida & humida; quæ perniciosos ac pestilentes morbos mortalibus intulerunt “. An borealis constitutio austriæ non apprime contraria? Evidem ex ipso *Hippocrate*: „ *Quotidianæ* (d) vero constitutions, aquilonares quidem corpora compingunt, & robusta & ad motum

(a) Aphor. de Static. Medic. Sect. III. pag. 22. seq.

(b) Cl. III. in lib. I. Hipp. de Morb. vulg. Præfat. p. 100. H.

(c) Lib. I. de Præfig. Vit. & Mort. cap XI. p. 29.

(d) Sect. III. Aphor. XVII. p. 79. cit. edit.

tum idonea, & bene colorata & melius audientia faciunt, & ventres siccant, & oculos mordent, & si circa thoracem aliquis dolor prius est, magis affligunt. Australes autem corpora dissolvunt, & humectant, & gravem auditum, ac capitum gravitatem, & vertigines in oculis, & corporibus aegrum motum, & ventres humectant[“]. Scilicet Aquiloniae & Austrinae Constitutiones, longe inter se dispare quæ producunt effectus, morbos tamen epidemicos ejusdem indolis ac naturæ, & solummodo symptomatibus, pro diversa ætatis, sexus, temperamenti, regionis, temporis, tempestatisque conditione diversimode ægrotos affidentibus, discrepantes æque efficere poterunt! Longe alienam hac super re Hippocratis mentem fuisse, quæ §. 20. apposita sunt, clare demonstrant. Qui vero perfracte contrariam voluerit tueri sententiam, rerum magistrum adeat experientiam, & postquam cum ingenuis Sydenhamo atque Swietenio (§. 42.) pro invenienda in sensibilibus aeris qualitatibus epidemicorum morborum causa, operam ac laborem se perdidisse comperiet, adhæreat necesse est Ill. Ramazzino temporum tempestatumque constitutionibus in epidemicorum pathologia jampridem addictissimo, dein experientia edocto sequentia (a) edifferenti: „Quum ex superiori memoratis pateat quam dissimilis & discolor fuerit harum trium constitutionum (annorum 1692. 1693. & 1694.) facies; & alia ex parte quum eadem protinus epidemia per totum hoc tempus plus minus grassata fuerit; satis liquere potest quam parum firmo tali sit illorum opinio, qui ex manifestis Aeris qualitatibus, caloris, scilicet, frigoris &c. putant, satis explicari posse epidemicorum affectuum genesis ac indolem: ut etiam ex prægressis constitutionibus prænunciari possint ægritudines, quæ populariter vagari debeant Abundet quisquis in suo sensu ut luct, & ex anni temporum in manifestis qualitatibus exorbitantiis, tanquam ex fonte morbosas constitutiones derivet. Ego sane ex quo ad epidemicorum affectuum natum

(a) Apud Sidenh. tom. I. Dissert. III. de Constit. ann. 1692. 1693. 1694. §. IX. & XII. p. 154. 155.

ram contemplandam animum adverti, his, quæ tam confidenter & magnifice proferuntur, experientiam respondere non video; & quod me angit in hac Provincia quotannis hospitem me agnosco. Licet enim videam quo paxim itur, non satis tamen video qua sit eundum, nisi postquam a via longe aberraverim “.

§. 181. *Annus austrinus pluvius. Venti perpetuo quiescentes &c.*] Hippocrates itaque [§. 178.] hac prævia anni temporum descriptione artis peritos præmonitos voluit, ad peculiarem Morbi epidemicæ, cuius historiam traditurus est, malignitatem, morbosam adhuc aeris conditionem, qualis austrina semper fuit, in ægrotorum perniciem accessisse, quæ epidemicum morbum fovendo, juvandoque magis infestum reddiderit. Hæc tandem fuit Sydenbami sententia, postquam incasum in sensibilibus aeris qualitatibus epidemicorum causam expiscari conatus est: subdit enim (a): „Fatendum tamen est prædictas Aeris qualitates corpora nostra ad bujus illiusve morbi epidemicæ generationem [rectius contagiæ recipiendum fovendumque] magis minusve disponere, quod & de quocunque errore circa sex res nonnaturales dictum volo “.

§. 182. *Per hyemem quidem sani degebant, exceptis tabidis, de quibus scribetur.*] Dubitari poterit, an hæc hyems eadem fuerit, ac ea de qua Thucydides §. 174. scripsit „, At hyeme incunte Morbus Athenienses iterum invasit “, quum Hippocrates dicat, per hyemem salubriter egerunt. At & sequentia ejusdem Hippocratis verba „, ante ver autem simut cum orientibus frigoribus sacri ignes multi &c.“ & quæ §. 177. fuerunt adnotata, satis firmam exhibent conjecturam, ut unam eamdemque fuisse credamus; maxime ubi demonstratum fuerit, Morbum a Thucydide descriptum, perque triennium (§. 174.) Athenis grassatum, & Sacros Ignes, quos Hippocrates descripturus est, unam eamdemque constituisse Variolosam Pestim. Exceptis

(a) Tom. I. Sect. I. cap. II. p. 3.

ptis tabidis.) Hippocrates (*a*) *autumnum*, haud vero *hyemem*, *tabidis malum* pronunciavit. Hic vero qui a vulgata per biennium (§. 174.) Variolosa Peste *tabidi* facti sunt, superveniente hyeme interierunt. De tabe a *Variolis uberioris infra*.

Πρῶτον δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἄμχ τοῖσι γεγομένοισι ψέχεσιν ἐρυτίπελατα πολλά· τοῖσι καὶ μετὰ προφάσις^(a), τοῖσι δὲ γένεσιν πολλάς ἔκπειναν. πολλοὶ Φάργυρος ἐπόνησαν, Φωναὶ κακάμεναι, καῦσαι Φρεγίποι, σόματα ἀρθρώδεα, αἰδοῖοις φύματα ὀρθαλμῖαι, ἀνθρακες, κοιλίαι ταραχώδεες, ἀπόσιτοι, διψώδεες οἱ μὲν, οἱ δὲ γένεσιν. γένεσιν ταραχώδεα, πολλά, κακά. καμαλώδεες ἐπὶ πτλῳ, καὶ πάλιν ἀγρυπνοι. ἀνερισίαι πολλαῖ, δύσκολα. ὑδρωπες, θριγώδεες πολλοί. τὰ μὲν ἐπιδημήσαντα νασήματα ταῦτα. ἐκάστος δὲ τῶν ὑποσεγχυμένων εἰδῶν ἥσχαν οἱ κάμυνοντες, καὶ ἔθιτσιν πολλοί. ξυνέπιπτε δὲ ἐφ' ἐκάστοισι λιγέων ὁδε. πολλοῖσι μὲν τὸ ἐρυτίπελας μετὰ προφάσις^(a) ἐπὶ τοῖσι τυχόσι καὶ πάνυ ἐπὶ σμικροῖσι τρωματίσιν ἐφ ὅλω τῷ σώματι· μάλιστα δὲ τοῖσι περὶ ἐξηκονῖα ἔτει περὶ κεφαλῆν, εἰ καὶ σμικρὸν ἀμεληθεῖ. πολλοῖσι δὲ καὶ ἐν Θεραπείῃ ἐθει μεγάλαι φλεγμοναὶ ἐγίνοντο. καὶ τὸ ἐρυτίπελας πτλῳ ταχὺ πάνιοθεν ἐτενέμετο. Ιοῖσι μὲν γάρ πλεῖστοισι αὐτῶν ἀποσάσιες ἐστὶ ἐμπύηματα ξυνέπιπτον, σαρκῶν (τε) καὶ γεύρων καὶ ὀσέων ἐκπτώσιες μεγάλαι. ἦν δὲ καὶ τὸ φεῦμα τὸ ξυνισάμενον γένεσιν πύω ἵκελον, ἀλλὰ σηπεδών τις ἄλλη, καὶ φεῦμα πτλῳ καὶ ποικίλον. οἵσι μὲν γάρ περὶ κεφαλῆν ταχέων τὸ ξυμπίπτει γίνεσθαι, μαδισίες τε ὅλης τῆς κεφαλῆς ἐγίνοντο, καὶ τέ γεγείσι καὶ ὀσέων ψιλώματα καὶ ἐκπτώσιες, καὶ πολλὰ φεῦματα. ἐν πυρετοῖσι τε ταῦτα, καὶ ἀνευ πυρετῶν. ἦν δὲ ταῦται φοβερώτερα ή κακά. οἵσι γάρ ἐστὶ ἐμπύημα ὃ τῶν τοιέτων ἀφίκοιτο πεπασμές, οἱ πλεῖστοι τάτων ἐστόζοντο. οἵσι δὲ η μὲν φλεγμονὴ καὶ τὸ ἐρυτίπελας ἀπέλθοι, τοιαῦτην δὲ ἀπόσασιν μηδεμίκην ποιήσαιτο, τάτων ἀπώλοντο πολλοί. διμοίως δὲ καὶ, εἴ πτλοι τῇ σώματος πλανηθῆ, ξυνέπιπτε ταῦτα. πολλοῖσι μὲν γάρ βραχίων καὶ πῆχυς ὅλο^(a) περιερρήη. οἵσι δὲ ἐπὶ τὰ πλευρὰ ταῦτα ἐκακέτο, η τῶν ἐμπρόσθεν τι, η τῶν ὅπισθεν. οἵσι δὲ ὅλος ὁ μηδὲς, η τὰ περὶ κημηνῶν ἀπεψιλότο, καὶ πτλοῖς ὅλο^(a). ἦν δὲ πάντων χαλεπώτατον τῶν

2018-

(a) See. III. Aphor. X. p. 78. cit. edit.

τοιχτῶν, ὅτι περὶ ἥβην καὶ αἰδοῖα γενοίατο. καὶ τὰ μὲν περὶ ἔλκεα καὶ μετὰ προφάσιν τοιωτά. πολλοῖσι δὲ ἐν πυρεῖσι, καὶ πρὸ πυρεῖς καὶ ἐπὶ πυρετοῖσι, ξυνέπιπτεν. ἦν δὲ καὶ τόταν. ὅσα μὲν ἀπόστασιν ποιήσατο διὰ τὸ ἐκπυῆματος, η̄ κατὰ κοιλίην ταραχή τις ἐπίκαιρος, η̄ χρηστῶν φέρων διάδοσις γένοιτο. διὰ τόταν λελύσθαι. οἵσι δὲ μηδὲν λέτων ξυμπίποι, ἀσήμως δὲ ἀφανίζομενοι, θωνατῶδει γλυκεσθαι. πολὺ μὲν οὖν τοῖσι πλείσιοις ξυνέπιπτε τὰ περὶ τὸ ἐρυσίπελας τὸ θῆρος. παρείπετο δὲ καὶ διὰ τὸ Σέρε, καὶ ὑπὸ Φυινόπτωρον. πολλὴ δὲ ταραχή τις ἦν, καὶ τὰ περὶ τὸν Φάρυγγα φύματα, καὶ φλεγμονή γλώσσης, καὶ τὰ παρ' ὁδόντας ἀποσήματα, φωναῖ τε πολλοῖσιν ἐπεσήμανον, κακά μεναι καὶ κατατίλλεσαι· πρῶτον μὲν φθινώδεσιν ἀρχομένοισιν, ἀτὰρ καὶ τοῖσι καυσώδεσι, καὶ τοῖσι φρεγιτικοῖσιν.

§. 183.

„Ante ver autem simul cum orientibus frigoribus, Sacri Ignes multi, quibusdam cum occasione, quibusdam non, atque hi maligni multos peremerunt. Multi fauces doluerunt. Voces vitiatae: febres ardentes, phrenitici: ora ulcere fervido affecta, in pudendis tubercula. Lippitudines: carbunculi: alvi turbatae: ciborum fastidia. Aliqui siticulosi, aliqui non. Ujinae turbatae, multae, male. Diu soporosi, & rursus insomnes. Multae iudicationes penitus interceptae: quaedam ægre contingentes. Hydropses: tabidi multi. Atque hi quidem erant populares morbi. In singulis autem relatis speziebus ægroti, & moriebantur multi. Acciderunt autem singularis horum hoc modo. Multis equidem ignis sacer cum occasione, ex vulgaribus & valde parvis ulcusculis, in toto corpore, maxime sexagenariis, circa caput, si vel parum neglecta essent. Multis vero etiam in ipsa curatione, inflammationes magna fiebant: & sacer ignis nullus: brevi, undique depascebatur. Plurimis igitur ipsorum abscessus ad suppurationes contigerunt: carnium & nervorum ac ossium elapsus magni. Erat autem & fluxio collecta, non puri similis, sed alia quedam putredo, & fluxio multa ac varia. Quibus igitur circa caput horum quid fieri contigit, his glabricies totius capitatis ac menti fiebat: & ossum denudationes ac elapsus: & multae fluxiones, & hæc in febribus, & se

A a

ne

ne febribus. Erant autem hæc horrenda magis quam mala: Quibus enim ad suppurationem talium maturatio pervenit, horum plerique servabantur. Quibus vero inflammatio quidem & ignis sacer discessit, tamen autem nullum abscessum fecit, horum multi perierunt. Similiter autem & si alicubi in alia corporis parte horum quid oberraret, hæc acciderunt. Multis enim brachium, & totus cubitus defluxit. Quibusdam vero hæc affligebant latera, aut anteriorem aut posteriorem aliquam partem. Quibusdam autem totum femur, vel tibiae denudabantur, & totus pes. Erat autem ex talibus omnium gravissimum, ubi circa pubem & pudenda accidisset: & circa ulceræ quidem & cum occasione, hujuscmodi erant. Multis autem in febribus, & ante febrem, & ex febribus ignes sacri inciderunt: & qui quidem horum abscessum fecissent per suppurationem, aut per aluum turbatio quedam tempestiva, aut urinarum bonarum exercitio consigisset, per hæc solvabantur. Quibus autem ribilis horum accidisset, verum obscure disparuerint, bilobales erant. Plerumque igitur plurimis accedit sacer ignis vere, consequbatur autem & per aestatem, & sub autumnum. Multa vero turbatio quibusdam, & circa fauces tubercula, & linguae inflammations. & abscessus circa dentes. Voceisque multis significationem de se præcebant, quod essent vitiae ac impeditæ & involutæ. primum quidem, tabidis incipientibus, immo etiam ardenti febre correptis, & phreniticis". Hipp. l. c. pag. 722. seqq.

§. 184. Ante ver simul cum orientibus frigoribus sacri ignes multi &c.) Supra (§. 178.) jam scripti: „Post solstitium longe postea, prope aequinoctium feræ hyemes. Et jam circa aequinoctium aquilonares venti nivisi non multo tempore": nunc subdit, „ante ver simul cum orientibus frigoribus sacri ignes multi". Absente itaque austrina constitutio, quinimo leviente frigida tempestate, sacrorum ignium miasmata suam tragicam scenam coeperunt ludere. Hæc quidem Galeni opinionem, efficientem epidemicorum morborum causam ab humidâ simulque calida aeris constitutione, putredinem excitante, repetentis, valde infringunt, ipsum-

ipsumque haud perbene Hippocratis doctrinam interpretatum esse manifestant, ubi scriptit (a): „Nullum ex affectionibus, quos (Hippocrates in libro tertio Epidemiorum) scripsit, invenias, qui merito soboles putredinis non sit: quippe quod nec a siccо putrefieri quicquam sit aptum, nec a frigido intelliges: Si carnes & reliqua quæcunque affervari ab hominibus solent, observes, hæc sale, hæc muria, hæc aceto, hæc alio quoipiam ex iis, que siccant, comedere preparari: deprehendas & borea, qui siccus natura & frigidus ventus est, omnia quam diutissime imputria dura-re, contra putrefactum facillime austro statu: Est enim is ventus calidus & humidus“. Sacræ Hippocratis ignes, ante ver simul cum orientibus frigoribus regnanteque borea contingentes, soboles fuerunt putredinis a calida & humida tempestate, sive ab austro statu contrafactæ?

§. 185. Sacri ignes.) Non Pestis vulgaris, sive buboni-ca, cuius clarissimam notionem Hippocratem habuisse, quæ libro de Flatibus num. VII. ab ipso scripta sunt, ostendunt; sed Sacri Ignes, diversa a lue bubonica Pestis. Sacri.] An cœlitus demissi? Longe abesse Hippocra-tum ab hac opinione clare docent, quæ scriptit ad-versus eos, qui Epilepsias sacri Morbi nomen indide-runt (b): „Ceteram, ait, qui primi hunc morbum sacrum esse pronunciauerunt, tales homines mihi esse videntur, quae-les etiam nunc sunt magi, & expiatores, & circulatores, & quidam arrogantes, qui se vehementer pios esse simulant, & amplius quid scire. Hi itaque consilii ac mentis inopia obvelantes ac praetexentes Divinitatem, quum nibil haberent quod exhibitum prodeisset, ut ne manifesta fieret ipsorum ignorantia, sacram hanc affectionem esse pronunciauerant“.

§. 186. Galenus in illo Hippocratis textu nullam sa-crorum ignium distinctam nobis exhibuit notionem. „Sa-crum ignem, inquit (c). didicisti a biliosa fluxione ori-

A a 2

ri;

(a) Cl. I. lib. I. de temperam. cap. IV. p. 12. B.

(b) Lib. de Morib. Sacr. num. II. Tom. II. cit. edit. p. 325.

(c) Cl. III. in Lib. III. Hipp. de Morib. vulg. Comment. III. text. 9.

ri; at non illa semper tamen prava & putri. Plane contra ubi mitis sit fluxio, bilem pallidam obtinens, quæ in nobis naturaliter gigitur, solet quidem sacrum ignem facere, nullum tamen ex eo dare damnum, siquidem recte tractes. At non erat nunc talis, qui sacrum ignem excitavit humor, sed malignus, qui eroderet putrefaceretque ab exuperante humida ventorum tranquillitate generatus“. Sua hypothesi perstrictus Galenus aquilonarem tempestatem, (§. 184.), sub qua *Sacri Ignes* contingebant, probe animadvertere nequivit.

§. 187. Ill. *Franciscus Valleius* (*a*) pro *sacris ignibus Erysipelata* vertit. Aliorum Hippocratis Explanatorum nobis copia non adest.

§. 188. Auctor finitionum Medicarum (*b*) scribit: „*Erysipelas, id est ignis sacer est rubedo cum ignita inflammatione, febres interdum doloresque inferens. Vel: ignis sacer est tumor rubens, dolorificus, qui a bilio sanguine generationem obtinet“.* Hæ definitiones, Erysipelatum species spectant, haud vero *sacros Hippocratis ignes* populariter grassatos.

§. 189. Aetius juxta *Jani Cornarii* versionem (*c*), in *Sermone primo* (*d*), de *igne sacro interna viscera afficiente* egit; *Sermone autem secundo* (*e*), sub titulo de *Erysipelite*, *boc est, igne sacro Galeni*, de tribus externi Erysipelatis speciebus pertractavit, at *sacros ignes Hippocratis* haud expressit.

§. 190. *Cornelius Celsus*, antiquitate atque scribendi elegantia Latinorum Hippocrates merito nuncupatus, *Capi- te de igne sacro & ejus curatione* (*f*) quæ sequuntur. lo- quutus est: „*Sacer quoque ignis malis ulceribus annumerari debet. Ejus duæ species sunt. Alterum est subrubicundum,*

(*a*) Commen. I. in VII. Lib. Epidem. Hipp. p. 9.

(*b*) Apud Isagog. Galeni Libros p. 48. H.

(*c*) Edit. Basileæ ann. 1542.

(*d*) Tetrabibl. II. cap. LXXXIX. p. 239.

(*e*) Tetrabibl. IV. cap. LIX. p. 804.

(*f*) Lib. V. cap. XXVIII apud Medic. Antiq. omn. &c. p. 37. A.

dum, aut mixtum rubore atque pallore; exasperatumque per pustulas continuas, quarum nulla altera major est, sed plurimæ perexiguæ. In his semper fere pus, & sape rubor cum calore est; serpitque id nonnunquam, sanascente eo, quod primum vitiatum est: nonnunquam etiam exulcerato, ubi ruptis pustulis ulcus continuatur, humorque exit, qui esse inter saniem & pus videri potest. Fit maxime in pectori aut lateribus, aut eminentibus partibus, precipueque in plantis. Alterum autem est in summæ cutis exulceratione, sed sine altitudine latum, sublividum, inæqualiter tamen, mediumque sanescit extremis procedentibus; ac sape id quod sanum jam videbitur, iterum exulceratur. At circa proxima cutis, quæ vitium receptura est, tumidior & durior est, coloremque habet ex rubro subnigrum. Atque hoc quoque malo fere corpora seniora tentantur, aut quæ mali habitus sunt, sed in cruribus maxime. Omnis autem sacer ignis ut minimum periculum habet ex his quæ serpunt, sic prope difficillime tollitur. Medicamentum ejus fortuitum est, uno die febris, quæ humorem noxiū absumat, cuius quo crassius & albidius est, eo periculi minus est. Prodest etiam infra os ulcerum ledi, quo plus puris exeat, & id, quod ibi corruptum corpus est, extrahat. Sed tamen si febricula accessit, abstinentia, lectulo, alvi ductione opus est. Si nou est febricula &c. &c. "Hec Celsus. Generica sacrorum ignium a Celso indicta prognosis, omnis sacer ignis ut minimum periculum habet; & curandorum eorum ratio, medicamentum ejus fortuitum est, uno die febris; &c., prodest infra os ulcerum ledi &c. tantum abest ut sacros Hippocratis ignes satis cito mortiferos, acutissima febre stipatos, & populariter grassantes referant, quin potius herpetes, ab Hippocrate adhuc descriptos, Celsum explicasse demonstrant, simul & ulcerosa Erysipelata a nostro igne facero immensum distantia. De herpetibus Senex Cous (a) hæc scripserat: „Herpetes autem minime omnium ulcerum, quæ depascendo proserpunt, periculosi sunt, verum maxime diffi-

(a) Prædiq. lib. II. n. 21. tom. I. p. 503. cit. edit.

difficulter submoveri possunt, quemadmodum cancri occulti. In omnibus autem talibus febrem supervenire una die confert, & pus quamalbissimum ac crassissimum. Commodat & corruptio nervi, aut etiam ossis, aut etiam amborum sum in profundis, cum in nigris putredinibus. Nam in corrupcionibus pus multum fluit, & putredines solvit". Parec itaque, Celsus Hippocratis berpetes, sacros ignes fuisse interpretatum, quod a posterioribus acceptum Medicis; in que sua sacrorum ignium explanatione eorum, quæ de berpetibus Hippocrates differuerat, aliqua nimium contraxisse, aliqua summopere amplificasse, conquisitis fortasse atque in unum coactis Pustularum notionibus ex multo Græcorum Medicorum volumine, quo utebatur, & quo etiam totum Opus suum Medicum atque Chirurgicum, paucò vel nullo Artis exercitio, contexuit.

§. 191. Scribonius Largus Celso coœvus, si genuina sunt ejus monumenta, duobus ignis sacri Celsi speciebus tertiam addidit: „Ad Zonam, inquiens (a), quam Græci herpeta dicunt, faciunt quidem, ut supradicta omnia, precipue cicuta viridis bene trita, & imposita". Et Largo ætate posterior Caius Plinius Græcorum Medicorum & ipse exscriptor, eumdem sequutus habet (b): „Est genus sacri ignis, quod Zoster vocatur, quod occidit eum, quem appetit, & præcingit". Hujus sacri ignis speciei clariorem cognitionem hisce diebus nobis exhibet Ill. Antonius de Haen, sequentia præ reliquis scribens (c): „Febris, eaque non raro valida, oritur cum dolore in alterutris lateris abdominis externa plaga. Die jam primo, vel secundo, vel tertio maculæ rubræ ea in plaga oriuntur, cito adinodam grandescentes dolentesque, Variolis discretis majoribus perlimes, sed altiores & racematim uno in loco simul cohærentes, tum & interstitia vacua magnaque inter se reliaquentes.

Per-

(a) Libr. de Compos. Medicina. cap. CCXLVII. Medic. Antiq. omn. &c. p. 156. B.

(b) Lib. III. de re Medic. cap. XXXIV. Ibid. p. 198. B.

(c) Tom. V. Opusc. Medic. Physic. Thes. de Febr. Divisi. VI. §. VII. pag. 84.

Perpetua lege , quantum numerosi me casus docuere , nonni-
si alterutrum abdominis latus occupant ; ita quidem ut ab
anteriore parte nunquam lineam albam , nunquam a postica
spinam transcendant . . . Suppurant pustulæ , sponteque ape-
riuntur , ac manent diu aperte , cævæ , magna , pure ma-
nantes triduo , quadriduo , imo nonnullis per quatuordecim
dies “ : & ibid. paulo infra subdit , hanc sacri ignis spe-
ciem , ni accurate tractetur , periculo non vacare . In hac
ignis sacri descriptione habemus quidem pustulas Variolis
discretis majoribus persimiles , quæ in Hippocratis sacris
ignibus præsto fuere ; acutiem vero , contagionem , perni-
ciem , & horum reliqua dira symptomata non habemus .

§. 192. Joannes Atrocianus in *Æmilium Macrum* , ad
illud carmen : *Et dolor hoc auris sedabitur , & sacer ignis ,*
hæc fatur (a) : „ Sacer ignis .) Hunc Sancti Antonii ignem
vocant , qui etiam pruna , & ignis Persicus , & carbo , &
a Dioscoride Erysipelas nominatur : aliis dicitur Formica mi-
llaris (hic forsan Typographi error substat , aptius enim mi-
llaris scribi videtur) ; dicitur item Anthrax , de qua re ta-
men est controversia “ . Quisnam in hacce sententiarum va-
rietate Sacros Hippocratis Ignes contagio stipatos , maligne
perimentes , funestaque symptomaton congerie comitatos , in-
veniri posse facile sibi suadebit ?

Sacri Hippocratis Ignes a T. Lucretio Caro , Virgilio , &
Columella Pustula letibales , & contagiosa definiuntur .

§. 193. Frustra hoc super instituto evolutis , quæ ad
manum fuerant , aliorum Medicorum monumentis , spem
pene amiseramus *sacrorum Hippocratis ignium* saltem sym-
bolum adipiscendi ; quam forte apud *Lucretium Carum* (b)
in sequentes offendimus versus :

Exitit sacer ignis & urit corpore serpens

Quam-

(a) Comment. in *Æmili. Macr.* de herb. virtut. Med. antiqu. omn. &c.
p. 227. A.
(b) Lib. VI. de Rer. Natur.

Quamcumque arripuit partem, repitque per artus.
 Ut ut apud Nardium in hunc Lucretii locum nil luminis
 nobis accederet, nec ulla alia hujus Poetæ simul ac Philo-
 sophi Exploratorum copia foret; probe tamen gnari cum-
 dem in describenda Peste, Atheniensum Morbi historiam,
 a Thucydide traditam, presso pede fuisse sequutum; nulli
 dubitavimus, quin hic Lucretii Sacer Ignis Sacris Hippo-
 cratis Ignibus responderet. Nostram interim subiit mentem
 illud non minus Philosophi quam Latinorum Poetarum fa-
 cile Principis Virgilii Maronis:

. *Nec longo deinde moranti*

Tempore contactos artus Sacer ignis edebat:

Unde cupido nos incessit ab eodem descriptam brutorum
 Animantium Pestis intimius inspiciendi. Legimus itaque (a)
 præ cæteris hæc:

*Hic quondam Morbo cæli miseranda coorta est
 Tempestas, totoque autumni incanduit æstu,
 Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.*

Quæ quidem omnium vetustior Virgilii Interpres Maurus Ser-
 vius (b), cui adstipulatur Macrobius, sic exposuit: „ Hic quon-
 dam Morbo.) Describit Pestilentiam Venetiarum, Galliarum, Illyrici.
 Nam quodam tempore quam Nilus plus aequo excrevisset, &
 diu permanisset in campis, & aqua fluminis & calore Pro-
 vinciarum diversa & plurima in limo animalia sunt creata; que
 recedente in alveos suos Nilo, & integra, & que semiplena
 fuerant, patrefacta sunt: Exinde corrupto Acre nata Pe-
 stilentia est, quam Auster flans primo ex Ægypto ad Atti-
 cam Provinciam pepulit; mox inde tractum Venetiarum & Il-
 lyrici usquequaque versum universa vastavit. Hanc autem
 Pestilentiam ordine, quo diximus, plenissime Lucretius exe-
 cutus est “. Quicquid Servius circa hujus Pestis originem
 opinatus fuerit, certe ex eodem liquet, quæ a Virgilio de-
 scribitur brutorum Pestis, unam eamdemque fuisse, quam
 jampridem enarraverant Thucydides, Hippocrates atque Lu-
 cre-

(a) Geor. Lib. III. cum Servio &c.

(b) Ibid. pag. 114.

cretius in homines Athenis & alibi debacchatam; atque ex iis in bruta animantia (§. 136.) traductam, & longe latente a Græcia per Illyrium, Italianam, Galliamque Cispinam disseminatam, boum oviumque armenta vastasse, iisdem omnino symptomatibus, quibus humanum jam perdidérat genus, eodemque munitam contagio, uti ex sequentibus Virgilii (a) carminibus perspicuum est:

*Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cacavera tabo.
Donec humo tegere ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus; nec viscera quisquam,
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos si quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
Membra sequebantur: nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.*

His illustratus luminibus non sine ratione inferri posse autumabam, hunc *Sacrum* Virgilii *Ignem* unum eundemque fuisse ac *Sacros* Hippocratis *Ignes*. Reliquum itaque nobis fuit inquirere, quidnam *Sacer Ignis* vetustissimis illis temporibus designaret. Hunc nostrum explevit laborem eloquens *Columella*, qui sequentem construxit (b) *ignis sacre* definitionem: „*Est etiam insanabilis sacer ignis, quem Pustulam vocant Pastores: Ea nisi compescitur intra primam pecudem, quæ tali morbo correpta est, universum gregem contagione prosternit*“.

Conclusio decimaseptima.

Sacri igitur Hippocratis *ignes*, eamdem Pestim. (§. 177.), quam sub *Morbi* nomine *Thucydides* descripsit, constituentes; ex *Lucretio* (§. 193.) mortiferi, & per omnes Cor-

B b

por.

(a) Ibid.

(b) *De re rustic. lib. VIII. cap. V.*

poris superficiem repentes ; Virgilio (ibid.) ardentes excitantes papulas, lethales, & summopere contagiosi; Columella (ibid.) Pustulæ insanabiles, quæ, nisi intra primam iisdem correptam pecudem compescuntur, universum gregem contagione prosternunt, procul omni dubio Variolæ fuerunt.

§. 194. *Ignes.) Miasmata, quæ, veluti altera ignis scintilla, in animantium corpora vel parvissima mole (§. 41.) invecta inque actionem deducta incendium concitant; pustulas papulasque excitant; carnes excedunt, ustulantque ad nigrorem usque; ipsa identidem absument ossa; &c., quod sumnum, quæ tangunt, vel in quæ prosiliunt vicina & analoga corpora, iisdem diris effectibus afficiunt; unde longe lateque proserpentia per totum terrarum Orbem commercio propagantur, & quidem perpetua fui generatione. Sacri.) Miasmata hæc invisibilia, & sensus aciem aufugientia, occultissime & per tenebras incedunt; nec nisi per dira, quæ afferunt symptomata perque funera, ratione solummodo assenti queunt.*

Analogia vigesimatercia.

§. 195. *Ante ver autem simul cum orientibus frigoribus sacri ignes multi &c.) „, Variolæ, inquit Sydenhamus (a), quibus annis epidemicæ grassantur, si regulares etiam sint, atque mitiores circa æquinoctium vernum (uti hæ de quibus sermo nobis est) ingrediuntur: Quibus vero annis non tantum grassantur epidemicè sed & irregulares, atque periculosioris sunt generis, maturius nonnunquam, mense puta Januario, invadunt “. Swietenius hæc notavit (b): „, In Gallia anno 1666. observatum fuit pessimum Variolærum genus longe magis seviisse, & longe plures abstulisse homines acerrima hyeme, quam fervidissima aestate “.*

§. 169. *Sacri ignes multi.) Non unius sed plurium specierum Sacri Ignes in homines vulgati suat. Præter vul-*
ga-

(a) Tom. I. Sect. III. cap. II. p. 40. 41.

(b) Tom. IX. in Boerh. §. 1380. p. 6.

garissimam Variolarum divisionem in *discretas*, *adhaerentes*
 atque *confluentes*, diversas ipsarum species Sennertus (a)
 recensuit: „ Secundum substantiam, inquit, aliae (Variolæ)
 ex hoc; aliae ex illo humore constant. Secundum quantita-
 tem aliae magna, multæ, profundæ sunt; aliae parvæ, pau-
 cæ, superficiales, pro materiæ copia majore vel minore. Se-
 cundum qualitatem variae animadvertuntur differentiæ: Aliae
 sunt albae, aliae rubicundæ, subflavæ, lividae, violacea, sub-
 nigrae, coloris variæ Tætu aliae durae sunt ob crassi-
 ziem & duritatem materiæ; aliae molles humore aqueo vel
 flatu etiam turgent. Est & in isto quedam differentia,
 quod quedam subito & cum impetu erumpunt; aliae lente &
 tarde seu paulatim: Aliae rursus diu durant & tardius dis-
 solvuntur; aliae citius evanescunt Reperitur & que-
 dam in loco, in quo erumpunt, differentia: Aliae enim cu-
 tem & extremas solum partes occupant; aliae vero etiam in
 internis erumpunt; atque hæ vel evidentes sunt, que in
 oculorum palpebris inversis, in naribus, in aperto ore, in
 palato, lingua, & faucibus conspicuntur; vel occultæ, seu
 abditæ & abstrusaæ, que asperam arteriam, seu guttur &c.“
 Sub una eademque Variolarum grassatione easdem diversa-
 rum specierum præsto esse, neminem, qui Praxi Medicæ
 dedit operam, præterit.

§. 197. *Quibusdam cum occasione.*) Inferius ipse Hippocrates hanc occasionem hisce descripturus est verbis:
 „ multis equidem Ignis Sacer cum occasione, ex vulgaribus
 & valde parvis ulcusculis in toto corpore, maxime sexage-
 nariis, circa caput &c.“, quæ quidem adamussem respon-
 dent Thucydidis verbis (§. 89.) „ & corpus quidem eras
 subruberum, lividum, parvis pustulis & ulceribus efflorescens“:
 cuius textus analogia jam §. 107. absoluta, id unum adno-
 tandum hic venit, *Sacros Hippocratis Ignes, parva ulcuscula*
toto corpore efflorescentia, Pustulas, a Variolis nec hilum
dissimiles, significare.

§. 198. *Quibusdam non.*) *Quibusdam sine occasione;*
 B b 2 ni-

(a) Tom. III. de Febr. lib. IV. cap. XII. p. 182.

nimirum, sine parvis ulcusculis *Sacri Ignes* contingebant. Dari quædam Variolarum species sine parvis ulcusculis quotidiana docuit observatio: „*Confluentes*, inquit Sydenhamus [a], vero ab aliis, quas per alios annos ego observaveram, confluentibus in multis, quæ jam recensebo, discrepabant. Nunc secundo nunc tertio die se primum monstrabant specie tumoris subrubri atque uniformis *vultum* omnem contegentis, erysipelate quidem densioris, nullo fere visibili pustularum discriminâe“ . Ill. de Sauvages [b] hæc fatur: „*Aliæ (Variolæ) sunt distinctæ pustulis a se invicem discriminatis, & per exteriora corporis dispersis: Aliæ confluentes, quæ, postquam erysipelatis ritu, nunc sub morbillorum forma eruperunt, non in molem spectabilem attolluntur; at sibi invicem implicitæ se habent instar vesiculæ continuæ totum vultum contegentis“.*

§. 199. Atque bi maligni multos peremerunt.] Hi: *Sacri Ignes*, nimirum, qui sine parvis ulcusculis [§. 198.] contingebant. Sydenhamus de nuper [§. 198.] exscripta Variolarum specie hæc subdit: „*Notandum est tamen quod, qui lethabilibus istis vesiculis ac mortificatione, quæ nonnullis primo mense, quo hæc species invadebat, accidisse memoravimus, libitinæ destinabantur, intra paucos dies ab eruptione interibant*“ . Idem testatur Swietenius [c]: „*Observavit, inquiens, Sydenhamus in pessimis confluentibus interspergi, in femoribus præcipue, vesiculos ambustorum instar, sero limpidiore distentas, quod quidem disrupta subinde pellicula copiose effluebat, subjecta carne nigredine & sphacelo quasi affecta. Tristes tales casus & mihi aliquoties contigit in praxi videre, verum, uti Sydenhamus monuit, semper lethales*“ .

Pa-

- (a) Tom. I. Sect. IV. cap. VI. p. 71.
- (b) De Morb. infant. cap. XXX. Art. III. p. 151.
- (c) Tom. IX. in Boerb. §. 1386. p. 43.

Parallelum trigesimumseptimum.

Sacri itaque Hippocratis Ignes sub sua eruptionis tempore tam qui parvis ulcisculis toto corpore dispersis, quam qui confertim contigerunt, pari passu ac nostræ Variolæ incederunt, similesque exitus consequuti sunt.

§. 200. *Multi fauces doluerunt. Voces vitiatae.] Thucydides [§. 89.] scripsit „guttur & lingua continuo cruenta erant . . . & raucaitas sequebatur“.* Faucium & totius oris exulcerationes, voces vitiatas sive raucitatem, & anginam strangulantem a Variolis promanare, quotquot hujus Morbi symptomata (a §. 95. ad §. 102.) accurate descripere, aperte fatentur, & quidem a pustulis in hisce locis natis. Mortiferam ac frequentissimam Anginam a Peste Variolosa excitatam Mercatus [a]; Colle [b]; Diemerbroeckius [c]; Hoyerus [d], qui Avicennam ac Lommium affert; Huxhamius [e]; Tralles [f]; Swietenius [g] egre complorarunt. Hic tamen animadvertisendum est, *bubonicas Pestilitates*, §. 115. adnotatas, fauces ad raucitatem usque minime occupasse, neque Anginam frequentissimam produxisse.

Parallelum trigesimumoctavum.

Faucium dolores, & voces vitiatae, uti sacros Hippocratis ignes, sic Variolas consequuntur.

§. 201. *Febres ardentes, phrenitici.*) Thucydides de hoc Atheniensium Morbo (§. 89.) narravit „primum quidem acres capitis fervores & oculorum rubores & inflammatio corripiebat interiora ita flagrabant, ut neque te-

(a) Oper. tom. V. lib. II. cap. XXII. p. 288.

(b) Tom. I. cap XI. p 505.

(c) Apud Manget. tom IV. B. M. P. p. 694.

(d) Apud Sydenh tom I. Diff. epist. §. XXVIII. p. 492.

(e) Tom. II. de Acr. & Morb. Epid. p. 33.

(f) Vexatiss. nostr. stat. &c. apud de Haen tom. III. Opusc. Medic.

Phys. p. 103. 104.

(g) Tom. IX. in Boerh. §. 1403. p. 113.

*tenuissimorum vestimentorum aut linteorum injectiones sustinuerent, neque aliud quipiam præter nuditatem; & libenterissime in aquas gelidas se conjicerent. Et multi eorum, qui neglecti erant, hoc ipsum etiam fecerunt. & in puteos se dejecerunt siti insedabili. Si recta illis fuisset mens, quilibet siti adacti, haud sc dejeccissent in puteos. Febrem ardentem phrenitidemque Variolas comitari, quæ a §. 95. ad §. 102. allatae sunt observationes, testantur. Hoyerus [a] grassantibus Variolis phrenitidem frequenter supervenisse refert. Sydenhamus (b) nullum symptoma phrenitide frequens huic morbo succedere scribit. Meadius tandem (c) sic fatur: „*Phrenitis quarto post pustulas exclusas die accedens pessimi ominis jure habetur, ut qui hoc periculo conflictatus ad sanitatem pervenerit, fere neminem se vidisse dixerit doctissimus Freindius*“. Hæc de phrenitide Variolis accidente. De phrenitide vero absque Variolis, inferius aptiori loco.*

§. 202. *Ora ulcere fervido affecta.*) Similia hæc sunt illo Thucydidis textui (§ 89.) „guttur & lingua continuo cruenta erant. „Si vero, ait Mercatus [d], in os, palatum & linguam, aut gingivas Variola, aut morbilli tanto numero prorumpant, quod alicujus partis exulcerationem, vel corruptionem vereamur, succo granatorum acrum &c. “ Van-Swietenius [e] hæc fatur: „Jacotius habet sequentia: *Vidimus in Puella febriente cum Variolis mortem inde sequitam, quum febris remissa videretur. A gingivis incæperunt ulculscula, deinde palatum, totumque os occuparunt, tum ad uvam faucesque descenderunt: quibus obsefisis in cancrum desierunt, ex quo excitata dysenteria mors est insequuta*“. Conf. §. 124. 127. & infra §. 205.

§. 203. *In pudendis tubercula.*) Ex Thucydide [§. 89.] in ipsa quoque pudenda Morbus prorumpebat. Pudendarum par-

(a) Apud Sydenh. tom. I. Dissert. Epist. §. XXVIII. p. 492.

(b) Tom. I. Seçt. II cap. II. p. 51. 52.

(c) Oper. Med. de Variol. cap. III. p. 30.

(d) Oper. tom. II. lib. VII. cap. III. p. 491.

(e) Tom. IX. in Boerh. §. 1401. p. 94.

partium a Variolis productas exulcerationes atque cruciatus jam §. 125. retulimus: Nec inguinales glandulas Variolosa Pestis integras linquit: „*Glandularum inguinalium tumor*, ait Swietenius [a], *semel a me observatus fuit, subito ortus tempore maturationis in puero, qui Variolis confluentibus periculose decumbebat &c.*“ Conf. §. 205.

Ophthalmia contagiosa Sacrorum Hippocratis Ignium & Variolarum progenies.

§. 204. *Lippitudines . . . Atque hi quidem erant populares Morbi.*) Inferius in hac ipsa *Sacrorum Ignium historia* idem *Hippocrates* hæc scripsit: „*Lippitudines humidæ, longæ, diurnæ, cum doloribus. Eruptiones palpebrarum foris, intus, multorum oculos corrumpentes, quas ficus vocant*“. Thucydides (§. 89.) sic loquutus erat: „*Oculorum rubores, & inflammatio corripiebat . . . Nonnulli etiam oculis amissis*“. Lippitudo igitur in iis, qui hanc Pestim jampridem non sustinuerant, *Morbo, & Sacris Ignibus* tanquam *symptoma* accessit; in iis vero, qui ab hac labe evaserant, tanquam ejus soboles, sive *Morbus consecutarius*, populariter *grassata* est. Ut *Morbi symptoma* Variolis adhuc inhærere a §. 94. ad 102. & §. 128. jam demonstravimus. Ne vero hunc *Hippocratis* textum intactum linquamus, hæc ex *Swietenio* [b] adnotanda proponimus: „*Dum confluentes Variolæ erumpunt, qua semper admodum numerosæ sunt, tota facies erysipelatesa apparet cum molesto cutis ardore. Post Morbum toleratum Ophthalmiae inflammatoriae, furunculi, anginæ quandoque sequuntur*“. Quoad vero lippitudinem *contagiosam*, *Sacrorum Ignium progeniem*, Ballonius [c]. post crudeliter vulgatas Variolas, una cum *Tussi* vulgo *Quinta*, *Ophthalmitias* gassatas esse refert. Ne autem in plura evagemur, unum *Huxhamium*, qui omne hoc super institu-

(a) Ibid. §. 1402. p. 108.

(b) Ibid. §. 1386. p. 42.

(c) Epidem. & Ephemer. lib. II. Constit. ann. 1578. p. 147.

stituto absolvit pūctum, adducere hic satis erit. Hæc enim accurate adnotavit (a): „ Septembri . . . Ophthalmia, Variolæ, nec non febres putridæ passim “ . . . p. 139. „ Scptembri Variolæ frequentes . . . Ophthalmia multæ “ , p. 140. „ Octobri . . . Variolæ epidemicæ . . . Ophthalmia multæ “ , p. 159. „ Junio . . . Variolæ quoque plurime . . . Ophthalmia & lippitudines jam sunt frequentes admodum “ . p. 160. „ Julio . . . Variolæ modo valde epidemicæ . . . Ophthalmia permultæ cum epiphora maxima atque acerrima . . . Augusto . . . Variolæ adhuc epidemicæ . . . Ophthalmia & dentium dolores acerbi usque frequentes “ .

Additio secunda.

I. „ Longius quam oportebat protracta Operis editio quorundam in re Medica præstantissorum, & quidem nuperorum Virorum Pathologicis, Clinicisque Institutionibus nos deditavit. Haud abs re itaque futurum esse putamus, aliqua ex iis excerpere, ut in propatulum veniet, quidnam de Epidemicorum Morborum origine atque efficiente causa in non paucis Europæ Academiis hodiendum intelligatur, ad rettam eorum Prophylaxin, simul & Therapian instituendam. Primum igitur inquirendum occurrit, quænam sit nuper tradita de epidemicæ sive contagiosa lippitudine superius (§. 204.) adnotata, Doctrina. Cel. de Sauvages, in Academia Monspeliensi Medicina & Botanices Regius Professor &c. in sua Pathologia Methodica [b] adnotavit Ophthalmiam phlyctenodem St. Ives Spec. VI., Variolosam, Morbillosam, encau- ma & epicauma Græcorum.

2. III. Macbridius Publicus Dublini Medicina Professor, in sua Introductione Methodica in Theoriam & Praxin Medicam [c], pertractans [d] de Ophthalmia, sive inflam- matio-

(a) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. p. 90. seqq.

(b) Cl. VII. Ord. II. Gen. IV. Sp. 9. p. 169. edit. Neapolii 1779.

(c) Ex versione Clossii edit. Lausannæ 1783.

(d) Ibid. lib. II. cap. III. p. 136. seqq.

matione oculorum, ne quidem verbum de nostra epidemica lippitudine interjecit.

3. Ill. Cullenius, in Academia Edinburgensi Medicinæ Præticæ Professor &c. in sua Nosologiæ Methodicæ Synopsis [a], ubi de Ophthalmia [b], inter plures hujus Morbi varietates recenset phlyctenodem Sauvagesii; in Primis vero Lineis Medicinalis Praxeos [c], ubi de Ophthalmia si-
ve oculi inflammatione, [d] Hippocraticæ, nec alterius, epi-
demicæ lippitudinis meminit.

4. Nec de ea pertractavit Ill. Ludwigius, in Academia Lipsiensi Decanus &c. in suis Institutionibus Medicinæ Cli-
nicæ [e] sub Capite Morbi oculorum [f], neque alibi.

5. Mirari summopere subit, Ill. Burserium, in Fer-
rariensi Athenæo, dein in Academia Ticinensi Medicinæ Professorem, virum non sine rei Medice detimento nimis propere e medio abreptum, utpote qui in illustranda atque contrahenda tam veteri quam recentiori febrium simul & epidemicorum Morborum historia ac doctrina, neque minus in innumeras super iisdem hypotheses recte subvertendas, insuperabilem laborem insumfit, in elaboratissimis suis Institutionibus Medicinæ Præticæ [g], lippitudinem Epidemicam præ-
terisse; atque hisce verbis [h] tantummodo acquievisse: „Extant quoque in historia Medica observationes, quibus ostendi credunt nonnulli, Ophathalmias quandoque conta-
gione in alios diffundi, quod pariter probe adnotandum est, ut in caussam detegendam, avertendamque incumba-
mus“.

6. Recentissimus hujus nostri Operis Judex in Libro secundo Institut. Medicarum Partis Posterioris, quæ est Nosologica,

Cc

ubi

- (a) Edit. Ticini Regii 1787.
- (b) Ibid. Cl. I. Ord. II. Gen. VIII. p. 45.
- (c) Ex versione Beerenbroekii edit. Lugduni Batavorum 1779.
- (d) Ibid. lib. II. cap. III. p. 128. seqq.
- (e) Edit. Coloniae Allobrogum 1787.
- (f) Ibid. Part. II. Tr. I. cap. III. §. 713. p. 332. seqq.
- (g) Edit. Venetiis 1786.
- (h) Volum. VI. cap. X. §. CCCVI. p. 86.

ubi de Ophthalmia [a], non alia præter sequentia nobis meditanda obtulit “: Mirum, inquit, videtur, at certis interim constat observatis Ophthalmiam inter Morbos esse, qui *contagio* possunt traduci, & tali quidem, ut per halitus ad aliquam effundendos distantiam operetur. Cuicunque fortasse *Ophthalmie* proprium id non est; at interim prudenter de omnibus metuetur. -- Aliquam Morbi malignitatem arguit *contagiosa* hæc indeoles, uti notavit *Lanzonus*, qui ejusdem vedit exempla, itaut nil simile metuendum videatur in levioribus hujus Morbi gradibus. Ceterum hujus *contagii* veritatem nuper vidimus in insigni casu, quum non solum integra familia successive eodem Morbo crudeliter fuerit vexata, sed & Medicus illi curam adhibens eumdem contraxerit, unde alterius oculorum coecitatem misere tulit. Facile autem patet, hanc traductionem minime fieri ex oculo affecto ad oculum ipsi contiguum, quum hic contiguitatis casus numquam detur, sed ad aliquam distantiam agentem effluviorum potentiam necessario esse admittendam “.

7. In hac igitur Epidemicorum Morborum historiae particula, aliquid, si non integre novum, saltem haud bene exagatum, veritatis Studiosis perpendendum nos attulisse videmur.

S. 205. *Carbunculi.*) Cl. Andreas Loew, sequentia (b) fatur: „Mense Junio Variolæ epidemice grassantes maxime erant malignæ. Sic eas observavi in aliis cum maculis purpureis, in alio cum vibicibus; in alio suborti sunt duodecimo die furunculi instar anthracum; in aliis tumores & parotides instar bubonum: Aliis palatum, gingivæ, fauces fuerunt exesæ: Alios consumpsit calor hecticus inflammatorius. Et fuerunt hæ Variolæ funestæ die decimo, vigesimoseptimo, & vigesimoseptimo “.

S. 206. *Alvi turbatae.*) Jam (§. 89.) scripsit Thucydides, quia immoderatum alvi profluvium invadebat, plerique postea propter debilitatem interibant; cuius textus analogiæ

(a) Num. 460. cum not 6. p. 583. edit. Neapoli 1783.

(b) Condit. Epidem. Sempron. ann. 1708. apud Sydenh. tom. II. p. 496.

logiae §. 122. satisfactum , cui accedere poterunt observationes a §. 95. ad 102. adnotatæ. De Alvi perturbationibus Sacrorum Ignium consequentiis , inferius opportuniore textu .

§. 107. Ciborum fastidia .) Ciborum fastidium inter Variolarum Symptomata Ballonius (§.97.) , Colle (§.98.) , & Diemerbroeckius (§. 99.) retulere ; Mercatus vero (a) pro mali ominis signo id habuit .

§. 208. Aliqui siticulosi , aliqui non .) Thucydides , qui hujus Variolosæ Pestis clariora tantum symptomata rimatus est , jam (§. 89.) inquit , in puteos se dejecerunt siti infestabili ; cujus loci comparationem §. 110. egimus . Sitis vero absentiam notavit magnus Hoffmannus (b) : „ Virium , inquiens , a primo statim (Variolarum) insultu notabilis prostratio , vertigo , vigilia affida , sub erecto situ lipothyacie , pulsus debilis & frequens , effusus sudor , copiosa urina , salivatio , & insolita muci e naribus ejectio malignam plane prodiderunt indolem ; licet interdum nec dolor , nec calor notabilis , nec anxietas , nec sitis adessent “.

§. 209. Urinæ turbatæ , multæ , male .) Copiosam Urinam sub Variolis malignis nuper (§. 208.) notavimus ex Hoffmanno . Cl. Gahrliep de Variolis epidemice grassantibus (c) hæc enarrat : „ Urina varia erat : quorumdam flammaea & intense rubra ; nonnullorum turbida & opaca qualis jumentorum esse solet , que post eruptionem Variolarum interdum vero per aliquot dies a protrusione adhuc turbida excernebatur ; aliorum autem pallida ; in uno alterove cruenta “.

§. 210. Diu soporosi & rursus insomnes .) „ Sunt , inquit Sydenhamus (d) . & alia adhuc symptomata , que in quolibet Morbi statu occurunt , tam discreto Variolarum generi , quam confluenti communia : Phrenitis v. g. a nimia sanguinis ebullitione nonnunquam ægrum corripit . . . Aliquando eadem causa effectum longe diversum , seu contra-

C c 2

rium,

(a) Oper. tom. II. lib. VII. cap. III. p. 491.

(b) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. cap. VII. obs. I. p. 88.

(c) Constit. Epidem. Uratslav. anno 1700. apud Sydenh. tom. I. p. 205.

(d) Tom. I. Sect. III. cap. II. p. 44.

rium, ut videtur, producit, affectum scilicet comatosum, ita ut ager nunquam ferme evigilet, nisi continuo pulsū excitatus^(a). Loew (a) sic fatur: „Mense Julio continuarunt Variolæ malignæ . . . Accedebant semper cum somno, ita ut nocte dieque darmiverint tribus aut quatuor diebus“ . De assidua Variolatorum maligne decumbentium vigilia unum exscriptum [§. 208.] Hoffmanni textum allegasse sufficiat, quum Praxin Factitantibus innumera quotidie sese offerant exempla, & conferri possint §. 98. 99. & 101.

Parallelum trigesimum nonum.

Febris ardens, phrenitis, serpentia oris ulcera, pudendorum tubercula, lippitudines, carbunculi, alvi perturbatio, ciborum aversio, sitis ipsiusque absentia, urina turbulenta copiosaque, sopor atque vigilia, symptomata sunt, quæ sicuti in *Sacris Hippocratis Ignibus*, sic in Variolis occurunt.

§. 211. Multæ judicationes penitus interceptæ, quedam ægre contingentes.] Quum probe novisset Hippocrates acutorum Morborum curationem uni naturæ, a Medico juvandæ opportuneque regendæ, prossus esse committendam, apprime gnarus eosdem [b] in quatuordecim diebus judicari, & quod [c] si sanguis ex naribus fluxerit, solvitur affectio [febris, nimirum, ardens]; itemque si findores accendant judicatorii, genuini, cum urinis albis & crassis ac subfidentiis lœvibus; & si abscessus aliquis fiat: si vero absque his sobata fuerit, recidiva rursus agritudinis continget; aut coxae, aut crurum dolor emerget, & crassa expuet, si sanus futurus est; unde non pauca adstruxit aphoristica documenta, uti illud. [d]: „In acutis passionibus raro & in principiis medicinis purgantibus uti, & hoc cum præmedite-

(a) Constit. Epidem. Sempron. ann. 1708. apud Sydend. tom. II p. 496.

(b) Sect. II. Aphor. XXIII. p. 74. cit. edit.

(c) Lib. VI&ta. acut. n. XXXIV. p. 297. 298. cit. edit.

(d) Sect. I. Aphor. XXIV. ibid.

ditatione faciendum “; aliud [a]: „*Quum morbi inchoant, si quid movendum videtur, move, quum vero consistunt ac vigent, melius est quietem habere*“; haud dubitandum venit, quin ipse sub acutissimis atque malignis *Sacris Ignibus*, multiplici tunestorum symptomaton congerie stipatis, & plurimos interimentibus, satius habuerit *Spectatoris & naturae Adjutoris* vicem solummodo gerere, quam per haud pridem probata remedia, perque mortes periculosa experimenta pertentare: Præfertim quod tanto viro incomperta esse non potuerunt, quæ sub hujus Morbi in Athenas primo impetu Thucydides annotaverat, hisce quidem verbis [§. 139.]: *Moriebantur autem, alii incuria, alii vero vel diligentissime curati: Nec ullum prorsus remedium, ut ita loquar, repertum est, quad adhibitum prodeisset; quod enim alteri profuerat, hoc ipsum alteri nocebat.* Quum vero eodem Thucydide narrante [ibid.] hoc morbi genus multo fuerit atrocius, quam quod oratione possit exprimi, & aliis in rebus gravius, quam ut humana natura ferre possit; rationi fuit consentaneum, ut, fatiscente acutorum Morborum per crises medicatrice natura, multæ judicationes penitus interceptæ essent, quædam ægre contingentes.

Analogia vigesimaq[ue]narta.

§. 212. Multæ judicationes penitus interceptæ, quædam ægre contingentes.) Quæ §. 143. 145. & 146. interpretata sunt, manifeste idipsum in Variolis præcipue confluentibus omnino confirmant. Fatetur id etiam ingenuus Sydenhamus (b) his verbis: „*Ex dictis itaque satis manifestum esse videtur in quam incerto lubricoque sit loco tum Morbus ille [Varioles] de quo loquimur, tum Praxis medica, quæ eidem accommodanda est: Atque etiam exinde pronunciare ausim illius famam, qui in medicando hoc morbo frequenter fese exerceret, in augusto versari*“. Difficiles

(a) Sect. II. Aphor. XXIX. ibid.

(b) Tom. I. Sect. III. cap. 14. p. 47.

les Variolarum solutiones per experientiam fatetur Hoyeras (a): „*Nonnulli, inquit, postquam a malignitate Variolarum prorsus liberati quideam videbantur, vel a materia morbifica non prorsus eliminata, vel ab Aeris injuriis, vel dieta neglecta, vel alia causa procatarratica nescio qua levissima, periculosis, imo lethalibus affectionibus aliis denuo corripiebantur . . . Plurimos hoc pacto Tussis contumacissima vomitu quandoque comitata vexabat, febre lenta simul afflictos. Aliis Abdomen intumescebat facie inflata, infra caput macie conspicua, quasi rachitide laborantibus. Taceo tumorem pedum, scabiem tam sicciam, quam humidam, tineam, variaque ulcera, quibus affigebantur alii . . . Quorum quidem plurimis . . . Reliquos Tabes sensim consumebat*“.

Parallelum quadragesimum.

Et *Sacrorum Hippocratis Ignium, & Variolarum solutiones* vel prorsus interceptæ, vel ægre contingentes.

Anasarca Sacrorum Hippocratis Ignium consectorius Morbus fuit.

§. 213. Hydrops.] Ex difficiili *Sacrorum Ignium* solutione *Aqua intercutem* suboriebantur. Hoc triste Variolarum difficile solutarum consectorium modo [§. 212.] ex Hoyero notavimus. Sydenhamus [b] hæc fatur: „*At vero in hac specie confluentium æger etiam post diem vigesimum contrucidabatur: Nonnunquam, et si convalesceret, quæ paucorum sors erat, non tantum tibie intumescebant, [quod quidem in Variolis confluentibus quibusque familiare est], sed brachia insuper, humeri, crura, partesque aliæ. Qui quidem tumores ab intolerabili dolore, rheumaticorum per*

(a) *Dissert. Epistol. de Mulhusin. &c. Constit. Epidem. ann. 1700. apud Sydenh. tom. I. p. 493.*

(b) *Tom. I. Sect. V. cap. IV. p. 85.*

per omnia æmulo, tragediam ordiebatur: postea haud raro suppurrabantur, & in sinus ingentes, & partium musculosarum apostemata desinebant, ægro in vita periculo etiam ad multos dies a discessu Variolarum adhuc versante[“]. His consentiunt quæ Cl. Mortonus [a] sic refert: „Denique, ubi natura venenatam lympham crisi quasi secundaria in partes corporis extremas adeo copiose amandaverit, [sub hymalibus maxime Variolis confluentibus], ut eæ seroso latice inibi congesto infarctæ, & in molem immensam auctæ supra modum intumescant; hæ partes, præsertim manus & pedes, diu post morbum exactum a lympha extravasa stagnante & concrecente ædematoſo tumore hydropicorum ad instar distentæ, frigidæ, nigricantes, atque ad motum inhabiles animadvertuntur; verum absque siti vel febre conjuncta. Affectus sane molestus, qui neque periculo vacat: Usut enim ab accidente præcedenti, non autem a perenni fonte intus scaturiente oriatur; gangrenis, & ulceribus malis moris diu scatentibus ansam dat[“].

Tabes Sacrorum Hippocratis Ignium consecaria.

§. 214. *Tabidi multi.*] Difficilem *Sacrorum Ignium solutionem* [§. 212.] , multæ Tabes sunt consequuntæ . Variolis male solutis, apud Hoyerum [§ 212.] reliquos Tabes sensim consumebat. Tralles [b] hæc refert: „Tussim ferrinam, tabem, hecticam, phthisim habent a Variolis M.N.C. Dec. III. Ann. IV. Obs. I.“ Fernelius [c] scribit: „In has etiam [internas partes] finiri argumentum est, quod sanatis [Variolis] & raucitas, & spirandi difficultas manet alias sine tussi, alias cum tussi ad tabem deducta[“]. Drelincurtius [d] habet hæc: „In peccatis gliscente viro eruginoſo tot Variolis phthisicos notant Avicenna atque Neotrici,

(a) Exercit. III. cap. X p. 463.

(b) Veratiss. nostr. ætat. &c. quæst. VII. apud de Haen tom. III. Opusc. Med. Phys. p. 124.

(c) De Abd. rer. cauf. lib. II. cap. XII. p. 623.

(d) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. p. 667.

rici, quibus eo confidentius suffragor, quod nuper luxerim dilectissimum mihi pectus Variolarum tabo totaliter exesum^(a). Ad hujusce vero rei illustrationem non est cur non integrum exscribamus insignem quemdam textum, quem Cl. Ballonii Explanator Jacobus Thevert notatu dignissimum nobis exhibet [a]: „Hic, ait, quaestio moveri potest, que maximam utilitatem aegris est allatura, qua una re Medicus naturae minister impendio magis delectari debet: an non, scilicet, bonum sit sanguinem demere & ante, & post erupcionem Variolarum, quum aeger totus scaber & foedus elephantico non dissimilis & febricitat & foetet, & cutim offartam obseratamque ista scabie, & rotum corpus difficile perspirabile habet; & denique carnes corrumpuntur, & quasi in virus istud putre dilabuntur & colliquantur. Proprium autem est caloris maligni & pestilentis ut & urat, corruptat, & corpus liquefaciat. Urat quidem quia calor pestilens in carnis & membranis quasi sensum carbonis urentis infert, & calorem naturalem depascitur & extinguit, corruptit, inficit, & nescio quam vim humoribus imprimat, ut eethylmata, carbones, & pustulae appareant, & ex humore miti effervent & malignum reddat, liquefaciat. Id experientia didicimus his temporibus, in quibus se viit in vulgo febris purpurata. Nam qui evaserunt, fere omnes tabuerunt, liquefacto toto corpore ex profluvio alvi spontaneo quasi minime sentientibus aegris. Denique quemcumque humorum attigerat calor iste malignus & pestilens, is omnis excretus est, & non desit febris donec corpus quasi exhaustum, aridum, & squalidum redditum fuerit, sicque remanserit sola corporis epigrafe, solus scoleton. Hippocrates libro tertio epidemicorum duo observat in ea immani & communi Peste . . . [Primum] quod ea putredo fuit alia, id est, non vulgaris & solita; sed insolens & symptomatum insolentium procreatrix. Posterior, quod multi tabidi interiere. Galenus ad distillationem a capite refert: Ego vero ad colliqua-

(a) In Ballon. Epid. & Ephem. lib. I. Constit. IV. ann. 1571. annot. IV. p. 32. 33.

*liquationem pravi humoris in pulmone , sicut & in cæteris partibus . . . Sic in pestilenti febre , in Morbillis & cæteris id genus morbis , qui se affinitate attingunt , est dolor ostocopus , & sensus quasi ponderis & gravitatis , ne neutram in partem flecti possit corpus . . . In Morbillis & Variolis , imo in Peste fiunt excretiones sanguinis spontaneæ “ . Si egregius Thevartius cognitum habuisset , Hippocratem , *Sacrorum Ignium* nomine , haud Pestim bubonicam , sed Variolosam descripsisse , sumpto equidem ab Hippocrate initio , *Tabem* Variolis difficile solutis sèpius supervenire commentatus esset . *Tabidi multi .*) Hi quidem tabidi sunt , de quibus ipse §. 182. scripsit : *Per hyemem quidem sani degebant , exceptis tabidis , de quibus scribemus : An contagiosæ Tabis seminium ab exoticis Regionibus in Europam incessit ? Evidentia quæ Tabes a bubonica Peste , Variolis , Morbillis , Rosolia , Lepra , Scorbuto , Luc Venerea , aliisque epidemicis Morbis , contagiosa miasmata possidentibus . (§. 21.) sunt progenies , in sanos contagione proserpunt : quæ vero ab Endemicis (§. 26.) , Constitutionalibus (§. 28.) , Sporadicisque (§. 30.) ortum ducunt , utpropter contagiosis seminibus destitutæ , contagiosæ non sunt . Perpendant ingenui Asclepiades , an , in judiciis de Tabis , Phthiseosque contagione ferendis , ad Morborum Genera , quæ eas discriminant , summopere respiciendum sit .**

Parallelum quadragesimumprimum.

Aquæ intercutem , ac Tabes igitur uti sacrorum Hippocratis ignium , sic Variolarum suac Morbi consecrati .

Additio tertia .

„ In compertis habemus Tabem , Phthisin , Hæticam , ultimis hisce temporibus , Serenissimi Hettruria Magni Ducis curas , humanissimo Principi , atque subditorum Sanitatis Custodi proprias dignasque , ita sollicitasse , ut legem tulerit , qua omnium hisce Morbis denatorum uestes , linteamina , idque genus D d alia ,

alia, igne cremarentur, atque domus, destructo veteri rectorio, recenti fucarentur; ne ab hisce rebus contractum contagium in sanos proasperet; idque tuenda Publicæ Sanitatis Studium Neapoli nuper in usum vocatum, nuperissime, concitatis Medicorum, aliorum contagium his Morbis concedentium, illorum denegantium, discrepantibus judiciis, proscriptum fuisse. Disceptatum euidem in Scholis Medicis, nondum hactenus definitum, an quævis Hætica, Phthisis, sive Tabes contagio muniatur, necne; & qui medium tenuere viam, Hæticæ sic dictæ Simplici contagionem denegarunt, Purulentæ vero conceffere, nullo habito Morborum discrimine, quorum id Morbi genus ut plurimum est consecutarium. Sauvagesius de Tabe, Phthisi &c. agens (a), illius a Variolis, nec contagiosa meminit. Macbridius (b) Phthistim hæreditariam seminibus stipatam refert, de Hætica vero, Phthisi, sive Tabe contagiosa ne quidem verbum fecit, et si de his speciatim pertractasset (c). Cullenius, Hæticam ex Sauvagesio vult perpetuo Symptomaticam (d); Phthisin adhuc a Scorbuto, & Syphilide admittit (e); de Tabe (f), nihil ad rem. Ludwigius de Hætica sub febris lentæ nomine egit (g), sed inter ejus causas nullum ex contagiosis Morbis recensuit; pro Phthisi vero (h) bac perpendenda obtulit: „Contagiosum & hæreditarium hoc malum esse multi adserunt, quod quidem adfertum variis observationibus confirmatur, forte tamen occasione & prædisponentes caussæ plus valent, & haud raro in morbo inducendo hæreditarii & contagiosi morbi speciem sistant“ . Burserius (i) cum Galeno Hæticam primariam admittit; inter secundarias eam, quæ ex Scorbuto & Lue Venerea organa trahit, adnumerat (k); interque ejus procatarticas causas, Variolas atque

- (a) Pathol. Method. Cl. X. Ord. I. p. 179. seq.
- (b) Introd. Method. &c. cap. XX. p. 105.
- (c) Ibid. cap. XIX. XX. & XXI. p. 102. seqq.
- (d) Synop. Nofol. Meth. Cl. I. Ord. I. Sect. II. Gen. VI. p. 38.
- (e) Ibid. Ord. IV. Gen. XXXVII. p. 112.
- (f) Ibid. Cl. III. Ord. I. Gen. LXIX. p. 207.
- (g) Instit. Medic. Clin. Part. I. cap. I. Sect. IV. §. 249. p. 111.
- (h) Ibid. Part. II. Tract. II. cap. IV. §. 784. p. 366.
- (i) Instit. Med. Pract. Vol. II. §. CCCXIV. p. 129.
- (k) Ibid. §. CCCXL. p. 132.

atque Morbillos adhuc apponit [a], at de ejus contagione
nil refert memorabile. Qui de hoc Opere nostro senten-
tiam tulit, ubi de Febre lenta, vel Heptica, Tabe,
Phthisi [b], nulla ad Institutum exscribenda proponit.
Perpendant igitur Veritatis Investigatores, Publicaque Sa-
nitatis Presides, num superius [§. 214.] per nos Medici-
nae Aesculapiis, pro distinguenda Tabe contagiosa a sporadi-
ca, constitutionali, atque endemica, traditum symbolum, ali-
quid utilitatis Reipublicæ afferre valeat.

§. 215. Atque hi quidem erant populares morbi.] Hic
græcum verbum *epidemefanta* ex Scaligera significat Morbos
vulgares, vulgivagos, qui vagantur per populum, grassantur
& populantur; & ex ipso Galeno Morbi peregrinatores in-
telliguntur, uti §. 14. adnotatum est. Ex quibus clarum
est, haud recte ab aliquibus rei Medicæ Scriptoribus illa
Hippocratis verba *nusimata epichoria ad epidemicos Morbos*
translata fuisse. His enim verbis indigenas, locorum pro-
prios, patrios, sive *endemicos* Morbos magnum Senem intel-
lexisse, ex libro primo de Aer. Aqu. & locis n. I. & IV. p. 327.
330. 331. cit. edit. dilucide patet; sicuti ibidem patet, Morbos
omnibus *communes ex temporum mutatione obortos*; eum-
dem haud vocasse *Epidemicos*. *Populares Morbi.*] Thucydides
§. 66. inquit: *Medici . . . eo magis interibant, quo magis*
ad agrotos accedebant; & populariter Morbum grassatum
esse §. 80. 130. 139. & 172. clare retulit. Galenus hunc
Hippocratis locum [c] sequentibus interpretatur: „, *Unus*
de vulgaribus Morbis & ipse pestilens est, ut in libro quo-
que de *victus genere acutorum dictum est* his verbis: „, *Nam*
si quando nulla morbi pestilentis forma communis vulge-
tur, cæterum dispersi sint morbi “: *Neque enim certi est*
morbi nomen vulgare vel pestilens: cæterum quicunque uno
in loco multos simul invaserit, vulgaris hic vocatus: qui

D d 2

simul

(a) Ibid. §. CCCXVIII. p. 134.

(b) Lib. II. Instit. Medic. Partis Posterioris &c. §. 772. p. 219.

(c) Cl. III. in lib. III. Hipp. de Morb. vulg. Comment. III. text. XX.
p. 142. B.

simul si hoc habeat ut multos perimat , Pestis sit " . Hippocrates in textu de vict. gen. acut. per Galenum citato , non dixit nulla morbi alicujus forma communis vulgetur , sed quidem nulla morbi pestilentis forma communis vulgetur , pro- be scius non unam esse Pestis speciem , sed (§. 62.) mul- tiplicem. Neque enim Hippocrati satis est forma communis , & popularis grassatio , ut aliquis morbus pestilens dicatur , quum populariter grassari omnibus quatuor Morborum ge- neribus [§. 19.] commune subesse cognoverit , & formam communem Endemicis pariter [§. 23.] , atque Constitutio- nalibus [§. 18.] illis verbis , præterquam si morbus aliquis omnibus communis ex temporum mutatione oboriatur ; nam & bujus participes fiant , attribuerit ; sed ut pestilens ali- quis nominetur Morbus a morbidis sordibus , morbosaque ex- halatione contagium includente [§. 20.] ortum ducat ne- cessere est. Galeni pace dicam: Quicumque Morbus uno in lo- co multos simul invadit , vulgaris haud vocandus venit , si vulgaris idem sonat ac epidemicus (§. 14.) sive contagiosus : sicuti neque qui simul (cum vulgari nimirum grassatione) si hoc habeat ut multos perimat , pestilens sit decernendus ; utpote quod & Endemici (§. 24.) , & Constitutionales (§. 27.) , quinimo & Sporadici Morbi (§. 29.) uno in loco uti multos simul quandoque invadunt , sic multos perimunt . Sacri vero Hippocratis ignes , quum una eademque fuerint (§. 177.) Variolosa Pestis , ac Morbus Atheniensium a Thucydide de- scriptus , ab Æthiopia contagione (§. 80.) eruptus , inque Athenas inventus , natura epidemicí populariter vulgabantur : Et qui ab ipsis eructabantur Morbi conjectarii , Lippitudi- nes , Tabes , Febres Ardentés &c. , quum ejusdem fuissent indolis ac naturæ , adhuc populariter grassati sunt . Ho- rum quidem Miasmata exotica & natura epidemica a prin- cipalibus Miasmatibus avulsa , separata , & sui juris facta , Morbos sibi peculiares excitarunt , successivaque suorum ge- neratione longe lateque vulgari , quinimo ab una in alte- ram regionem hominum commercio transmeare potuerint , eosdem affectus perpetuo productura .

§. 216.

§. 216. In singulis autem relatis speciebus ægroti, & moriebantur multi.) Hippocratis mentem ipse Galenus hic neque probe assecutus est. Hunc enim textum sic explicat (a): „Quum dicit & complures moriebantur, pestilentes fuisse morbos, qui vulgarentur, demonstrat: qui quando diversi fuerunt de singulis separatim infra actorum promittit“. Pestilentes si quidem non quia ex iis complures mortui sint, (§. 215.) sed quod contagio muniti: & verbum relatis denotat morbos, de quibus hucusque egit, non autem de quibus infra acturus sit. Relata sacrorum ignium varia genera facile comperiuntur in illis Hippocratis verbis (§. 183.), sacri ignes multi quibusdam cum occasione, quibusdam non; quorum multiplices species (a 195. ad 199.) enumeratæ sunt; hisque a Galeno addendæ erant Lippitudines (§. 204.); Alvi perturbationes (§. 206.); Hydropes (§. 213.) multæque Tabes (§. 214.). Variolas populariter vagari, multos interimere, & epidemicas esse, haud opus est, ut ultra demonstremus.

Parallelum quadragesimumsecundum.

Popularis itaque sacrorum ignium grassatio, ab ipsisque patrati interitus a Variolis non sejunguntur.

Sacri Hippocratis Ignes, a parvis ulcusculis circa caput incipientes, in totum corpus prorumpabant.

§. 217.

„Acciderunt autem singulis horum hoc modo. Multis equidem Ignis Sacer cum occasione ex vulgaribus & valde parvis ulcusculis in toto corpore, maxime sexagenariis, circa caput; si vel parum neglecta essent. Multis vero etiam in ipsa

(a) Ibid. text. XXI. C.

ipsa curatione inflammaciones magna fiebant; & Sacer Ignis multus, brevi, undique depascebatur“.) Postquam generali sacrorum Ignium diversimode grassatorum indolem simul & notionem Hippocrates tradidisset, ad particulares descendit notatu dignas observationes, subditque multis equidem ignis sacer cum occasione ex vulgaribus & valde parvis ulcusculis in toto corpore.) Si quis etiamum dubius hæserit, num Sacri Hippocratis Ignes, & Morbus a Thucydide enarratus, unam eademque constituerint Pestis, & quidem variolosam, ne gravetur hunc Hippocratis textum comparare cum Thucydidis illo (§. 89.): „*Et corpus quidem exterius tangenti non erat admodum calidum, neque pallidum, sed subrubrum, lividum, parvis pustulis, & ulceribus efforescens“*, memorque illorum, quæ §. 177. & §. 182. adnotata sunt, omnem hac super re sibi adimet scrupulum.

Analogia vigesimaquinta.

§. 218. *Ex vulgaribus & valde parvis ulcusculis in toto corpore &c.*) Hujus textus analogia ex §. 107. & 119. repetenda, ne crambem recoquere videamus.

§. 219. *Maxime sexagenariis, circa caput, si vel parum neglecta essent.*) Thucydides jam scripsit (§. 89.): „*Morbus, qui primas in capite sedes collocarat, per totum corpus, initium a summis partibus ducto, pervadebat“*; & hujus textus cum Variolis comparationem §. 119. tradidimus. Ætate adultos ac senes Variolis invasos durius præ pueris fatum sortiri, iisdemque confluentibus vel diligenter pertractatis, caput in monstrosam excrescere molem, Praxin Excentibus notum est. Utut enim maxima viorum mulierumque pars, hoc morbo per tota secula per Europam frequentissime vulgato, ejus periculum sub pueritia evaserit, quod ab Atheniensibus nondum (§. 66.) eundem passis longe fuit; nostris tamen diebus haud desunt exempla illorum, qui in senio Variolas perpessi sunt: cuius

jus rei clara præbent testimonia Stegmannus (a) atque Van-Swietenius (b).

§. 220. *Multis vero etiam in ipsa curatione inflammations magna fiebant, & sacer ignis multus, brevi, undique depascebatur.*] Per Thucydidem [§. 89.] „*Morbus in ventrem inferiorem descendebat, & exulceratio vehemens in ipso nascebatur . . . Morbus enim, qui primas in capite sedes collocarat, per totum corpus . . . pervadebat*“. Primæ hujus textus particulae analogia jam §. 120. 198. & 199. absoluta est, & quidem ita, ut secundo adhuc articulo satisfaciat.

Parallelum quadraginta numerum tertium.

Parva ulcuscula toto corpore efflorescentia, inque sensibus caput præcipue impotentia, ipsisque supervenientes magnæ inflammationes, sive vehementes exulcerationes, sicuti in *Sacris Hippocratis Ignibus*, ita & *Variolis* contingunt.

Sacri Ignes post eorumdem decepcionem maculas atque cicatrices affectis partibus inurebant.

§. 221.

„*Plurimis igitur ipsorum abcessus ad suppurationes contigerunt: carnium, & nervarum ac ossium elapsus magni. Erat autem & fluxio collecta non pura similis, sed alia quedam putredo, & fluxio multa ac varia. Quibus igitur circa caput horum quid fieri consigit, his glabricies rotundis capitis ac menti fiebat: & ossium dentadationes ac elapsus; & multæ fluxiones. Ex §. 183.*

Ana-

(a) *Const. Epid. ann. 1698. apud Sydenh. tom. I. p. 196.*

(b) *Tom. IX. in Boeth. §. 1381. p. 6. 7.*

Analogia vigesimasexta.

§. 222. „ Plurimi sicut ipsorum abscessus ad suppurationes &c.] Ajebat Thucydides [§. 89.]: „ In ipsa quoque pudenda & in summas manus, summosque pedes [Morbus] prorumperebat: multique his membris capti mortem vitarunt: nonnulli etiam oculis amissis “. Hæc omnia, imo & pluri-ma, sub Variolis evenire §. 124. 125. 126. 127. & 128. sa-tis probatum manet. Ne vero & hic sicco pede Hippocratem transeamus, sequentia addenda ducimus: „ Acidum corrosivum, inquit Dolzus (a) juxta sua loquutus principia, hic pec-care ossa in Variolis erosa testantur, quemadmodum Limburgi ad Lanum misere agentem puerum, cuius ossa ita erosa, ac nunquam in lue venerea fieri potuit, tristis spectavi “. Mor-tonus (b): „ Ubi natura post Variolas desquamitas languida & congressui impar, aut evacuationibus intempestivis obumbis facta hostem adhuc delitescentem adoriri & propulsa-re nequeat; virus vero, egrotante interea diu anorexia & intemperie hecica confecto, eo exaltatum fuerit, ut demum ossibus aut carni musculosæ in quavis parte sphacelum in-tentet; de vita patientis plane conclamatum est. Quid? quod non ex quovis accidente, verum ex flamma vite ve-neno pene extincta, & massa humorum inde in statum gan-granosum redacta, ac si e perenni fonte sphacelus jam or-tum suum ducat, plures artus, vel ossa simul derpente pre-bendens, aut saltam ab una parte in alteram sensim serpens, cui fistendo nullus remediorum apparatus par est: egrotans autem vanis jam artis subsidiis, quippe jam sero nimis, atque inde incassum allatis, inter frequentes & nigras exo-stoses, & excedentes & fætidas gangrenas animam brevi efflat “.

§. 223. „ Erat autem & fluxio collecta non puri simi-lis, sed alia quedam putredo &c.] Thucydidis verba (§. 130.) hæc fuerunt: „ Etiam hoc indicio maxime declaravit,

sc

(a) Encyclop. lib. IV. cap. VI. §. XII. p. 334.

(b) Exercit. III. cap. X. p. 459.

se aliquid aliud esse, quam aliquod familiarium; Nam alites, & quadrupedes, quotquot humanis cadaveribus vesci solent, cum multa jacerent insepulta, aut non accedebant, aut, si gustassent, interibant[“]. Cujus textus generalem analogiam §. 134. & 135. apposuimus; & si forte ipsius momentum ibi haud apte librati sumus, sequens Hippocratici nunc exscripti textus cum Variolis comparatio, ab ulteriori consideratione nos expediet. Probe equidem Hippocrates assequutus erat laudabilis puris conditiones, quum scripserit (a): „Pus, optimum est, si est album, & æquale, & leve, & quam minime graveolens: Quod vero huic contrarium est, pessimum est[“]. Hic vero ab abscessibus ulcerisculisque, Ignium Sacrorum virulentia concitatis, haud pus album, æquale, leve & minime graveolens, sed alia quedam putredo, & fluxio multa ac varia extit. Supra §. 196. ex Sennerto notavimus alias Variolas ex hoc, alias ex illo humore constare; alias esse albas, alias rubicundas, subflavas, lividas, violaceas, subnigras, coloris varii; alias tactu duras ob crassitatem & duritatem materie, alias molles humore aqueo vel flatu etiam turgentem. Variolæ itaque, præcipue confluentes, fluxionem puri similem haud contrahunt; sed aliud quiddam putredinis, & fluxionis multæ ac variae genus, pro multo varioque ipsarum humore, sicuti Sacri Hippocratis Ignes, eruetant: „Si morbus (Variolosus), inquit Boerhaavius (b), vehementissimus, ichor gangrenosus loco puris, tota fere cutis occupata, facile patet cur infelicem adeo, imo ineluctabilem perniciem adferat hic Morbus[“]. Conf. §. 124. 125. 126. 127., & præ cæteris §. 133.

§. 224. Quibus igitur circa caput horum quid fieri contigit, his glabricies totius capitum ac menti fiebant; & ossium denudationes ac elapsus &c.] Ex Thucydide sequentia sunt narrata [§. 89.]: „Morbus, qui primas in capite sedes collocarat, per totum corpus, initio a summis partibus

E c d u c t o ,

(a) Lib. I. Praenot. n. VII. p. 453. cit. edit.

(b) Aphor. de cognosc. & curand. Morb. §. 1403. p. 230.

dueto, pervadebat. Et si quis ex maximis illis periculis evasisset, extreme tamen corporis partes, quæ captæ lœseque remanebant, eum hoc morbo laborasse testabantur ^(a). Hujus ad nostrum institutum magni ponderis textus analogiam §. 124. & seqq. assequuti sumus. *Hippocratis vero mentem hic [a] Galenus nobis aperit: „Humorum, inquiens, putredo, cuius est commune munus, ut illas partes, in quas impingat, corrumpat, terribiliorem in capitibus partibus speciem præbet; propterea quod, licet vel paulum de natura hinc deflectant, major fiat fugillatio, quam cæteris in partibus multum a natura divertentibus. Nam a femore, vel brachio, vel tibia, vel cubito, si cutis recesserit, minorem præbet mali speciem; at si capitibus una cum cute crines defluxerint, atque adeo menti cum illis, vitii fit facies magna, periculum vero minus, quam si is naturalia affectus teneat, ut guttur, aut thoracem, aut aliam principem partem* ^(b). Per Galenum igitur Sacri Hippocratis Ignes, faciei cutis recessione ac fugillatione, terribiliorem in capite, quam in cæteris partibus speciem præbuere, quod idem sonat ac ipsius faciei deformitatem. Qui bubonicas Pestilitates, §. 128. citatas, diligenter perpenderit, easdem nunquam faciei turpitudinem, perpetuamque fugillationem ex cutis ipsius recessione attulisse comperiet; & contra id, maxime imbelli sexui luctuosoris, infortunii quotidie a Variolis produci in confessso jam habet.

§. 225. *Totius capitum & menti glabrationes.*] Tineam a Variolis genitam vidit Hoyerus [§. 212.] vidit & Ettmullerus [b]; quod sennestræ hinc locum habent observationes, & nos quater vidimus. Menti glabrationes autem testantur, quoquot a passis Variolis barba per totum vitæ spatium haud amplius condecorat. *Et ossium denudationes, ac elapsus & multæ fluxiones fiebant.*] His majora a Variolarum gangrænosq; ichore promanantia capitum & totius corporis mala §. 126.

133.

(a) Cl. III. in Lib. III. Hippocr. de Morb. Vulgar. Comment. III. text. XXV. p. 143. G.
(b) Colleg. Consult. de Variol. Cæf. XXXIX. p. 851.

133. & alibi passim sunt relata . „ *Pellicula hæc* , inquit Sydenhamus [a] , seu scabies omnia pervadens . ubi primum deciderit nulla quidem scabritio vultum afficit : At vero mox illam excipiunt squamulae furfuraceæ indolis perquam corrosivæ , quæ non modo patentiores excavant foveas , quam solent Variolæ distinctæ , sed etiam faciem cicatricibus fæde deturpant . In confluentium genere , si admodum sævierit Morbus , humerorum etiam & dorsi cuticula nonnunquam deperditur , nudatis partibus subjectis expositisque “.

Parallelum quadragesimumquartum.

Sacri Hippocratis Ignes variis abscessibus , membrorum mutilationibus , gangrenoso ichore , capillorum ac barbare defluvio , atque faciei perpetua deformitate , quam Pestis bubonica nunquam produxit , uti Variolæ , stipati sunt .

§. 226.

„ *Et hæc in Febribus , & sine Febribus . Erant autem hæc horrenda magis quam mala . Quibus enim ad suppurationem talium maturatio pervenit , horum plerique servabantur “.* Ex §. 183.

Analogia vigesimaseptima.

§. 227. Et hæc in Febribus &c.] Medicina sub incubabulis morante , Febris ac Pulsus notio ita fait obscura , ut non defuerint qui vel cum ipso Galeno asserere non dubitarent , magnum Hippocratem doctrinam de Pulsibus haud probe perspectam habuisse . Gravissimum vero Senem hac culpa exsolvit Ill. Zaninus apud Ballonium . Haud mirum itaque si Thucydides in tota Atheniensium Morbi historia Febrim ne quidem nominaverit . Non enim tunc temporis tam perspicua res erat , ut præter celebres Medicos historici vel disertissimis patesceret . Quæ reliqua Hippocratici textus est pars apud Thucydidem invenitur §. 89. his ver-

E e 2 bis

(a) Tom. I. Sect. II. cap. II. p. 43.

bis exposita : „ *Nam in ipsa quoque pudenda , & in summas manus summosque pedes [Morbus] prorumpebat , multique his membris capti mortem vitarunt “ . Istaque partim in Febribus .] Abscessus nimirum , membrorum mutilationes , faciei cutis desquamationes modo cum Febre , modo sine ea contingebant . „ *Licet hoc contagium , ait Swietenius [a] , suscepsum turbet omnes functiones Corporis , Febrimque validam saepe excitet , tamen hac omnia tolerari possent : raro enim moriuntur hoc morbo antequam papulae eruperint ; quibus erumpentibus Symptomata solent minui , imo quandoque integre cessant . Verum si hoc venenum multa sibi assimilaverit in corpore , tunc numerose admodum papulae nascuntur , quae , dum inflammantur , & suppurantur , novam Febrim accendent , qua saepe pereunt aegri . Postea a pure resorpto & adhuc magis a rabo gangrenoso , si pejoris indolis fuerint Variola , putrida Febris acceditur , qua plurimi hoc morbo decumbentes moriuntur ; imprimis si interiora Corporis similiter affecta fuerint , ac cutis externa “ . Ill. de Sauvages [b] sequentia scripsit : „ *In tertio studio pustulae nigrescere incipiunt , aperiuntur , & ichorem emittunt factentem , crustaque dein nigra obducuntur ; tunc Febris aliaque symptomata penitus desinere solent , nisi Febris maligna cum variolis complicetur , vel multa cacockylia , morbo invadente , intra corpus latens & exaltata Febrem cum reliquis symptomatis foveat “ . Partim sine his [febribus nimirum] aderant .] Patet hujus textus comparatio ex observationibus , quas nuper Swietenius ac de Sauvages notarunt , & quotidiana firmatur experientia , inferiusque dicendis .***

§. 228. Erant autem hec horrenda magis quam mala .] Hæc , abscessus nimirum , membrorum mutilationes , atque faciei vastationes , sine Febre evenientes , terrorem simul & cruciatum , haud tamen vitæ discrimen inferebant . Quæ ingenuus Sydenhamus de unis faciei cicatricibus scripsit ,

pe-

(a) Tom. IX. in Boerh. §. 1388. p. 46.

(b) De Morb. infant. cap. XXX. Art. III. p. 142.

peroptime de reliquis abscessibus, recedente Febre, Varioloso Morbo accendentibus intelligi queunt: „ *Facies*, inquit [a]. ne cicatricibus deturpetur, nihil quicquam molior, quum olea, linimenta &c. id tantum agant, quo tardius evanescent albi isti furfures, quibus se invicem pellentibus excipientibusque postquam æger jam lecto surrexit ac mediocriter valet, paulatim succedunt foedæ illæ cicatrices. Sed ab his non valde metuendum est ægro, ubi ob regimen moderatius pustulæ minus exacerbatae nullam qualitatem causticam contraxere “. Conf. §. 127.

§. 229. Quibus enim ad suppurationem talium maturatio pervenit, horum plerique servabantur.] Plerique, non omnes, quia non omnes abscessibus absque Febre impetebantur, sed eorum aliqui ipsa adhuc vigente, aut superveniente. Vel ipse Rhazes [b] hæc probe adnotavit: „ *Quando sub finem Variolarum tumultus fit, & hinc ægrotum occupat dolor vehementissimus vel in crure vel in manu, vel in aliquo alio membro, aut pustulae celeriter convertuntur in viridem & nigrum colorem; quum postea vires fiunt debiliores, quam erant antea, augetque frequens redditus doloris debilitatem, & varios colores receperit id membrum, hæc sunt interitus signa. Quod si tamen nihilominus augeantur vires, [Febris absentiam quæ testantur], incolumis evadet ægrotus, & membrum illud sanabitur “.*

Parallelum quadragesimumquintum.

Et Sacri Hippocratis *Ignes* & *Variolæ* abscessus atque suppurationes fortuntur modo præsente, modo fugata Febre, ad salutem, vel interitum.

Repens.

(a) Tom. I. Sect. III. cap. II. p. 51.

(b) Apud Mead. Tract. de Variol. cap. XIV. p. 68.

Repentinae Sacrorum Hippocratis Ignium recessionis mortem inferebant.

S. 230.

Quibus vero inflammatio quidem & Ignis Sacer discessit, talem autem nullum abscessum fecit, horum multi perierunt. Similiter autem & si alicubi in alia corporis parte horum quid oberraret, haec acciderunt. Multis enim brachium, & totus cubitus defluxit. Quibusdam vero haec affligebant latera, aut anteriorem aut posteriorem aliquam partem. Quibusdam autem totum femur, vel tibiae denudabantur. Erat autem ex talibus omnium gravissimum, ubi circa pubem & pudenda accidisset: & circa ulcera quidem & cum occasione, hujuscemodi erat. Ex §. 183.

Analogia vigesima octava.

§. 231. *Quibus vero inflammatio &c.] Si unam, Medico quidem propriam, observationem a magno Hippocrate animadversam, & hoc in textu traditam, quod nimirum, evanescente *Sacro Igne*, absque ullo in externis corporis partibus decubitu, mors sequebatur, excipiamus; quæ reliqua a Sene *Coo* hic enarrantur, adhuc & *Thucydides* observaverat. Scripsierat enim [§. 89.]: „Et si quis ex maximis illis periculis evasisset, extremæ tamen corporis partes, quæ captæ lœseque remanebant, eum hoc morbo laborasse testabantur. Nam in ipsa quoque pudenda, & in summas manus, summosque pedes prorumperebat, multique his membris capti mortem vitarunt; nonnulli etiam oculis amissi“.*

§. 232. *Quibus vero inflammatio quidem, & Sacer Ignis discessit, talem autem nullum abscessum fecit, horum multi perierunt]. Drelincurtius (a) sic fatur: „Ast maxime lethales Variolæ quæ, ubi egressæ sunt, denuo evanescunt, & tumor partium remittitur: Ex illorum quippe nemo evadit. Sic Foresti rusticus, atque puella, quum aeri inclemensiori*

(a) Apud Manget. Tom. IV. B. M. P. p. 668.

tiori sese exposuissent, retroacta materia subito vitam cum morte commutarunt. Sic Timonactis infantulus; sic & pueruli complures recens ab uberibus depulsi; imo majores illis octennes atque decennes & usque ad pubertatem, retrocedentibus Morbillis atque Variolis convulsi pereunt “. De Mayerne (a) haec scribit: „Duo sunt maxime periculosa (Variolarum) tempora: initium eruptionis, quo tempore sunt convulsiones, & alia gravia succedunt symptomata: alterum a nono ad undecimum, quando maturescunt pustulae; tunc inflantur caput, fauces, & collum, tumet facies, reviviscit Febris, & multi materia retrocedente in pulmones, quasi fulmine ieci, suffocantur “. Pachecus (b) haec refert: „Vidi puerum quemdam Variolis laborantem cum signis laudabilibus. Febris enim post exortum pustularum remiserat; respiratio libera erat; nullus alvi fluxus; tuberculæ eminentia satis; somnus mediocris; bene se habebat ad ea, quæ offerebantur: subito tamen & sine manifesta causa pustulae sese occultaverunt, morsque sequuta est illarum occasum: idipsum vidi in pluribus aliis eodem modo afflitis, quibus omnibus mortem certissimam portendi “. Hoffmannus tandem (c) sequentia loquitur: „Qui Variolis moriuntur, criticis ut plurimum diebus nono, undecimo, vel decimo-quarto deceidunt, & quidem maxime convulsionibus, quas exquisitissimus ardor, dolor, ac tensio in brachiis, manibus & facie, praesertim si profundius sedent pustulae, excitant. Quidam catarrha extinguntur suffocativo: in nonnullis, imprimis si malignitas subest, quando in situ erecto vel extra lectum sunt, animi obrepit deliquium, maculae cum pustulis disparent. & convulsione superveniente intra aliquot horarum spatium mors excipit. Vidi etiam Variolis jam exsiccatis juvenis quosdam subito insultu apopletico esse extintos, posteaquam in ipso morbo capitis gravitate, vigilia, & per intervalla mentis emotione laborassent “.

§. 233.

(a) Apud eundem ibid. p. 704. 705.

(b) Apud eundem ibid. p. 714.

(c) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. Cap. VII. §. XIII. p. 78.

§. 233. Similiter autem & si alicubi in alia corporis parte horum quid oberraret, hæc acciderunt. Multis enim brachium &c.] Horum omnium a Sacris Ignibus promanantium perfectam cum Variolarum productis analogiam a §. 123. ad §. 128. jam absolvimus. Ne vero hunc Hippocratis textum silentio præterire videamus, Drelincourtum audiendum solum sic loquutum (a): „*Istis majora profaram. Id quippe corrosivi latius atque latius vel in solidissima membra serpit.* Hinc articulis contractos Salmuthus notat. Hinc Ephemerides Germaniae septemnem adducunt, quæ, Variolarum pure in cubitos decambente, brachium nec flectere nec extendere potis est. Tales ancylas articulorum callos Parisiis immedicabiles vidi, & Vinoxbergæ, dum castrensem Medicorum primarius essem, senem poliatron puerilibus Variolis galiancoua cubitis incurvis & immotis. Atque adeo non mendax sed verax est Græcia cum suis abcessibus humeri, quibus brachiorum perit cardinata compages. Nec mirum: id quippe putredinosi feriniisque virus beluan sapit, fabuloſo Pythone multiplici strage capitaliore. Paræum testem oculatum inclamo; illo quippe viru edaci ossa sterni arrosa, & a se invicem dirempta, ossium vero brachii epiphyses, & omoplatæ capitulum pariter erosa, insignique portione multata reperit. Rursum igitur veridica Græcorum oracula . . . : Exanthemata corporis universi cutim foedantia scaturiunt ab humorum corruptela tam forti, & tam enormi, ut perniciöſissimo veneno similis sit“. Hippocratis sit, an Aretæi, cuius codex nobis deest, an alias Græci Medici, hæc sententia, nos latet, non latent vero sequentia magni Hoffmanni verba (b): „*In quibusdam, inquietis, tardius maligna & putrefactiva variolæ humoris indeles sese ostendit, dum post exsiccationem Febris manet lenta, & in externis partibus, præsertim articulis, in brachiis, manibus, pedibus tumores oriuntur; & ex iis fiunt foeda, exedentia, fistulosa, & ossibus cariem inducentia ulcera, quæ difficilli-*

me

(a) Apud Manget. Tom. IV. B. M. P. p. 667. 668.

(b) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Seçt. I. Cap. VII. §. VIII. p. 77.

225

me sanationem recipiunt, & procedente tempore lentam inferunt mortem. "

Parallelum quadragesimum sextum.

Qui Sacrorum Ignium recessionem absque externo decubitu sequuti sunt hominum interitus, quique iisdem mulorum membrorum abscessus supervenerunt, iidem prorsus & eadem ratione sub Variolis contingunt.

§. 234. *Et circa ulcera quidem & cum occasione, hujuscemodi erant.] Qui populariter Athenis grassati sunt Sacri Ignes, quum diversæ fuissent indolis variaeque speciei (§. 196.), ipsarum quælibet a magno Sene peculiarem accuratamque obtinuit historiam. Primum quidem locum *Sacris Ignibus* sine parvis *ulcusculis*, vel *toto corpore* confertim eruptis, at non sine magno ulcere, faciem variasque corporis partes contegente, evenientibus, Hippocrates concessit: de quibus a §. 198. ad §. 218. actum fuit, deque iis dixit: *atque hi maligni multos peremerunt*. Secundum locum iis attribuit, qui ex *vulgaribus valdeque parvis ulcusculis* *toto corpore efflorescentibus*, magnasque aduantibus inflammations, abscessusque gangrenosos, acciderunt; de quibus a §. 218. hucusque pertractatum; deque iisdem nunc concludit: *& circa ulcera quidem, & cum occasione, hujuscemodi erant*, alias quidem *Sacrorum Ignium minoris malignitatis species* descripturus.*

§. 235.

Multis autem in Febribus, & ante Febrem, & ex Febribus, Ignes Sacri inciderunt. Ex §. 183.

Analogia vigesimanona.

§. 236. *Multis autem in Febribus &c.] Quam ob rationem hæc Thucydides non adnotavit, §. 227. jam indicavimus. Sub una, eademque Variolarum grassatione varias earumdem occurrere species, cunctis praxin Medicam Exer-*

F f cen-

centibus satis notum est. Qui perplexitate moratur, adeat Huxhamium sequentia (a) scribentem : „ Januario (anni 1746.) Variolæ adhuc epidemicæ, plerumque autem satis benignæ , inter nautas tamen & milites haud paucos occidunt . . Februario . . Plurimæ adhuc Variolæ , ut plurimum mitiores : Nautis tamen militibus atque captiuis adhuc valde funestæ . Qui quidem evadunt , furunculis & ulceribus maxime vexantur , sepe hectica Febre . . Martio . . Variolæ sporadicæ . . Aprili . . Variolæ plurimæ . . Mayo . . Variolæ epidemicæ . . Junio . . Variolæ quoque plurimæ ; et autem benignæ sunt ut plurimum . . Julio . . Variolæ modo valde epidemicæ , magis etiam funestæ , utpote sepe confluentes , sessiles & atræ : sepe crudæ , aquosæ diffluentes : Dira interdum excitant in faucibus ulcera , & enormem salivæ acris fluxum . . Augusto . . Variolæ adhuc epidemicæ , quedam parvæ , atræ , malignæ ; jam sepe cum enormi alvi fluxu subatro . . Septembri . . Variolæ usque grassantur . . Octobri . . Variolæ adhuc epidemicæ , sed paulo mitiores . . Novembri . . Variolæ nunc sunt moris plerumque benigni . . Decembri . . Variolæ adhuc sœviunt plurimum , multoque magis jam funestæ sunt : confluentes quippe , crudæ , luridæ , aquosæ ; quedam diffluent valde , & nigrescunt “ . Hæc Variolarum grassatio Plymuchi ad Aprilem usque sequentis anni 1747. sœviit .

§. 237. *Multis autem in Febribus . . Ignes Sacri &c.]*
Variolarum eruptionem , secundo , tertio , vel quarto die ab incœpta Febri ut plurimum exordiri , intraque triduum ad summum perfici , eaque absoluta ipsam Febrim , nisi admidum benignæ fuerint , ad usque fere totius morbi finem protrahi , res est , quæ aliorum non eget observatione .

§. 238. *Et ante Febrem . . inciderunt .] Ill. Sanvagelius (b) hæc fatur : „ Verum si Variola facile erumpant , eaque discretæ sint , que confluentibus mitiores sunt , pauciora , eaque mitiore symptomata observantur , & Variolæ morbo*

(a) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. ann. 1746. a pag. 150. ad p. 164.
(b) De Morb. infant. Cáp. XXX. Artic. III. p. 152.

morbo incipiente quandoque erumpunt absque Febre, ut ex Auctorum (Schenckii, Epiphanii, Foresti, ac Rhodii, quos Auctor citat) observationibus constat. Vidi & quoque non semel Variolas adeo benignas, ut an æger febricitatus sit certus nunquam fuerim ". Accedente vero Variolarum suppuratione, juxta genericum illud Hippocratis, dum pus conficitur, Febris & dolor, ut plurimum & in his Febris accedat necesse est, unde h̄c dicitur, aut ante Febrem.

§. 239. Et ex Febris &c.] Hoffmannus (a) h̄c fatur: „ Durat h̄c eruptio (Variolarum) ad duos usque dies successive, ac interea decrescit Febris cum symptomatis, ut pulsus cum calore sexto die fere sit naturalis. Elapso autem quinto incipit fieri suppuratio.. Acceditur nova symptomatica secundaria Febris (quæ aliam textus §. 238. jam expositi interpretationem exhibet) cum siccitia, vigilia, & præcordiorum anxietate ". Sicuti vero Febris quandoque supervenit Variolis, quæ absque Febre eruperunt, ita non semel post completam ipsarum eruptionem nulla regreditur. Nobilis Domicella, in Diemerbroeckio (b), & Filiolus Nicolai ab Hervelt, eiuptis Variolis, a febre liberi evaserunt, brevique in sanitatem sunt restituti.

Parallelum quadragesimum septimum.

Et Sacri Hippocratis Ignes, & Variolæ una cum Febris, aut ante Febrem, aut etiam post Febres ipsas incidunt.

§. 240.

Et qui quidem horum abscessum faciissent per suppurationem, aut per alvum turbatio quedam tempestiva, aut urinarum bonarum excretio contigisset, per h̄c solvebantur. Quibus autem nihil horum accidisset, verum obscure disperserent, bilobales erant. Ex §. 183.

Ff 2

Ana-

(a) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. Cap. VII. §. II. p. 74.

(b) Apud Manget. Tom. IV. B. M. P. Histor. I. & XII. p. 726.

Analogia trigesima.

§. 241. *Et qui quidem horum abscessum &c.]* Summi acuminis Medici est perdiscere vias, quibus natura quemcumque morbum expellere suevit. Tam ratum id habuit Hippocrates, ut posteris Medicis vel aphoristice summopere commendarit: „*Quæ*, inquiens (a), *ducere oportet*, quo maxime repunt, eo *ducere oportet*, per convenientes locos“. Hoc artis medicæ, ob difficile in decernendis effectuum causis judicium, (b) valde abstrusum, & extra Historici captum positum principium, Thucydides sub hujus Morbi observatione descriptioneque non est assequutus; magnus vero Hippocrates & detexit & asseruit.

§. 242. *Et qui quidem horum abscessum fecissent per suppurationem ... per hanc solvebantur.*] Qui Ignes Sacri aptam inierunt suppurationem, omnibus ulcusculis sive pustulis abscedentibus, salubriter soluti sunt. Et jam supra (§. 229.) ipse Hippocrates de malignis scripserat: *Quibus enim ad suppurationem talium maturatio pervenit, horum plerique servabantur*“. „*Variolæ benignæ*, inquit Mortonus (c), & regulares, *qua cæterarum norma in omni stadio rite censenda sunt*, sicut tertio morbi die erumpere, & sexto maturari; ita jam pure maturato turgidae nono declinare incipiunt, scabie subflava primo obductæ, atque demum die saltem duodecimo pure inspissato in tubercula arida & subfusca sensim mutantur, nec Febris (§. 239.) acceditur recidiva, vel quodvis aerumnosum symptoma aliquod ex his stadiis comitatur vel sequitur. Quid? quod veneno in secundo stadio e spirituum sinu crisi perfecta eliminato, nihil restat quod naturam ad prælum recens instaurandum denuo irritet, vel quocunque modo functiones perturbet; unde patiens in hoc stadio ultimo apyretos (§. 239.) jacet, optima valetudine atque appetitu integro utens, nullo morbo

(a) Sect. I. Aphor. XXI. p. 71. cit. edit.

(b) Sect. I. Aphor. I. p. 68.

(c) Exercit. III. Cap. X. p. 439.

boso affectu , ex reliquiis veneni orundo , posthac plectendus "

§. 243. *Aut per alcum turbatio quedam tempestiva .. per hanc solvebantur .] Non quæcunque alvi turbatio , quum symptomatica (§. 206.) in perniciem vertebatur , sed tempestiva , idest , critica , a natura opportuno tempore aptaque copia suscepta . „ Quod mirum , ait Cl. Richa (a) , magis est , ac considerandum maxime , quod lethale esse soles bisce erumpentibus , nigroque propemodum lapillo signandum , id fere proficuum extitit ac salutare ; motus nempe per alcum spontaneus ab ipso Variolarum erumpentium exordio ad usque supremum earumdem stadium perdurans , cuius beneficia haud paucos memini jam pene orco proximos , ex insperato servatos " . Ill. Meadius (b) hæc fatur : „ Postquam per annos bene multos in nosocomio divi Thome Londini medicinam feceram , anno 1708. observavi nonnullos Variolis , quæ maxime pestiferæ videbantur , laborantes , quum alvi fluxus nono aut decimo morbi die , vel interdum citius eos exercuisset , præter spem incolumes evadere " . Ill. Swietenius (c) hæc refert : „ Sydenhamus ubi Variolas anomalas ipsi diellas , quæ annis 1674. 1675. Londini graffabantur describit , notat , quod periculo illo morbi tempore , quando saliva viscidior facta fauces fere præcludit , utilis diarrhoea successerit , quæ vel sponte cessabat , vel , ubi nullum amplius a Variolis periculum supererat , facile poterat compesci : Utilem in hoc morbi stadio diarrhoeam laudaverunt postea & alii . Sic notavit Lobb , quod , ubi numerosæ admodum Variola interiora & exteriora corporis obfeditent , tuic prodesset circa duodecimum diem nata diarrhoea " .*

§. 244. *Aut urinarum bonarum excretio contigisset , per hanc solvebantur .] Proba , non quælibet urinarum excretio . Symptomatice enim §. 209. urina turbata , multa , malæ reddebantur . Cl. Mortonus (d) sic loquitur :*
„ Huic

(a) Conslit. Epidem. Tarrin. ann. 1720. apud Sydenh. p. 522.

(b) Oper. Med. de Variol. Prefat. p. 29.

(c) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1402. pag. 100.

(d) Exercit. Ill. Cap. VI. p. 367.

„ Huic salivationi nimis propere (sub Variolis) declinanti succedaneum non raro animadverti profluvium urinæ limpidæ copiosum , & fere diabeticum , cuius eventus secundissimus fuit “ . Huxhamius (b) scribit : „ Decembri ... Variolæ adhuc passim ; mites autem plerumque ; in distinctis tamen , si paulo sint confertiores & largissima profundiunt sputamina , & copiosæ admodum & crassæ urinæ , quod faustum semper “ . Swietenius , hxc habet (c) : „ Copiosam urinæ excretionem profuisse observavit Lobb . Ipse aliquoties observavi in Variolis discretis , boni moris , licet numerosæ forent , ab octava die usque ad undecimam copiosum urinæ profluvium cum levamine “ .

Parallelum quadragesimumoctavum.

Et Sacri Hippocratis Ignes , & Variolæ per pustularum suppurationem , vel criticum alvi fluxum , aut urinarum probatrum profluvium , & que salubriter solvuntur .

§. 245. *Quibus autem nihil horum accidisset , verum obscure disparuerint , hi lethales erant .] De Sacris Ignibus confluentibus jam supra (§. 232.) enunciavit , quibus vero inflammatio quidem & Ignis Sacer discessit , talem autem nullum abscessum fecit , horum multi perierunt : Ninc de postremis minus funestis eorumdem speciebus , sine pustularum suppuratione , aut critico alvi fluxu , vel probatrum urinarum transmissione evanescientibus , adjicit : quibus nil horum accidisset , verum obscure disparuerint , hi lethales erant . Obscure , nimirum sine ullo in externas corporis partes critico decubitu . Id ipsum in Variolis tam malignis quam benignis adamussim evenire dilucide evincunt quæ §. 232. notatæ sunt observationes , quod & vel ipse Rhazes (d) probe animadvertisit : „ Quando autem , inquiens , sive Variolæ , sive Morbilli de improviso subsidunt , postquam cœperint emer-*

(b) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. ann. 1748 p. 195.

(c) Tom. IX. in Boeth. §. 1493. p. 102.

(d) Apud Mead. Tract. de Variol. Cap. XIV. p. 67.

231

exergere, tum rursus exoriuntur cum molestia & angore, & supervenit deliquum, signum est prompti interitus, nisi postquam subsederint, denuo emergant “.

Parallelum quadragesimumnonum.

Tam Sacri Hippocratis Ignes, quam Variolæ, sine ultra solutionis significacione evanescentes, mortem inferunt.

§. 246.

„ Plerumque igitur plurimis accidit Sacer Ignis vere, consequbatur autem & per aestatem, & sub autumnum “.

Ex §. 183.

Analogia trigesimaprima.

§. 247. Plerumque igitur plurimis &c.] Thucydides §. 66. scripsit: „ Aestate autem statim ineunte ... Morbus Athenienses primum aggredi cœpit “: unde patet hanc Thucydidis aestatem fuisse aliam ab aestate ab Hippocrate in hoc textu relata. Historicus vero §. 174. subdit: „ At hyeme ineunte Morbus Athenienses iterum invasit “: simulque Hippocrates §. 183. retulit: „ Ante ver autem simul cum orientibus frigoribus Sacri Ignes multi “. Thucydides tandem citata §. 174. illico adjecit: „ qui nunquam quidem omnino sedatus fuerat, sed tamen quædam ejus quiescentis intermissione facta fuerat: quum autem eos rursus est aggressus, non minus anno integro apud eos immoratus, prius vero vel per biennium est grassatus “: modo Hippocrates asserit: „ Plerumque plurimis accidit Sacer Ignis vere. Perspicuum est igitur hoc ver haud priorum bimorum annorum, de quibus Thucydides dicit, „ prius vero vel per biennium est grassatus “; sed tertii fuisse anni, de quo hic ipse ait: „ At hyeme incunte morbus Athenienses iterum invasit “; & Hippocrates: „ Ante ver simul cum orientibus frigoribus &c. Quod praesentem Hippocratis textum spectat, plerumque igitur plurimis accidit Sacer Ignis vere &c.; majorem vel minorem Sacrorum Ignium grassationem indicat; quam & Variolas

riolas fere servare Boerhaavius. Sydenhamum sequutus vel unus est auctor, hæc scribens (a): „Est ut plurimum epidemicus (morbus Variolosus), verno tempore primo incipiens; æstate crescens; languens autumno; hyeme sequenti febre cedens; vere iterum eodem ordine redditurus. Quo citius in hyeme incipit eo violentior; quo serius, eo mitior erit mali natura. Hinc liquet quo anni tempore periculosis“.

Parallelum quinquagesimum.

Sacri Hippocratis Ignes, simul & Variolæ, eadem servant irruptionis atque grassationis tempora.

§. 248.

Multa vero turbatio quibusdam, & circa fauces tubercula, & lingue inflammations, & abscessus circa dentes. Voceisque multis significationem de se præbebant, quod essent vitiæ, ac impeditæ & involute, primum quidem, tabidis incipientibus, immo etiam ardenti Febre correptis, & phreniticis“. Ex §. 183.

Analogia trigesimasecunda.

§. 249. Multa vero turbatio quibusdam, & circa fauces tubercula, & lingue inflammations, & abscessus circa dentes.] Thucydides (§. 89.) scripserat: „guttur & lingua continuo cruenta erant. Swietenius sic fatur (b): „Ratro contingit faciem numerosiss Variolis obfideri, quin etiam adfint in naribus internis, ore, fauibus papulæ manifestæ, quæ inflammatae stimulo irritante copiosam saliva viscide mucosæ excretionem facere possunt“. Conf. §. 202.

§. 250. Et abscessus circa dentes.] Cl. Loew (c) hanc habet observatio nem: „Accidit ut puerulus quinque

an-

(a) Aphor. de cognosc. & curand. Morb. §. 1380. p. 228.

(b) Tom. IX. in Boerh. §. 1396. p. 71.

(c) Const. Epidem. Sempron. ann. 1702. apud Sydenh. tom. II. p. 472.

annorum ex variolis malignis convalescens gingivis superioribus reportavit ulcuscula, quæ primo intuitu ab adstantibus pro aphthis mundfaule judicata & tractata sunt: elapsæ vigintiquatuor horarum spatio corrosivitate sua magnam jam maxillæ superioris & inferioris occuparunt partem cum summo foctore & nigredine, maximoque imminentis sphaceli periculo“. Conf. §. 124. 127. & 202.

§. 251. *Vocesque multis significationem de se praebabant, quod essent vitiæ &c.]* Thucydides (§. 89.) notaverat „ex his sternutatio & rauitas sequebatur: nec multo post hic dolor cum vehementi tussi in pectus descendebat“.
 „Materia ptyalismi, ait Sydenhamus (a), quæ ad hunc usque diem (undecimum) cruda fuit, tenuis & excreabilis; viscida jam facta & tenax ægro suffocationem intentat: potus quem assumit in pulmones sæpe dilabitur, unde cum tussi violenta per nares rejicitur: Voce est rauca &c.“ Diemerbroeckius (b) hæc loquitur: „Quibus in ore, lingua, palato, fauibus, aspera arteria, & œsophago Variolæ magna quantitate erumpebant, his ante earum maturationem & disruptionem deglutitio & respiratio valde angebatur, indeque etiam nonnulli fuerunt suffocati“ Huxhamius (c) sic fatitur: „Julio ... Variolæ epidemicæ sane sunt haud parum funestæ; sæpe parvæ, atræ. sessiles cum foveola in pustularum medio livida aut nigra: interdum crudo diffluunt ichorre, qui subjectam carnem eredit, imo & nonnunquam ipsa gangræna afficit. Linguae, faucesque sub morbi declinatione sunt valde squallidæ, ac frequenter scabré admodum & atræ: Accedit porro sèpissime diarrhœa profusa, aliquando tragædia clauditur more peripneumonico“ De Tabe Variolarum pedissequa §. 214. satis peractum.

“Ηρξαντο μὲν ἐν οι καῦσοι καὶ τὰ Φρενιτικὰ πρὸ τῷ ἡρξαντο μετὰ τὰ γενόμενα ψύχεα. καὶ πλεῖστοι τηνικαῦτα διενόσεσσαν, ὅπερ τὲ τότοισι καὶ θαυμάδεα ξυνέπιπλεν. οὗ δὲ η καλάσασις τῶν

G g

τῶν

(a) Tom. I. Sect. III. Cap. II. p. 44.

(b) Apud Manget. tom. IV. B. M. P. hist. I. p. 722.

(c) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. Ann. 1744. p. 122.

τῶν γενομένων κακώσων ἥδε. ἀρχόμενοι καματάδεες, ἀσωδεες, Φρικώδεες. πυρεῖος δέξις, ό δὲ διψώδεες λίην, ό δὲ παράληροι. ἀπὸ ριών ἔναξε μικρό. οἱ παροξυσμοὶ τοῖσι πλείσιοιν ἐν ἀργεσι. περὶ δὲ τὰς παροξυσμάς λήγη καὶ ἄρετις, καὶ ἀφωνί. ἀκρεότε τάτοισιν αἰεὶ μὲν ψυχράτεροι ποδῶν καὶ χειρῶν, πάλιν δὲ περὶ τὰς παροξυσμάς μάλιστα, πάλιν τὲ βραχέως καὶ δὲ καλῶς ἀνεθερμανοῦτο. καὶ πάλιν κακενόχυτον καὶ διελέγοντο. κατεῖχε δὲ ἡ τὰ κῶμα ξυνεχῆς φύσις ὑπνῶδες, η μετὰ πόνων σύγρυπνοι. κοιλίαι ταραχήδεες τοῖσι πλείσιοι τάτων δικχωρήμασιν ὠμοῖσι, λεπτοῖσι, πολλοῖσι, φραγμοῖσι λεπτά, κοίσιμον δὲ δέ χρηστὸν δὲν ἔχοντα. δέδε ἄλλο κοίσιμον δὲν τοῖσι φτωτοῖσιν ἔχοντα ἐπεφανέο. φτέρες γάρ θμορράχηγε καλῶς, φτέρες τις ἄλλη τῶν εἰδισμένων ἀπόσατις ἐγίγνετο κρίσιμο^{το}. θυητού τε ἔκατος, ὡς τύχοι, πεπλανήμενως τὰ πολλὰ περὶ τὰς κερατικὰς. ἐκ πολλᾶ δὲ τινες ἀφωνοι· ίδομνοις πολλοῖ. τοῖσι μὲν ὀλεθρίως ἔχοντα ξυνέπιπτε ταῦτα. Παραπλήσια δὲ καὶ τοῖσι φρενιτικοῖσιν. ἀδιψοι δὲ πάνυ δὲ τοις ήσαν. δέδε ἔξεμάνη τῶν φρενιτικῶν δέδεις, ὡσπερ ἐπ' ἄλλοισιν, ἀλλ' ἄλλη τινὶ κακοφορῇ κακῇ γνωθεῖ καρηβορέως ἀπώλοντο. ήσαν δὲ καὶ ἄλλοι πυρετοί, περὶ ὃν γεγράψεται. σόματα πολλοῖσιν ἀφθάδει. ἐλκώδεσσι φεύματα. περὶ τὰ αἰδοῖα πολλὰ ἐλκώματα. φύματα, ἔξωθεν, ἔσωθεν. τὰ περὶ βιβλίων. ὀφθαλμίαι υγραὶ μακροχρονίαι, μεῖζα πάγων. ἐπιφύσιες βλεφάρων, ἔξωθεν, ἔσωθεν, πολλῶν φθερούσες τὰς ὄψιας, οὐ σῦκα ἐπονομάζοσιν. ἐφύειο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐλκέων, πολλὰ καὶ αἰδοίοισιν. ἀνθρακες πολλοῖ μεῖζαι θέροι^{το}. καὶ ἄλλα, οὐ σὴψ καλέεται. ἐκθύματα μεγάλα. ἐρπετες πολλοῖσι μεγάλοι. Τὰ δὲ μεῖζα κοιλίη πολλοῖσι πολλὰ καὶ βλαβερά ξυγένχινε. πρῶτον μὲν τεινεσμαὶ πολλοῖσιν ἐπιπόνως, πλείσιοι δὲ παχιδίσι, καὶ πᾶσιν ὅσα πρὸ ἥδης. καὶ ἀπώλυτα τὰ πλεῖστα τάτων. λειεκτερικοὶ πολλοῖ. δύσεντερικοὶ· δέ δὲ φτωτοί λίην ἐπιπόνως. τὰ δὲ (ἔξιόντα) χολώδεα, καὶ λιπαρά, καὶ λεπτά, καὶ υδατώδεα. πολλοῖσι μετὰ αὐτὸ τὰ νέσημα ἐσ τέτο κατέσκηψεν, ἀνει τὲ πυρετῶν, καὶ ἐν πυρετοῖσι. μετὰ πόνων σρόφοι καὶ ἀνειλήσιες κακοήθεες. τῶν πολλῶν ἐνόντων τε καὶ ἐπισχόντων δίεξοδοι. τὰ δὲ ἔξιόντα πόνες δὲ λύσια. καὶ πολλὰ μόρια τῷ σώματος ἐπαφούτοισι δὲ προσφερομένοισι δυσκόλως ὑπακόσοντα. καὶ γάρ αἰκαθάσιες τὰς πλείστας προσέβλαπτον. τῶν δὲ φτωτοῖσιν, πολλὰ μὲν ὀξέως ἀπώλοντα, πολλοῖσι δὲ καὶ μακρότερα διῆγεν. ὡς δὲ ἐν κεφα-

Θχλαιώ εἰρησθαι, πάντες, καὶ οἱ τὰ μακρὰ νοσέοντες καὶ οἱ τὰ δέξια, ἐκ τῶν κατὰ κοιλίην ἀπέθυνησκον μάλιστα. πάντας γὰρ κοιλίη
ξυγκρήνειν. Ἀπόστοι δὲ πάντες μὲν ἐγένοντο, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖσι
προχεγγεαμμένοισιν. σῖς ἔγω ἀδέπω ποτὲ ἐνέτυχον. πολλοὶ δὲ,
μάλιστα αὐτοὶ καὶ οἱ ἐκ τοιετῶν, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων δὲ, οἱ καὶ
ὅλεθρως ἔχοιεν, διψάδεες οἱ μὲν, οἱ δὲ σῆ. τῶν ἐν πυρετοῖσι καὶ
τοῖσιν ἄλλοισιν ὅδεις ἀκαίρως, ἀλλ' ἦν κατὰ πολὸν διαιτῶν, ὡς
ἡθελες. Θρα δὲ πολλὰ μὲν τὰ διεξιόντα ἦν οὐκ ἐκ τῶν προσφε-
ρομένων ποτῶν, ἀλλὰ πολλὸν ὑπερβάλλοντα· πολλῇ δὲ τις καὶ τῶν
θρων κακότης ἦν τῶν ἀπιόντων. Στέ γὰρ πάχθ-, στέ πεπασ-
μάς, στέ κακάρσιας χοντάς εἶχον. ἐπὶ πολλοῖσι γὰρ οἱ κατὰ
κύσιν καθάρσιες χρησταὶ γενόμεναι, ἀγαθόν. ἐσήμαινον δὲ τοῖσι
πλείσιοισι σύντηξιν, καὶ ταραχὴν, καὶ πόνον, καὶ ἀκρισίας. καματώ-
δεες δὲ μάλιστα οἱ φρεγιτικοί, καὶ οἱ καυσώδεες ἥσσον· ἀτὰρ καὶ
ἐπὶ τοῖσιν ἄλλοισι υγστήμασι πᾶσι τοῖσι μεγίστοισιν, ὅ, τι μετὰ
πυρετῶν γίνοιτο. διὰ παντὸς δὲ τοῖσι τηλείσιοισιν, ἢ βαρὺν κῶμα
παρείπετο, ἢ μικρὸς καὶ λεπτὸς ὑπνός κοιμᾶσθαι.

*Que Sacrorum Ignium fuerunt consectoriae, Ardentes atque
Phrenitide stipatae Febres, sequenti Analogia, cum Thucy-
didis atque Hippocratis ad facillimum captum jam
comparatis textibus inita, præcipuis Phænome-
nis simul ac Sympromatibus cum illis ada-
mussim convenire comparsuntur.*

Analogia trigesimalertia.

§. 152.

*Cœperunt itaque Febres Ardentes ante ver, itemque
Phrenitis, post facta frigora [§. 184.] : & plurimi tunc
agrotarunt [§. 215.]. Acuta vero & lethalia symptomata
his aderant [§. 133. 199.]. Erat autem constitutio Febrium
Ardentium hoc modo. Ab initio soporosi [§. 210.], anxii
[§. 212.], horridi, Febris acuta [§. 201.], non valde siticu-
loſi [§. 208.], non deliri [§. 210.]. De naribus parum stil-
lavit [§. 211. 212.]. Exacerbationes plerisque diebus pari-
bus. Circa exacerbationes oblivio [§. 129.], exsolutio, &*

vocis privatio [§. 251.]. Extremitates manuum ac pedum semper his frigidiores, præsertim circa exacerbationes: & rursus tarde ac non bene recalescebant: rursumque & intellegebant, & loquebantur [§. 210.]. Detinebat etiam ipso sopor continuus [§. 210.], non somniculosus, aut vigiliæ cum doloribus [ibid.]. Plurimis horum alvi turbulentæ, secessibus crudis, tenuibus, multis [§. 206.]. Urinæ multæ, tenues, nihil neque judicatorii, nec boni habentes [§. 209.]. Nec vero aliud aliquod judicatorium ita habentibus fiebat; neque enim sanguis bene erumpebat, neque alias aliquis consuetus abscessus judicatorius fiebat [§. 211. §. 212.]. Moriebaturque unusquisque pro ut contigit erroneo modo, plerumque circa judicationes [§. 212.]. Quidam vero diu voce privati. Multi sudantes. Et his quidem, qui perniciose habebant, bæc accidebant. Consimilia vero etiam Phreniticis. Sine siti autem hi erant [§. 208.]. Neque quisquam phreniticus insanivit, velut ex aliis, sed alia quadam mala ac lenta in somnum delatione [§. 210.] graviter peribant. Erant insuper etiam aliæ Febres, de quibus scribetur. Ora multis ulcere fervido affecta, ulcerosa [§. 93. 202.]. Fluxiones circa pudenda multæ, ulcerationes: Tubercula foris, intus, circa inguina [§. 125. 203.]. Lippitudines humidæ, longæ, diurnæ cum doloribus: Eruptiones palpebrarum foris, intus, multorum oculos corruptentes, quas ficus vocant [§. 128. 204.]. Erumpabant etiam in aliis ulceribus multa, & in pudendis. Carbunculi per æstatem multi, & aliæ, quæ seps vocantur, putulæ magnæ [§. 126. 205.]. Herpetes multis magni [§. 225.]. At vero circa alvum multis multa & nociva acciderunt. Primum quidem tenebri multis dolorose: plurimis autem pueris, & omnibus, qui erant ante pubertatem; & plurimi horum peribant: Lienterici multi, dysenterici, neque hi valde dolorose. Secessus autem biliosi, & pingues, & tenues, & aquosi: Et multis quidem ipse Morbus ad hoc decubuit, & sine Febris & in Febris: cum doloribus termina & vulvi maligni: multorum quæ in corpore erant, & suppressa erant, exitus: & exeuntia progressa dolores non solventia, & his quæ offerebantur difficulter cedentia: Nam purgationes

nes plurimos amplius ladebant: Ex his autem qui sic habebant, multi quidem cito peribant; multi vero longius vitam agebant: Et in summa, omnes & qui longis morbis ægrotabant, & qui ex acutis, maxime ex his quæ per alvum secedebant, mortui sunt: Omnes enim alvus sustulit [§. 122. 206.]. Cibum autem fastidiebant omnes, ob cunctos præscriptos morbos, in quos sane ego incidi [§. 207.]. Multi vero, & maxime hi ipsi, & qui tales erant, sed & alii, perniciose habebant: & siticulosi alii erant, alii non [§. 208.]. Ex his qui Febribus aliisque laborabant, nullus siticulosus intempestive: sed licebat circa potum victus rationem consti-
tuere, prout velles. Urinæ autem prodeentes multæ quidem erant, non pro potus ingestæ ratione, sed multum excedentes [§. 209.]. Verum multa quedam malitia urinarum ejectarum erat: neque enim crassitudinem, neque concoctiones, neque purgationes bonas habebant [§. 211. 212.]. Nam in multis morbis purgationes per vesicam contingentes, bona sunt. Si-
gnificabant autem plurimis colligationem [§. 223.], & turbationem, & dolores, & nullam judicationem. Soporosi vero maxime phrenitici & Febre Ardente laborantes erant: sed & in aliis morbis omnibus maximis, qui cum Febre fiebant. In totum autem plurimos aut gravis sopor comitabatur, aut parvos ac tenues somnos habebant“. Hippocrates loc. cit.
p. 724. seqq.

Analogia trigesimalnarta.

§. 253. Cæperunt igitur Febres ardentes ante ver; itemque phrenitis, post facta frigora; & plurimi tunc ægrotarunt &c.] Magnus senex Cous, absoluta Sacrorum Ignium Febre ardente atque phrenitide stipatorum historia, nunc sermonem instituit de Febre ardente, phrenitideque, quæ sub illorum grassatione sine Ignibus Saeris contingunt; codem ducto initio, ac de his loquens fecerat [§. 183.], ante ver una cum orientibus frigoribus Sacri Ignes multi, & modo ante ver, post facta frigora cæperunt Febres ardentes & phrenitis. Ex §. 175. & 177. clare liquet, antequam

Hip-

*Hippocrates Athenas accessisset, Morbum, sub Sacrorum Ignium nomine ab ipso descriptum, per biennium populariter fuisse vulgatum; unde qui Athenienses hoc temporis spatio a tam dira Peste superstites evaserant, eadem sub ipsa forma grassante, cum parvis nimirum pustulis & ulceribus haud corripi valuerunt; neque enim bis [§.155.] cumdem Morbus corripiebat: at aliis malignis Febribus Sacrorum Ignium consecutiis suscipiendis obnoxii extiterunt; horum ergo plurimi Febre ardente phreniti deque agrotarunt, acutisque & lethalibus symptomatibus conflictati sunt. Experienciae id respondere sequentes testantur observationes. Sennertus, qui Morborum historias, a Græcis, Latinis simulque Arabibus literis traditas, perbene perspectas habuit: „*Variolæ*, inquit (a), & *Morbilli sapissime Pestilentiam antecedunt*, & *Pestis nuncii a Medicis appellantur*“. Quæ Febres equidem malignæ atque pestilentes, Variolas, veluti auxiliares ipsarum copiæ, in hominum perniciem consequuntur, adhuc contagio sunt munitæ, & tamquam vulgaris Pestis populariter grassantur, unde Pestilitates per Variolas & Morbillos prænuntiatæ a Medicis creditæ fuerunt, non autem horum morborum soboles. Ballonius (b) hæc loquitur: „*Nunquam fere Variolarum & Exanthematon ilias est, quin aut jam cacoëthes Febres vagentur, aut proxime futuræ sint: Ut nou tam (pace Arabum dicam, nec enim veteris doctrinæ auctoritatem frangere confidiam) impuritas, æstusque sanguinis menstrui non defacati illud inferat, quam pestilens quædam cælitus expressa exhalatio*“. Et nos tam cordatissimi gravissimique viri pace dixerimus, nec pestilentem quamdam cælitus expressam exhalationem, sed ipsamet Variolarum Morbillorumque miasmata has cacoëthes eructare Febres, ut dilucidius in secunda hujus operis Parte. Sydenhamus (c) de Febre, quæ durante variolosa constitutione dominabatur, & cum variolis ingressa, stetit cum iisdem, cecidit-*

(a) Tom. III. de Febrib. Cap. XII. p. 181.

(b) Consil. Medic. Lib. II. Hist. V. p. 100.

(c) Tom. I. Sect. III. Cap. III. pag. 54.

ciditque, hæc scribit: „Quapropter danda mihi est venia (non quod nova rerum nomina affectem, quæ perinde mihi sunt invisa atque illi, cui maxime, sed ut hanc Febrim & cæteris distinguam) ut istam a similitudine, quam cum hac Variolarum specie habet, Febrem Variolosam insigniam“. Recentissimus tandem de Sauvages (a) hæc scribit: „Variole & Morbilli epidemice grassantur, saepeque Febres malignas & pestilentes antecidunt, & sequuntur“.

Parallelum quinquefimum primum.

Tam Sacri Hippocratis Ignes, quam Variole Febres ardentes & pestilentes producunt, postque se trahunt.

Historia I. ex Sydenhamo. (b)

§. 254. „Jam ut de Febre illa dicam, quæ durante Variolosa hac constitutione dominabatur, & cum Variolis ingressa, stetit cum iisdem, ceciditque, ita se hic res habuit. Doluit æger in regione, quæ cordis scrobiculo subjicitur, nec sustinuit, ut manu illa premeretur, quod quidem symptoma non memini me observasse in alio morbo præter hanc Febrem, & hanc speciem Variolarum. Capitis dolor, & calor totius corporis, ut etiam petechiae satis manifesto indicio se prodebat. Sitis interim non urgebat. Lingua sanorum similis non raro comparuit, nisi quod quandoque albida, sicca rarissime, nunquam vero nigra. Æger in spontaneos eosque effusissimos sudores ab initio morbi solvebatur, sed cum nullo levamine; quinimo ubi calidioribus medicamentis & regimine provocabantur isti, periculum erat, ne mox phrenitide corriperetur. Petechiarum insuper numerus augebatur, atque alia symptomata adhuc efferebantur omnia. Urinæ separatio, quæ satis videbatur laudabilis, vel ab initio spem faciebat salutis; neque tamen æger magis exinde in melius

(a) De Morb. infant. cap. XXX. Præf. p. 138.
(b) Tom. I. sect. III. cap. III. p. 53. seqq.

lius proficiebat , quam post *diaphoresin* , de qua prius diximus . Si minus recte tractaretur hic morbus *diutissime protrahebatur* plerumque ; neque crisi aliqua facta , nec sponte more aliarum *Febrium desinens* , sed *vehementibus symptomatis miserum* excrucians ad *septimanas sex vel octo* , nisi mors intercederet . Ptyalismus quandoque satis copiosus sub finem accedebat , si nempe nulla insignior præcesserat evacuatio , atque ægro julapia refrigerantia imperata fuerant : quo quidem si neque evacuationibus , neque usu medicamentorum calidorum fuerit interceptus , morbus ultra spem omnem fugam sibi quærebat Id certe scio *phænomena practica omnia* , quæ curationem respiciebant , eadem plane fuisse in utroque morbo , exceptis istis , quæ *Variolarum eruptio* , ejusque effecta in isto morbo indicabant ; quæ quum nulla essent in hac *Febre* , indicari proinde non potuere , quod quidem mihi abunde constabat ex accuratissimis illis observationibus quas feci , dum utroque morbo laborantes tractarem . Quapropter danda mihi est venia &c. “ prout §. 253. *Hæc Sidenhamus* . Et alibi (a) hæc loquitur : „ Invaluit hæc *Variolarum species (maligna)* autumno proximo , longius etiam in hyemem excurrens . quæ , quum solitis calidior multo esset , morbo favebat . Appetente vero tempestate frigidiore imminuta est , Febris jam grassanti mox locum cedens . Febris hæc , quæ per annum perseveraret omnem , initio Julii 1675. longe lateque depopulata est ; sed autumno jam appropinquante in *viscera cœpit converti* , nunc *Dysenteriæ symptomatibus* , nunc *diarrhoeæ* se prodens , licet quandoque neque hanc haberet comitem , neque illam , sed *caput magis* tentabat , *stupidores reddens agros* . Variolæ interea , quæ jam pauculos hinc inde affecerant , sub æquinoctium autumnale penitus disparebant , vix unum alterumve jugulantes . Jam enim Febris alios vincens epidemicos anni prædominio potiebatur . Observandum est nihilominus , quod , quum proclivior esset Febris hæc materiam morbificam in *viscera deponere* , quæ *dysenteriam* quandoque , saepius autem diar-

(a) Ibid. Sect. V. Cap. I. pag. 78.

diarrhoeam excitabat, ex hac occasione ventris tormenta eam edidisse stragem vulgo putabantur, quæ Febri huic revera fuerat imputanda“. *Binis præcipue de nominibus hanc nimum elaboratam Sydenhami Variolosæ Febris narrationem simul atque dissertationem hic attèxuimus; & quidem primo, ut ex eodem claresceret, Variolas quandoque producere Febrem, cui maximum inest symptomata dysenteria, vel alvi fluxus:* Secundo, ut quæ ipse Auctor Cap. III. Sect. IV. sparsim a pag. 60. ad 64. de eadem dysenteria differuerat, ab eadem Variolosa Febri promanasse, simul perspicuum esset; quæ quidem ab ipso Sydenhamo sic scripta sunt: *Pag. 60. : „Dysenteriarum per id tempus grassantium tormentibus dicta ventris tormenta omnino respondebant: atrocissima nempe hæc erant, & per intervalla cruciabant; nullæ vero sequebantur dejectiones vel stercorosæ, vel mucosæ... Nunc cum rigore horroreque aggreditur hic morbus, quos sequitur totius corporis calor, (ut in Febribus soleme est). Sæpe vero nulla antecedit Febris præsentio... Semper adest ingens cruciatus & intestinorum depresso cum dolore, quoties exoneratur alvus cum crebris itidem dejectionibus, & molestissimo viscerum omnium quasi descensu“.* *Pag. 61. „Dejectiones mucosæ sunt omnes non stercorosæ, nisi quod nonnunquam stercorosa interponitur, idque sine dolore insigni... Hic Morbus licet adultis maxime grandævis haud raro exitialis; infantibus nihilominus perbenignus reperitur, qui ad menses aliquot ab eodem quandoque afficiuntur sine quovis incommmodo, modo res naturæ permittatur... Non dolores tantum summos, atque ægritudinem adfert hoc malum, sed nisi perite tractetur, ingens etiam in vita discri- men ægrum perducit: Quum enim jam imminutæ caloris ac spirituum copiæ a crebris hisce dejectionibus ante exhaustantur, quam peccans materia possit e sanguine exturbari; manum ac pedum frigore superveniente a morte periclitabitur etiam intra morborum acutorum periodos oppetenda: quod si intentatas parcarum manus hac vice eluserit; plura tamen diversi generis symptomata miserum expectant, v. gr. nonnunquam, progresso morbo, loco filamentorum sanguineo-*

neorum, quæ eodem incipiente dejectionibus permista conspici solebant, sanguis sincerus, ne muco quidem intermixto, largiori quantitate singulis conatibus egeritur; quod, quum corrosionis majorum aliquot vasorum, quæ intestina perreptant, argumentum sit, ægro interitum minatur. Non nunquam etiam intestina a magno illo incendio, quod excitavit materiæ calidæ atque acris ad partes lœsas affulsus copiosior, gangræna insanabili afficiuntur. *Aphthæ* insuper, exeunte morbo *oris interna faucesque sæpenumero* obsident.. Atque hæ quidem mortem imminentem ut plurimum denunciant. Quod si prædicta symptomata superaverit æger, & morbus in longum trahatur . . . in *beneficium desinas* &c.“ Pag. tandem 64. subdit: „Observandum est autem, quod, quum primo quæ (*dysenterie*) ingrediebantur anno, indolis magis subtilis ac spirituosa effent, quam quæ sequentibus annis infestabant, idcirca non ita prompte catharticas parebant medicamentis“. Hæc Sydenhamus.

Historia II. ex Huxhamio. (a)

§. 255. *Illustris Huxhamius sequentia enarrat*: „Julio . . . Variolæ multos invadunt. Porro toto hoc mense Febris putrida lenta, sub finem remittens, tandemque intermittens, fuit maxime epidemica in hac regione. Caput, Stomachus, & lumbi laborarunt potissimum, quasi ingrumentibus Variolis, magna cum oppressione pectoris, suspiriis, & gravi languore. Talis fere affectus nomen dedit Febri variolæ Sydenhami. Pueri, juniores, foeminae, infirmiores hac Febre præcipue fuere correpti. Sanguis eorum detractus raro viscidus erat. Urina cruda plerumque ac subtenuis cum cinericia, mucosa, & imperfecta hypostasi sæpe, quasi ex polline farraceo (*hypostasis crinoidis* Hippocratis). Quo sedimentum perfectius, eo major spes salutis effulgit. Lingua non arida valde, glutinoso quodam & subfusco obducta fuit mucore. Sub morbi finem diarrhœa, aut cruenta non-

(a) Tom. I. de Aer. & Morb. Epid. Ann. 1729. p. 33. & seqq.

nonnunquam *dysenteria* (præsertim si vomitus non fuerat initio arte promotus) urgebat maxime , imo quibusdam erat exitio . Rubræ autem petechiae , pustulæ miliares rubræ , urentes , aut graves erumpentes sudores , morbum sæpiissime solvabant penitus ... Sin statu morbi coma , aut delirium accesserint , opus fuit &c. " Pag. 35. ibid. , , Augusto ... Febris epidemica perdurat adhuc ; medio autem meuse pustulæ rubræ miliares longe erant frequentiores , quam mense proxime elapsio . Variolæ mali admodum moris sœviunt " . Pag. 36. , , Septembri ... Variolæ adhuc malignæ grassantur maxime ... Febris epidemica etiamnum perdurat , rarius autem " . Pag. 37. , , Octobri ... sœviunt adhuc Variolæ epidemicæ ... Febris lenta nervosa jam fere cessavit penitus " . Pag. 98. , , Augusto (anni 1734.) ... Variolæ jam grassari incipiunt , ac Febris lenta nervosæ " . Harum meminit ad hujus anni usque finem . Huxhamius itaque Febrem , quam Sydenhamus vel ipsius arbitratu Variolosam dixerat , lentam nervosam afferuit , de qua peculiari dissertatione pag. 147. & seqq. ibid. hanc tradidit historiam : , , Quum hæc Febrium species longe frequentior nuperis annis apud nos saltē (Plymuthi Variolæ nuperis temporibus quotannis fere (§. 91.) grassantur) quam alia quælibet grassata sit , operæ pretium duxi super hac pauca differere . Lenta adeo & nervosa Febris lento quodam invadit gressu , at firmo nimis . Hac quippe correpti de levi *vagoque horrore* , incerto quodam & errante *calore* intercurrente subinde ; de *lassitudine* porro membrisque quasi fatigatis queruntur quidem , dum obambulant interlm , oscitantes tamen & torpidi . Accedunt mox *præcordiorum oppressio* , *nausea* , *gravedo capitis* , adstricta tempora , aut vertigo quædam . Pulsus equidem frequens est semper , at debilis plerumque & inordinatus . Calor autem haud insignis excitatur unquam : At sœpe dum volæ manuum uruntur , extrema frigescunt ; dum caput ardet , algent pedes . Obrepit in dies malum ; jamque loqui aut moveri piget , ac vel inopinantes lecto affixi vix quo se habent modo expone-re valent , aut sopore nimio detenti , aut vigiliis mire anxiis & fere perpetuis . Nihil poscunt interea prorsus ne vel po-

tum aliquem. Jam tendinum subsultus adeat, tremunt manus, tremit lingua, quæ muco subalbido obducta haud multum fere inarescit, nisi media solum in parte, ubi *fusca* est *valde*, & *sieca*. Tandem aliena murmurant, subinde & desipientia, furens tamen abeat insanæ. Tenuem plerumque reddunt *urinam* vapidi instar vini aut cerevisiæ *luridam*, aliquando limpidam, haud raro etiam *subnigram*, subinde paulo crassiorem inspersa quasi farina. Breves, *inæquales* & *parum constantes* habent *sudores*, saepe frigidulos, & glutinosos, saepe profusos maxime, & paulo ante mortem non raro gelidos cum pulsu exili admodum & formicante. *Strigula* contractant interim, & *inanes* *quasdam* *imagines* prehendere tentant. Jam *vox* *faucibus* *borens*, unguis digiti que lividi, facies cadaverosa, perpetua fere ac frigida suspiria certissimam instare mortem denunciant. En hujus Febris dira facies! quam *nervosam* ideo nominarunt, quod *nervos* *potissimum* afficere videatur: *lentam* vero, quod ad diem *vigesimum* *primum* & ultra saepe perdurat. Pestifera semper est, ubi *aphthæ* *nigrae*, *petechiae* *fuscae*, lividæ, atræ aut *vibices* quasi *apparent*; præsertim si accedit *alvus* *cita*, *plumbea*, *nigra*, *colliquans*; aut *sudores* *oleosi*. Ubi *pustulis*, *papulis*, aut *maculis* *cutim* *deturpantibus* Febris lenta stipatur, contagiosa est ut plurimum; quum vero *exanthemata* mali sunt moris, vulgo audit *maligna*. Papulæ rubræ, floridæ, copiosæ, aut *plurime* *pustulæ* *miliares* *turgidae*, statu morbi erumpentes bona præsagiunt, præcipue si accedunt *sputa* *liberalia* continua, aut *multæ* *erassæ* *subfidentes* *urine*. Juvat & tunc temporis saepe *leuis diarrhoea*; blandus per se juvat per omnia membra diffusus æqualis tepidusque sudor. Salutaris nonnunquam erumpit *parotis*; profluit non raro *aphthæ* albidæ, benignæ. Convalescentes frequentissime surdescunt, ac saepe habent *apostemata* in *meatu aurium* *satisfera*“. Hæc Huxhamius.

Historia III. ex eodem Huxhamio (a).

§. 256. „ Decembri . . . Variolæ maxime epidemicæ longe lateque . Quædam confluentes sunt , parvæ , fœtides , nigræ ; quædam valde benignæ . Febriculæ pustulosæ plurimæ inter pueros . . . Nunc grassatur plurimum Febris quedam putrida , diu admodum sæpe detinens ægrotos , multisque sæpe lethalis : haud raro ad vicecum diem , imo aliquando ad tricesimum usque protenditur . Levis rigor initio totum pererrat corpus , subito mox calore incertoque exceptus : sic vicibus alternis . Lassitudo infuper , & vagus dolor omnia fatigat membra ; nunquam non protinus accedit capitis dolor , sæpe acutus admodum in fronte , in temporibus , in syncipite , interdum in imis oculis . Pulsus interea celer , tremulus , inæqualis est , etiam & haud raro intermittens plane , ac fortiore digiti pressu interruptus prorsus . Urina vero tenuis est ac mera quasi vappa , aut jumentorum instar turbida , sed nihil omnino deponens . Haud multum inarescit lingua ; nec sitiunt valde ; sordescunt tamen semper fauces . Vomitus interim biliosus , viridis , aut fuscus urget vehementer , sæpe haud parum foetidus : Anxietas enormis ; jactatio perpetua , ac per vigiliū contumax , semper accedente morbi statu , delirium inferant , & tremores tendinumque subfultus . Sub finem lingua labiaque tremula fiunt , nigra , & aridissima : Dentes atri & sordidissimi . Singultus , oculi irritati , sudores frigidi , ungues lividi , pulsusque deficiens instantem denunciant mortem ; licet interdum stupidi sine sensu , motu , aut loquela jacent per dies aliquot integros , priusquam extremam agunt animam ; coxis interea natisque necrosis affectis . Hoc modo huic Febri succumbunt multi : At sæpius multo magis effera sèvit . Premit ipso morbi insultu Anxietas , & præcordiorum pondus immane ; acerbissimus capitis atque dorfi dolor ; vomitio perpetua , viridis , atra , horrenda ; singultus continuus , nigrescit lingua dentefque protinus ; furit mox phrenitis ; toto corpore tremunt ; tandem que

(a) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. ann. 1745. p. 142. seqq.

que frequenter caro premuntur, nec evigilant unquam. Sextum inter diem ut plurimum & nonum erumpunt petechiae sæpe lividae, sæpe etiam aterrimæ, quæ interdum repente evanescunt, profuso fluente sudore, vel diarrhœa, quibus ægri sæpiissime laborant. Crebro sanguinem stillant nares; aliquando profundunt, unde delirium sæpe mitescit; sed inde vires deprimuntur maxime; quod idem de fluxu alvi dicendum est, qui multo sæpius accidit. Citius equidem tardiusve, semper fere durante Febre per alvum molita est natura crisiæ, at frequenter nimis morbus tantum morti cef- fit; haud raro autem successit viætrix natura. Si dejectiones nigrae; perlividæ, aut saniosæ sunt, & maxime fætide, utique nihil spero, præcipue si absque voluntate descendunt... Hanc habes hujus Febris historiam, lector, quam sive scorbuticam, sive malignam, sive pestilentem dices, nihil moror: Est sanc valde funesta, atque haud pauca prodit magnæ putrescentiæ etiam & contagii signa... Januario... Variolæ adhuc epidemicæ... Febris putrida nervosa maligna usque graffatur, pluresque opprimit, atque multos diu admodum trahit". Hæc Huxhamius, qui satis clare descriptam jam Febrem, nervosam malignam, uti præcedentem (§.255.) de- finit, quamque anxietas & præcordiorum pondus immane, acerbissimus capitis atque dorsi dolor, vomitio, profusique sudores, symptomata quidem, quæ Sydenhamo (§.260.) va- riolosam vocans facultatem præstiterant, comitata sunt, Variolis per id temporis epidemice graffantibus.

Quæ

Quæ ab una in aliam regionem contagio transilientes, per totam Europam perpetuo circumeunt ardentes Febres ac Phreniticae, quemadmodum a Sacris Hippocratis Ignibus, ita & a Variolis, Morbillisque originem suam trahere videntur.

Analogia trigesimaquinta.

§. 257.

(a) Habemus ex Hippocrate §. 252. „ Cœperunt itaque Febres Ardentes ante ver, itemque Phrenitis, post facta frigora: & plurimi tunc agrotarunt: Acuta vero & lethalia symptomata his aderant“. Ex Sydenhamo Hist. I. „ Jam ut de Febre illa dicam, quæ durante variolosa hac constitutio ne dominabatur, . . . vehementibus symptomatis miserum excrucians ad septimanas sex vel octo, nisi mors intercederet“. Ex Huxhamio Hist. II. „ Variolæ multos invadunt. Porro tō hoc mense Febris putrida lenta fuit maxime epidemica . . . ad diem vigesimum & ultra saepē perdurat“. Ex eodem Hist. III. „ Variolæ maxime epidemicæ . . . Nunc grassatur plurimum Febris quedam putrida diu admodum saepē detinens agrotum, multisque certe lethalis: haud raro ad vicefimum diem, imo aliquando ad tricesimum usque protenditur“.

(b) Ab Hipp. l. c. „ Ab initio soporosi, anxii, horridi“. Ex Sydenh. l. c. „ Doluit æger in regione, quæ cordis scrobiculo subjicitur . . . Capitis dolor . . . periculum erat ne mox phrenitide corriperetur . . . nunc cum rigore horroreque aggreditur hic morbus“. Ex Huxh. Hist. II. „ Caput, stomachus & lumbi laborarunt potissimum, quasi ingruentibus variolis . . . Sin statu morbi coma aut delirium accesserint . . . Hac Febre correpti de levi vagoque horrore queruntur . . . aut sopore nimio detenti“. Ex eodem Hist. III. „ Levis rigor initio totum pererrat corpus . . . protinus accedit capitis dolor . . . Anxietas & præcordiorum pondus immane . . . frequenter caro premuntur nec evigilant unquam“.

(c) Ab Hipp. l. c. „ Febris acuta, non valde sicculosa, non deliri“. Ex Sydenh. l. c. „ Calor totius corporis ut etiam pete-

petechiae satis manifesto indicio se prodebat : Sitis interims non urgebat . . . caput magis tentabat, stupidiorcs reddens ægros“. Ab Huxham. Hist. II. „*Pulsus equidem frequens est semper at debilis plerumque & inordinatus. Calor autem haud insignis excitatur unquam: at saepe dum volce manuum uruntur, extrema frigescunt, dum caput ardet, algent pedes . . . Nihil poscunt interea prorsus ne vel potum aliquem . . . Aliena murmurant, subinde & desipientia, furens tamen abest insania“.* Ex eod. Hist. III. „*Pulsus celer, tremulus, inæqualis est . . . Haud multum inarescit lingua, nec sitiunt valde . . . licet interdum stupidi sine sensu, motu, aut loquela jacent per dies aliquot integros“.*

(d) Ab Hipp. l. c.: „*De naribus parum stillavit“.* Ab Huxh. Hist. III. : „*Crebro sanguinem stillant nares, aliquando profundunt“.*

(e) Ex Hipp. l. c.: „*Exacerbationes plerisque diebus paribus. Circa exacerbationes oblivio, exolutio, & vocis privatio“.* A Sydenh. l. c. „*Stupidiiores reddens ægros“.* Ab Huxh. Hist. II.: „*Febris putrida tenta sub finem remittens, tandemque intermittens . . . cum oppressione pectoris, suspiriis & gravi languore . . . de laffitudine porro, membrisque quasi fatigatis queruntur quidem . . . jamque loqui aut moveri possunt . . . jamque vox faucibus hærens“.* Ex eod. Hist. III.: „*Interdum stupidi sine sensu, motu, aut loquela jacent“.*

(f) Ab Hipp. l. c. „*Extremitates manuum ac pedum semper his frigidiores, praesertim circa exacerbationes: & rursus tarde ac non bene recalescebant: rursumque & intelligebant & loquebantur“.* Conf. lit. b, c, hujus §. 257.

(g) Ex Hipp. l. c.: „*Detinebat etiam ipsos sopor continuus non somniculosus, aut vigiliae cum doloribus“.* De sopore jam lit. b. Ab Huxham. Hist. II. : „*Vix quo se habent modo exponere valent, aut sopore nimio detenti, aut vigiliis mire anxiis, & fere perpetuis“.* Ex eodem Hist. III.: „*Factatio perpetua, & pervigilium contumax“.*

(h) Ab Hipp. l. c. „*Plurimis horum alvi turbulentæ, secessibus crudis, tenuibus, multis“:* A Sydenh. l. c.: „*Quum proclivior esset Febris hæc materiam morbificam in viscera depo-*

deponere, quæ dysenteriam quandoque, saepius autem diarrhœam excitabat, ex hac occasione ventris tormenta eam editisse stragem vulgo putabantur¹¹. Ex Huxh. Hist. II.: „Sub Morbi finem diarrhœa, aut cruenta nonnunquam dysenteria urgebat maxime, imo quibusdam erat exitio“ . Ab eodem Hist. III.: „Citius, tardiusve semper fere durante Febre per alvum molita est natura crisi: at frequenter nimis morbus tantum morti cessit“.

(i) Ab Hipp. l. c.: „Urinæ multæ, tenues, nihil neque judicatorii, nec boni habentes“ . A Sydenh. l. c.: „Urinæ separatio, quæ satis videbatur laudabilis, vel ab initio spem faciebat salutis; neque tamen æger magis exinde in melius proficiebat, quam post diaphoresin“ . Ex Huxham. Hist. II.: „Urina cruda plerumque ac subtenuis cum cinericia, mucosæ & imperfecta hypostasi, saepe quasi ex polline farraceo (hypostasis criminodis Hippocratis) . . . Tenuem plerumque redunt urinam, vapidi instar vini, aut cerevisæ luridam, aliquando limpidam, haud raro etiam subnigram, subinde paulo crassiorem inspersa quasi farina“ . Ex eod. Hist. III.: “Urina tenuis est ac mera quasi vappa, aut jumentorum instar turbida, sed nihil omnino deponens“.

(k) Ex Hipp. l. c.: „Nec vero aliud aliquod judicatorium ita habentibus fiebat; neque enim sanguis bene erumphebat, neque alius aliquis consuetus abscessus judicatorius fiebat“ . Ab Sydenh. l. c.: „Si minus recte trattaretur hic Morbus, diutissime protrahebatur plerumque; neque crisi aliqua facta, nec sponte more aliarum Febrium desinens“ . Ab Huxham. Hist. II.: „Pestifera semper est, ubi aphthæ nigrae, petechiae fuscæ, lividae, atræ, aut vibices quasi apparent“ . Ex eodem Hist. III.: „Sextum inter diem ut plurimum & nonum erumpunt petechiae saepe lividae, saepe etiam aterrimæ, quæ interdum repente evanescunt, profuso fluente sudore, vel diarrhœa, quibus ægri saepissime laborant. Crebro sanguinem stellant nares, aliquando profundunt; unde delirium saepe miscit; sed inde vires deprimuntur maxime, quod idem de fluxu alvi dicendum est, qui multo saepius accidit“ . Febrem ardentem, a sporadica, constitutionali, vel endemicâ causa

proficiscentem, crisi judicari, ex ipso Hippocrate jam §. 211. adnotavimus.

(l) Ab Hipp. l. c. : „ Moriebaturque unusquisque prout contigit errore modo, plerumque circa judicationes. Quidam vero diu voce privati. Multi sudantes. Et his quidem, qui perniciose habebant, haec accidebant“ . A Sydenh. l. c. : „ Vehementibus symptomatis miserum excrucians ad septimanas sex vel octo, nisi mors intercederet“ . Ab Huxh. Hist. II. : „ Breves, inaequales, & parum constantes habent sudores, saepe frigidulos, saepe profusos maxime, & paulo ante mortem non raro gelidos cum pulsu exili admodum & formicante. Stragula contractant interim, & inanes quasdam imagines prehendere tentant. Jamque vox faucibus barenis, ungues digitique lividi, facies cadaverosa, perpetua fere ac frigida suspiria certissimam instare mortem denunciant“ . Ex eodem Hist. III. : „ Sub finem lingua labiaque tremula fiunt, nigra, & aridissima; dentes atri & sordidissimi; singultus, oculi vitrei, sudores frigidi, ungues lividi, pulsusque deficiens instantem denunciant mortem; licet interdum stupidi, sine sensu, motu aut loquela jacent per dies aliquot integros, priusquam extremam agunt animam; coxis interea natibusque necrosis affectis. Hoc modo huic Febri succumbunt multi: At sepius multo magis effera servit... Singultus continuus; nigrascit lingua, dentesque protinus; furit mox Phrenitis; toto corpore tremunt; tandemque caro premuntur, nec evigilant unquam“ .

(m) Ab Hipp. l. c. „ Consimilia vero etiam Phreniticis. Sine siti autem hi erant. Neque quisquam phreniticus insannivit, velut ex aliis, sed alia quadam mala ac lenta in somnum delatione graviter peribant“ . Conf. lit. b, c, e, g, & l. Ardens Febris, quæ a causa non epidemica ortum habet, ex ipso Hippocrate (a), sitim vehementem atque fortē tamquam pathognomonicum signum assert, quod hic absuit, ut lit. c; absuit etiam & delirium, peculiare & idipsum Febris

(a) Lib. II. de Morb. n. LXI. p. 86., & Lib. de Affection. n. XI. p. 167. edit. edit.

bris ardoris symptoma, ut ex citato libro secundo de Morbis constat; idque huic Febri saepius supervenire auctor fuit ipse Hippocrates (a) his: „Quibus in Febribus ardoribus tremores facti fuerint, mentis emotio solvit“; & alibi (b): „Quibus in Febribus ardoribus tremores oboriantur, mentis emotio solvit“.

(n) „Erant insuper etiam aliae Febres, de quibus scribentur &c.“ Hippocrates l. c. Quæ sequuntur in allato (§. 252.) Hippocratis textu, si aphthas, dysenterias, aliasque hujusmodi affectus excipiamus, ad Febres Ardentes, nec Phreniticas spectant, quum harum historia textu lit. m. exscripto absoluta sit; unde nec Sydenhamus, neque Huxhamius, Febrim, Ardoribus Hippocratis similem atque analogam, describentes, horum aliquorum nec mentionem quidem fecerunt. De hisce vero ad Ardentes partim pertinentibus, partim ab iis seclusis, affectibus inferius agetur. Nunc, ni vehementer fallimur, Pathologos enixe rogamus, perpendant, num ex nuper absoluta Ardorium Febrium Hippocratis cum variolosa Sydenhami, ac putrida lenta, sive nervosa Huxhamii Febre analogia immutabilis Naturæ ordo in certis effectibus ex certis adhuc causis, post duo & viginti sæcula editis, demonstrari poterit; ideoque dijudicent, an in construenda morborum Pathologia e re sit, posthabita veteri Morborum historia, speciosas condere hypotheses: quod ut facilius discernant, sequentes ad Institutum observationes substernamus oportet.

Analogæ Observatio peculiaris.

§. 258. Clariss. Hoyerus (c) hæc fatur: „Interea temporis (post solstitium nimirum æstivum) non cessabant affectus epidemici, videlicet Variola continuata benignorum more

I i 2

sua

(a) See&t. VI. Aphor. XXVI. p. 100. ibid.

(b) Lib. de Judicat. n. XI. p. 445. 446. ibid.

(c) Dissert. Epist. de Mulhusin. Territor. &c. Constit. Epidem. an. 1700. apud Sydenh. Tom. I. §. XII. XIII. & XIV. p. 488.

sua tempora decurrebant, neque malignitas earum jam cre-
sceret. Præter hasce quotidiane, tertiane tam continue,
quam intermitentes, & quartane Febres, minus tamen re-
bentes, & rariores observatae... Febres ardentes (lit. a.) au-
tem suo contagio latius serpebant, quo intensior his diebus
sentiebatur astus. Mirum profecto Febres hasce symptomati-
bus malignis (lit. a.) horrendas, minime tamen lethales (nec
lethales Variolæ, uti Auctor superius innuit), hoc potissi-
mum tempore, quod saluberrimum videbatur, invaluisse...
Corripiebantur hac Febre non solum juvenes, sed mediae etæ-
tis utriusque sexus Homines, quin etiam Senes. In plurimis
horrorem [lit. b.] prævium calor totius corporis summe effer-
sus [lit. c.] subsequebatur. Hinc scis, vigiliæ [lit. g.] &
atroces dolores capitis [ibid.], & aliorum membrorum [ibid.],
circa articulos præsertim se exercentes notabantur. Arthriti-
cis hisce doloribus vexati paralyticorum more [lit. e.] decum-
bebant; adeo ut neque pedes, neque manus suis fungi possent
muniis. Nonnullis alvus, & urina vel invitis per aliquot
dies [lit. l.] effluebat. Deliria leviora [lit. c, m.] paucis
saltem aderant. Vires autem omnibus pene valde prostratæ
[lit. e.]. Aliis vomitus biliosi [lit. b.], aliis diarrhœæ satis
molestæ [lit. h.]: Quibusdam fluxus hæmorroidum nimius, ab
imperitis pro fluxu dysenterico habitus. Plurimis hæmorrhag-
iæ narium largissima [lit. d.], imo prorsus enormes evenie-
bant. Cum primis vero quosdam cardialgia summe dolorificæ
tantopere discriuabant [lit. b.], ut de salute corporis despe-
rantes Sacram Eucharistiam moribundi, vel ultimam ad con-
sequendam eternam salutem medirinam unice expeterent; quin-
imo a syncopticis & moribundis [lit. e.] discerni vix possent.
Neque contagii expers erat hoc malum [lit. a.]; dum unico
decumbente plerumque reliqui quotquot aderant domestici vel
una, vel aliquandiu post, eadem Febre corripiebantur. Ut
enim reliquos tam in Civitate & Suburbis, quam in Pagis
decumbentes silentio præteream, exempli loco adducam mili-
tes a centurionibus, sive capitaneis quibusdam natu Poten-
tissimi Daniæ atque Norwegiæ Monarchæ noviter hic con-
scriptos, quorum unus & alter hoc Febris genere quum forte-

vera-

vexatus fuisset, brevi post eodem malo plares afficiebantur; adeo ut intra duorum vel trium mensium spatium plures quinquaginta curationi meæ traderentur “. *Hæc Hoyerus l. c. In generaliori Variolarum Analogia cum Atheniensium Morbo, & Sacris Ignibus, a Thucydide & Hippocrate descriptis, inferius adornanda, comperiemus Ardentes Phreniticasque Febres, ex Hoffmanno, Loew, simul & Gahrlièp, post Variolas epidemice fuisse grassatas. Easdem epidemicas, post Morbillos observavit Ballonius (a); observavit & Alpinus (b): Post Variolas adnotavit Scroekius (c); Gahrlièp sub alia, præter exscribendam, Variolarum grassatione (d): Lanzonum (e), Carolum Richa (f), aliosque quamplurimos observasse nūnme dubitandum.*

Parallelum quinquagesimum secundum.

Febres igitur Ardentes atque Phreniticæ, quemadmodum *Sacrorum Hippocratis Ignium*, ita & Variolarum Morbillorumque scepissime sunt soboles..

Conclusio decima octava.

Quum itaque Febres putridæ nervosæ, Carcerum, Nocteomiorum, Navium, Castrorumque Typhus, aliæque hujusmodi variis nomenclationibus donatæ Febres, phœnomenis atque symptomatibus apprime respondeant Febribus Ardentes Phreniticisque, *Sacrorum Ignium* ac Variolarum, imo & Morbillorum Consectariis, supervacaneum esse videtur, nostrum animum torquere, ut illarum efficientem causam eruamus a putidis corruptisque enumeratorum locorum effluviis, contagium. nunquam efformare valentibus, vel ex alii id genus.

(a) Epid. & Ephem. Lib. I. Constit. IV. Ann. 1571. p. 23.

(b) Lib. I. de Præfig. Vit. & Mort. Cap. XI. pag. 30.

(c) Constit. Epidem. August. ann. 1697. apud Sydenh. tom. I. p. 452.

(d) Synops. Constit. Epid. Uratislav. an. 1699. apud Sydenh. ibid. p. 201.

(e) Constit. Epidem. Ferrariens. an. 1716. 1717. apud Sydenh. ibid. p. 534.

(f) Constit. Epidem. Taurinens. ann. 1721. apud Sydenh. Tom. II. p. 544.

nus nimium hypotheticis causis ; dum Europæ ubique locorum , Variolarum , Morbillorumque exotica simul & epidemica Miasmata præstant , quæ varia secum circumducunt contagiosa Miasmata , varios productura Morbos ; vel id testante lugubri harum Febrium nupcris hisce saeculis apud Nos inundatione , frequentiori in saluberrimis Civitatibus grassatione , altoque de iisdem ante Variolarum in Europam perennem recursionem Medicorum omnium silentio .

Additio quarta.

1. Non est cur hic non adjiciamus , quid de hisce epidemis Ardentibus Febris nuperi Medicinæ Proceres scripserunt , Laudatus Sauvagesius morbos epidemicos generari afferit (a) ex miasmatibus seu corpusculis insensibilibus & volatilibus , e sinu telluris & minerarum emissis ; luemque definit (b) : „ Miasma vel effluvium morbificum & contagiosum , quod vel intro generatur , ut scorbuticum , phthisicum , scabiosum ; vel aliunde in nos serpit , ut syphiliticum , hydrophobicum , variolosum , pestilens &c.“ In Febrium Nosologia construenda , Sudorem Anglicum Sennerti (c) inter Ephemeras ; Febrem variolosam Sydenhami (d) inter Synochas ; nervosam vero Huxhamii (e) inter Typhodes adnumerat .

2. Commendatus Macbridius ad causas Febrium remotas miasmata inficiendi facultate prædicta revocat (f) ; quorum nonnulla (g) a rebus putrescentibus , alia a magna hominum multitudine in eundem locum conclusa oriri sibi videntur ; alia contra , naturam specificam habent , nec nisi certam morborum speciem generare possunt , & quidem , quod summe notabile est , non amplius semel in eodem homine . Febrem continuam in simplicem , inflammatoriam , nervosam , putridam ,

(a) Pathol. Method. Pract. Sect. II. Cap. I. p.83.

(b) Ibid. p.86.

(c) Ibid. Nosol. Pathol. Sect. I. Ord. I. p. 130.

(d) Ibid. p. 131.

(e) Ibid.

(f) Tom. I. Introd. Method. Lib. IV. Cap. II. p. 150.

(g) Ibid. p. 151.

*dam, atque mixtam (a) dispescit. De nervosa hæc scribit (b): „Febres continuæ nervosæ, sive lentæ non raro, si tempe-
stas calida atque humida præcessit, epidemicæ sunt, præci-
pueque in locis humilibus, & uliginosis grassantur“.* *De
putrida autem (c): „Materia Febrium putridarum nonnun-
quam paullatim intra corpus generatur, ac pro vietutis ani-
malis corrupti, cui necessaria vegetabilium salubrium, putre-
dini adversantium, copia non adjicitur, soboles habetur.
Aliæ Febres putridæ per infectionem a materiis illis subti-
lissimis, quas Miasmata appellant, nascuntur; quæ quidem
miasmata variis modis generantur, atque ad loca magno
intervallo inter se distantia transferri possunt“.* *Inter va-
rietates Febris continuæ præ ceteris recenset (d) variolosam
Sydenhami.*

3. *Celebratus Cullenius (e) plurimas epidemicarum Febrium species sub Typhi atque Synochi nomine enumerat. In Pri-
mis vero Lineis Medicinae Practicæ (f) generatim hæc scri-
bit: „Quandoquidem Febres ut plurimum epidemicæ sunt,
verosimile est, materiem aliquam in aere fluitantem, corpo-
ribusque humanis adhibitam constituere Febris causam remo-
tam. Hæc Aeris inquinamenta, homines afficiunt, possunt
tamquam Miasmata, vel tamquam Contagia considerari“.*
„Miasma hoc (g), Febrium frequentissima causa, surgit ex
humidis & paludosis terræ locis calore agitatis“.

*De Con-
tagiis hæc subdit (h): „Atqui vero notum est, effluvia e
corpo humano vivo assidue manantia, si diutius eodem
in loco stagnent, neque per aera diffundantur, deleteriam
vim tantam nancisci, ut corporibus vivis applicata Febris
admodum contagiosas gignant. Nuperrimæ observationes de
Carcerum & Nosocomiorum Febribus existentiam hujus cau-*

æ

(a) Tom. II. Ibid. Lib. I. Cap. I. p. L.

(b) Ibid. Cap. IV. p. 18.

(c) Ibid. Cap. V. p. 25.

(d) Ibid. Cap. VI. p. 42.

(e) Synops. Nosol. Method. Sec. II. a p. 29. ad 38.

(f) Cap. IV. §. LXXX. p. 36.

(g) Ibid. §. LXXXII. p. 37.

(h) Ibid. §. LXXXV. p. 39.

sæ plenissime probarunt". Tandem adjicit (a): „Miasma-
ta porro intermitentes, Contagia vero continuas Febres pro-
ducere contendimus". En quo dijertissimum Cullenium per-
traxit veterum Græcorum & vel ipsius magni Hippocratis
haud extra culpam Doctrinæ contemtus (b). Scientiarum
equidem omnium maximum Medicinæ edificium, non est unius
Hominis, quem veterum observationes parum docuissent (c),
& attentionem suam penitus fortassis effugissent; nisi res ex-
dem sibi ex propria observatione prius innotuissent; nec est
unius aëvi omnium phænomenon ad rem medicam pertinentium
evolutio, & universæ fere Naturæ contemplatio. Illustrem
hunc vitum aufugit Ars longa, vita brevis; sicuti præteriere
æterna a Magno Sene jacta Artis Fundamenta. Porro apud
Hippocratem comperiuntur Febres Ardentes atque Phrenitica
continuae contagiose, minime ab effluviis e corpore humano
vivo assidue manantibus, diutiusque eodem in loco stagnan-
tibus progenitæ; comperiuntur & contagiose Intermitentes,
uti inferius demonstrabimus, haud a Miasmatibus ex humidis
& paludosis terræ locis, calore agitatis, erumpentibus ortæ,
sed ab unis Sacris Ignibus effera sôboles: Et ita ad ipsa-
rum Naturæ leges, nulla inanum verborum luxuria, sed
gravi rerum pictura descriptæ comperiuntur, ut hodienum to-
tam Europam depopulantes, varia quidem nomina, haud va-
rium seviendi morem adeptæ, a cultioribns Sydenhami at-
que Huxhamii calamis non majori certe præ illo Hippocratis
artificio depictæ fuerint. Quæ quidem si cum Febris ende-
micis, constitutionalibus, sporadicisque ab ipsis Artis incre-
menta promovere cupientibus recte confusæ sint, necne, vi-
derint Solertiores; modo meminerint Methodi in re Botani-
ca Peritissimorum, quos æmulari conantur, quaslibet plan-
tas exoticas esse aut indigenas diligenter indicandi.

4. Laudatus Ludwigiæ nec in Pathologicis, neque in Me-
dicinæ Clinica suis Institutionibus aliquid, quod ad Arden-
tes atque Phreniticas Hippocratis Febres referri posset, ex-
scri-

(a) Ibid. §. LXXXVIII. p. 40.

(b) Synops. Nosol. Meth. &c. Proleg. p. XI. & XII.

(c) Ibid. p. XI.

scribendum exhibet. Generatim Contagium ab humano corpore repetere & ipse videtur: „ De natura , ait [a] , Contagii , in quo caussa proxima [Pestis] ponenda est , supra §. 147. seqq. diximus “ . Hac citata paragrapho scripsersat : „ Caussæ proxima & prædisponentes [Febris nimirum petechialis] cum iis , quas in catarrhalī maligna exposuimus §. 124. convenient : gravitas vero morbi a subtiliori materiæ morbosæ resolutione & acrimonia , magis activa reddita , dependet . Dubium quidem est , quidnam sit illud contagium , quod & in ægroto evolvitur , & vicinis corporibus communicatur , quum nec mixtiones minimas perspiciamus , nec differentiam morbosorum symptomatum adeo definire queamus , ut ab iis ad materiam ipsam concludere valeamus . Duas vero ejusdem proprietates , scilicet halitusam & multiplicativam maxime attendendas esse , experientia docuit “ . Allegata tandem §. 124. inquietab : „ Caussa proxima [Febris catarrhalis malignæ] in acri sero posita est , quod ob summam humorum dyscrasiam , & in primis ob debilitatem solidorum , nec rite ex sanguine evolvi , nec per consueta corporis colatoria expelli potest . Caussæ prædisponentes &c. “

5. Quamnam sententiam tueatur commendatus Burserius de Ardentibus Phreniticisque Hippocratis Febris , ejus Doctrina circa Febrim lentam nervosam Huxhamii planum faciet : „ Quando , inquit [b] , communiores caussæ plures eodem tempore afficiunt , popularemque morbum reddunt , epidemica tunc est , & pernicioſior . Quo in casu , ni sani sibi caveant , facile suscepto maligno , & nervis infensissimo , Miasmate in eamdem incident . Tunc etiam contagiosa dicitur , quia per subtilissimos halitus , putridosque vapores ab ægris manantes in adsidentes , inservientesque diffunditur . Interdum ex sola mora in aere putridis , morbidisque effluviis scacente , ut in Nosocomiis ſæpe contingit , ipsa contrahitur . Tunc patet , eam esse ex putrido contagio , dici que posse Nosocomialem . . . Notum etiam est aerem non

K k

reno-

4

(a) Instit. Medic. Clinic. Part. I. Cap. I. Subsect. IV. §. 158. p. 70.

(b) Vol. II. Part. alter. §. CCLXXIX. p. 94. 95.

renovatum, in quo complures frequentesque vel sanissimi homines diu clausi detinentur, uti in Navibus vel Carceribus s̄æpe fit, humanis halitibus atque effluviis ita corrumphi, ut veneni instar immissa animantia cito enecet, destructa nimirum nervorum & cordis potentia. Febris ex hujusmodi caussa orta, lenta nervosa esse solet, & *Nantica*, aut *Carceraria* nuncupatur, & s̄æpe adeo pestifera est, ut contagione in vicinos, & ceteroquin sanissimos sola infectorum præsentia perniciosissime propagetur ut Pestis“.

6. *Ex Illustris Caldani Pathologicis Institutionibus nihil ad basce Febres. Generalem Epidemicorum Morborum Theoriam sequentibus [a] adstruxit: Inter Pestim & Morbos pestilentes discriminem intercedere afferit, quia Pestis, præterquamquod plures interficiat, ex unica pendeat caussa; Pestilentium vero causa partim a principio sparsim prius graffante sine contagii suspicione; partim a peculiari quodam vitiis in aere, sive in alimentis insito, suppeditatur: Pestilentes tamen [b] esse simul contagiosos admittit; at contagiosos simpliciter, uti Scabiem, Luem venereum, Tabem, Variolas, Febres nonnullas acutas, negat esse pestilentes: Epidemicorum ortum [c] a vitiis in aere nascentibus, ipsiusque aeris inquinamentis, trahit; neque alias causas occasio- nales sive externas sive internas pro iis gignendis secludit: Ex humido & calido Aeris statu [d] Febres mali moris, putridas, contagiosas, pestilentes, promanare statuit: Ex pu- tridis vaporibus per aera diffusis [e] Pestem ipsam quandoque subortam fuisse ab illustribus Auctoribus admittit: Venos denique [f] effluvia aquae, putrida, salina, alcalescentia, sulfurea, metallica ab una in aliam regionem asportando, putridis vel scorbuticis affectionibus, vel inflammationibus, vel pulmonum affectibus, vel aliquando etiam contagiosis & pesti-*

(a) Institut. Pathol. Cap. II. §. 52. p. 42. Edit. Neap. 1787.

(b) Ibid. §. 52. p. 42. seqq.

(c) Ibid. §. 55. p. 43.

(d) Ibid. Cap. XIV. §. 222. p. 206.

(e) Ibid. §. 237. p. 220.

(f) Ibid. §. 238. p. 221.

pestilentibus Morbis, ortum tribuere afferit.

7. At veniamus jam ad præstantissimum Virum, qui primus inter recentissimos incultam Epidemicorum Morborum Provinciam excolere, ac sensibus repurgare satagit, celebrem nimirum Equitem Michaelem Rosa, Universitatis Mutinensis P. P. P. & Medicæ Facultatis Præsidem &c. Hic equidem merito [a] mancam atque incertam dolet hanc Medicinæ principem Partem, a nemine, neque ab ipso Hippocrate (*uti fatur*) satis enucleate propositam, & quidem non sine maximo Reipublicæ damno, quum in nullo morborum genere plus periculi esse, in nulla re quam in hac Artem Medicam magis labare, faceri omnibus necesse sit: Dolet [b], bubonicam Pestem, utut custodiarum diligentia vallatam, ad nostra tamen usque tempora non semel Europæ Provincias vastare: Ratis observationibus sequentia asserta refellit, Pestem [c] in aere quærendam; in aquis, in herbis, in fructibus adesse venenum; antra [d], mephites, barathra, foricas, sepulcreta, bellorum strages, epidemicos vel contagiosos Morbos posse producere; Variolas [e] homini esse connatas; celticam luem e cœlo fuisse demissam; latens epidemicum Aeri inhærere: Contagiorum Miasmata & seminia [f] tanquam genitalia morborum semina, iisdem multiplicandis idonea, vocari afferit: Galenum [g], populares, epidemicos nimirum, morbos etiam ciborum atque vietus vitio enasci posse contendensem, reprehendit: Mæret [h] cæcam hominum incuriam, qua plerumque Contagia, quæ adhibita disciplina potuissent cito restingui, obtenuit Epidemici impune evagentur, & multiplicata strage excandescant: Denique hæc summopere notanda subdit [i]: „Fore autem ei bene sperandum est, qui hunc

K k 2 Aerem,

(a) De Epidem. & Contagios. Acroas. Præfat. p. 1. Edit. Neap. 1788.

(b) Ibid. p. 2.

(c) Ibid. p. 15.

(d) Ibid. p. 18 §. III. n. 55. cum not. p. 49. 50. & §. VIII. n. 58. p. 104.

(e) Ibid. §. II. n. 27. seq. p. 35. seq. & §. III. fere per tot.

(f) Ibid. §. II. n. 34. p. 39.

(g) Ibid. §. IV. n. 90. p. 70.

(h) Ibid. §. V. n. 110. p. 83.

(i) Ibid. n. 111. p. 83.

Aerem, quo sustentamur, liberatum lethalitatis infamia, simul excusso metu latentis, spirabilem, innocuum mortalibus restituerit: simul revelata *Contagiorum* natura, deminutis viis periculis, aucta securitate, præstantissimam Medicinæ partem novis auctibus cumularit,. Mirum vero nobis videtur, eloquentem hunc Auctorem, hisce magnis perfusum luminibus bescemet pugnantia Epidemicorum Morborum Theorie Fundamenta adstruxisse; quorum summa capita, satis contracta, cultissimoque calamo quum scripta sint, ulteriore responentia contractionem, ita se habent: Distinguendum, inquit [a], esse apprime inter hæc, ut nec *Epidemico* arcanam pestilitatis naturam, nec *Contagiorum seminiis* epidemicam rationem & vim tribuamus. Distare late hæc ipsa inter se: *Epidemicum* enim redire ad ipsas Aeris constitutiones; *Contagium* persistare ipsum in seipso ostendemus. Proin *epidemico* corpora ad morbos disponi; ab *Contagio* eosdem excitari atque confieri[“]. *Conf. nostr. opus* §. 13. 14. 20. 62. & 215. „Quibus libris [b] *Hippocrates de Epidemicis* multa proposuit sapienter atque præclare, iisdem pestiferos quoque, & pestes ipsas complexus est: quandoquidem *contagiorum* ignorata ratione, pestiferos ab *Epidemicis* non magis natura, quam vi atque pernicie distinguendos putavit[“]. *Confer. nostrum opus* §. f. c. & §. 18. „Primo equidem [c] *Epidemicus* quicumque est morbus, hic nullis affixus spatiis locorum aut temporum, vagatur late per cuncta; quocunque eruperit simul multos prehendit, & uniformiter vexat. Apparet plerumque vere & autumno, nec durat diu, sed altera tempestate ortus, altera absimitur, & quum deforbuit, desinit; raroque nisi mutata facie revertitur[“]. *Conf. nostrum opus* §. 27. & 28. „*Contagium* [d] est quod e corpore, aut e fomite transit in corpus: *Epidemicum* contra illud est quod plures simul, & immediate prehendit, nempe quod a communi causa, atque loco, idest ab Aere, qui communissima causa est, & *Epi-*

(a) Ibid. §. IV. n. 73. p. 62.

(b) Ibid. n. 67. p. 59.

(c) Ibid. §. II. n. 30. p. 37.

(d) Ibid. §. III. not. 20. p. 51.

Epidemici sedes, immediate sine traduce, sine contactu, in singula corpora infunditur, aut cum ipso aere hauritur. Ergo Contagium, si non est in Aere, non potest esse Epidemicum; si est in Aere, frustra vocatur Contagium. Epidemicum item, si contagiosum est, frustra in Aere collocatur: Et potest quidem nonnunquam ab epidemica causa contagiosus Morbus erumpere; at probat id ipsum non in aere, sed in corporibus epidemicam causam extitisse. Contagium nequeat epidemice in multos invadere, nisi ex multa nimis materiae multitudine, aut citissima propagatione. Novissime illud perpetuo recolendum est, quod in Epidemicis omnibus quæcunque sint, non Aer ægrotat, sed corpora. Nec si gallinas epidemice videoas privato morbo perstringi, credas in Aere tale Epidemicum, cæteris innocuum, versari^a. Confer. nostrum opus §. s. c., Porro [a] equidem peccasse in his vulgo Medicos facile patet, & inconsultis hominum sermonibus perturbatam hanc omnem Epidemiorum & Contagiorum notitiam; quum Epidemicum & Contagiosum sine ulla passim discriminatione usurpaverint; quum Epidemicis multa dederint, quæ manifestis constant Contagiorum seminiis; nonnullorum certa Contagia, in admirationis quamdam speciem, Epidemica, ut Boerhaavius Variolas, esse contenderint; plures ipsas etiam brutorum atque hominum pestilitates, reputatis omnino Contagiis, Epidemiorum ordini adscripserint^c. Confer. nostrum opus §. 31. „Quamquam [b] quæ Hippocrates passim adumbravit, diligentissime recoluisset (Sydenhamus), & observandi mira facultate præcelleret; tamen hæsit potissimum in eo, quod per quasque constitutiones visus sit præsentis magis, quam præteriti temporis habuisse rationem. Tum Morbos vere Epidemicos cum Contagiosis sæpe commiscuit, quasi ab unica causa penderent: eorumdem autem phœnomena nisi ab occulta Aeris potestate, explicari posse non censuit^b. Conf. nostr. opus §. 9. & 10. „Atque hæc quidem [c] propositur (Sydenhamus) ut Epidemicis & Contagiosis

sis

(a) Ibid. n. 56. p. 50.

(b) Ibid. §. V. n. 97. p. 75.

(c) Ibid. n. 99. p. 76.

sis videantur esse communia. Sed contagiosos deinde usque adeo ab latentis dominatione semovit, ut ad Pestem excitantam contagiosa in primis miasmata necessario requiri contendat; quia suspicari se quoque fateatur, nullam unquam in Aere pestilitatis vim tantam posse censerri, ut Pestem sola progignat; sed etiam Contagia necessario requiri: & esse perpetuo vigentem alicubi Contagiorum scaturiginem, ut promanare hac illac facile possint“. Conf. nostr. opus §. f. c. ad §. 15.
„Habentur equidem [a] in historia propemodum per annos singulos exempla morborum, qui singulas ditiones, regiones, provincias, aut magnos admodum Orbis tractus identidem infestaverint; qui quanquam epidemice, nempe in quamplures grassantur, interest tamen plurimum, ut Epidemici possint omnes vocari. Epidemici sunt, qui quo loco regnavit causa, consistunt. Ex qua caussa qui facti sunt morbi, dum consistunt in loco, simplices sint, an contagiosi, perinde potest censerri. Contages autem sic genitæ aut leves sunt, & facile evanide, quæ porro nisi inveniant corpora sic præparata, nihil efficiunt: proin nec extra locum facile feruntur; quum sint evanide & leves; nec si ferantur quicquam proficiunt, quod imparata corpora offendant. Corpora autem extra locum necessario imparata esse oportet. Caussa enim epidemica, quæ ex magnis temporum perversiōibus certo consistit, quum phylīce agat in corpora, non agit in distans, nempe extra sphēram, quam dicunt, propriæ activitatis nil potest proficere. Sed aliæ vel a magnis Epidemicis natæ Contages, vel a magnis omnino causis in uno etiam corpore excitæ, tenaces nonnunquam sunt, persistantes, atque durabiles, quæ possint e loco etiam ad distans transferri viribus integris. Quum ergo videris Morbum quemvis tota Europa, etiam contrariis tempestatibus late vagantem, quacumque Epidemici forma, aut caussam reperias necesse est, quæ tota Europa epidemice affecerit, aut Morbum epidemice natum per contages irrepere fateare“. Conf. nostr. opus §. 23. 24. 25. & 26.
„Utique [b] in corporibus sanguinem, pituitam, utramque bi-

(a) Ibid. Sched. ad Catarrh. not. 11. p. 234.

(b) De Epid. & Contag. §. I. n. 12. p. 27.

bilem dominari per anni tempora , & tempestatum vices alternas “. „ Atque hos quidem casus [a] , dum ver sanguinem exagitat , dum æstas bilim flavam , dum atram autumnus exacuit , æque dum pigra hyems pigras in corpore pituitas congescit , morbos annuos , & pene certas tempestatum constitutiones appellant “. „ Ergo [b] quum *Epidemicos* morbos dicimus , eos *præsertim* intelligimus , quos superiore loco per incertas , anomalas temporum constitutiones fieri prædiximus ; quos proin *populares* utique , *pandemios* , *vulgivagos* , non utique tamen *communes* , tanquam a communis causa , ut ab Hippocrate Scholæ hactenus nominaverunt ; sed ex re ipsa non *communes* , quin immo raro , *insuetos* , *incertos* vocabimus . Non enim ab hac illa communitate caussarum , sed quod nec certa lege , nec certis intervallis novantur ; quod insueta forma , & graviore etiam metu deserviunt , a familiaribus , annuis , atque adeo communibus distinguendos censemus . Fereque *Epidemicos* proprie & tanquam pro dignitate *Epidemica Magna* appellabimus “. Confer . nostr . opus § . 18 . 19 . & 20 . „ *Divina* igitur [c] illa *Hippocratis* & occulta pestilentium principia , *Contagiorum* industria notitia supplentes , reliquorum etiam *Epidemicorum* causas , quos *communes* , *vulgares* , *populares* , *vulgivagos* nominant , libenter in Aere cum ipso Hippocrate perquiremus . Aeris intemperiem ex multiplici sensilium qualitatum mutatione , meteoris , ventorum vicibus , externorum admixtione , per varios anni , tempestatum , & temporum status , quas constitutiones appellant , corporibus multifariam nocere . Nocere autem non immisso *Miasmate* , nec veneni feminio , sed solidorum mutato statu , fluidorum crassi vitiata , motuum ordine , quantitate , vi paullatim alterata . Nec omnino ab his caassis materiem morborum inferri corporibus , aut *miasma* , sed nativa paullatim alterari , multiformes humorum alienationes , & acritatum labes induci , donec vitium recipient corpora , & suis queque modis ægrotent “. Conf . nostr . op . § . 180 .

264.

(a) Ibid. n. 21. p. 31.

(b) Ibid. n. 26. p. 34.

(c) Ibid. § . IV. n. 75. p. 62.

284. 285. & 287. „ Utique ergo [a] *Epidemicum* id esse convenit, quod ex insueta cœli constitutione, insuetos aliquando Morbos, eosque graves, & uno tempore frequenter propagat. Nempe non insuetum aliquod in Aere principium, seminum, miasma, sed insignem aliquam pro tempestatum ratione in sensilibus Aeris qualitatibus alienationem. Quo titulo consequens est nec regulares annuos & tempestatum communes, qui certis temporibus revertuntur; nec pestilentes. Pestemve comprehendendi; sed qualia totis libris descripta ab Hippocrate a magnis temporum perversioribus sunt; quæ nullis obstricta legibus incerta huc illuc feruntur, & Magna jure *Epidemica* nominantur“. Confer. nostr. opus §. 27. & 42. „ Prorsus vero [b] qui non negaverint, sanic etiam ab autumno ad hyemem statum sanguinis, humorum, corporis universi fieri varium & permutatum, easque mutationes e natura censeri; eos quoque fateri necesse est, facile periclitatum iri corpora, si quid eas mutationes statim temporibus interceperit. Ut si constitutio autumnalis perrexerit tota hyeme atram bilim exacuere, quam assuevit natura compacto per frigus corpore, & densatis humoribus temperare; necesse sit vere novo objici corpus novis temporibus imparatum: multoque etiam magis & gravius, si hunc corporis statum, post australem hyemem ver boreale, cum deinde ætas humida exceperit: corpore enim non expurgato, nec renovatis ex ordine humoribus, veterascentem intus materiem computrescere vehementer necesse est“. Conf. nost. opus §. 180. „ Profecto [c] futuros tales fuisse Morbos utraque æstate in Thaso & Cranone nemo crediderit, ni squallidum autumno cœlum, & mitis per Austros hyems antecessisset: nec talia relatrum fuisse Hippocratem, nisi certam & conjunctissimam horum inter se rationem peritissimus Naturæ Scrutator intellexisset; cuius despontam in his fidem tot jam sæculorum vices, & testimonia nondum refellere potuerunt“.

Conf.

(a) Ibid. n. 77. p. 63.

(b) Ibid. n. 81. p. 64. 65.

(c) Ibid. n. 89. p. 68.

Conf. nostr. opus §. 180. „Quæ [a] quum Galenus ipse, *Valesius, Ballonius*, atque inter postremos *Huxhamius* ita sint interpretati, ut respiciendum esse perpetuo in *anteacti temporis vicissitudines* fateantur; quum eadem abunde *Hippocrates* disertis *Epidemiorum* libris tradiderit, ut similia caussarum vi, nempe inversis & alienatis successionibus tempestatum, gravissimas *popularium* constitutiones regnasse prodiderit in *Thaso* & *Perintho*, in *Cranone pestilentes & Pestes*; mirum admodum videri oportet, Philosophis nonnunquam magis quam Medicis (*Baconi nimirum Verulamio*) fuisse talia certa & perspecta; Medicis autem non adeo omnibus placuisse, ut etiam in hac doctrinarum luce, quam quotidie ja&ctamus, extiterint adhuc, qui ab manifestis & eertis ad abscondita illa veterum & incomprehensibilia qualitatum portenta configurerent“. *Conf. nostr. opus* §. 71. 173. 180. *Hæc talia de Epidemicis philosophatus est Cel. Auctor: De Contagiosis vero præ cæteris hæc nobis occurrunt meditanda*: „Esse, ait, non in aere (b), sed in ipsis intus viventum corporibus materialiæ pestilentium omnium contagem, phœnomena cogunt fateri: & id multo etiam magis, quum vivificam Aeris vim exsolvendis, perstinguendisque exhalationum omnium vaporibus, inditam esse a Natura demonstrant cuncta observationum omnium argumenta“. *Conf. nostr. opus* §. 7. „Cæterum (c) ut contagiosa esse Epidemica pleraque omnia concedam; facile adducor, qui Sporadicos quoque Morbos non raro contages fundere intelligam“. *Conf. nostr. opus* §. 29. 30. „Nec fore eas (d) (qualitates nimirum) infra epidemicam potestatem illud demonstrat in primis, quod contagiosos quoque Morbos absque Epidemico, absque seminio conluesse compertum sit excitari“. *Conf. nostr. opus* §. 20. „Rursum (e) commemorare & illud oportet seu consensione caussarum fortuita, seu spontanea humorum mutatione, mul-

L 1

ta

(a) Ibid. n. 90. p. 69.

(b) Ibid. Præfat. p. 13.

(c) Ibid. p. 16.

(d) Ibid. §. III. n. 54. p. 48.

(e) Ibid. n. 60. p. 54.

ta s^epe progigni intus in corpore ab innocuis humoribus venenata contagiorum miasmata , ut dysenterici inter milites Fluxus , ut pestiferæ carcerum Febres . Eadem sic nata Miasmata , si mora acuantur , si stagnatione invalescant , in pestilentes , fereque in Pestes evadere : quemadmodum reseratis nonnunquam obsoletorum cadaverum foveis relatum est contingisse : Usque adeo non modo contagiosum sine epidemico ; sed nasci pestiferum sine seminio videri possit . Usque adeo animale præsertim putridum in pestilens acui , atque evehi sponte potest ; quæ de Contagiis probata sunt omnibus , de Epidemicis abunde negantur[“] . Conf. nostr. op. a §. 37. ad 42. & §. 215. 216. „Contagiorum autem (a) esse certa perstantia , ex certis principiorum elementis , certis legibus coagmentata principia necesse est ; quæ effectus certos ab ævo in quibusvis , quoque tempore & loco , semperque eosdem producunt . Nec ulla alicubi esse certa e terrigenis contagiorum elementa certis unquam observationibus compertum est : nec ulla ullibi , quæ certas Morborum Contages perpetuo , & certo produixerint[“] . Conf. nostr. opus §. 81. 82. 83. „Credo equidem (b) Elephantiasim , Celticum , Stomacacen , quem Scorbutum nostri nominant , Jaw item , Pian , & quæ sunt cætera inaudita , inter Barbaros Morborum portenta , vitio cœli , atque soli , vitio victus , aquarum vita progigni , & certas deinde per contages vulgari . . . Sic ortas paullatim contagies , quas tardas vocamus , conspiratione caussarum exteriarum , corporatas materie animali , ministerio unico vite , succrevisse in corporibus , inhæsisse certis terrarum locis & conditionibus ; nec potuisse deinceps avelli atque extingui , nisi mutata Aeris , locorum , & corporum conditione , de minimis paullatim viribus , evanuerint[“] . Conf. nostr. op. §. 31. „Utique ex corrupta aquarum colluvie (c) , aut cœno telluris , aut gravi aliquo locorum vitio pestilentes s^epe morbi nascuntur : erraret autem qui crederet , vapores illos , quorum caussa morbi tales emergunt , tulisse in corpora contagio-

(a) Ibid. §. VIII. n. 151. p. 105.

(b) Ibid. n. 153. & 154. p. 107.

(c) Ibid. not. 60. p. 109. 110.

giorum materiam, aut *contagiosos* ipsos fuisse: non sunt *contagia* illa, sed vere *miasma*; nempe inquinamenta, quæ humores corporum graviter vitiant, atque ipsa corpora la-befactant. Proin potest illorum vi talis & tanta in corpori-bus fieri permutatio, ut & Morbi inde enascantur, atque ii vere *contagiosi* sint & *pestilentes*“. *Conf. nostr. opus* §.39, 40 41. & 42. „Spirabilem aerem purumque (a) exhalans & fanis corporibus vapor, primum innocuus, paullatim copia oneratum, tandem venenata malignitate contaminat, & vi-tæ reddit exitialem: cohita intus in sano corpore perspi- ratio, cito degenerat; tum humores paullatim vitiat, ner-vos infestat, obscuros malignosque morbos inducit. Quin & a simplicibus caussis enati morbi, humorum spontanea secessione, vel singulari intemperie, vel *parte aliqua in sum-mum anima/itatis evecta*, primum corpus omne contami-nant; tum acres malignosque effundunt vapores, demum manifesta *contagiorum semina*“. *Conf. nostr. opus* § 41. „Ergo non alte petita (b), non demissa cœlo, nec evecta ab infe-ris, nec ab aere promanans *contagiorum* natura derivanda est; sed ex animali ducta progenie vi ipsa vita, ex interiore vita elemento, calore, motu, quidquid diffabile factum est, si expiratione, motu prohibitum, densatum intus coaluit, aut intimiore partium attritione attenuatus, penetrantius evasit, dissociata, aut mutata elementorum compage, servata quidem natura, viribus auctis explicatisque, in contagem degenerat“.
Confer. nostr. opus §.38. „Esse autem id mirum (c) in his perstantis naturæ testimonium oportet, quod (*Contagia*) nec spatio vincantur, nec mora, nec transitione degene-rent; sed iisdem semper ex æquo viribus, easdem morbo-rum labes inducant. Num esse vim quamdam vita inorga-nicam fateamur in bruta materie? aut esse in multis laten-tis quedam organitatis primordia, materie per varios permu-tationis gradus ad organitatem, & vitalitatem proiecta?
(*Hic Ill. Auctor not.* 78. p. 147. *affect vibratilem gelatinæ*

(a) Ibid. §.IX. n.171. p.120.

(b) Ibid. §.X. n.195. p.133.

(c) Ibid. §.XI. n. 214. p.146.

mobilitatem ab Ill. Hallero relatam, simul & cariosæ Pergameneæ, ex aqua decoctæ, inque gelu redactæ nimis tremulum motum; subditque sequentia: „Quapropter qui organicas Buffonii moleculas negant, videant quid de hac ista quoque, quæ sensu percipitur, animalis materiæ proprietate constituant“.) Conf. nostr. opus §. 38. „Ergo (a) a vitalitate proiecta nimis, aut alienata, conflari communem quamdam tandem contagii naturam, quæ omnem contagiorum rationem & vim comprehendat“. Confer. nostrum opus §. 15. „Usque adeo (b) credibile est per loca terrarum certa, certas posse Contagiorum partitiones, per varios pestilitatis gradus ordinatas constitui. Fateri enim manifesta rerum veritas cogit, Contagiorum hanc omnem familiam non satis haec tenus definitam atque ordinatam videri: & fore ei, qui hanc istam in se spartam suscepit, cogitandum, hoc omne genus dividi primum in *acuta*, & *diurna* oportere. *Acuta* autem, quæ haec tenus indigitamus, oportere distingui in *exotica*, quæ eadem plerumque nativa sint, *primigenia*, *persistantia*, ut Pestem, Variolas, Morbillos, similia; inde in *indigena*, eademque fortuita, eventitia, & evanida, qualia fortasse nobis *Stomacacen*, quem *Scorbutum* vulgo nominant, & *Miliaria*; multo autem certius *dysentericos Fluxus*, *Febres Castrenses*, *Maligna Exanthemata*. Non omittendum putamus recentem a Frid. Ludov. Bang contagiorum divisionem: „*Forma contagii* est vel halituosa seu *acuta*, vel non halituosa, seu *chronica*. Halituosa contagia sunt pestiferum, putridum, variolosum, morbillosum, dysentericum: non halituosa, rabiosum, seu hydrophobicum, carcinomaticum. Dubia contagia videntur *Miasma Scarlatinæ*, & *Tussis* epidemicæ, quod licet C. Vogelius rejicit, tamen valde contagiosum est. *Arthriticum*, *Phthisicum* inter dubia refertur“... Qua in re illud nobis inter cætera annotandum videtur, improvide omissam a Bangio videri divisionem illam, quæ sic in *exotica* & *indigena*, non modo quia immensum distant
ab

(a) Ibid. n. 227. p. 154.

(b) Ibid. n. 227. 228. cum not. 83. p. 155. 156.

ab invicem , sed multo etiam magis , quod exotica quum sint & primigenia , esse eadem necesse sit alienigena nobis , & adventitia , quæ proin oporteat fuga , vitatione , coercitione magis , quam spe curationum edomari & pervinci : qualis conditio est potissimum veræ Pestis & Variolarum . Indigena vero quod fortuita , multiplici tamen conspiratione causarum ubivis nascantur , nec a perstantibus seminibus prodeant , possunt , non tam Medicina , quam multarum rerum procuratione nonnunquam anteverti “ . Hac Praclarissimus Eques Michael Rosa , apud quem de Ardentium & Phreniticarum epidemicarum Februm vetustissima origine nil comperi nobis datum est . Quoad Epidemicorum Morborum divisionem confer . nostr . op . § . 60 . uti & Apparatus Institutionum Pathologico-practicarum (a) apud nostrum Commentariolum , jampri- dem typis datum , cui titulus : Supplemento alla Memoria per servire alla facile e perfetta estinzione del Vajuolo , e di tutti gli altri Morbi contagiosi in tutta l' Europa ec . Napoli 1788 .

8. Accuratissimus ille , cui nostri hujuscce Operis perpen-
satio demandata fuit , pertractans de Febris in Genere (b)
ita loquutus est : „Frequentissimus Febris casus est , in quo
clauditur abdomine morbosa faburra , nervos quos attingit
immediate lœdens , ad alios vero nebulam subinde ejaculans
noxii vaporis . In hoc igitur utrumque (alicujus nimirum
particulæ systematis nervosi constans irritatio , & sanguinis
universi vitium ; duplex ipsi generica Febris causa , ut ibid.
§ . 8 . p . 4 .) jungitur caussæ genus . Febrilem somitem in Fe-
bris , nulla fere earum excepta , abdomine contineri ex
eo probari potest , quod fere in nulla earum maximam sa-
nationis partem , vel saltem aliquam non expectaverint ab
excretis alvi omnes , post ipsum Hippocratem solertiores Me-
dici “ . Ubi de Febre biliosa puerida hæc fatur (c) : „Ego
vero eam hoc nomine adpellabo , quæ a Fordium in abdo-
mine

(a) Artic . VIII . IX . & X . p . 116 . 117 .

(b) Lib . II . Institut . Medic . Partis posterioris , quæ est Nosol . Seçt . I .
§ . XII . cum not . c . p . 5 .

(c) Ibid . § . 510 . p . 150 .

mine nidularium intensiori putredine nata , celeriter , & cum vitæ discriminè currit, acuta scilicet est “. *De putrida consumptiva , sive tabifica* scribit (a) : „ Hæc phœnomena ostendunt , septicam Sanguini tradi ex abdomen substantiam, qua ejus elementa prompte dissolvantur , & putrescentia diffluunt “. *De Typho Carcerum & Nosocomiorum* ait (b) : „ In hac universi Sanguinis adsunt memoratæ (502.) conditiones ad gradum maxime proiectum , quas potentissimus parit halitus ex abdomen in sanguinem reineans “. *Subditque* (c) : „ Contagione traduci hanc Febrim posse certum est: at exhalans ex ægro vapor morbum in sanum corpus ferens nonnisi facem subjicit præexistenti incendii pabulo (113) “. *De altero Typho , quem ab Huxhamio Febrem nervosam vocatam fuisse refert , hæc præ reliquis habet* (d) : „ Eadem hanc princeps conditio gignit , ac reliquas omnes , sordium scilicet putrescentium in abdomen præsentia , cui tamen gravissimæ aliæ læsiones accedunt “; *dein subdit* (e) : „ Epidemica namque forte nunquam nervosa Febris est , ac proinde facillimum non minatur contagium , quod a conditionibus , quarum soboles est , facillime & aperto deducitur “. *De Rheumatica tandem inquit* (f) : „ Febris quidem non aliam causam agnoscit , quam clausam abdomen vitiosorum faburram . Ab hujus varia conditione pender quod alias remittens , alias continens ea videatur , & non raro manifeste perniciosa sit “.

9. *An hæc nuperrima Epidemicorum Morborum Theoria a disertis literatissimisque Reipublicæ Medice Æsculapiis Posteritati literis commissa , ratis , perpetuis & ex illorum solummodo intima natura expetendis observationibus proba respondeat necne : An ab horum virorum aliquibus jacta principia amico connubio inter se se cohærent , vel potius aper-*

- (a) Ibid. §. 524. p. 155.
- (b) Ibid. §. 529. p. 156.
- (c) Ibid. §. 532. p. 157.
- (d) Ibid. §. 584. p. 175.
- (e) Ibid. (ff). p. 173
- (f) Ibid. §. 613. p. 181.

aperto dissidio dissidentur ; siue coherent , num ea sint , quibus epidemicarum Febrium Ardentium atque Phrenitac- rum genesis & vetusta origo aptari queat ; nostrum non est decernere . Hypothesibus vacui , & veritatis inquirendae stu- dio præpollentes rei medicæ Peritissimi huic magni ponderis muneri satisfacti erunt . Nostrum id unum certe fuit de- monstrasse , in hac nimium abstrusa Epidemicorum Patholo- gie parte aliquid integre novi in medium protulisse .

10. *Persentiscimus non defuturum , qui a nobis rescire ve- lit , quidnam tandem utilitatis humano generi sit allatura . hec profundius perquisita evolutaque Epidemicarum Arden- tium Febrium Æthiologia ? Nisi nos omnia fallunt , Bonum asserimus omnium maximum , ejusdem nimirum humani generis inæstimabilem salutem . Obstrepet , ut sibi libet , qui nostrum Opus aliena , non propria doctrina nimium onussum , & pene a capite ad calcem aliorum verbis conflatum , vellicare stu- det . In re Medica ratae aliorum observationes , compertasque veritates , plurimi faciendas semper autumavimus ; nostras , nisi firmis aliorum judiciis niterentur , perpetuo suspectas ha- buimus . Vulgi inanem gloriam minime captantes , Sapientum vero literatorumque , qui fura facillime detegunt , gravem calculum pertimescentes , aliena bona , nihil laudis eorum do- minis tribuendo , decerpere , nostraque subdole facere , uti pas- sim facilitati videmus , turpe flagitosumque jugiter putavi- mus . Ceterum non deerunt æqui Viri , qui res , non verba , probe perquirentes , quicquid novi in hoc Opere reperitur , nostrum alienis placitis , nil tale opinantibus , firmatum , fa- teri dignabuntur . Promissam itaque ab hac tenus recondisa Epidemicorum Morborum Pathologia humano generi salutem , ex quodam veluti corollario , quod sue hypothesi laudatissi- mus Eques Rosa adjecit , eruere existimavimus : „ Porro , inquit (a) , equidem , si morbos liceat a magnis temporum constitutionibus futuros prænoscere , ut Hippocrates passim & luculenter ostendit , numquid non eosdem liceat , ordina- tis vivendi legibus , & diaetetica disciplina , maximam par- tem*

(a) De Epidemic. & Contag. Acroas. §. XII. n. 253. p. 175.

tem pervertere? Reclamat ratio, & magistra rerum experientia. Quinimmo, aut nullam esse medicinam, aut illam bac ipsa, quam Prophylaxim nominant, valere plurimum factemur. Nec dubitandum, quin ipsi quoque legum Latores bene mereri de vita hominum, ut olim apud *Judeos*, *Indos*, *Egyptios*, sic nostris etiam temporibus, possint, si in hac diligentius animadverterint “. Si Febres itaque Epidemicæ Ardentes & Phreniticæ, quæ hodienum sub Febris nervosæ, Thyphi Carcerum, Nosocomiorum, Classium, Castrorum &c. nomine totam circumeunt ac depopulant Europam, a variolosis, morbilliosisque Miasmatibus ortum suum repeatant (a §. 252. ad 258.) ; numquid extinctis Variolis atque Morbillis, easdem extinctum iri in dubium vocari poterit? Sint vero a peculiaribus Miasmatibus, a Variolis Morbillisve minime procedentibus ; quum hac omnia Europa esse exotica (§. 23. 24. & 41.) probatum sit, quamcumque in Civitatem, pagumve novissime inventa fuerint, nonne secluso primo alteroje ab iis arrepto agroto, ipsarum contagium, ut reliquorum Epidemicorum, sive contagiosorum, certo certius periturum erit? Quid intersit inter nostram & superius propositam Prophylaxin, disertus nemo non videt. Evidem, pace celeberrimi *Viri dixerimus*: Si firma stent ipsius principia, nec pro suis Epidemicis, minus pro suis Contagiosis ulla profutura erit Prophylaxis, quum temporum tempestatumque vicissitudines e sueto ordine debilentes semper evenient, nec populorum multitudo diæticis legibus ab iis unquam vindicari poterit ; & Contagia, utut evanida, ex principiis physiologicis, uni tuendæ corporis sanitati destinatis, moleculas ad organitatem, imo ad vitalitatem non quidem perennem, sed tamen propagationi aptam evehentibus, in humanis corporibus conflata, semel iterumque extincta, semel iterumque ad Mundi usque excidium, vigentibus iisdem causis, pullatura erunt. Quo decet interim obsequio id unum a disertissimo Viro expostulamus : undenam ut vetustis temporibus, & ante tria, quatuor, quinque ab hoc saecula, Epidemicorum, & Contagiorum aliqua, multa, forsan plurima, vel plane non, vel summopere raro, apud Europam extiterint, ut in alte-

altera hujus Operis parte planum erit? An rerum parens Natura, veterascente jam terrarum Orbe, nunc temporis a suo in producendis effectibus immutabili statutoque ordine descoverit? Num physica hominum corporum compages, a parentibus nec hereditario chronico Morbo coinquinatis progenita, a veteri diversa, mutata, susque deque perturbata, nuperis saeculis in deteriorius prolapsa est? Cordatorum Physiologorum, praesertim recentium, judicia id suspicari non sinunt. Eterna quidem in suis effectibus Naturae lex, ab Eterno Sapientissimoque rerum omnium Creatore coordinata.

11. Nimis lubricam operosamque rem esse a gravissimorum virorum judiciis dissentire, probe novimus; sed in re nondum adhuc definita, neque firmiter explanata, quinimo summo Reipublicæ detimento in varias discessa partes, vel pusillis vicio verti non poterit, suum adjicere calculum, magnisque Ingeniis librandum sistere. Celeberrimum itaque Equitem Rosa, virum omni scientiarum studio exornatum, aquissimum, veritatis assertorem, Hippocratis eximum cultorem, Hippocraticæque Doctrinæ addictissimum, pro decernendis sequentibus Hippocratis effatis ad rem propositam Judicem deligimus, atque enixe obtestamur. Neque dubitamus quin ipse, his bene perpensis, solertissimus quum sit, vel ipsum Hippocratem errasse, vel Medicorum Scholas a veritatis Hippocraticæ tramite discessisse, decernat necesse est. Porro jam S. 18. genericam Morborum omnium partitionem, ab Hippocrate quadrisfariam distributam, paucis innuimus. Nunc res urget ut eam paullo fusiis in scenam revocemus. Et primo accurate notandum venit, Hippocratem, quæ nos vocamus contagiosa seminia, græco nomine Miasmata appellasse; quod Latini dein modo morbidas sordes; nunc morbosam exhalationem; modo morbidum inquinamentum; nunc morbosam excretionem vertentur. Sic lib. de Flatibus n. vi. p. 403. Vander-Lind. Tom. I., Hippocrates scripsit: Οταν τὰ πλέον, καὶ ἔλασσον, καὶ ἄθρωπερον, καὶ μεμιασμένου νυσεροῖσι μιάσμασιν ἐσ τὸ σῶμα ἐσέλθῃ, nimirum: „Si is (Aer) aut plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis sordibus inquinatior se ingerat“. Hæc Miasmata ipse Senex Pestilentium Morborum efficientem

M m

cau-

*causam existere diserte cognovit, atque declaravit. Sic eodem libro n. viii. p. 403. subdit: „Εσι δὲ δισσὰ εῖδει πυρετῶν, ὡς ταῦτη διελθεῖν· δὲ μὲν, κοινὸς ἄπτωι, καλεόμενος λοιμός· δὲ διὰ πονηρὴν δίαιταν ιδίην τοῖσι πονηρῶς διαιτεομένοισι γενόμενος; b. e. „Sunt autem Februm genera duo, ut hoc quoque nunc attingam, quorum alterum commune omnibus Pestis appellatur; alterum propter malam diætam privatim his contingit, qui ea utuntur“; *protinusque ibid. n. viii. p. 404. adjicit: Οὐκόταν μέν σύν δὲ ἀλλὰ τοιχτεοῖσι πληθῆ μιάσμασιν, ἀλλὰ τῇ ἀνθεωπίν φύσει πολέμια ἔσιν, ἀνθεωποι τότε νεστέσσιν.* i. e. „Quando igitur Aer hujusmodi inquinamentis plenus est, quibus humana natura offenditur, homines ægrotant: Unde disertissimus Hippocratis Sectator Jo: Colle auctor est, Contagium ab Hippocrate morbidam excretionem, sicuti ab Alexandro Aphrodiseo effluvium pestilens fuisse vocatum, uti notavimus §. 15. Idipsum Hippocrates, de Pestilentium Morborum efficiente causa pertractans, confirmavit libro de Natura Humana p. 274. ibid. hisce verbis: „Καὶ οὗλον, ὅτι ταττόν νοσερήν τινας ἀπόχρισιν ἔχον ἀντὶ εἰη; scilicet: „palamque est insuper eum ipsum spiritum, sive Aerem morbosam aliquam exhalationem habere“.. Ex quibus verbis clare eruitur, Hippocratem ita in compertis habuisse Pestilentes Morbos a Miasmatibus ortum ducere, ut id in dubium haud vocari posse assertuerit verbo palam est. Hic vero operæ pretium est inquirere, quo nomine Hippocrates Pestilentes Morbos donaverit. Accurate perspectis ejus monumentis, perspicuum est, eos perpetuo Epidemicos nominasse, sicuti illos, qui ex Diætae vitio originem ducunt, Sporadicos. Hujus veritatis luculentum habemus testimonium Libro de Viæt. Acutor. Vander-Lind. Tom. II. n. III. p. 270. ita exaratum: „Οταν γάρ μη λοιμώδεος γάστρα πρόπος τις κοινὸς ἐπιδημήσῃ, ἀλλὰ σποράδεες ἔωσιν αἱ νόσοι, καὶ μη παραπλήσιοι, ὑπὸ τατέων τῶν γενομάτων ἀποθνήσκοι μᾶλλον, η ὑπὸ τῶν ἀλλῶν τῶν ξυμπάντων, nimirum: „Quum enim non Pestilentis morbi modus quis communis grassatus fuerit, sed sparsi fuerint morbi, & non similes, ab his morbis plures moriuntur, quam ab aliis“. Quibus verbis liquido adhuc constat,*

Hip-

Hippocratem, Sporadicis Morbis populariter grassari minime denegasse; quod & firmatur iis, quæ scripsit Libro de Natur. Human. Tom. I. num. xviii. p. 274. sic: „Οὐκόταν δὲ αἱ νόσοι γίγνονται πάντοδαπάλι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, δῆλον, ὅτι τὰ διαιτήματά ἐσιν αἴτια ἑκαστα ἑκάστοισι, b. e. „Quum vero omnis generis Morbi fiunt eodem tempore, palam est victus singulos singulis causas esse“. *Habemus & hoc eod.* Lib., ubi n. xix. p. 274. hæc leguntur: „Οὐκόταν δὲ νόσηματος ἐνὸς ἐπιδημής κατασῆ, δῆλον, ὅτι & τὰ διαιτήματα αἴτια ἐσιν, b. e. „At vero quum unius Morbi popularis grassatio constitit, manifestum est Diætam non esse culpabilem“. *Habemus & alia in Libris de Morbis Popularibus, in quibus teste Galeno Hippocrates de Pestilentibus egit Morbis. Sic Lib. I. Popular. Sect. II. Vander-Lind. Tom. I. p. 663. legitur: „Καὶ γὰρ ἄλες τὸ νόσημα ἐπιδημού ἦν, τάλλα διετέλεον ἀνοσοῖ; nimirum: „Nam hic Morbus satis popularis erat: cætera incolumes degabant“. Et ibid. p. 664. habentur hæc: „Ἐπεδήμησαν δὲ καὶ δυσενθεροῦ κατὰ θέρος πολλοῖ; b. e. „Populariter grassabantur etiam Dysenteriæ per æstatem“. Et ibid. Sect. III. p. 696. scribitur: „Τῷ θέρεος καῦσοι ἐπεδήμησαν πολλοῖ; scilicet: „Æstate Febres ardentes populariter grassatae sunt multæ“. Ex Sect. III. Libri III. ibid. pag. 722. jam exscriptimus hæc: „Τὰ μετ' ἐπιδημήσαντα νόσηματα ταῦτα; i. e. „Atque huiusdem erant populares Morbi“. Et inferius p. 726. ibid. subdit: „Πολλα δὲ καὶ ἄλλα πυρεῖῶν ἐπεδήμησαν εἰδεῖ: τριταῖν, τεταρταῖν, νυκτεριῶν, ξυνεχέων, μακρῶν, πεπλανημένων, ἀσωδέων, ἀκατασάτων; b. e. „Multæ præterea alia Febrium genera populariter grassata sunt, tertianarum, quartanarum, nocturnarum, continuarum, erronearum, anxiarum, inconstantium“. Ita & Lib. VI. ibid. Sect. VII. p. 816. habetur: Ταῦτα μὲν οὖν καὶ διὰ παντὸς ἐν τῷ θέρει. ὡς δὲ καὶ τὰ ἐπιφρογήνυμενα πάμπολλα. πρῶτον μὲν ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσιν ὀφθαλμοῖς ἐπεδήμησαν δύνασθε; nimirum: „Hæc igitur omnino in æstate siebant, sicut etiam eruptiones omnino multæ, & potissimum in siccitatibus lippitudines dolorosæ populariter grassabantur“. Tandem Lib. VII. ibidem n. xxxi. p. 856. legitur: „Χάριτι χειμῶνος ἐκ βηχίσ ἐπιδημίς προσγενόμενος πυρε-*

τὸς ἐπέλασεν δέξις ; h. e. „Chariti hyeme ex tussicula populariter grassante Febris adventans acuta corripuit“. *Latinos Hippocratis Interpretes verbum Epidemon*, *populare vertisse*, *Græca lingua peritissimus Scaligerus non probavit*, *quum vulgare*, *vulgivagum denotet*, *ut §. 13. innuimus*. *Quicquid sit*, *ex allatis Hippocratis textibus planum est*, *Magnum Senem*, *I. Contagium satis perspectum habuisse*; *II. Illud Pestilentium Morborum efficientem & peculiarem causam constituisse*; *III. demum, Pestilentes Morbos vocasse Epidemicos*: *qui quum uni contagione donentur*, *nos §. 13. haud inconsulto hanc propositionem tueri rati sumus*: *Epidemicum idem sonat ac Contagiosum*. *Bina igitur hucusque habemus ex Hippocrate Morborum genera*, *suis characteribus distincta*; *Sporadicum nimirum & Epidemicum*: *inquirendam restat*, *an circa alia duo genera*, *Endemicorum scilicet*, *& Omnibus communium ex magna temporum mutatione*, *Senis Doctrina satis firma sibi perficit*. *Endemicos quod spectat*, *qui & indigenæ*, *patrii*, *vernaculi*, *& quibusvis Regionibus proprii ac peculiares latinis vocibus adhuc vocati sunt*, *nusimata epicoria in Lib. de Aerib. Aqu. & Loc. ubique locorum Hippocrates nominavit*, *sicuti & qui ex magna temporum mutatione proficiuntur*, *quos Constitutionales brevitatis gratia superius nos appellavimus*, *Pancoinos ibidem vocavit*. *En ipius textus Lib. I. de Aerib. Aqu. & Loc. Vander-Lind. Tom. I. n. 1. p. 328.* Εἰ γὰρ ταῦτα εἰδεῖη τίς καλῶς μάλιστα μὲν πάντα· εἰ δὲ μὴ, τὰ γε πλεῖστα· όκινοι αὐτὸν λανθάνοντι ἔστι πόλιν ἀφικνεόμενον, ηὗ ἀν ἄπειρος ἡ, ότε γε στήματα ἐπιχώρια, ότε τῶν κοινῶν ἡ Φύσις ὁκοίη τίς ἔστιν. ὅτε μὴ ἀπορεοῦσι ἐν τῇ Θεραπείᾳ τῶν νόσων, μηδὲ διαμαρτάνειν; *nimirum*: „Nam qui hæc omnia probe, quantum fieri potest, cognoverit, aut horum plurima, eum non latere possunt, quum in urbem etiam ignotam sibi pervenerit, neque Morbi regioni peculiares, & patrii, neque communia regionis natura, quæcunque tandem ea fuerit, ut non possit in cognoscendis Morbis dubius hærere aut errare, sicubi ad morborum medicationem adhibeat“.

Num. III. & IV. ibid. p. 330. illorum morbos recenset, *qui aquis palustribus ac*

ac lacustribus utuntur, subdit que: „Νεστήματά τε τάδε ἐπιχώρια εἶναι; i. e. „Morbi vero hi ipsis vernaculi sunt“.

Inferius vero ibid. n. IV. adjicit: „Ο'Φθαλμίαι τὲ ἐγγίνουται ύγροι, & χαλεπαὶ καὶ ὀλιγοχρόνιοι, ἦν μῆτι καλάσχη νεστήμα πάγκοινον ἐκ μεταβολῆς; scilicet: „Lippitudines vero oboriuntur humidæ, non graves nec diuturnæ, si nou ex mutatione temporum Morbus aliquis omnibus communis occupet“, & iterum l. c. p. 331. „Ταῦτα μετὰ τὰ νεστήματα αὐτέοισιν ἐπιχώρια ἔστι· χωρὶς δὲ, ἦν τι πάγκοινον καλάσχη νεστήμα ἐκ μεταβολῆς τῶν ὥρεων, καὶ τὰς μετέχοντας; nimirum: „Atque hi quidem Morbi ipsis vernaculi sunt, præterquam si Morbus aliquis omnibus communis ex temporum mutatione oboriatur; nam & hujus participes fiunt“. Et ibid. n. VI. p. 332. scribit: „Τοῖσι μὲν ἀνδράσι τὰ νεστήματα ἐπιχώρια ἔστι· καὶ χωρὶς, ἦν τι πάγκοινον κατάσχη ἐκ μεταβολῆς τῶν ὥρεων. i. e. „Ac viris quidem hi Morbi vernaculi sunt, præterquam si quis omnibus communis ex temporum mutatione ingruat. Eodem Libro a p. 342. ad 345. n. XXV. ad XXX. fusiis quam in III. Aphorismaorum Sectione de diversis annis temporum tempestatumque insuetis vicissitudinibus, Morborum maxime acutorum iliades afferentibus, pertractavit; nullum tamen Epidemicum Morbum, usi nec in citata Aphorismorum Sectione, ab iis expectandum fore nos docuit. Ibid. n. XXXVII. & XXXVIII. p. 349. de Morbis Incolarum circa Pharsim omnium fluviorum stagmatissimum, regionem, quam Paludem Stygiam aliquis dixerit, egit, nec Epidemicorum Morbonum meminuit. Libro de Humor. Tom. I. n. VII. p. 323. Endemicos Morbos adhuc nusimata epicoria dixit his quidem verbis: „Αἱ δὲ ἐπιχώριοι τῆσιν ὥρησι νεστοὶ δηλῶσι τὰς τρόπους. οἱ, τι δὲ ἀν. ἐξαλλάξῃ η̄ ὥρη, ὅμοια η̄ ἀνόμοια ἔσαι τὰ νεστήματα, αἷς ἐν τῇ ὥρῃ ταῦτα γίγνεται; nimirum: „Vernaculi autem temporum morbi indicant mutationes; & prout evaniamerit tempus similes aut dissimiles erunt morbi, qui in hoc tempore oriuntur“. Eandem verborum syntaxin adhibuit pro ventis regionalibus, pneumaata epicoria eos vocando. Sic citato Lib. de Aerib., Aqu. & Loc. n. I. p. 327. ait: „Επειτα δὲ τὰ πνεύματα, τὰ θερμά τε καὶ τὰ ψυχρά.

μάτι-

μάλιστα μὲν τὰ κοινὰ πᾶσιν ἀνθρώποισιν, ἐπειτα δὲ καὶ ἐν ἑκάστῃ
χώρῃ ἐπιχώρια ἔοντα; scilicet: „ Deinde ventorum calido-
rumque, & frigidorum, maxime qui ex his omnibus homi-
nibus sunt communes, & mox qui in unaquaque regione
sunt indigenæ & propriæ“. Et ibid. n. v. p. 331. „ Οὐκόσαν
δέ αὐτικέονται τοῖς ταῖς πνεύματα τὰ ψυχρὰ, μεταξὺ τῶν
θυμῷ τῶν Θερινῶν τοῖς ήλιος καὶ τῆς ἀνατολῆς τῆς Θερινῆς, καὶ
αὐτῆσι ταῦτα τὰ πνεύματα ἐπιχώρια ἔστι, τοῖς δὲ νότῳ τῶν
Θερινῶν πνεύματαν σκέπη, ὅδε ἔχει περὶ τῶν πόλεων τοῖς τοῖς :
i. e. „ Quæcunque vero civitates ex opposito sitæ sunt ad
ventos frigidos, inter occasum solis æstivum, & orientem
æstivum: etiam ipsis hi venti vernaculi ac indigenæ sunt,
ab auctro vero & calidis ventis protectæ sunt: Et de his
urbibus sic se res habet“. Tandem c. l. n. xxxviiii. p. 350.
sic est loquutus: „ Τάτε πνεύματα πολλὰ νότια, πλὴν αὔρης
μῆνος ἐπιχωρίης; nimirum: „ Venti autem eis sunt plurimi
austrini omnes, præter unum ejus regionis propriam & in-
digenam. Quid? quod evolutis, qua potuimus diligentia,
de Diæta, de Natura humana, de Humoribus, de Aeribus,
Aquis & Locis, de Locis in Homine, de Flatibus, de Mor-
bis, de Affectionibus, de internis Affectionibus, de Morbis
Populari, ac de Victu Acutorum, Hippocratis Libris, apud
quos Febrium ac Morborum omnium tam acutorum quam diu-
turnorum mira simplicitate describuntur historiae, nobis minime
datum fuit locum invenire, ubi Hippocrates morbis Endemicis,
aut omnibus communibus ex magna temporum mutatione,
minus Sporadicis verbum Epidemon tribuerit? nisi quis in
medium afferre vellet clare spurium, & addititum textum,
qui legitur citato sæpius libro de Aeribus, Aquis, & Locis
sub initio numeri VI. p. 331. hisce verbis: „ Νοσεύματα δὲ
αὐτέοισι ἐπιδημεῖ, οἷς πλευρίτιδές τε πολλαῖ, οἷς τε ὀξεῖς νομι-
ζόμεναι νῦσσοι; nimirum: „ Morbi autem populares ipsis (ci-
vitatibus nimirum ad ventos frigidos sitis, saluberrimaque
Atmosphæra perpetuo gaudentibus, & quam longe a gignen-
dis Miasmatibus Epidemicis distantibus) hi sunt, pleuri-
ties, & quos acutos esse receptum est“, quem quidem
non esse Hippocratis clare demonstrat corruptio verbi nusi-
mata;

mata; scriptum est enim noseumata, aliter quam in superius exscriptis textibus reperitur; maxime quod circa finem hujus num. vi. adjicitur „nusimata epicoria, uti superius adnotatum est. Paulus Ægineta, cuius Codex nuper nobis accessit, Morbos tam ex causis sporadicis, quam ex loci natura, vel ex magnis temporum mutationibus populariter s̄avientes, haud Epidemicos, sed publice grassantes appellavit (a). „Perpendat itaque Literatissimus Eques Rosa; perpendant & reliqui Medicinæ Asclepiades, an recte Latini Medici, & præcipue recentiores, Epidemicum in magnis sive repentinis temporum mutationibus inque prægressis ipsorum constitutio-nibus, in noxiis Paludum effluviis, atque in Diætæ vitiis & erroribus, inquisiverint. Perpendant qualem fecimus Medicinæ jacturam, ex quo Græcæ Linguæ studium, rei Medicæ basin, dimisimus. Perpendant, quanto Reipublicæ damno Nuperorum Nonnulli, plebeculæ ignavoque vulgo Salutis monita prætexentes, Artem prope divinam vernaculo sermone novatisque Morborum nominibus corruperunt, Nebulonibusque, Agyrtis, atque Circulatoribus prostituerunt. Res eo pervenisse videtur, ut valde timendum sit, ne, prorsus deserto Latino sermone, quid Pestis nomen significet novissimi Tyrones non intelligent. Jam enim id Flagelli genus, nescimus quo Influentiæ vocabulo legitur insignitum. Ad rem: Epidemici verbum ab Hippocrate unis Pestilentibus, sive, quod idem est, Contagiosis Morbis attributum fuit; & bac de re, quos novimus, Græci Medicinæ Scriptores firmiter consentiunt: unde malum in ea cum Hippocrate, optimo Naturæ & Morborum Interpretate, errare potius, quam sine Duce veluti palantes Milites, ut alibi innuimus, buc illuc discurrere. At ad Hippocratis interpellatum texsum:

Varia

(a) Lib. II. Cap. XXXV. p. 86. 87. Ex versione Jo: Guinterii Edit. Venetis 1567.

Varia Exanthemata Sacrorum Ignium Confectaria, ab Hippocrate raptim signata, hic pro variis Pestilentiae Speciebus minime decernuntur; sed variolas simul consequi demonstrantur.

§. 259.

*Erant insuper etiam aliæ Febres, de quibus scribetur. Ora multis ulcere fervido affecta, ulcerosa. Fluxiones circa pudenda multæ, ulcerationes: Tubercula foris, intus, circa inguina. Lippitudines humidae, longæ, diuturnæ cum doloribus: Eruptiones palpebrarum foris, intus, multorum oculos corruptentes, quas *ficus* vocant. Erumpabant etiam in aliis ulceribus multa, & in pudendis. Carbunculi per astatem multi, & aliæ, quæ *seps* vocantur, pustulæ magnæ. Herpetes multis magni". Ex §. 252.*

Analogia trigesimasexta.

§. 260. *Ora multis ulcere fervido affecta, ulcerosa &c.]* Sydenhamus (*Hist. I. §. 254.*) de sua variolosa Febre adhuc scripsit hæc: „*Aphthæ insuper exente Morbo oris interna faucesque sæpenumero obfident*“; sicuti Huxhamius (*Hist. II. §. 255.*) de sua lenta nervosa sequentia adnotavit: „*Pestifera semper est, ubi Aphthæ nigrae, petechiae fuscæ, lividae, atrae, aut vibices quasi apparent...* Ubi pustulis, papulis, aut maculis cuius deturpantibus (phymatibus, atque ecthymatibus Hippocratis, uti in hoc græco textu) Febris lenta stipatur, contagiosa est ut plurimum: quum vero Exanthemata male sunt moris, vulgo audit maligna“. In *Hist. III.* vero hæc loquitur: „*Coxis interea natibusque necroli affectis... Sextum inter diem ut plurimum & nonum erumpunt petechiae, sæpe lividae, sæpe etiam aterrimæ, quæ interdum repente evanescunt*“. Enim vero, ut extra omnis dubitatio- nis aleam sistatur, Variolas, non minus quam Sacros Hippocratis Ignes, descriptos in hoc textu affectus post se tra- here, unam allegasse sufficiet Clariss. Beherensi observatio- nem, quam sub dehiscente Variolarum grassatione hisce ver- bis

bis exposuit (a): „*Post solstitium vernum anni elapsi (1694), & luctuosissimam Patriæ nostræ Variolarum luem, vix cum media æstate defervescentem, quin adhuc sporadicæ grassantem... Febres variæ generis erant... Malignitas vero major, quo magis ad æquinoctium (autumnale) accedebant. Quibusdam in locis adeo acutæ & contagiosæ, ut ægros altero die obiisse superveniente pustula magna & nigra (in Hippocratis græco textu §.252. Anthraces) in femorum altero fama referret. Alio in loco junioribus bubonum in inguinibus tumor (phymata peri bubonas ibid.) supervenierat... Defluxiones magno numero circa id temporis occurabant ad oculos (Hippocratis in citato textu ophthalmicæ), aures, maxillas, uvulam, cum ejusdem & faucium erosione, interdum ad pectus, scapulas, & quorsum non? interdum subito, ut ita loquar, recedebant, calore aliquo febrili, & lassitudine per octiduum subsequente: in quibusdam vero membrorum contractura, aliisque latentis Scorbuti symptomatibus (ibid. elcodea reumata). In primis quoque frequens humorum seroforum ad sinistrum scrotum decubitus, præcedente quadam quasi horripilatione, sinistri hypochondrii dolore; & in inguine tensione... Non quidem me fugit, Scorbutum esse asylum ignorantiae Medicæ, plurimosque affectus, quorum nomine eam incusamus, vel morborum fientium, nullumque adhuc certum typum adeptorum, effecta esse: vel etiam infelices reliquias existere morbi alicujus nondum penitus destructi, a quibus sanguis & cæteri humores contaminentur, ceu utrumque animadvertisit Sydenhamus... Et certe, non apud adultos solum, sed & qui junioris adhuc ætatis erant, & in infantia constituti, frequentia ejus generis symptomata notabantur. Morbillorum enim radices haud incommode quis in diathesi scorbutica quæsiverit... In adultis non modo morbis supra enumeratis comitem se adjungebat Scorbutus, sed & insuper aliis symptomatibus molestus erat... Alii tuberculis infestabantur, maculisque (ibid. phymata); qui-*

N n
dam

(a) Epist. ad Schroeckium Conflit. Epid. Hildesian. apud Sydenh. tom. I, §.II. XI. XII. & XIV. p. 180.

dam vero tantum quando in lecto incalescerent. Gingivæ plurimis sanguinolentæ (ibid. stomata aphrodeia), & in iis, qui alias per totam vitam nec quicquam de Scorbuto percepérant, quique dixæ malum hoc causanti non assueti erant. Aliis phlogosæ erysipelatosæ in facie partibusque externis (ibid. Erpetes megali); quibus cessantibus punctiones in precordiis cum Febre erratica superveniebant, Phthisis minitantes, nisi præventum fuisset“. Innocens simplexque Medicina, quæ unis observationibus firmatur, nos urget, ut hic quæ, vigentibus infestis Variolis, Cl. Gabrliep (*a*) adnotavit, cursim indicemus, *Aphthas* nimirum, *Tusses* pertinacissimas, *Febres continuas*, *Apostemata* & *ulcera callosa*, *varicosa*, *sinuosa*, *cum ossium carie conjuncta*.

§. 261. *Tubercula foris, intus, circa inguina . . . Carbunculi per astatem multi, & aliae, quæ seps vocantur. Pustulæ magnæ.*] *Tubercula cirea inguina, in græco textu §. 252. phymata peri bubonas: Carbunculi, græce ibid. Anthraces; Pustulæ magnæ, græce ibid. ecthymata megala.* His addenda, quæ sub *Sacrorum Ignium* descriptionis initio §. 183. leguntur: „*in pudendis tubercula*. græce *phymata*; *Carbunculi*, græce *Anthraces*, quæ, quosque sub variolis certo evenire §. 203. & 205. probavimus, uti & §. 260. superiorum cum Variolis analogiam dedimus. Unde nemo credat, *Morbum*, qui Athenienses perdidit, *bubonicam* fuisse Pestim. Hæc enim, aliaque ab Hippocrate recensita *Exanthemata*, vel sympromatice *Sacris Ignibus*, horumque con-sectariis *Febribus Ardentibus* ac *Phreniticis*, tum *Tabibus*, *Hidropibus*, *Ophthalmiis*, atque *Dysenteriis*, supervenerunt; vel solivaga, uti illorum soboles, grassata sunt. Pestim porro primariam constituerunt, *Morbus a Thucydide narratus*, cuius individuæ & peculiares comites fuerunt *parvæ Pustulae*, a *Thucydide* §. 89. *Phlyctene* dictæ, quique sub ipsius in Athenas ingressu, auctoque vigore, imo per integrum biennium, nec citas attulit mortes, nec *Bubones* vel *Anthraces* excitavit, ut §. 115. & 120. demonstravimus; & *Sacri Ignes*.

(a) *Constit. Epid. Berolin. ann. 1700. apud Sydenham. Tom. I. p. 204.*

Ignes, ab Hippocrate §. 183. *Erysipelata polla* vocati, qui quidem *vulgaria* & *valde parva ulcuscula* in *toto corpore*, vel *magnas inflammationes* perpetuo eructarunt; de quibus §. 217. 218. 219. & 220. aetum est. Nec magni Hippocratici solertiam *bubonica Pestis* fallere potuisset, quin praesentem propriis coloribus diligentissimus Morborum Scrutator appinxisset. An vero *stomata aphtodea*, *phymata*, *epiphyses*, *antraces polli*, *ecthymata megala*, *erpetes megali* &c., quae ab Hippocrate (§. 252. in græco textu) vulgata fuisse recensentur, solivaga serpentia illas Morborum *Exanthematicorum* species constituerint, quae a Recentioribus *Anginae aphtose*, *Petechia*, *Miliaria*, *Febris Scarlatina*, *Vesicularis*, *Urticaria* vocantur; an potius *symptomatice Sacris Ignibus*, reliquisque horum consectariis morbis, supervenerunt, Sermonis Græci Eruditis, opportunorumque commentarium divitibus, decernendum linquimus.

§. 261. *Lippitudines humidae*, *longæ*, *diurnæ* &c.] Pro hujus textus analogia confer. §. 204. cum illic citatis paragraphis.

Epidemica Dysenteria uti a Sacris Hippocratis Ignibus,
sic a Variolis ortum ducere videtur.

§. 263. Superius, *Hippocrates*, uti §. 206. adnotavimus, hæc retulit: „*Alvi turbatae* . . . Atque hi quidem erant populares Morbi; nunc in textu, §. 252. exscripto, adjicit: „*At vero circa Alvum multis multa & nociva acciderunt: Primum quidem tenesmi multis dolorose: plurimis autem pueris, & omnibus qui erant ante pubertatem; & plurimi horum peribant: Lienterici multi, Dysenterici, neque hi valde dolorose. Secessus autem biliosi, & pingues, & tenues, & aquosi: Et multis quidem ipse Morbus ad hoc decubuit, & sine Febribus, & in Febribus: Cum doloribus tortina & volvuli maligni: multorum, quæ in corpore erant, & suppressa erant, exitus: & exeuntia progressa dolores non solventia: & his quæ offerebantur difficulter cedentia: Nam purgationes plurimos amplius lædebant. Ex his autem, qui*

sic habebant, multi quidem cito peribant; multi vero longius vitam agebant. Et in summa, omnes & qui longis morbis agrotabant, & qui ex acutis, maxime ex his, quæ per alvum secedebant, mortui sunt: Omnes enim Alvus sustulit“.

Verba illa & sine Febribus, & in Febribus clare demonstrant, Dysenteriam & id genus relatios affectus, tam Febres Ardentes Phreniticasque, superius expositas, comitatos, quam scortim & suo jure, uti Sacrorum Ignium consecrarios, fuisse grassatos. Dysenteriam, Febrium Ardentium symptoma, quod spectat, ex Sydenhamo citata Hist. I. §. 254. hæc habemus: „Febris hæc, quæ per annum perseveraret omnem, initio Julii 1675. longe lateque depopulata est; sed autumno jam appropinquante in viscera cœpit conyerti, nunc Dysenteriæ symptomatibus, nunc Diarrhoeæ se prodens, licet quandoque neque hanc haberet comitem, neque illam, sed caput magis tentabat, stupidiores reddens ægros . . . Quum proclivior effet Febris hæc materiam morbificam in viscera depонere, quæ Dysenteriam quandoque, sæpius autem Diarrhoeam excitabat, ex hac occasione ventris tormenta eam edidisse stragem vulgo putabantur, quæ Febri huic revera fuerat imputanda . . . Nunc cum rigore horroreque aggreditur hic Morbus, quos sequitur totius corporis calor, sæpe vero nulla antecedit Febris præsentio . . . Dysenteriarum per id tempus grassantium tormentibus dicta ventris tormenta omnino respondebant, atrocissima nempe hæc erant, & per intervalla cruciabant; nullæ vero sequebantur dejectiones vel sclerorofæ, vel mucosæ . . . Semper adest ingens cruciatus & intestinorum depressio cum dolore, quoties exoneratur alvus, cum cerebris itidem dejectionibus, & molestissimo viscerum omnium quasi descensu . . . Hic Morbus licet adultis maxime grandevis haud raro exitialis, infantibus nihilominus per benignus reperiatur, qui ad menses aliquot ab eodem quandoque afficiuntur, sine quovis incommodo, modo res naturæ permittatur. (Sub alia vero temporis constitutione, Epidemicos Morbos diversimode afficiente, ex Cl. Loew (a) Diarrhoeæ

(a) Constit. Epid. Sempron. an. 1704. apud Sydenh. tom. II. p. 476. seqq.

rhœæ atque Dysenteriæ Variolarum consecrariæ, mensibus Julio & Augusto, juxta Hippocratis textum, pueris adultioribus simul & infantibus magis fuerunt exitiosæ. . . . Dejectiones mucosæ sunt omnes, non stercorose, nisi quod non nunquam stercorosa interponitur; idque sine dolore insigni... Non dolores tantum summos atque ægritudinem adfert hoc malum, sed nisi perite tractetur, ingens etiam in vita discriamen ægrum perducit. Quum enim jam imminutæ caloris vitalis ac spirituum copiæ a crebris hisce dejectionibus ante exhaustantur, quam peccans materia possit e sanguine exturbari; manuum ac pedum frigore superveniente a morte periclitabitur, etiam intra Morborum acutorum periodos oppetenda. Quod si intentatas Parcarum manus hac vice eluserit, plura tamen diversi generis symptomata miserum expectant, v. gr. nonnunquam progreso Morbo loco filamentorum sanguinorum, quæ eodem incipiente dejectionibus permixta conspicci solebant, sanguis sincerus, ne muco quidem intermixto, largiori quantitate singulis conatibus egeritur; quod, quum corrosionis majorum aliquot vasorum, quæ intestina perreptant, argumentum sit, ægro interitum minatur. Nonnunquam etiam intestina a magno illo incendio, quod excitavit materiæ calidæ atque acris ad partes lœsas affulsus copiosior, gangræna insanabili afficiuntur. Aphthæ insuper exente Morbo, oris interna, faucesque sæpenumero obsident... Atque hæ quidem mortem imminentem ut plurimum denunciant. Quod si predicta symptomata superaverit æger, & Morbus in longum trahatur . . . in tenesum delinat . . . Observandum est autem, quod quum primo quæ ingrediebantur anno indolis magis subtilis ac spirituose essent, quam quæ sequentibus annis infestabant (hic diversæ temporis constitutionis, Epidemicos Morbos in bonam vel malam indolem vertentis (§. 36. & 180.), haud debemus oblivisci) idcirco non ita prompte catharticis parebant medicamentis. Haec tenus ingenuus Sydenhamus. Contractiora, sed ad institutum nostrum non minus facientia sunt accuratissimi Huxhamii verba, Hist. II. §. 255. jam adnotata, ubi inquit: „Sub Morbi finem Diarrœa, aut cruenta nonnunquam Dy-

sen-

senteria urgebat maxime, imo quibusdam erat exitio . . . Pestifera semper est, ubi Aphthæ nigræ, petechiae fuscæ, lividae, atra, aut vibices quasi apparent; præsertim si accedit alvus cito, plumbea, nigra colliquans“. Et Hist. III. §. 256., Profuso fluente sudore, vel Diarrhoea, quibus agri sæpiissime laborant . . . inde vires deprimuntur maxime, quod idem de Fluxu Alvi dicendum est, qui multo sæpius accidit. Citius equidem, tardiusve, semper fere, durante Febre, per alvum molita est Natura Crisim; at frequenter nimis Morbus tantum morti cessit; haud raro autem successit victrix Natura. Si dejectiones nigræ, perliquidæ, aut saniosæ sunt, & maxime fetidæ, utique nihil spero, præcipue si absque voluntate descendunt“. Hæc quidem pro Dysenteria Febribus Ardentibus Sacrorum Ignium consecrariis superveniente. Nunc de ea, quæ eorundem fuit soboles, & vel solivaga grassata est, vel cum aliis affectibus in Hippocratis textu enumeratis, aliqua sunt innuenda. Adhæremus laudatissimo Huxhamio sequentes observationes strenue nobis exhibenti (a): „Julio . . . Variola jam epidemicæ . . . Sub finem mensis Dysenteria frequens . . . Augusto Variolæ Epidemicæ . . . Dysenteria cruenta ac Cholera frequens . . . Septembri . . . Dysenteria plures cruciat“. Pag. 73. seqq. „Augusto . . . Variola adhuc maxime epidemicæ . . . Cholera & Dysenteria grassatur plurimum“. Pag. 98. seqq. „Aprilis . . . Variolæ adhuc . . . Dysenteria cruenta multos, inter populum præcipue perimit . . . Duravit (Dysenteria) ab initio Aprilis ad Maji finem. Haic plerumque accessit Febris, rectius fortasse dicerem hæc fuit ipsius Febris symptomæ; nam ab ipso sæpe principio, atque ante illa termina haud levis urgebat febriculosus ardor cum pulsu incitatiore, ac lingua scabra. Quid? quod & sæpiissime cum manifesto satis horrore ingraebat Morbus, & non raro utique more hemitritæ cursum tenebat. Haud certe scio, an fuerit Febris Epidemica mox describenda ad intestina translata. Hoc sane mihi compertum est, Dysenteriam Epidemiacam non esse fre-

(a) Tom. II. de Aer. & Morb. Epid. p. 54. seqq.

frequentem veris sobolem (Si Epidemicum idem sonat ac Contagiosum (§.13.), ex ipsius Huxhamii inconcussis observationibus (§.91.), & Dysenteria, & quivis alias Epidemicus Morbus, quovis anni tempore gravissatur.) . . . Majo . . . Variolæ & Morbilli passim . . . Dysenteria cruenta aut mucosa sœvit maxime apud Plimton & viciniam “. Pag. 177. seqq. „ Novembri . . . Variolæ passim . . . Decembri . . . Inter captivos sœvit admodum Febris quedam Catarrhalis maligna, jugulatque perplurimos “. Pag. 129. „ Januaria . . . Febris Catarrhalis maligna jam gravissatur maxime, & perplurimos captivorum mittit ad inferos; etiam nunc haud raro nostrates, qui cum his multum versantur. . . Accedunt sœpe petechiae, sœpe Dysenteria cruenta . . . Majo . . . Multæ Febres catarrhales adhuc, quedam prævæ admodum & diu durantes . . . Variolæ, Febres miliæ & pustulose, passim . . . Junio . . . Crebri adhuc valde sunt Morbilli . . . Febris putrida maligna jam gravissatur multum sœpe cum pustulis rubellis . . . Pluribus accedit Diarrhoea mucosa, aut subnigra cum strigmentis interdum sanguinolentis . . . Julio . . . Febris putrida maligna, quæ dudum sœvit, dominatur usque . . . Jam insuper magis urget vomitus, quam antebac, quem Diarrhoea gravis mox excipit . . . Augusto . . . Morbilli frequentes: Variolæ sparsæ, ac mitiores; Ophthalmia plurimiæ; Dysenteria passim: Sœvit adhuc Febris maligna internautas atque captivos . . . Septembri . . . Variolæ frequentes . . . Plures adhuc Febre putrida maligna laborant cum petechiis . . . Haud raro Dysenteria cruenta accedit: sœpius vero enormis mucosa Diarrhoea: nonnumquam accidunt dirissima oris ulcera, atque inde maxillarum caries “. Hec Huxhamius, qui citato secundo tomo, præcipue anno 1736. simillima, brevitas gratia prætereunda, passim refert, ita ut ab unoquoque concedendum sit, Plymuthum hos Epidemicos Morbos sibi comparare, vel a frequentissimo in suum celebrem Portum alienigenarum adventu, vel hac de causa ex fere perpetuis Variolarum, Morbillorumque gravissimis, vel fingendum, Pestilitatum centrum, sive domicilium numeris temporibus evasisse. At vero ad rem: Cl. Gahrlep narrat

rat (a), Variolas cum aliis *exanthematibus* fuisse grassetas, quas Febres continuæ *Ardentes*, malignitate atque petechiis stipatae, inque *hecticam*, *tusse contumacissimas*, *colicas* *passiones*, *diarrhaeas*, atque *dysenterias* periculosas identidem conversæ, identidem sunt comitatae. Ill. Loew hæc loquitur (b): „*Mense Mayo & Junio* continuarunt adhuc *Morbilli*, *Febres* *continuae*, *Tertianæ* *intermittentes*, *Variolæ*, quæ *sporadice* *hinc inde vagatæ* fuit, sed fuerunt sine malignitate... *Mensibus aestivis*, *Julio nempe & Augusto*, existente *cælo* *maxime æstuoso*, *Diarrhoeæ*, & *Dysenteriæ* satis fuerunt frequentes, & magis pueros, adultiores, senes minus, infantes sporadicæ afflixerunt“. Claudat hanc particulam Cl. Richa, qui, quod probare assumpsimus, probe subolfecit: „*Variolarum*, inquit (c), classi merito adnumerabantur, putridæ *Febres variolosa inflammatoriaæ*, ut subinnuimus, & hujusmodi aliae, quæ *aestivis mensibus* suboriri cœperant, ac tum forte cudebantur, sequenti postmodum autumno ac hyeme erupturæ. Hisce sese addidere comites *pleuritides* *spuriae*, *Ophthalmiae*, *Anginæ*, *Dysenteriæ*, *Stranguriæ*, atque hisce affinium morborum prolixa cohors, quorum una simul atque eadem omnium origo est, unum idemque incrementum“. Sic Richa. Probe hic adnotanda sunt illa *Hippocratis* verba (§. 263.) „*Dysenterici*, neque hi valde dolorose“: simul & illa *Sydenhamii* (ibid.) „*Dejectiones mucosæ* sunt omnes, non *stercorosæ*, nisi quod nonnunquam *stercorosa* interponitur, idque sine dolore insigni“: pariter & animadvertisca in alios ab *Huxhamio*, *Gahrliep*, *Loew*, atque Richa *Dysenteriis*, *Variolas* consequutis, dolorum atque cruciatuum, qui *Sporadicæ* *Dysenterias* comitari solent, nullam mentionem fieri. An id phænomenon unis *Dysenteriis Epidemicis* proprium? An ab eo maximum ægrotis instet vitæ discriminæ, ob inductam Intestinis veluti *necrosim*?

Pæ

- (a) *Constit. Epidem.* Berolin. ann. 1699. apud Sydenh. tom. I. p. 189.
- (b) *Constit. Epidem.* Sempron. ann. 1704. apud Sydenh. tom. II. p. 476.
- (c) *Constit. Epidem.* Taurin. ann. 1720. apud Sydenh. tom. II. p. 522.

Parallelum quinquagesimum tertium.

Epidemica itaque Dysenteria *Sacrorum Hippocratis Ignium* pariter ac Variolarum & Morbillorum est progenies.

Conclusio decimanona.

Quum igitur apud Europam ubique locorum perpetua stet, inexhaustaque maneat Dysenteriae Epidemicæ aperta turpisque Matrix, immerito ex innocuis causis sporadicis, sive constitutionalibus eam repetere contendimus.

Additio quinta.

i. Magni Aretæi Cappadocis, atque Pauli Æginetæ, qui Medicam Græcorum Doctrinam compendiarie nobis tradidit, Monumenta nuper a nobis comparata, Dysenteriam contagiosam minime complectuntur. Aretæus equidem, qui de Dysenteria Sporadica peroptime ac fusa pertractavit (a), ejus causas hisce perstrinxit: „Dysenteriae causæ plurimæ sunt: principes autem cruditates, refrigerationes assidue, acrum ciborum assumptio, obsonii, quod Græci *Myrioton* vocant, Latini *Moretum* dicerent, cepæ ipsius, allii, carnium veterinarum, acrum esus: a quibus postea cruditas supervenit. Super hæc humidum aliquod inusitatum, ut mixtura illa, quæ *Cyceon* græce dicitur; aut *potio Ryteon* appellata: aut qualia in singulis regionibus loco vini fiunt contra sitim remedia: plaga præterea, refrigeratio, & frigidæ potus intestina exulcerant“. Et infra (b) subjicit: „Hujuscæ qualitatibus sunt intestinorum ulceræ. Præcipue nascuntur æstatis tempore, secundo autumni, minus vere, minime hyeme. Pueris quidem & adolescentibus ventris profluvia contingunt: Dysenteria viris, & juvenibus &c.“ Paulus Ægineta (c) Dys-

O o sen-

(a) Lib. II. de Sign. & Caus. Acut. & Diuturn. Morb. Cap. IX. p. 115.
ex Editione Cel. Alberti Halleri Lausanne 1786.

(b) Ibid. p. 120.

(c) Lib. III. Cap. XLII. p. 199. cit. edit.

senteriae causam, juxta Galenum, utræque bili, exulcerationi, lœsoque jecinori adjudicat. Quisnam credat hos sagacissimos Morborum Scriptores, Dysenteriam, populariter, quovis tempore, in cujusvis ætatis ac sexus homines lethaliter grassantem, si semel inspexissent, prætermissee?

2. *Apud Cullenium hæc notanda leguntur (a) : „ Non nisi speciem unicam novi, cuius nomina apud Sauvagesium sunt, Dysenteria epidemica... Sydenham... Helwich... ann. 1699.; Degner.... 1736.; Huxham.... 1743; Cleghorn.... Grimm. 1759.; Baker.... 1762.; Akenside... 1762.; Stark... 1766.; Zimmerman ... 1767.; ... Castrensis ... Ramazzini ... Pringle ... Monro; ... Aequinoctialis... Bont... Verminosa... Huxham... Pringle... Monro... Intermittens ... Morton ... Cleghorn... Lauter. (Hæc, Februm Intermittentium vulgo perniciosarum, est accedens symptomæ) ... Alba ... Willis... Sydenham... Morgagn ... Pringle ... Monro ... Roederer ... Miliaris Gruberi ... Febris exanthematico-dysenterica Tiguri epidemica 1747.“. In primis Medicinalis Praxeös Lineis de ea non egit.*

3. *Macbridius (b) „ Dysenteria, ait, frequens Morbus est, qui Hibernæ endemicus olim creditus fuit: sed per hoc, quod vivimus, sæculum regnum istud non frequentius, quam Angliam, infestavit: Dysenteria facile in regionibus paludosis post calidam siccantique æstatem oritur ... Facile quoque Dysenteria his annis epidemica fit, quibus fructus, quos tellus tulit, corrupti, aut non satis ad maturitatem perdueti fuerunt. (Hanc vero propositionem ex observationibus, quas refert (c), Ill. Tifforii in viam revocat, docetque Fructus horæos, nedum Dysenterie curativum præsidium, sed & prophylacticum præbere) : populisque panem ex frumento vitiato, vel farina prava, coquere, aut carnis, vel pisibus semiputridis, vesci coactus fuit. Nec raro sicut Febres malignæ, quas supra descripsimus, in locis clausis immundis, ubi magnus hominum numerus constipatus est, nascitur.*

(a) Synops. Nofol. Method. Cl. I. Ord. V. Gen. XLI. p. 129. seqq.

(b) Tom. II. Introd. Metb. in Theor. & Prax. Medic. Lib. III. Cap. III. p. 177.

(c) Ibid. p. 181.

scitur. Illa Dysenteriae varietas, quæ a summa putredine proficiscitur, atque hinc *Dysenteria putrida* appellatur; vel maxime funesta est, celerrimeque vicinos contaminat“.

4. Ludwigius (*a*) hæc scribit: „Refrigeria nocturna in calidioribus regionibus post æstum diurnum hoc malum frequentius inducunt: hinc in nostro quoque climate post æstum insignem, corpora exsiccantem, & humores acres reddentem, mense Augusto sæpius epidemice gravatur *Dysenteria*. Aer paludosus, & tempestatum vicissitudines hunc morbum sæpius *castrensem* reddunt. Abusus fructuum horæorum, in primis immaturorum & maxime refrigerantium, nec non cerevisiæ & vina non rite fermentata morbi nostri cauſſæ occasioneſ existunt; tandem & venena, & quæ his similia ſunt, draſtico vomitoria & purgantia, in leviori ſæpius diarrhoea exhibita, difficilem ventris fluxum inducunt. *Contagium* per latrinas aliasque vias sæpius obſervatum fuit, ſed aliqua ad morbum ſuscipiendo diſpoſitio requiritur. Licet omnis *Dysenteria* periculo non careat, illa tamen, quæ cum magna Febre eſt, quoniam magnam inflammatiōnem oſtendit, & magis contagioſa eſt, pejor judicatur ea, quæ vel ſine Febre eſt, vel illam exiguam conjuſtam ha-
bet... *Contagioſa* infantes, ſenes, imbecillos, & alio mor-
bo laborantes gravius afficit“.

5. *Apud Burſerium nil de hac Dysenteria exaratum.*
Eques Michael Rosa, ubi de Epidemicis, & Contagiosis (*b*) inter Morbos epidemicos autumnali tempore gravantes eam recenſet; in Commentariis vero italico ſermone conſcriptis (*c*) contagiosarum & epidemicarum, a Williſo, Sydenhamo, Degnero, Pringlio, Wan-Swietenio, Lambiſma narratarum, meminit, praetermissa earundem Aethiologia.

6. In noſtras jam veneunt manus Disceptationes Eru-
ditissimi Joannis Targionii Tozzettii circa causas Insalubri-
tatis Aeris Hetruscae Provincie vulgo della Valdinievole

O o 2

Ita-

(*a*) Instit. Medic. Clin. Part. II. Tract. III. Cap. XII. §. 887. & 888. p. 416.
ſeqq.

(*b*) §. II. n. 30. p. 37.

(*c*) Oſſer vaz. IV. §. I. p. 107. Napoli 1788.

I. alio sermone conflatæ (a) ; *apud quem sequentia leguntur* (b) :,, Nel 1717. e di nuovo nel 1725. regnò nelle Pianure della Valdinievole un' Influenza di Disenterie e Diarree biliosissime, e con abbondanza grande di Vermi, ed il più sicuro rimedio fu l' Acqua del Tettuccio , come notai a c. 35. del Tom. 3. de' miei Viaggi[“]. *Contagione munitæ fuerint, necne, nulla fit mentio. Apud eundem extat locus, qui hic adnotari meretur* :,, Il celebre Tommaso Willis, *inquit* (c) , attribuisce al grand' uso delle Frutte statereccie la causa di certe *Disenterie Epidemiche* in Londra . e pare che non sieno lontani da tale idea anche gli *Accademici dei Curiosi della Natura di Uratislavia*, mentre discorrendo delle cause della *Disenteria* , dicono : *Inter cibos, dulcia, nimis salita, fumo indurata, male audiunt. Aretæus accusat cæpas, allium, carnes vetustas, scilicet quæ diu servatæ sunt, ut explicat Mercurialis. Ab horariis austerioris tota castra impleri Dysenteriis novimus. Uvæ rubigine, aliisque sordibus inquinatæ, nocentissimæ sunt; & de Uvis simplici-cibus illud ipsum testatur Conringius. Pepones aliquibus Imperatoribus, Friderico III. , inquam, & Alberto II. fuisse funestos, eosque ex usu istorum tormentibus excruciatos animam expirasse, refert Cuspinianus. De Dysenteria post Polliorum esum, evolve si placet Amati Lusitani Cent. VI. Cur. 73.* Ab aliis ova Barbi Piscis accusari recordor. Ex esu Brassicæ capitataæ noxio rore infectæ *Dysenteriam* ortam legimus in *Ephemericib. Natur. Curios. Dec. I. Ann. 3. Observ. 88.* Ex potulentis huc pertinet algida , præprimis si alio fuerit imbuta sapore . Sanc Drelincourtius vidit *Parisis Dysenteriam* obortam ex aqua Sequanæ , hausta juxta navigia linteis sapone tergendifis dicata . In eo etiam censu sunt mustum , cerevisia fœculenta , vel ex aquis putridis parata . Theophilus Imperator Constantinop. ex frequenti aquæ frigidissimæ , caususmodi nivalis est , potu in *Dysenteriam* prolapsus est . Imo

Con-

(a) Ragionamento sopra le Cause, e sopra i Rimedj dell' Insalubrità d'Aria della Valdinievole. In Firenze 1761.

(b) Tom. I. §. LV. p. 107.

(c) Tom. II. ibid. §. LXXXV. p. 390. seqq.

Costantinopoli quotannis *Turce* plurimi, æstivo tempore, alvi fluxu divexati decedunt, quod nonnisi ex immodico potu nive & glacie refrigerato illis accidere, Medici asserunt ex fide mercatoris alicujus apud *Marcellum Donatum*. *Avenzoar* de se ipso recitat historiam, quod in itinere comededit herbam, quam non nominat, ex qua factus *Dysentericus*. Vinum *Rhenanum* liberalius haustum *Dysenteriam* induisse legitur. Sæpe vero etiam illi *Dysenteria* corripiuntur, qui ab his omnibus abstinuerunt, & præsentim tempore, quum malum est *Epidemicum*“. Si Deus nos amet, ni dysenterici evadamus, uvis, fructibus boræis, cibis herbaceis, aliisque quamplurimis, vino, aqua nive refrigerata, abstineamus oportet. *Cordatores* viderint an pro funone nubem amplectamur. Sed jam *Auctor Tozzettius* monet (a), *Uralistavienses Medicos* perpensis hinc causis decrevisse, eas haud satis esse ad *Dysenteriam* excitandam, nisi alia prædisponentes cause simul in corpore presto essent. En quo tempus & opera consumuntur, in detegenda genuina Epidemicorum Morborum Pathologia.

7. *Nostris Operis laudatus Jūdex* hæc nobis exscribenda offert (b): „Febrim in *Dysenterie* definitio fere omnes recepere Practici, quam etiam necessariam ejusdem sequelam habuere, sive clarius, credidere *symptomaticam*. Nuper prima hujus doctrinæ pars evasit omnino stabilior, alterius vero tanta fuit a Medicis facta immutatio, ut fere communiter dicatur, nullam esse *Dysenteriam*, quæ pro essentialis Febris symptomate non sit habenda. Id autem eo convenientius rationi videbatur, quod nunquam, sicut saltem per raro *sporadicus* morbus hic fit, plerumque vero *epidemicus*, quod nisi solis Febribus, saltem frequentissime omnium, convenit iisdem. Gravissima disputatio, quam dirimere non facile, sed maxime necessarium est, ad morbi curationem opportune instituendam“. Et inferius subdit (c): „Quæ in-

(a) Ibid. p. 391.

(b) Lib. II. Institut. Medic. Partis Posterioris &c. Tit. *Dysenter.* §. 623.
624. p. 258. 259.

(c) Ibid. §. 641, 642. p. 265.

testina occupat *materies* sive ore assumpta quovis titulo fuit, sive a vasis cum iisdem communicantibus manavit; sunt autem hæc sive sanguifera, sive choledochus ductus. *Dysenteriam* facere solet *materies*, quæ per singulas hasce vias venit. Nam dubitandum prorsus non est, vere fœculentam *materiam*, ex ciborum male subactorum recrementis, bile intritis, constantem aliquando hujus morbi causam constitutere. Hanc enim *materiam* acriter intestinis adhærentem Febrium frequentissimam esse causam, alibi ostendimus^(a). Tandem subjicit (a): „Quandoque contagiosam fuisse *Dysenteriam* certissime fuit observatum, & contagium præcipue hausisse illos, qui easdem, ad alvum deponendam, sedes occupaverint, quibus nuper fuerant *Dysenterici* usi ad eundem effectum“.

8. *Apud nuperrimos itaque Medicinæ Scriptores minime reperitur explanata Dysenteriæ Epidemicæ Ätiologia; quamquam ejus apud Europam novitas vel ex Aretæi, & Äginetæ de ea silentio plane eruatur.*

§. 264.

„Cibos autem fastidiebant omnes, ob cunctos prescriptos morbos, in quos sane ego incidi. Multi vero, & maxime hi ipsi, & qui tales erant, sed & alii perniciose habebant: & sisticulosi alii erant, alii non. Ex his qui Febris aliisque laborabant, nullus sisticulosus intempestivus; sed licebat circa potum viclus rationem constituere, prout velles. Urina autem prodeuentes multæ quidem erant, non pro potus ingestæ ratione, sed multum excedentes. Verum multa quedam malitia urinarum ejectarum erat: neque enim crassitudinem, neque concoctiones, neque purgationes bonas habebant. Nam in multis morbis purgationes per vesicam contingentes, bone sunt. Significabant autem plurimis coillationem, & turbarionem, & dolores, & nullam judicationem. Soporosi vero maxime Phrenitici, & Febre Ardente laborantes erant; sed & in aliis morbis omnibus maximis, qui cum Febre fiebant. In totum autem plurimos aut gravis sopor comitabatur,

(a) Ibid. §. 655. p. 270.

tur, aut parvos ac tenues somnos habebant“. Ex §. 252.;

§. 265. *Cibos autem fastidiebant omnes, ob cunctos prescriptos morbos &c.]* Integer hic textus peculiarem morbum non continet, sed est præcipuorum Symptomatön, quibus superius enarrati Morbi, *Sacri nimirum Ignes, Febres Ardentes & Phrenitice, atque Dysenteriae, stipati sunt, veluti communis Epilogus*; qui quidem prescripti Morbi, quum ab una *epidemica exotica* causa ortum omnes habuerint, eadem fere in omnibus attulerunt Symptomata, *Ciborum scilicet fastidium, sitis privationem, urinarum multitudinem & pravitatem, gravem soporem, vel parvos ac tenues somnos*: quorum omnium Analogia suis in locis absoluta est, uti in ipso Hippocratis textu §. 252. signavimus.

Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα πυρεῖῶν ἐπεδήμησαν εἰδεα· τριταίων, τεταρταίων, πυκνεριῶν, ξυνεχέων, μακρῶν, πεπλασμένων, ἀσωδέων, ἀκατασάτων. ἀπαντεῖς δὲ οὗτοι μετὰ πολλῆς ἐγίγνοντο ταραχῆς. κοιλίαι τὲ γάρ τοῖσι πλείστοις ταραχώδεες, φρικώδεες, καὶ ιδρώτες όχροσιμοι, καὶ τὰ τῶν χρέων ὡς ὑπογέγραπτοι. μακρὰ δὲ τοῖσι πλείστοις ταχέων. όδε γάρ αἰγινόμεναι ταχέοισιν ἀποσάστες ἔκρινον, ὥσπερ ἐπὶ τοῖσιν ἄλλοισι. δύσκριτα μὲν πᾶσι πάντα ἐγίνετο, καὶ ἀκρισταί, καὶ χρόνια· πτλὺ δὲ μάλιστα τάχτοισι. ἔκρινε δὲ ταχέων ὀλιγοῖσι περὶ ὅδοντοντα. τοῖσι δὲ πλείστοισιν, ὡς ἔτυχεν, ἐξελιπτεν. ἔθυτον δὲ ταχέων ὀλιγοὶ ὑπὸ ὕδρωπος, ὁρθοσάδην. πολλοῖσι δὲ καὶ ἐπὶ τοῖσιν ἄλλοισι γνωστάμασιν οἰδήματα παράχλει. πτλὺ δὲ μάλιστα τοῖσι φρικώδεσι. μέγιστον δὲ καὶ χαλεπώτατον, καὶ πλείστοις ἔκρινε τὸ φρικώδες. πολλοὶ γάρ τινες ἀρξάμενοι κατὰ χειμῶνα, πολλοὶ μὲντα κατεκλιθησαν, οἱ δὲ αὐτέων ὁρθοσάδην ὑπέφερον. τῷ πρεστὶ δὲ τῇ ἥρος ἔθυτον οἱ πλείστοι τῶν κατακλιθέντων. τῶν δὲ ἄλλων ἐξέλιπον μετὰ αἰβῆχες όδενι, ὀφίεσαν δὲ καὶ θέρος. ὑπὸ δὲ τὸ φρικόπωρον κατεκλιθησαν πάντες, καὶ πολλοὶ ἔθυτον. μακρὰ δὲ τάχτων οἱ πλείστοι τῶν κακθοσθαί. φρικώδεις δὲ πυκνά. πολλάκις πυρετοὶ ξυνεχέες, ὀξεῖς ιδρώτες δὲ ἀκαίροι. πολλοί, ψυχροὶ διὰ τέλεος. πολλὴ ψύξις, καὶ μόλις πάλιν ἀναθερμαίνομενοι. κοιλίαι ποικίλως ἐφισάμεναι, καὶ πάλιν ταχὺ καθηγρανόμεναι, καὶ τῶν περὶ πλεύματα πάντων διάδοσις κατώ, καὶ πλῆ-

πλῆθος ὅρων καὶ χρησῶν. ξυνήξεις κακοί. αἱ δὲ βᾶχες ἐνῆσαν μετὰ διὰ τέλεος πολλαὶ καὶ πολλὰ ἀνάγρασαι πέπονα καὶ ὑγρά, μετὰ πόνων δὲ καὶ λίτην. ἀλλ', ἐι καὶ ὑπεπόνεον, πάντα πρηέως πᾶσιν η καθαροῖς τῶν ἀπὸ πλεύμονος ἐγίνετο. Φάρουγες διλίην δακνώδεες, οὐδὲ ἀλμυρόδες οὐδὲν ἡγεμόνεον. τὰ μὲν τοι γλυσχεα, καὶ λευκα, καὶ ὑγρά, καὶ ἀφρωδεα πολλὰ ἀπὸ κεφαλῆς καλήσι. παλύ δὲ μέγιστον κακὸν παρείπετο καὶ τάτοισι καὶ τοῖσιν ἄλλοισι· τὰ περὶ τὴν ἀποστίλην, καθάπερ ὑπογέγραπται. οὐδὲ γάρ ποτὲ μετὰ τροφῆς ἥδεως εἶχον, ἀλλὰ πάντα διῆγον ἀδίψιας. βάρος σῶματος. κοματόδεες. τοῖσι πλείσιοισιν αὐτέων οἰδηματα, καὶ ἔστιν ὕδρωπα περισσαντο. φρικώδεες, παράληροι περὶ Θάνατον. εἰδός δὲ τῶν φθινωδέων ἦν, τὸ λεῖον, τὸ ὑπόλευκον, τὸ φακῶδες, τὸ ὑπέρουθρον, τὸ χαροπὸν, λευκοφλεγματίαι, πλευρυώδεες. καὶ γυναικες διτω· τὸ μελαχολικὸν τε καὶ ὑφαῖμον. οἱ καῦσοι, καὶ τὰ φρενικὰ, καὶ τὰ δυσεντεριώδεα τάγων ἥπλετο. τεινεσμοὶ νέοισι. φλεγματώδεσιν αἱ μακραὶ διάρροαι, καὶ τὰ δριμέα διαχορηγματα καὶ λιπαρὰ πικροχόλοισιν. ἦν δὲ πᾶσι τοῖσιν ὑπογειραμμένοισι χαλεπώτατον μὲν τὸ ἔαρ, καὶ πλείστος ἀπέκλεινε· τὸ δὲ θέρος ρήτισον, καὶ ἐλάχιστοι ἀπώλουντο. ταῦ δὲ Φθινοπώρῳ καὶ ὑπὸ πληγαῖσι πάλιν ἥθυμοκον οἱ πολλοὶ τελεταῖοι.

*Intermittentes Epidemicas Febres, quas Recentiores Medici
Pernicioſas atque Malignas vocarunt, Hippocrates per-
spectas habuit, uti Sacrorum Ignium conſectarias;
quemadmodum earum cum Sacris Ignibus Ana-
logia circa insigniora ſymptomata, ſequentie
paragraphorum indicatione, clarum erit.*

Analogia trigesima-septima.

§. 266.

„ Multa præterea alia Februm genera populariter graffata sunt [§. 183.] : Tertianarum, Quartanarum, Nocturnarum, Continuarum, Erronearum, Anxiarum, Inconstantium. Omnes autem hæ cum multa turbatione fiebant [§. 133.] . Nam alvi plurimis turbatæ [§. 206.] : horrores, sudores non judicatorii, & urinæ velut præscriptum eſt [§. 209.] . Atque hec

bæc plerisque horum longa erant : neque enim abscessus bis
oborientes judicabant, velut in aliis [§.211.212.] . Et omnia
quidem omnibus difficulter judicabantur, & nullæ judicatio-
nes siebant, & diuturnæ, maxime vero his [ibid.] : paucis
autem horum judicatio circa octogesimum diem siebat. Pluri-
mis prout contigit defecerunt. Moriebantur autem horum
pauci ex hydrope erecte obambulantes [§.213.] . Multos vero
etiam in aliis morbis tumores infestabant, maxime vero ta-
bidos [§.214.] . Maxima autem & gravissima erat tabes,
& plures occidit [ibid.] . Nam multi per hyemem incipien-
tes, partim decumbebant, partim erecte obambulabant [§.184.] .
Ante ver autem plerique ex decumbentibus moriebantur [ibid.] .
Aliorum vero tusses nihil defecerunt : verum estate remise-
runt. At sub autumnum omnes decubuerunt, & multi mor-
tui sunt, plurimi vero horum diu agrotaverunt. Cœpit igi-
tur plurimis horum derepente ex his afflictio : frequentes hor-
rores erant ; sepe Febres continua, acutæ, sudores intempe-
stivi, multi, frigidi perpetuo. Multa frigiditas. & vix
rursus recalescebant. Alvi variae, adstrictæ, & rursus brevi
humescientes [§.206.] . Et que circa pulmonem erant, omnia
infra distribuebantur. Multitudo urinarum non bonarum, col-
liquationes malæ [§.209.] . Tusses autem aderant quidem
perpetuo multæ, & multa eduentes matura ac liquida, non
autem valde cum doloribus. Sed etiam si aliquantulum dole-
rent, valde tamen leniter omnibus purgatio a pulmone siebat :
fauces non valde mordaces, neque salsuginis quicquam infe-
stabant. Viscosa tamen, & alba, & liquida ac spumosa
multa de capite descendebant. Magnum autem malum & hos
& alios comitabatur ciborum fastidium, velut prescriptum
est [§.207.] . Nam neque potum cum cibo libenter sumebant,
sed valde sine siti degebant [§.208.] . Gravitas corporis. So-
porosi [§.210.] . Plurimis ipsorum tumor, & ad hydropem
deveniebant [§.213.] . Horridi, deliri circa mortem [§.201.] .
Forma tabidorum erat leuis, subalbida, lantis colorem refe-
rens, subrubra, rava. Pituita alba refensi; scapulas alarum
modo eminentes habentes, & mulieres sic. Atra bilis item
forma, & subsanguinea; Febres ardentes, & Phrenitides ac

P° p

Dy-

Dysenterie hos tentabant. Tenesni juvenibus; pituitosis longa alvi profluvia; acresque secessus & pingues biliosis. Erat autem omnibus prescriptis gravissimum quidem ver [§.184.], & multos occidit. Aestas autem facilissima, & paucissimi perierunt. Autumno vero & sub pleiada rursus multi moriebantur quartanarii. Hippocr. ibid. p. 726. ad 728.

Intermittentium Malignarum Februm origo hucusque incompta: nec ipsarum Contagium bene exagitatum fuit.

§. 267. *Multa præterea alia Februm genera. populariter grassata sunt, Tertianarum &c.] Populariter grassata sunt: In textu græco Pyreton Epidemisan, i. e. contagiosarum [§.13.], sive Pestilentium [§.62.]. Tertianarum, Quartanarum, Nocturnarum &c.] Felix, qui rerum potuit cognoscere causas: Infelices nos, qui in perscrutanda Morborum Pathologia, desertis observationibus, quæ ad eam tutissimum sternunt iter, hypothesibus nosmetipso concedimus. Quotquot de Intermittentibus sic dictis Pernicioſis Febribus, sive mali moris, hactenus pertractarunt, earumdem ortum, quantum scimus, haud probe assequuti sunt; neque per imaginationem, eas Hippocrates observasse simul & descripsisse, crediderunt; sed tanquam novas Febres, in humani generis damnum recenter irruptas, firmiter habuere. Scripserat siquidem Hippocrates (a): „Febres quæcumque non intermitterentes, per tertiam fortiores fiunt, magis periculoſe sunt: Quocunque vero modo intermiserint, quod sine periculo sint, significant“. Adhuc (b): „Quibus in Febribus quotidie rigores fiunt, quotidie Febres solvuntur“. Iterum (c): „Tertiana exacta in septem circuitibus ad summum judicatur“. Et alibi (d): „Aestive Quartane plerumque sunt breves. Autumnales vero longæ, & maxime quæ ad byzemem pertingunt“. Tandem (e): „Qui a Quar-*

(a) Tom. I. Sect. IV. Aphor. XLIII. p. 86. cit. edit.

(b) Ibid. Aphor. LXIII. p. 88.

(c) Ibid. Aphor. LIX. p. 88.

(d) Ibid. Sect. II. Aphor. XXV. p. 74.

(e) Ibid. Sect. V. Aphor. LXX. p. 97. 98.

Quartanis corripiuntur, non ita valde a convulsionibus corripiuntur; Si vero prius corripiantur, & quartana insuper accedat, cessant “. Generalia quidem hæc effata, in quibusvis Intermittentibus Febris nihil malignitatis, nil periculi pertimesendum esse, nos docere videntur: Unde vel ad nostri sæculi usque initium Magnus Hoffmannus scribebat (a): „*Ambigunt quidem adhuc Medici nostri æque ac prisci ævi, an Intermittentes dentur Malignæ Febres*“: Quinimo circa annum 1732. a Præcl. Auctoriis Commercii Literarii Norbergensis sequens propositum fuit Problema (b): „*De Febre Intermittente soporosa & apoplectica, tanquam apprime novum, & apud Scriptores Morborum nunquam lectum*“; etsi ingenuus Sydenhamus accuratissimus Morborum Scriptor jam ab anno 1678. probe hæc adnotaverat (c): *Intermittentes epidemice grassatæ sunt, quæ morem suum non servantes, & præter indolem suam incrudescentes, non paucos extinxerunt... tacto cerebro*“; nec minus Ill: Willius de Autumni initio anni 1658. sequentia narraverat (d): „*Quæ in nostra vicinia Ægritudo communissime grassata, plurimos incessit, atque etiamnum graviter desævit, typum Febris Intermittentis, scilicet, aut Tertianæ, aut Quotidianæ imitari videtur... Hec tamen plerisque (pene dixerim omnibus) decumbentibus commune est, una cum hac Febre affectibus cephalicis male plecti*“. Propositum attamen Problema Celi Paulus Gottlieb Werlhoffius eruditissimis observationibus exsolvit. Epidemicæ Febres, quæ ab Augusto anni 1669. ad finem Januarii 1670. Leidensem vastarunt Civitatem, viroisque quamplures in omni Scientiarum genere disertissimos, plurimosque Magnates peremerunt, Intermittentes fuere malignæ, de quibus tamen Cl. Sylvius de le Boe sic est exorsus (e): „*Affectum Epidemicum, atque huic præserrim urbi nuperrime gravem existalemque, Medicorum Filiis suscepit ex-*

P p 2

pli-

(a) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. Cap. IV. §. II. p. 54.

(b) Apud Werlhoff. Obs. de Febr. Procœm. p. XXII.

(c) Tom. I. Epist. Respons. ad Brady p. 112.

(d) Oper. omn. de Febr. Cap. XVII. p. 87.

(e) Append. Tract. X. p. 523.

plicandum, quo singuli non tantum istum, etiam nunc multorum, & quidem Medicorum animos torquentem, discant cognoscere & curare; verum insuper alios alias hinc inde obuenturos perscrutari ac intelligere“. Interim pro explicantia harum Epidemicarum Intermittentium efficiente causa, inter cæteras a vitiata temporum conditione expertitas, has subdit (a): „*Aquarum ex ventorum penuria quietarum & stagnantium, quin a Solis radiis, tum ex Urbis Canaliculis & Alveis, tum ex vicinis Paludibus, locisve paludosis magnam partem exhaustarum, tum maxime ad peregrinarum, & quidem Salsarum affluxum, ratione fundi sulphurei, effervescentiam noxiā & olidam subeuntium, vapores succedentes fatidi, atque graveolentes, nostri perniciem similiter promoverunt“.* Quot vero vicibus vel sub *Sylvii* vita curiculo hæc *Lugduni Batavorum* contigerunt, quin istum *Affetum Epidemicum*, sibi metipsi apprime ignotum, non attulerint? Anno 1571. *Luteria Parisorum*, epidemice graßantiibus perniciosis Intermittentibus Febribus Ill. *Hippocratis Cultor Ballonius* sibi coœvos carpsit Medicos (b), quod istiusmodi Febris singulis noctibus repentes, Quotidianas Intermittentes judicarint: Tam absonum habuit Intermittentes dari *Epidemicas malignasque*. *Fernelius*, *Duretus*, *Hollarius*, *Martianus*, *Alpinus*, *Fracastoreus*, aliique Hippocraticæ Medicinæ studiosissimi, etsi de *Tritæophyaram* atque *Hæmitritearum*, nostras malignas referentium, Februm speciebus, pene omnes, haud ex propria observatione, sed doctrina a Græcis accepta, egerint, Intermittentium attamen Epidemicarum Februm notionem nobis haud tradiderunt. Inde eorum accuratus Sectator ingeniosus *Baglivus* juxta vetustam traditionem de hisce Febribus ita loquutus est (c): „*Febres omnes continuae, que tertio quoque die exacerbantur cum accessione graviorum malorum, aut sunt Tritæophia, aut Semiteriane, quas præ cæteris mortiferas dixit Hippocrates I. Epidemiorum Comm. III. ex Dureti observatione Coac. cxxii.*

Gra-

(a) Ibid. §. 90. p. 525.

(b) Epidem. & Ephemer. Lib. I. Constit. IV. ann. 1571. p. 22.

(c) Prax. Medic. Lib. I. de Febrib. Mefent. p. 32.

Gravissima sunt & terrifica Symptomata, que Hæmibræas comitantur. Rare sunt hujusmodi Febres extra Italiam, ut docet Ballonius vir insignis in Epid. f. 138. In Urbe tamen Roma non ita rare[“]. Neque apud vetustos Græciae ac Lati Medicos, Galenum, Trallianum, Græcorumque Exscriptores Aetium, Celsum, Plinium, Cælium Aurelianum &c. harum Epidemicarum Intermittentium ulla reperiuntur vestigia. Galenus siquidem in superius exscripti Hippocratis textus Commentario (a), harum Intermittentium paginam non aliter absolvit, quam tempus inutiliter terendo in ablegandis ab Hippocratis doctrina Febris Quintana & Septimana; quintum ac septimum peculiarem iis producendis humorem, utut acerrimo præditus ingenio, haud excogitare valens.

Conclusio Vigesima.

Quum igitur *Intermittentes Epidemicae Febres* vel ad nostri sæculi usque initium haud tam aperte Europæis Medicis innotuerint, quin eorum plurimi easdem plane non ignoraverint: dumque post *Hippocratem* tam Græcis, quam vetustis Latinis Medicis minime notæ fuerunt; vel ex hoc ipso sat rationi consonum est decernere, eas origine haud fuisse Europæas, sed omnino exoticas.

Intermittentes Epidemicae Febres inclinante Sæculo decimo sexto per Europam satis aperte vulgabantur.

Historia quarta.

§. 268. Primus, quantum novimus, qui inter Europæ Medicos *Intermittentes Epidemicas Febres* probe agnoverit, deque eis diserte pertractaverit, illi. Ludovicus Mercatus fuit, duorum Regum Hispaniarum exoleto sæculo sextodecimo eximus

Ar-

(a) Cl. III. in Lib. III. Hippocr. de Morb. Vulgar. Comment. III. text. 64. p. 145. G. H.

Archiatere. En quæ de ipsis hic Auctor scripsit (a) : „ In eo Febrium genere , quod Febres complectitur tertio die exacerbationem efficientes , pernicioſa hæc , neque satis vulgata aut cognita Tertianæ species , non sine magno laborantium exilio . & Medicorum admiratione , reperitur . Quæ sane , ut rarius accidit , ita difficultius noscitur , graviusque ob id invadit , & ob ignorationem , majorem infert terrorem & admirationem , & , quod pernicioſius est , negligentius curatur . Quis enim credet usquam Tertianam Febrem posse lethalem fieri , eo maxime quum Hippocrate dictum sit : quocumque modo intermisserit , periculum abesse significat ; & mille altis in locis Tertianam brevissimam securissimamque esse ? Sed mirari jam desinat quisque , quum experimento non admodum raro constet , Febres Intermittentes , tam simplices , quam duplices , multis modis laborantes non paucos inopinato perdidisse , decipisseve Medicos vel doctissimos “ . His præmissis sex Auctor Mercatus assignat modos (b) , quibus Intermittentes pernicioſæ evadunt . I. Si humor peccans in aliquod præcipuum membrum , vitæ sustinendæ necessarium , deeumbat . II. Si talis humor admodum tenuis sit , & summe putridus . III. Si bilis sit vitellina , prasina , æruginosa , & in confinio atræbitis posita . IV. Si humor adsit summe crudus , & inæqualis crassitie . V. Si calor Febrilis mox a principio aliquem humorum defluxum ad thoracem , pulmonem , ipsum cor , os ventriculi , vel uterus concitaverit ; unde anxieties , difficultis respiratio , pulsus interceptiones , atiaque diræ exoriuntur Symptomata . „ VI. & ultimo (sunt hæc Auctoris verba) pernicioſior efficitur Tertiana ob venenosam , ac pestilentem & contagiosam aliquam humoris , qui e vasis ejaculatur , conditionem “ . Inferius opportune subdit (c) : „ Licet prædictas Tertianarum species pernicioſas esse constet , non subinde existimandum est omnes fore lethales . Quædam enim pernicioſæ , & timore plena sunt : Aliæ in alios morbos migraturas se ostendunt ; Nonnullæ in diutinos affectus , & ple-

(a) Oper. Tom. II. Lib. VI. p. 395.

(b) Ibid.

(c) Ibid. p. 396.

& plerque, licet sevissimis accidentibus insigniantur, non omnino lethales existunt". Ill. *Vallesius*, qui paulo post *Mercatum Philippi II. Hispaniarum Regis Architri locum obtinuit, has Intermittentes Malignas agnovisse videtur. In explanatione enim superius excitati textus Hippocratici præ reliquis habet (a): „Fastidiosarum (anxiarum *Vander-Lind.*) nomine intellexit Malignas, quia magnum fastidium unum quoddam accidens est eorum, quæ maxime possunt significare Morbi malignitatem".*

Historia quinta.

§. 269. Ill. *Ballonius*, qui hisce *Epidemicis Intermittentibus* probe decernendis meritam laudem *Mercato* reliquit, easdem non minus cultiori vel ante *Mercatum* descriptis style (b): „Toto, inquit, mense junio, julio, augusto 1571. Febres vagabantur mali moris. Medici decipiebantur tamquam Quotidianas Intermittentes putantes, quod singulis noctibus repeteret Febris. Verum assidue erant, & tamen hoc fugiebat Medicos. Nam interdiu bene omnino habere videbantur. Initio quidem erat Febris vacuitas; sed post unum atque alterum paroxysmum assidua erat Febris. Noctes omnibus implacidissimæ; interdiu mens erat integra; doloris quedam vacuitas; sed erat summa linguae ariditas, amaror, aversatio ciborum, sitis, jaclationes. Vesperi inopinato sine sensu caloris & frigoris, aut inæqualitatis reaccendebatur Febris, summas inferens molestias, dolores capitis atrocissimos, alienationes mentis, sitim ingentem, vacuitatem somni: Febris tamen non adeo manifesta. Quum sic noctem exegissent, quasi spiritibus infectis, tanta matutino tempore erat imbecillitas, ut animam agere viderentur, imo multi exsoluti, frigidis sudoribus scatentes: asphyxia, aut exilitas & inæqualitas in pulsu, calor admodum aridus. Adeo tempus matutinum terrificis erat symptomatis plenum etiam primo qua-

(a) In septem Lib. Epidem. Hippocrat. Comment. III. text. 64. p. 142.

(b) Epidem. & Ephemer. Lib. I. Constat. IV. Ann. 1571. p. 22. 23.

quaternario ; ut multi sacro oleo peruncti fuerint ; qui una hora post , primæ restituti sanitati videbantur . Et tale morborum ingenium nunquam se observasse Medici dicebant ... Quod si sudor mane aliquis una erupisset , prærepta occasio fuisset tantis symptomatibus : at nullus erupit , nisi symptomaticus . Frigidi enim erant ob summam imbecillitatem Corde occupato . Imo in plerisque , ut dixi , observata quedam pulsus exilis , & veluti carentia ; in aliis formicans pulsus ; & hæc præsertim diebus criticis contingebant ; ac si Natura frustra aggredieretur crisim . Qui crism subjere nono aut undecimo die cum magno vitæ discrimine fuerunt . Aliis Febris protracta , & sine critibus fere soluta , quasi infracta & domita successu temporis ferocia morbi . Multis parotides apparuerunt , aliis funestæ , aliis non . . . vidimus multos , quibus fluxerat alvus excrementis biliosis , ut ait Hippocrates in Coacis , cum borborygmis ; sed isti fluores parum proderant : tamen præstabilius erat alvum quomodocumque fluere , quam subsistere . . . Aliis fluente etiam alvo Cardiogmi remanebant . Aliis spontanee fluxit alvus cum mentis læsione & comatosa dispositione , atque evaserunt : Adeo Natura juvabatur ista excretione , licet Symptomatica fore " . Galliæ , post Ballonium experientissimus Riverius harum Febrium speciem sibi notam habuit . Aphorismum enim , quo Hippocrates Febres quomodocumque Intermittentes periculo carere enunciavit , de iis intelligendum voluit , quæ nullius sunt malignitatis participes , subditque (a) : Videmus singulis fere annis , in hac saltem regione , Febres Tertianas Intermittentes , quæ summae malignitatis sunt participes , tertia vel quarta accessione ægros de medio tollere : Alias , quæ eos in gravissimum vitæ discrimen conjiciunt , maxima symptomatum saevitia " .

Historia sexta .

§. 270. Declinante sæculo decimo septimo , Cl. Mortonus , Britanniaæ , omnium primus adversus has Epidemicas Intermit-

(a) *Prax. Medic. Lib. XVII. Seç. III. Cap. I. p. 424.*

mittentes *Febres* illud prope divinum præsidium, Corticem scilicet Peruvianum, quo insons *America* quas attulit Europæ depopulationes pleniori manu redemit, summo mortaliū commodo commendavit simul atque adhibuit; eas *Proteiformes* vocavit; deque eisdem sequentia loquutus est (a): *Inter innumera illa symptomata hasce Febres comitari solita, nullum est quod non aliquando adeo vehementer sœviat, ut vita ægri inde in præfens discrimin adducatur; & typus Febris in variis suis stadiis algoris, caloris, & sudoris abscondatur penitus & opprimatur: Ita ut neque ex urina, temperie, pulsu, vel alio quocumque solito modo distingui possit. Verum sub larva algoris funesti, vomitionis indesinentis, diarrhoeæ torminosæ, cholerae morbi, colicæ ventriculi, hemicrania periquidæ, apoplexiæ, syncopes, rheumatismi, spasmi universalis, pleuritidis, peripneumoniæ, doloris lateris pectoris, vel alterius morbi secure delitescens, Medicum a scopo suo non raro abducat. Symptoma quidem interea remediis propriis, sed incassum tentatur: nam post habito fermento Febrili, proxima effervescentia periodo, priora aut deteriora symptomata inexpectato recrudescent; Medicus Sisyphi saxum volvit; atque æger vitæ dulcissimæ dispendio, aut saltem magno sumptu, ignorantia vel incuria Medici pœnas sero luit“.*

Historia septima.

§. 271. Sub idem tempus, quo superiora *Britannia* scribabantur, *Epidemicæ Intermittentes Febres* Leidensem Urbem ejusque pagos civibus incolisque exhauebant. Diversa, *Sylvio* enarrant (b), in diversis excitarunt symptomata. Ex simplicibus in duplices; ex intermittentibus in continuas migrabant. Summa in omnibus fuit virium prostratio: Præcordiorum anxietas, nausea, vomitus, appetitus dejectio, ciborumque fastidium, sitis, vel potus aversio, lingua arida aut

Qq

mu-

(a) Exercit. I. Cap. IX. p. 236.

(b) Append. Tract. X. p. 524. seqq.

mucosa , aphthæ , alvi fluxus vel Dysenteria , quandoque alvus adstricta , dorsi dolores , abdominis distentio , hypochondriaca suffocatio , respiratio difficultis , incubus , sopor , aut vigilia , capitis dolor , urina varia , vagi dolores , motus convulsivi , atque spasmodici , maculæ , quas Auctor *Sylvius* vocavit *scorbuticas* ; hemorrhagiæ , similiaque dira symptomata hisce Febribus laborantes multiformiter , saepiusque lethaliter , affecerunt . Recidivæ frequentes , lenta Febris , Quartana , gravedines , tusses , raucedines , faucium inflammationes , erysipelata serosa , tumores œdematosi , ascitis , multiplices diarrhoeæ , idque genus alii affectus confectionari has Intermittentes pestiferas consequuti sunt .

Historia octava.

§. 272. Eodem fere tempore Ill. *Franciscus Tortius* apud *Italiam* cultiori calamo expositas *Epidemicas Intermittentes Febres* in octo divisit classes (a) : I. In *Cholericas* , nimirum , vel *Dysentericas* ; II. *Epaticas* , sive *Atrabilarias* ; III. *Cardialgicas* ; IV. *Diaphoreticas* ; V. *Syncopales* ; VI. *Algidas* ; VII. *Soporosas* ; VIII. demum *Subcontinuas* , quibus tamquam peculiare tribuit signum atque simptoma , tonsillarum inflammationem , sub ipso morbi initio accidentem , comite crusta alba : inque omnes harum Febrium species egregiam Peruviani Corticis , largiter & præpropere exhibiti , virtutem uberi experientia demonstravit . Nostris vero temporibus Ill. *Franciscus Scardona* particularem enarratarum *Intermittentium* diagnosin exegit (b) ; allatisque symptomatibus *bemprotoica* , *hysterica* , atque *nephritica* adjecit .

Historia nona.

§. 273. Sub nostri sæculi pubertate Cel. *Hoffmannus* apud *Germaniam* sequentia scribebat (c) : „ *Superioribus annis 1726.*

1727.

(a) Therap. Special. Lib. III. Cap. I. p. 121. seqq.

(b) Lib. IV. de Febr. Cap. VI. Aph. VIII. seqq. p. 141. seqq.

(c) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sect. I. Cap. IV. §. I. & II. p. 54.

1727. & 1728.... variis languoribus corpora humana affligebantur, Diarrhoeis, Dysenteriis, Intermittentibus Febris variis, simplicibus & duplicibus, quæ nulli temperamento, sexui, aut ætati parcebant. Maxime omnium vero æstate & autumno regnabant Febres, partim Intermittentes plane, partim remittentes tantum, anomalæ & irregulares, vagum & incertum typum habentes, facile inter se mutabiles, ut plurimum insuetis & gravibus symptomatibus stipatae, contagio infestæ; nonnullosque per plures menses detinentes, quosdam etiam e medio tollentes. Ambigunt quidem adhuc Medicæ nostri æque ac prisci ævi, an Intermittentes dentur Malignæ Febres, re tamen &c.^(a); & inferius subdit (a): „Sic Febres, quæ superioribus annis, nostris locis, imo universæ fere Germaniæ fuerunt infestæ, anomalæ valde extiterunt... Observatum fuit & id maxime Magdeburgi, & in Ducatu Brunsvicensi, complures in una domo, non secus ac in Variolis, vel Morbillis fieri solet, successive eodem morbo fuisse affectos^(b). Ab Germania in Italiam remeare juvat, ut in apricum ponamus haud levia detrimenta, quæ Hypotheses, prætermissa Morborum genuina historia, Medicæ Reipublicæ attulere. Quis enim crederet III. Josephum Lanzonum, post tot Epidemicarum Intermittentium Febrium pertractiones, earum contagium prætervidisse? Attamen hæc loquitur (b): „Accessit junius, & summis caloribus corpora nostra affecit; hinc exordium habuere Febres quædam, quæ prima facie Tertia-næ simplicis notam præferebant, mox duplicatæ pertinaciter utrumque sexum, omnesque ætates invadebant. Primo enim rigor incipiebat, qui ad plures horas durabat: Vomitus amari succi aderat; Cardialgia, dolor capitinis, & eximia succedebat sitis: in multis tormenta, & ventris fluxus, in aliis summa alvi stipticitas; Inappetentia in omnibus ac vigiliæ aderant. In tali ac tanto autem numero Febres istæ invadebant, ut nulla Religiosorum tam marium, quam foeminarum Monasteria, nullus denique in urbe locus fuerit ab hoc febrili

Qq 2 in-

(a) Ibid. §. III. & IV. p. 55.

(b) Constit. Epidem. Ferrar. Ann. 1715. apud Sydenh. tom. I. p. 532.

incendio immunis. *Miserandum erat videre*, unum vix in domo ægrotare, dein paucos post dies totam febricitare familiam. Sic Cœnobia, Xenodochia videbantur; & rura repleta febricitantibus in timidis nonnullis ac effœminatis contagionis timorem crearunt⁴. Utinam perillustris Ferrarensis Magistratus, sub harum Epidemicarum Intermittentium Februm initio, de ipsarum contagione probe a Medicis monitus fuisset: haud dubitandum, quin eodem erga cives studio, quo olim bubonicam Pestim, Italianam depopulantem, septies e suis mœniis propulsavit (a), hunc Morbum contagiosum aptis circumspectionibus extinguere fategisset: unde nec plures desiderasset cives, nec quatuor luxisset Medicos, uti inferius videbimus, nec cœnobia in xenodochia versa, & rura febricitantibus repleta prospexit. Quæ tanta præconcepta opinio, ut, dum miserandum fuit videre, unum vix in domo ægrotare, dein paucos post dies totam febricitare familiam, eumdemque morbum longe lateque per Urbem rufque discursare, timidi atque effœminati vocarentur, qui præsens contagium pertimescendum putarunt! An luctuosum hoc Infortunium uni adhæret bubonica Pest? Conf. §. 13. & 62.

Epidemicæ Intermittentes Febres, quæ sæculo decimosexto Europeæ inclarescere cœperunt, Epidemicis Intermittentibus, a Sacris Hippocratis Ignibus genitis, adamussem respondent.

Analogia trigesima octava.

§. 274. (a) Ex Hippocrate §. 266. „*Multa præterea alia Februm genera populariter grassata sunt: Tertianarum &c.*“ Ex Mercato Hist. IV. „*Pernicioſior efficitur Tertiana ob venenosam, ac pestilentem & contagiosam conditionem*“. Ex Ballonio Hist. V. : „*Toto mense junio, julio, augusto Febres vagabantur mali moris. Medici decipiebantur tanquam Quotidianas intermittentes putantes, quod singulis noctibus repe- teret*

(a) Murat. Govern. della Pest. lib. I. cap. V. p. 30.

teret Febris &c.“. Ex Sylvio Hist. VII. , quæ *Lugdunum Batavorum* multarunt Febres , epidemice grassatæ sunt , & ex simplicibus in duplices , ex intermittentibus in continuas migrarunt . Ex Hoffmanno Hist. IX. : „ *Estate & autumno regnabant Febres partim intermittentes plane , partim remittentes ... contagio infestæ* “. Ex Lanzono Hist. IX. : „ *Exordium habuere Febres quædam , quæ prima facie Tertianæ simplicis notam præferebant ... Misericordum erat videre , unum vix in domo ægrotare ; dein paucos post dies totam febricitare familiam* “.

(b) Ex Hippocr. ibid. „ *Tertianarum , Quartanarum , nocturnarum , continuarum , erronearum , anxiarum , inconstantium* “. Ex Mercato Hist. IV. : „ *Experimento non admodum raro constat , Febres intermittentes , tam simplices , quam duplices , multis modis inopinato laborantes non paucos perdidisse* “. Ex Ballonio Hist. V. : „ *Medici decipiebantur tanquam Quotidianas intermittentes putantes , quod singulis noctibus repeteret Febris : verum assidue erant ... noctes implacidissimæ* “. Ex Riverio Hist. V. : „ *Videmus Febres Tertianas intermittentes , quæ summa malignitatis sunt participes ... maxima symptomatum sævitia* “. Ex Mortono Hist. VI. : „ *Typus Febris in variis suis stadiis algoris , caloris , & sudoris absconditur penitus & opprimitur ; ita ut neque ex urina , temperie , pulsu , vel alio quounque solito modo distingui possit ... priora aut deteriora symptomata inexpectato recrudescunt* “. Ex Sylvio Hist. VII. dira attulerunt symptomata , & in Quartanam sese receperunt . *Tortius* Hist. VIII. cholericas , cardialgicas , diaphoreticas , syncopales , algidas , & subcontinuas recensuit . Ex Hoffmanno Hist. IX. : „ *Partim remittentes tantum , anomala & irregulares , vagum & incertum typum habentes , facile inter se mutabiles , ut plurimum insuetis & gravibus symptomatibus stipatae* “.

(c) Ex Hippocrate ibid. : „ *Omnes autem hæ cum multa turbatione fiebant : Nam alvi plurimis turbatae : horrores , sudores non judicatorii , & urinæ velut præscriptum est* “. Ex Mercato Hist. IV. : „ *Pleraque licet sævissimis accidentibus insigniantur &c.* “. Ex Ballonio Hist. V. : „ *Adeo tempus*

pus matutinum terrificis erat symptomatis plenum etiam primo. quaternario, ut multi sacro oleo peruncti fuerint ... Vidi- mus multos, quibus fluxerat alvus excrementis biliosis ... sed isti fluores parum proderant ... At nullus erupit (sudor) nisi symptomaticus“. Ex Riverio Hist. V.: „*In gravissimum vi- tæ discrimen conjiciunt maxima symptomatum sævitia“.* Ex Mortono Hist. VI.: „*Inter innumera illa symptomata hasce Febres comitari solita, nullum est quod non aliquando adeo vehementer sæviat, ut vita ægri inde in præsens discrimen adducatur; & typus Febris in variis suis stadiis algoris, caloris, & sudoris abscondatur penitus & opprimatur: Ita ut neque ex urina, temperie, pulsu, vel alio quocumque solito modo distingui possit ... sub larva ... Diarrhœæ torminosæ“.* Sylvius Hist. VII. inter lethalia symptomata adnotavit sum- mā virium prostrationem, alvi fluxum, dysenteriam, urinas varias. Ex Tortio Hist. VIII. symptomata habuimus cho- lerica, dysenterica, atrabilaria, cardialgica, diaphoretica, syncopalia, atque algida. Ex Hoffmanno Hist. IX.: „*Ut plu- rimum insuetis & gravibus symptomatibus stipatæ“.* Ex Lan- zono Hist. IX.: „*Primo rigor incipiebat, qui ad plures ho- ras durabat: Vomitus amari succi aderant; Cardialgia... in multis tormina & alvi fluxus“.*

(d) Ex Hippocrate ibid. : „*Atque hæc plerisque horum longa erant: neque enim abscessus his oborientes judicabant, velut in aliis. Et omnia quidem omnibus difficulter judica- bantur, & nullæ judicationes siebant, & diurnæ, maxi- me vero his: paucis autem horum judicatio circa octogesimum diem siebat“.* Ex Mercato Hist. IV.: „*Licet prædictas Ter- tianarum species perniciose esse constet; non subinde existi- mandum est, omnes fore lethales. Quædam enim perniciose & timore plenæ sunt: aliae in alios morbos migraturas se ostendunt: nonnullæ in diutinos affectus; & pleræque, licet sævissimis accidentibus insigniantur, non omnino lethales exi- stunt“.* Ex Ballonio Hist. V.: *In aliis formicans pulsus; & hæc præsertim diebus criticis contingebant, ac si natura fru- stra aggredieretur crism. Qui crism subiere nono, aut un- decimo die cum magno vitæ discrimine fuerunt. Aliis Febris*

pro-

protracta; & sine crisiis fere soluta; quasi infracta & domita successu temporis ferocia morbi. Multis parades appauerunt, aliis funesta, aliis non“. Ex Mortono Hist. VI.: *Medicus Sisyphi saxum volvit, atque aeger vita dulcissima dispendio, aut saltem magno sumptu ignorantiae, vel incuriae Medici paenam sero luit“.* Sylvius Hist. VII. frequentes recidivas, lentam febrim, aliosque longos affectus hisce Febris supervenientes adnotavit. Ex Hoffmanno Hist. IX.: „*Nonnullos per plures menses detinentes ... anomala valde“.*

(e) Ex Hippocrate ibid.: „*Plurimi prout contigit differunt. Moriebantur autem horum pauci ex hydrope erecte obambulantes“.* Ex Mercato Hist. IV.: „*Quædam perniciose & timore plena sunt: Aliæ in alios morbos migraturas se ostendunt: nonnullæ in diutinos affectus; & pleraque, licet sævissimis accidentibus insigniantur, non omnino lethales existunt“.* Ex Ballonio Hist. V.: „*Aliis Febris protracta, & sine crisiis fere soluta, quasi infracta, & domita successu temporis ferocia morbi“.* Ex Mortono Hist. VI.: „*Aeger... saltem magno sumptu ... incuriae Medici paenam sero luit“.* Ex Sylvio Hist. VII. frequentes recidivæ, lenta Febris, Hydroperæ &c. conseqüebantur. Ex Hoffmanno Hist. IX.: „*Vagum & incertum typum habentes, facile inter se mutabiles... nonnullos per plures menses detinentes“.*

(f) „*Multos vero etiam in aliis Morbis tumores infestabant, maxime vero rabidos &c.* Hippocrates ibid. Hæc & reliqua, quæ habentur in textu §. 266. exscripto, omnium Morborum, in tota hac III. Sectione enarratorum, ultimum constituunt affectuum conspectuariorum epilogum; de quibus inferius aliqua dicturi erimus. Nunc sit

Parallelum quinquagesimumquartum.

Quæ itaque *Epidemicæ Intermittentes* Febres posterioribus sæculis in Europam incesserunt, iisdem stipantur symptomatibus, eademque lethalitate, ac *Intermittentes Epidemicæ* a *Sacris Hippocratis Ignibus* progenitæ.

In-

*Intermittentes Epidemicæ Febres sæpiissime Variolarum
fuerunt soboles.*

Analogia trigesimanona.

§. 275. „*Multa præterea alia Febrium genera populariter
graffata sunt Tertianarum &c.)* Ad *Epidemicarum Intermittentium
Æthiologiam*, haud quidem numeris omnibus absol-
vendam, sed in viam saltem reducendam, id negotii nobis
impendere videtur, ut demonstremus eas, sicuti *Sacrorum
Ignium*, sic *Variolarum esse conœctarâs*. In dubium euidem
minime vocari potest, hoc Morbi genus haud prius Euro-
pæis nationibus innotuisse, quam post longe lateque apud
nos vulgatas Variolas simul atque his analogos Morbillos
(§. 268. seq.). Si nostri Morborum *Epidemicorum Scriptores* id pensum omnes sibi assumpsissent, ut, qui Variolas
Morbillosque comitati, vel consequuti sunt, morbos accurate
literis demandassent, nostri forsan Propositi ineluctabili-
lem haberemus demonstrationem. Cæterum hæ prominent
observationes, quæ, utpote ad rem maxime facientes, in-
genuis veritatisque assequendæ amantissimis viris satisfacere
valent. *Ballonius* in superius (*Hist. V. §. 269.*) allata Fe-
brium mali moris historia, post illa verba „*multis paro-
tides apparuerunt, aliis funestæ, aliis non*“ statim sub-
dit (a): „*Morbillis illo tempore prehendebantur Pueri. Nos
autem observamus, Febres omnes eas, quæ jam grandiores
natuprehendunt, Morbillis vulgo Pueros exercentibus, om-
nes, inquam, eas esse mali moris & funestas, ac si aliquid
resipiscerent de Febre ea, quæ Morbillis comes est. Et quo-
niam ob cutis mollitiem exanthemata Pueris erumpunt, ideo
funestam vim morborum istorum depellunt, alioqui deperirent.
Satis autem manifestum erat, eas Febres, quæ in grandiores
inciderunt, ejusdem esse moris cum Febribus Pueros exan-
thematibus obsitos exercentibus; quod cum summa inquietu-
dinis & doloris sensatione, ut ægri ne minimum quidem con-
tre-*

(a) *Epidem. & Ephem. lib. I. Const. IV. ann. 1571. p. 23.*

streccari possent , vidimus multis abortas esse maculas rubentes , mox livescentes cum summa membrorum confractione : eas Græci ethimata vocant ; Celsus papulas vertit ; quod in epidemiis multis contigisse vidimus , magno ærorum periculo “ . Celeberrimus Prosper Alpinus hæc posteris tradidit (a) : „ Hoc itidem anno [1601.] , quo hæc scripta revideo , Venetiis & in aliis multis Italiæ locis complures ab epidemicis Febribus Semitertianis , Ardentibus Pestilentialibus cum Morbillis malignis moriuntur “ . Sydenhamus de Intermittentibus mali moris , de quibus ad Brady scripsérat , uti §. 267. adnotatum , alibi (b) hæc loquitur : „ Anno 1680. , postquam Febris hæc per autumnum omnia fuerat depopulata , Variolæ brumali tempore eam excipiebant ubique locorum graffantes . Anno autem vertente 1681. scilicet , Febres Intermittentes denuo recrudescebant haud usquequaque epidemicæ , fractis jam & succisis earum viribus , unde etiam Variolæ hic illic sparsæ una cum illis subpullulabant . Æstate vero jam ingressa Variolæ increbescere quotidie , tandemque epidemicotatæ factæ stragem haud vulgarem edebant “ . Ill. Scroeckius (c) , post vulgatas , necdum recessas Variolas tam benignas , quam confluentes , adjicit : „ Febres etiam ardenttes (§. 252.) in pustulosas sæpe , & maculosas efflorescentias , non absque malignitatis aut contagii nota , cum dorsi præcipue ac capitis magno dolore in principio conjunctas , abeuntes : præcipue autem præter erraticas , Quotidianæ , & Tertianæ notabantur , quæ , quum primum invaderent , continuorum in aliquibus metum vehementi suo calore , cephalalgia , deliriis , ac virium debilitate incesserant “ . Cl. Gahrlep , graffantibus Variolis , sequentia scripsit (d) : „ Typus Febrium Intermittentium non unius generis erat . . . Semitertiana paucilo rario . . . Vigebant quoque Febres erraticæ , quæ incertis recurrebant diebus & horis . Ambigebatur an in censum Fe-

R. r. brium

(a) De Præfig. Vit. & Mort. Lib. I. Cap. XI. p. 30.

(b) Tom. i. Dissert. Epistolar. ad Guillelm. Cole p. 238.

(c) Conflit. Epidem. August. ann. 1697. apud Sydenh. tom. I. p. 452.

(d) Synopf. Conflit. Epidem. Uratislav. ann. 1699. apud Sydenh. tom. I. p. 201.

brium Intermittentium referri debeant etiam illæ, quæ contra communem Intermittentium indolem tragoediam a calore satis intenso auspicabantur: nam utut apyrexia, quæ initio adesse videtur, genium Intermittentis redoleat; languor tamen magnus, pulsus aliqua agitatio, & cætera symptomata continuatæ opinionem confirmabant. Eadem fere mens erat de illis, quibus malignitas conjuncta est, & tamen remissione quadam non carent, scilicet doloso intermissionis cineri primorum dierum suppositum fuisse ignem continuatum, elucet ex eo, quod sequentibus exacerbationem quidem caloris & symptomatum, non item veram remissionem observare licet. Ill. Loew de Augusto anni 1708., vigentibus malignis variolis, Intermittentes erraticas (a) capitis dolore, siti, linguae ac faucium squalore, viriumque debilitate molestissimas, grassatas esse enarrat; anno vero 1709. (b) sub epidemiciis Morbillis, eas terribili alvi fluxu atque cholera funestas insurrexisse scribit, subditque: „Versipellis hæc Febris epidemica quosdam invasit cum exanthematibus urticæ puncturis similibus, quæ calore retrocedente recesserunt, & calore redeunte redierunt. In duobus personis, una septendecim, altera triginta annorum observavi his Febris supervenisse apoplexias fortissimas lethales. Raro servarunt stata sua tempora, sed quandoque decem, duodecim horas preponendo, & anticipando virulentiam suam ad triginta aliquot imo quadragesima horas exercuerunt: quandoque unus paroxysmus excipit alterum, donec tandem peregrino materiæ miasmate sufficienter dissipato, & extincto, septimo aut ad summum octavo paroxysmo terminatæ sunt, relictis post se pustulis & fissuris in lingua, inflammatione faucium, abscessibus, semper autem virium prostratione summa“. Laudatus Lanzonus hæc probe adnotavit (c): „Epidemia in infantibus tali hyeme (anni 1716.) incœpit Variolarum, quæ postea toto anno 1717. miserrime perseverans Puerorum stragem multiplicavit. In-

eunte

(a) Constit. Epidem. Sempron. ann. 1708. apud Sydenh. tom. II. p. 497.

(b) Ibid. p. 499.

(c) Constit. Epidem. Ferrar. an. 1716. 1717. apud Sydenh. tom. I. p. 534.

eunte vere multæ nebulae densiores observabantur , quæ tandem in pluvias terminabant . Sequebatur , imo semper major fiebat Epidemia Variolarum in Puellis ; ac nonnullæ Malignæ Febres abortæ sunt , quæ in principio leves apparebant , progressu tamen temporis funestæ ac mortales manifestabantur : ex quibus Febribus quatuor nostri Medicinæ Doctores (an non ex contagio sub ægrotorum visitationibus contracto ?) præter alios denati sunt ... Accessit æstas , cuius mensibus magna siccitas , & austrii venti calorem augebant . Sequebantur malignæ Febres , atque nonnullos vexabant Tertianæ duplices melioris notæ cum vomitibus in principio accessionis , ac dolore capitis sævo , qui nonnisi declinante Febre mitescebat . Mense Augusto nonnullæ occurserunt Dysenteriæ ... Erat miserandum cernere quotidie infantum cadavera variolis encæta ad tumulum deferri[“] . Huic spartæ finem ponat Ill. Carolus Richa , qui diserte , quod probare cupimus , se cognovisse declarat : „ Plurima , inquit (a) , pluvia Septembris initio delapsa , mox subsequens horridiuscula aura , quæ superiore autumno (anni 1720.) perque hyemem dein , ac ante ætam æstatem sese prodiderant , exitiales Febres , Variolarum & Morbillorum , quæ facem illis prætulerant , vestigia insequentes , ac morem heu infandum nimis , in fugam vertabant ; ortumque dederant Intermittentibus Febribus , quæ jam tum proludere cœperant , lœtitioremque , saltem funestam minus , Subalpinis futuram rerum scenam polliceri ... Hæ quidem utut Intermittentium indolem ac morem toto sui decursu quodammodo prætulerint ingeniumque ; attamen quid insolentis , quodve re ipsa vulgare quidpiam ac revera divinum inesse iis ominabatur , præferebant . Neque enim diuturniores adeo extitere , quas quisque Medicorum jure merito suscipiabatur ; quasve futuras vel ipsa quoque anni temporis conditio suadere poterat . Dolor insuper capitis intensus , idemque assiduus febrilis paroxysmi assecla , eique sæpe proludens ; oculorum rubor , pulsus parvi humilesque , ingens corporis R r 2 jacta-

(a) Constit. Epidem. Taurinens. ann. 1721. apud Sydenh. tom. II. §. II^r IV. p. 544. seqq.

jaetatio, quid denique in ipso ægrotantium vultu ac urinis facile conspicuum intuentibus; quid intime latens, aut superioris forte ludentis adhuc constitutionis residuum, aut illi (erysipelatosæ) quæ jam prope impendebat, antecurrentis; quid, inquam, ab consueto Intermittentium Februm genio ac more diversum subludere significabat “.

Conclusio Vigesima Prima.

Quum ratis itaque observationibus demonstratum esse videtur, *Epidemicas Intermittentes Febres æqua sorte Variolas atque Morbillos comitari vel subsequi, ac Sacros Hippocratis Ignes comitatæ vel consequuntæ sunt*; neque prius eas Europæ innotuisse, quam post horum Morborum vulgaras grassationes; haud sine firma ratione concludi posse censemus, hanc Februm speciem uti *Sacrorum Ignium*, sic Variolarum atque Morbillorum esse progeniem.

Additio Sexta.

1. Peracta jam in hoc nostrum Opus Judicium animadversio efflagitat, ut in medium proferamus, quidnam in nuperrimis Scholis Medicis de harum Epidemicarum Intermittentium Februm Pathologia sentiatur. Ill. Sauvagesius (a) Intermittentem pleuriticam Vallesii inter Typhodes; sicuti Algidam Mortoni (b) inter Tertianas enumerat, nulla habita contagii mentione.

2. Macbridius (c) Intermittentem Asthmaticam, Caroticam, & Cardialgicam Mortoni tamquam Tertiane Intermittentis varietates intuetur. Februm remittentium omne genus (d) Endemium esse afferit in omnibus regionibus calidis, ubi solum paludosum est cum aquis stagnantibus; & ad harum varie-

(a) Nosolog. Pathol. Sect. I. Cl. II. Ord. I. p. 131.

(b) Ibid. Ord. III. p. 135.

(c) Tom. I. Introd. Method. in Theor. & Prax. Med. Lib. I. Cap. VII. p. 57

(d) Ibid. Cap. IX. p. 52.

varietates (*a*) reducit remittentem peripneumonicam , quæ anno hujus saeculi quinquagesimo-septimo in Provincia Galliæ epidemica fuit ; uti ad remittentes putridas refert (*b*) Anginosam malignam , quæ in variis Europæ Regionibus non-nunquam epidemica est , infantibus quam maxime funesta , ac fere exanthemate scarlatino stipata ; refert (*c*) & Syncopalēm ; refert (*d*) & Caroticam , transmissa harum omnium origine .

3. Cel. Cullenius (*e*) nullum Febrium Intermittentium principium sufficiens præter Miasma paludum agnoscit ; variaque Tertianæ remittentis differentias , quas Tortius comitatas vocavit , nomenclationes , & prope XL. epidemicas constitutions , a diversis præstantissimis Auctōribus , Hippocrate , Sydenhamo , Mortono , Sylvio , Tortio , Hoffmanno , aliisque descriptas , accurate recenset . Interim in Primis Medicinæ Practicæ Lineis (*f*) hanc vulgavit Propositionem : „ Miasmata porro Intermittentes , Contagia vero Continuas Febres producere contendimus “ . At Hippocrati [Addit. IV. num. 11.] eadem sunt Miasmata ac Contagia ; & Contagia millies milliesque [a §. 267. ad 275.] Intermittentes Febres produxere .

4. Ill. Burserius , quanquam harum Epidemicarum Intermittentium vulgatam a binis saeculis historiam satis clare perspectam habuisset ; scripsit enim præ cæteris (*g*) : „ Mercatus primus fortasse omnium dilucide eas (Intermittentes , a Tortio comitatas dictas) descripsisse creditur , deinde Mortonus , & Tortius . . . attamen vestigia quædam harum Febrium periuntur apud alios tam vetustiores , quam posteriores Scriptores , Averroem videlicet , Avenzoarem , Vallesium , Mercuriale , H. Saxoniam , Riverium , Sydenhamium , Epiphanium ,

(*a*) Ibid. Cap. X. p. 65.

(*b*) Ibid. p. 66.

(*c*) Ibid. p. 67.

(*d*) Ibid.

(*e*) Synops. Nosol. Method. Cl. I. Ord. I. Sect. I. Ord. II. p. 11.

(*f*) Cap. IV. §. LXXXVII. p. 40.

(*g*) Vol. I. not. ad §. LXX. p. 84. 85.

nium, Donatum, Horstium, Rhodium, Restaurandum, Sylvium, Ettmullerum &c.": *attamen de eis sequens tulit judicium* (a): „Hoc unum adjicimus, saepe hujusmodi Febres quorumdam anni temporum, tempestatum, regionumve proprias esse, proindeque modo epidemicas, modo endemicas conspicere; quanquam interdum etiam sporadicas occurtere non inficiemur. Malignas vero, sive perniciose, cujuscunque de-*mum generis sint, quum epidemice debacchantur, contagione in sanos propagari perhibent Meibomius, Lanzonius, Clegornius, Hevermannus, Lauterus, Hoffmannus.* Id autem aut incertum valde, aut sane rarissimum esse crediderim; quum in *epidemica* quadam gravissima constitutione, quæ Bononiae anno 1729. quamplurimos occupavit, nil *contagiosi* Cl. Beccarius invenire potuerit; neque egomet ipse in aliis ejusmodi constitutionibus, quibus interfui non perfuntorie, unquam deprehenderim quidquam, ex quo certi aliquid concludi queat. Caussa enim, unde quamplurimi, eodem tempore, eodem in loco, eodemque sub tecto febricitant (*hic supplendum, eadem Febre*) adeo communis est, ut contagione, qua sani inficiantur, opus non videatur". At ex Magni Hippocratis doctrina pestilentis sive contagiosi Morbi veluti individuus character, aut si ita malum, pathognomonicum signum, est, sub una eademque forma, communique modo, quamplurimos adoriri. Conf. Addit. IV. n. 15. *Etsi enim id ipsum saepe Endemicis Morbis, vigente plurimum eorum efficiente causa, adhuc inhereat; hi tamen alia proprietate ab Epidemicis si junguntur, quod, nimirum, in eodem semper loco quovis aestivo & autumnali tempore sine contagio graffentur; quod quidem ab Epidemicis Intermittentibus longe abest.* Burserius igitur Pathologiam, quam Nos de hisce Epidemicis Intermittentibus Medicinæ Proceribus librandam sistimus, minime nactus est: nec unquam id suspicari poterat, dum desertissimo huic viro aliud fuit contagiosum, quod in humano corpore gigni autu-*mat* [Addit. IV. n. 5.]; longe aliud Epidemicum, quod a Miasmatibus, quæ a palustri solo, corruptisque aquis erum-*punt,*

(a) Ibid. §. LXXI. p. 85. 86.

punt, aut aliunde venti quidam ad alia loca [uti loquitur (a)] transferunt, derivandum esse putavit.

5. Opportunum hic nobis videtur explanare, an Intermittentium Februm sic dictæ Epidemizæ, a Praeclarissimo Targionio Tozzettio in superius citata Disceptatione relatæ, ad veras pertineant Epidemicas Intermittentes. Cuncta hujusce Auctoris Commentaria in id unum versantur, ut disquiratur, si inter alias causas, quæ cujusdam Hetruriæ Provincie vulgo della Valdinievole Aeris insalubritatem fovent adaugentque, præcipue sint Aquæ salsæ ex Fluminis vulgo Salsero alveis in planitiem erumpentes simul & stagnantes, uti probare contendit Tozzettius adversus Ill. Doctorem Nencium; an potius Aquæ putrescentes ex lini cannabisque maceratione, quæ in Agro vulgo Bellavista quotannis conficitur, Nencio id afferente contra Tozzettium. Quicquid de hac re sit, huic controversiæ ansam præbuit quarumdam Februm popularis grassatio, quam operæ pretium existimamus ipsius. Auctoris verbis hic subtexere: „L'ultima, inquit (b), terribile Epidemia, che devastò la Valdinievole nel 1756. viene nella seguente maniera descritta, nelle relazioni state trasmesse al Magistrato Illustrissimo e Clarissimo di Sanità. Nel Popolo del Ponte Buggianese, numeroso di circa 4000. anime, fino da i primi di Giugno 1756. si fecero sentire più frequenti del solito alcune Febbri Terzane Doppie, che poi si facevano Maligne, ma senza notabile mortalità, sino alla metà del seguente mese di Luglio. D'allora in poi, e fino a' 28. d'Agosto fu notato, che non passava giorno, in cui viepiù crescendo il numero dei malati, non morisse una, e talvolta due persone tra grandi, e piccole: mancanza, che non faceva grande specie in così numerosa popolazione, e nel cuore dell'estate, avendo riguardo alla situazione del luogo, confinante col Padule di Fucecchio, e alla

(a) Vol. I. Part. I. not. ad §. XCVIII. p. 112. & Vol. II. Part. alt. not. ad § CCCXLII. p 162.

(b) Ragionamento sopra le cause, e sopra i rimedj dell' insalubrità &c. Tom. I. §. LVI. p. 111. seqq.

la ficcità della stagione. Dal 28. Agosto fino agli 11. Settembre, crebbero a dismisura le Febbri, ed in numero, ed in qualità, fino a vedersi le Famiglie intiere oppresse dal male, senza chì le assistesse; e cominciarono allora a contarsi fino a otto, e nove morti il giorno, nella sola menzovata Cura del Ponte Buggianese. Le Febbri erano tutte d'un istesso carattere pernicioso, e maligno più o meno, secondo la qualità de' temperamenti: Nè andò esente da questa infezione qualunque Persona, che venuta da altre parti, ed anco di Montagna, era stata a lavorare in questo Paese; il che accadde in specie a tutti coloro, che stettero per opera ad ajutare a battere i Grani ad alcuni Poderi di Bellavista, ed ai Muratori, Legnajoli, ed altri Manifattori, che travagliavano alla fabbrica di una Casa nuova in quella Collina. Opportunamente a questo proposito aveva avvertito *Monsignor Lancisi*: *At vero qui puro e calo ad palustre se conferunt, eo deterius afficiuntur, quo feliori assueverint, & connutriti fuerint.* Dal suddetto dì 28. Agosto in poi, il numero de' malati non è stato meno constantemente di mille il giorno, e tra essi furono il Paroco, ed un Sacerdote suo ajuto. In questo fracasso di male, furono dal Magistrato Illustrissimo e Clarissimo di Sanità presi i ripari creduti più opportuni, e dai Periti destinati a tale incumbenza, fu procurato di mettere in chiaro la natura del male, e di applicarvi i rimedj proporzionati. Dalle replicate osservazioni, e dalle aperture de' cadaveri, fu concluso, che l'indole del male consisteva in *Febbri putride verminose*, o al più alto segno *Maligne*, con *Peteccchie*. Quei che si ammalavano, erano ordinariamente assaliti da una Febbre, che teneva in principio l'apparenza d'una *Terzana Doppia*, e di una continua remittente: Alla terza e quarta Febbre il male si avanzava all'eccesso, prendendo il carattere di una vera *Perniciosa e Maligna*. Tutti erano assaliti da un fiero dolor di testa, restando talmente prostrati, ed abbattuti di forze, che non avevano leua di alzare un braccio. A moltissimi sopraggiungeva il *Letargo*; quasi tutti *deliravano*, ed alcuni divennero *Apoplettici*. Molti erano molestati da un

vomito bilioso, ed altri erano incomodati da una simile *Diarrea con Vermi*. Nella maggior parte si scopersero gli *Esfan-temi*, e le *Peteccchie*, e in grado tale, che in alcuni si vid-dero simili *Macchie Gangrenose*, di una straordinaria lar-ghezza, per la periferia del corpo, ed a molti comparirono le *Parotidi*. Chi moriva nel quinto, settimo, nono, e decimoterzo giorno, e chi passava il ventunesimo giorno della sua malattia, essendo relativa la lunghezza del male alle forze degl' infermi, ed ai temperamenti più o meno robusti di questi infelici, ma tutti quelli, ne' quali compa-rivano certe *efflorescenze cutanee*, di *Pustolette marciose*, guarivano talvolta mirabilmente senza ajuto dell'arte... Notisi, che quelli ancorà, i quali non erano attaccati dal male maligno, avevano perduto affatto il naturale colorito, ed avevano certe *Faccie Ippocratiche*, in guisa tale, che sem-bravano *cadaveri ambulanti*... Fu per altro riconosciuto, che la malattia non si comunicò a quelle Persone, che abi-tavano in luoghi di aria salubre, con tutto che avessero in casa degli *Ammalati*, i quali per aver dimorato qualche giorno nel Piano, erano stati attaccati dal Male Epidemico. Laonde è cosa indubitata, che queste Infermità non furono contagiose, e fuori che nella Pianura, o nelle Persone che vi avevano dimorato qualche tempo, ed avevano incorpo-rato l'aria cattiva, non furono scoperte tali Malattie^(a). *Hac Tozzettius. Idipsum & Ill. Nencius retulit (a), ubi ait:*
In Valdinievole non si è trattato di contagio, ma di Feb-bri Epidemiche, prodotte dai Miasmi delle Colmate^(a). Sub hac itaque Februm multitudine non defuerunt popularis gra-satio, & multorum interitus, quæ Galeno satis esse visa sunt [§. 215.] ad decernendam Pestim. Adfuerunt magna ulcera gangrænosa, Febrem pestilentialem contagiosam ex Swiete-nio [§. 37.] producere valentia. Præsto fuit plurimorum æ-grotorum in unum locum concursus, qui Macbridio [Add. IV. n. 20.] Cullenio [ibid. n. 3.] Burserio [ibid. n. 5.], Equiti Rosa [ibid.], aliisque efficiens est ac potentissi-ma

S s

ma

(a) Apud Tozzett. ibid. tom. II. §. LXXXIII. p. 632.

ma gignendi contagii causa. Adfuerunt varia Cutis exanthemata, petechiae, pustulæ, maculæ, parotides, maligna reliqua fere symptomata, quæ Pestilentes morbos comitari siveverunt: Attamen Pestilentes minime fuerunt, utpote quod contagione destitutæ fuerint. Tozzettum ipsum Judicem cordatum bac de re inclamamus. Evidem Clarissimus hic Auctor, ut aquas ex lini cannabisque maceratione putrescentes, a culpa, quam eis Nencius inurerat, efficiendi pestilentes Morbos, liberaret, in medium attulit (a) sequentem Diermerbroeckii textum: „Aquas vero ex immaceratione cannabis vel lini putrescere, & venenatas evadere concedimus, pestilentes tamen non fieri inde docemur, quia non sunt contagiose, nec alios laedunt, quam qui illas bibunt, aliove modo intra corpus assumunt; imo impune eas nudo corpore absque ulla noxa tractare licet, dummodo per os corpus non ingrediantur“; utitur & auctoritate Pauli Peredæ, hæc præ ceteris scribentis (b): „Valentia anno 1523. & 1530. maxima Peste fuit correpta, quo tempore ne serebatur quidem cannabis, nedum macerabatur: ab anno tamen 1530. ad hæc usque tempora magna vis cannabis alitur & mollitur, nec Pestilens constitutio genita est“; quia videlicet pestilens constitutio sine contagio nulla est. Conf. §. 20. Ab Tozzettio igitur descripta popularis Intermittentium Remittentiumque Febrium grassatio ad Epidemicarum Intermittentium speciem haudquaquam pertinet, sed recte ad Endemicum Morborum Genus [a §. 23. ad 26.]; & inconsulta Hippocratis doctrina [Addit. IV. n. 11.] Epidemiarum nomine passim ab omnibus donata hactenus fuit.

6. *Æquissimus hujuscemodi Instituti Disquisitor (c) hæc loquitur: „Qui Febrim vedit natam Intermittentem, mox vero factam continuam, ac tandem alvi excretionibus integre judicatam; num dubitare poterit primæ illius Febris, Intermittentis nempe, caussam abdominales fordes extitisse?“ De Febre Ar-*

dente

(a) Ibid. p. 365.

(b) Ibid. p. 370.

(c) Lib. II. Instit. Med. Partis poster. &c. Sect. I. §. 309. p. 87.

dente & Hemitritæ, quas sub Tertianæ titulo exponit, habet (a): In hac quum fomitis in Abdomine putrefactis præsentia non desit, & talis ut acutam Febrim excitare valeat, alternis tamen diebus acerbiorem; accedit ipsi inflammatoria spissitudo sanguinis, haud parvam periculi, quod ea Febris infert, partem constituens. -- Præsentiam quidem ejus vitiōsi fomitis in Abdomine in dubium revocari non potest; quum nullus Medicorum extiterit, qui inter præcipuas crisis vias in hac Febri, non constituerit *alvi excrementa biliosa, olida, copiosa*[“]. Quotidianam Febrim proximus quam reliqua Intermittentes ad continuitatem accedere afferit (b) ob dictam toties fomitis morbos incalescentiam interiorem. De Intermittentibus vero malignis sic fatur (c): „Venenatas ejusmodi substantias intra vivens corpus nasci a collectis paullatim sordibus omnino certum est [320. & seqq.]. Quippe etiam malignæ Febres per consuetas aliis omnibus vias judicantur. -- Earum tamen substantiarum non idem semper potentiaz gradus est: sunt enim aliquando activissimæ, & cito lethales; interdum vero mitiores, & invincibili pertinacia funestæ. -- Quandoque stimuli vices gerunt, at mordicus partibus hærentis, quas obsedere, easdemque convellentis; quandoque vero atoniam potius, & languorem progignunt. Hinc Febres apopleticæ, paralyticæ, syncopales &c., illinc vero asthmaticæ, dysentericæ, cholericæ &c.[“] Harum contagionis apud Cl. hunc Auctorem nulla invenitur mentio.

7. *Vetus* igitur Epidemicarum Intermittentium origo, hactenus a nemine, quantum scimus, explanata fuit. Quod si quandoque probatum iri fas erit, easdem a Variolofo, Morbillosoque Miasmate ortum suum ducere; rationi erit apprime congruum, extinctis Variolis, & ipsas extingui necessum esse.

§. 276.

Multos vero etiam in aliis morbis tumores infestabant, maxime vero tabidos. Maxima autem & gravissima erat ta-

Ss. 2

bes;

(a) Ibid. §. 395. 396. p. 113. 114.

(b) Ibid. §. 420. p. 122.

(c) Ibid. §. 428. ad 431. p. 125.

bes; & plures occidit. Nam multi per hyemem incipientes, partim decumbebant, partim erecte obambulabant. Ante ver autem plerique ex decumbentibus moriebantur: Aliorum vero tusses nihil defecerunt; verum aestate remiserunt. At sub autumnum omnes decubuerunt, & multi mortui sunt, plurimi vero borum diu ægrotaverunt &c. Ex §. 266.

§. 277. Multos vero etiam in aliis morbis tumores infestabant maxime vero tabidos.] Novam & hic Hippocratem assumere historiam aliquorum consecutariorum Morborum, qui *Sacros Ignes* consequuti sunt, id quidem demonstrat, quod quovis integri anni tempore illos contigisse refert. Tumores] In græco textu *Ædemata*: Superius §. 183. adhuc in textu græco *Hydrops*, de quibus §. 213. absoluta est comparatio. Si qui vero hæc ædemata non tanquam *Sacrorum Ignium* propagines, sed *Epidemicarum* Intermittentium Februm velint consecaria, habeant ex Sylvio, præter adnotata Obs. VII. §. 271., quæ sequuntur (a): „Plurimi a præcedente Morbo & infirmi permanebant, & Febre lenta vel quotidie, vel incertis diebus afficiebantur. -- Frequentiores fuere in quibusvis corporis partibus tumores, nunc œdematosi, nunc serosi, in facie, pedibus, cruribus, & quandoque universo corporis habitu leucophlegmatiam veram, hoc est, pituitosam, vel serosam, quæ Anararca quibusdam in specie nominatur, constituentes: quin non pauci facti sunt Ascitici, tumore crurum aliquando præcedente, aliquando sequente Abdominis tumorem“: Habeant ex Loew (b) Intermittentes mali moris Febres, accidente Cachexia, & Hydrope multis extitentes extitisse: Habeant ex Werlhoffio hæc (c): „Comitata sunt eas, vel imperfecte curatas exceperunt, mala hinc præcipue oriunda plura, vomitiones enormes, anxietates intollerabiles, Diarrhœæ, Dysenteriæ, Cardialgiaæ, Colicæ, Icteriæ, Cachexiæ, Hydrops, Hepatitis“.

§. 278.

(a) Append. Tract. X. §. XLIX. & LV. p. 525.

(b) Constitut. Epidem. Sempron. anni 1709. apud Sydenh. tom. II. p. 500.

(c) Observat. de Febris. Sect. I. §. VIII. p. 27.

§. 278. Maxima autem & gravissima erat Tabes, & plures occidit &c.] Alter ex Sacrorum Ignium consecrariis Morbus Tabes fuit. De ea §. 178. scripsit: Per hyemem quidem sani degebant, exceptis Tabidis, de quibus scribetur; dein §. 183. ait: Tabidi multi; quorum textuum Analogia extat §. 182. & 214.: nunc subdit: Maxima autem & gravissima erat Tabes, & plures occidit. Evidem exquirere hic aliquis posset, undenam sub Sacrorum Ignium grassatione tam maximus, gravissimus, plurimusque extiterit Athenis Tabidorum proventus; & quænam unquam inter Sacros Ignes, & nostras Variolas hac super re poterit intercedere Analogia, dum sub variolosa Peste tabificus Morbus nostris diebus rarissimus observatur? Hujus quæsiti solutionem quisquis veritatis inquisitor repetere valet ex iis, quæ §. 74. & 176. inservimus; præsertim si illis adjiciat Aphorismum (a): „Juvenibus autem Sanguinis spuitones, Tabes, Febres acutæ, comitiales, & alii morbi, maxime vero prædicti“ . Athenis porro tunc temporis universa hominum turba Sacris Ignibus primum irruentibus patuit: Juvenum igitur, ætatisque consistentis plurimi ex Sacris Ignibus haud perfecte expediti in Tabem, illorum sobolem, inciderunt: Apud nos vero, post innumeras Variolarum excursiones, magna adulorum parte sub pueritia hac Peste defuncta, soli fere infantes ac pueri, minime ad Tabem proni, ejus tyrannidi submittuntur. Cæterum & nostris temporibus non desunt exempla plurium ex Variolis Tabidorum. Ex Hoyero enim jam §. 212. hæc ex-scripsimus: „Reliquos (qui a Variolis supervixerant) Tabes sensim consumebat; & ex Huxhamio §. 236.: „Qui quidem evadunt, Furunculis & ulceribus maxime vexantur, sepe hectica Febre. Confer. §. 182. & 214.

§. 279.

Cæpit igitur plurimis horum derepente ex his afflictio: Frequentes horrores erant, sepe Febres continuæ, acutæ, sudores intempestivi, multi, frigidi perpetuo. Multa frigiditas, & vix rursus recalescebant. Alvi variae, adstrictæ, &

sur-

(a) Sect. III. Aphor. XXIX. p. 81.

rursus humescentes. Et que circa pulmonem erant, omnia infra distribuebantur. Multitudo urinarum non bonarum; colligations malæ. Ex §. 266.

§. 280. *Cœpit igitur plurimis horum &c.] Tabidorum nimirum, & quidem plurimis, non omnibus; quorum præcipua symptomata circa Febrium malum morem; sudores non criticos; alvi, pulmonum, & vesicæ morbosas excretiones, aliaque hujusmodi enumerat; quibus adstruit Tabidorum excidii rationem: longe abactis, quæ nunc nos obruunt, & quibus recentiorum Medicorum libri scatent, physiologicas, pathologicisque Phœnomenum speciosis explanationibus.*

§. 281.

Tusses autem aderant quidem perpetuo multæ, & multa eduentes matura, ac liquida, non autem valde cum doloribus. Sed etiam si aliquantulum dolerent, valde tamen leniter omnibus purgatio a pulmone fiebat: Fauces non valde mordaces, neque salsuginos quicquam infestabant. Viscosa tamen, & alba, & liquida ac spumosa multa de capite descendebant. Magnum autem malum & hos, & alios comitabatur, Ciborum fastidium, velut præscriptum est. Nam neque potum cum cibo libenter sumebant, sed valde sine siti degebant. Gravitas corporis. Soporosi. Plurimis ipsorum tumor, & ad hydrope deveniebant. Horridi: Deliri circa mortem “. Ex §. 266.

§. 282. *Tusses autem aderant quidem perpetuo multæ, & multa eduentes matura &c.] Ambigere hic aliquis poterit, utrum hæ multæ Tusses perpetuo ægrotos divexantes, alium constituerint *Sacrorum Ignium Morbum Consectarium*, adhuc & frequentissimam nostrarum Variolarum progeniem, cui *Itali*, *Morbi Vervecini*, *Galli*, *Coqueluche* nomen, sub nova ejus in Europam recursione, indiderunt; an Tabidorum, quibus individui sunt comites, fuerunt Tusses, & quidem multæ, quia Tabidi multi. Nos Hippocratis indubia, plana, aperta sectantes, & ex nostro Instituto pro virili contentiones removere cupientes, his non immoramus. Hujus Epidemicæ Tussis *Sacrorum Ignium* etiam *Consectariæ* satis enucleata historia apud Hippocratem extat *Popular. VI.**

Sect.

Sect. VII., de qua nos in *Secunda hujus Operis Parte*. Nunc Tabidorum Symptomatōn descriptionem haud absolutam animadverentes, has Tusses pro Tabidorum pathemate accipimus: sicuti & ipsorum plurimos ciborum fastidium, sitis absentiā, corporis gravitatem, soporem, tumores cœdēmatosos & anasarchicos, horrores atque delirium, symptomata §. 281. enumerata, passos fuisse credimus.

§. 283.

Forma Tabidorum erat levis, subalbida, lentis colorem referens, subrubra, rava; pituita alba referti, scapulas alarum modo eminentes habentes; & mulieres sic. Atrabilis item forma, & subsanguinea, Febres ardentes, & Phrenitides ac Dysenteriae hos tentabant. Tenesmi juvenibus: longa alvi profluvia, acresque secessus & pingues biliōsis “. Ex §. 266.

§. 284. *Forma Tabidorum erat levis &c.] Magnus Hippocrates*, qui ex repetitis ratisque observationibus generalia condidit Medicinæ præcepta, sicuti noverat (a): „*Naturarum alias quidem ad aestatem, alias vero ad hyemem bene, aut male se habere, ita & hic sub multiplicium morbosorum Miasmatum, & quidem contagiosorum grassatione, solerter adnotare non omisit, quænam ipsorum omnes indiscriminatim, vel quosdam; juvenes magis, quam viros; atrabilarios & sanguineos, quam pituita vel bili scatentes, magis impeniterent. Unde properans ad tot Epidemicorum Morborum ab una principe Matrice, Sacris nimirum Ignibus, productorum, historiæ finem, refert tabifica Miasmata cunctos fere homines invalisse, glabros scilicet, subalbidos, lentiginosos, subrubros, casuis oculis donatos, pituitosos, scapulas alarum modo eminentes habentes, atque mulieres: Quæ vero Febres ardentes & phreniticas simul & Dysenteriam concitarunt, atrabilarios & subsanguineos magis arripuisse; & dysenterica quidem in pituitosis juvenibus tenesmos, in biliōsis autem longa alvi profluvia, acresque secessus & pingues excitasse. Nihil enim in Medicina certius, quam unam eamdemque morbificam causam in diversis individuis, sub varia temporum*

con-

(a) *Sect. III. Aphor. VII. p. 77.*

constitutione , varioque regionum situ , admodum diversa provocare symptomata , etiamsi eumdem *Epidemicum Morbum* in omnibus efficiant . Hæc vero ad nostrum Institutum non ita pertinent , ut operosam expostulent Analogiam , quam certe feracem haberemus , si plurima Recentiorum Scriptorum pars *Hippocraticam* in observando diligentiam adhibuisset .

§. 285.

Erat autem omnibus præscriptis gravissimum quidem ver , & multos occidit . Æstas autem facillima , & paucissimi prierunt . Autumno vero & sub Pleiada rursus multi moriebantur quartanarii“ . Ex §. 266.

Analogia quadragesima .

§. 286. *Erat autem omnibus præscriptis &c.] Sacros videlicet Ignes sine , & cum parvis Pustulis ; Tabem ; Hydroponem sive Anasarcam ; Febres ardentes & phrenicas ; Ophthalmias ; Dysenterias , & Intermittentes Febres Epidemicas patientibus , erat omnibus gravissimum ver , & multos occidit . Non aliud quidem ver , quam illud , de quo §. 183. scripsit : „Ante ver autem simul cum orientibus frigoribus , Sacri Ignes multi , quibusdam cum occasione , quibusdam non , atque hi maligni multos peremerunt“ ; & inferius ibidem : „Plerumque igitur plurimis accidit Sacer Ignis vere“ : quorum textuum Analogiam a §. 195. ad 199. , & §. 247. dedimus . Hinc eruendum venit , generale illud Hippocratis effatum (a) : „In autumno morbi acutissimi , & omnino mortiferi : Ver autem saluberrimum , & minime lethale , pro Sporadicis , & forsitan Endemicis , Constitutionalibusque Morbis , haud vero pro Epidemicis statutum esse . Idipsum sub nostris contingere Variolis , quæ sequitur Cl. Hoyeri demonstrat observatio : „Existimabam , ait (b) , profecto cœli & tempestatis singularem clementiam , qua tum verno tum aestivo tempore gavisi eramus , Variolas hucusque nobis conserv-*

(a) Aphor. IX. Sect. III.

(b) Dissert. Epist. de Mulhuso , territ. &c. Constit. Epidem. an. 1700. apud Sydenh. Tom. I. p. 491.

*servasse benignas ; nisi annus præteriti sæculi 1679. contrarium me edocuisse. Licet enim annus citatus pari, si non majori cœli clementia rideret; nihilominus Variolæ Brunsvigæ & Hafniæ, eodem tempore æstivo grassantes, genii malignioris erant; ipsique Hafniensibus imprimis adeo infensa, ut plus mille hominibus, atque inter eos plurimis primariis, & ipsis juventutis principibus epicedia pararent: Autumnalibus vero mensibus anni citati, præsertim mense octobri, brumali frigore ingruente, prorsus evanescerent. Ut hinc in apri-
co sit, neque a temporis & atmosphœræ statu Epidemicam Constitutionem unice derivandam “.*

§. 287. *Æstas autem facillima, & paucissimi perierunt.] Non illa quidem æstas, de qua Thucydides §. 66. scripsit: „Æstate autem ineunte... Morbus Athenienses primum aggredi cœpit“, funestis excidiis (§. 157.) infamata; sed tertii anni ab incœpta Merbi grassatione (§. 174.), sub qua Athenienses magna ex parte Sacris Ignibus functi erant; solumque per biennium iisdem intæcti corripiebantur; unde ab Hippocrate scriptum fuit §. 246. „Plerumque plurimis accidit Sacer Ignis vere: conseqüebatur autem & per æsta-
tem, & sub autumnum“, decrescente quidem iis peculiaris pabulo.*

§. 288. *Autumno vero, & sub Plejada rursus multi moriebantur quartanarii.] Quartanarii, ex Ardentibus, phreniticisque Febribus, simul & Epidemicis Intermittentibus qui evaserant.*

Δοκέοι δὲ μοι προσωφελῆσαι κατὰ λόγου τὸ γενόμενον θέ-
ρον. τὰς γὰρ θερινὰς νάσσας χειμῶν ἐπιγενόμενον λύει· καὶ τὰς
χειμερινὰς θέρης ἐπιγενόμενον μεθίσησι. καὶ τοι αὐτό γε ἐπὶ¹
ἴαυτο τὸ γενόμενον θέρης, όπις εὐδαήτερος ἐγένετο, ἀλλ’ ἔξαιρης
θερμὸν, καὶ νότιον, καὶ ἀπνοον. ἀλλ’ ὅμως πρὸς τὴν ἄλλην κατά-
σασι μεταλλάξαν, ὡφέλησεν. μέγα δὲ μέρος θήγειμαι τῆς
τέχνης εἶναι, τὸ δύνασθαι σκοπεῖν καὶ περὶ τῶν γεραμμένων δρ-
θῶς. ὁ γὰρ γνὲς καὶ χρεόμενον, τότοις, όπις ἂν μοι δοκέη μέ-
γα σφάλλεσθαι ἐν τῇ τέχνῃ. δεῖ δὲ καταμανθάνειν ἀκριβῶς
τὴν κατάσασι τῶν ὠρέων ἐκάστην, καὶ τὸ νάσημα. ἀγαθὸν. ὅ,
τι κοινὸν ἐν τῇ κατασάσει, ή ἐν τῇ νάσῳ κακὸν, ὅ, τι κοινὸν

ἐν τῇ καλασάσει, η ἐν τῇ νόσῳ. μακρὸν, ὅ, τι νόσημα καὶ θανάσιμον· μακρὸν, ὅ, τι καὶ περιεκλικόν. ὅξυ, ὅ, τι θανάσιμον, ὅξυ, ὅ, τι περιεκλικόν. τάξιν τῶν κριόμων ἐκ τότων σχοπεῖσθαι, καὶ προλέγειν ἐκ τότων εύπορεῖσθαι εἰδότι. περὶ τότων ἔτιν εἰδένει, θεοὶ καὶ ὄτε, καὶ ὡς δεῖ διαιλένειν.

*Dilucidius eruitur, temporis tempestatumque constitutionem.
Epidemicorum Morborum causam efficientem minime
producere posse, sed solummodo iisdem favere,
vel obesse.*

S. 289.

Videtur porro mihi astas illa, quæ tunc fuit, juxta rationem commoditatem attulisse. Nam astivos Morbos hyems succedens solvit: & hyemales astas succedens transmutat. Quanquam ipsa in seipsa quæ tunc erat astas, non stabilis erat: sed derepente calida, & austrina, & sine ventis. Attamen ad aliam tempestatem transmutata profuit. Magnam vero artis partem esse arbitror, etiam de his, quæ scripta sunt, recte posse considerationem facere, ac judicare. Qui enim hoc novit, & his utitur, non videtur mihi in Arte multum falli posse. Oportet autem exacte perdiscere unamquamque temporum constitutionem, & ipsum morbum: Et quid boni communis sit in constitutione, aut in Morbo: & quid mali communis sit in constitutione, aut in Morbo: & quid mali communis sit in statu, aut morbo; & qui morbus longus sit, & lethalis; & qui longus, & non perniciösus ad vitam: & qui acutus, ac lethalis: & qui acutus, & superesse sinens. Ex his enim ordinem dierum judicatoriorum considerandi, ac prædicendi facultas datur. Et barum rerum gnoros scire contingit, quibus, & quando, & quomodo viatum præscribere oportet". Hactenus Hippocrates l.c. p. 728.

S. 290. Videtur porro mihi astas illa &c.] Ex Thucydide §. 157. exscriptimus hæc: „Quum enim non essent ædes, sed in rugioliis astuosis ob anni tempus habitarent, strages edebatur, nullo ordine; quin etiam alii super alios morientes, mortui jacebant, & in viis circa fontes omnes, aquæ deſ-

desiderio, semimortui volutabantur. Quam igitur *Historicus* descripsit constitutionem, sub qua strages edebatur, æstuosa fuit; Fuit abhuc & æstuosa quam enarrat *Hippocrates*: „*derepente calida & austrina, & sine ventis*“; attamen fuit facillima, & paucissimi perierunt. Si æstuosa temporis constitutio, & maxime austrina *Epidemicos* excitaret Morbos, nulla adesset ratio, ob quam Hippocratis æstas facillima, minimeque lethalis evaserit: præsto vero adfuit, & longe ab aeris constitutione, lethalitys, a *Thucydide* adnotatae, causa, nimirum contagium, ut §. 158. 159. & 160., simul & minimæ mortalitatis, ab Hippocrate recensitæ, uti §. 287.

§. 291. *Æstivos Morbos hyems succedens solvit: & hyemales æstas succedens transmutat.*] Transmutat, non solvit. Deficientibus Sacris Ignibus ob deficientem ipsorum pabulum, eorumdem consectarii Morbi non defuerunt; unde §. 259. scribitur: *Carbunculi per æstatem multi, & aliae, quæ seps vocantur, pustulæ magna*“; sic & *Dysenteriae, Tabes, & Epidemicæ* Intermittentes Febres per æstatem atque autumnum vulgatae sunt: sic §. 266. legitur: „*At sub Autumnum omnes decubuerunt, & multi mortui sunt*“; &: „*Æstas facillima, & paucissimi perierunt.* Generale igitur Hippocratis effatum: *Æstivos Morbos hyems succedens solvit, & hyemales æstas succedens transmutat*, in Morbis omnibus communibus ex magna temporum mutatione, sive brevius, Constitutionalibus, Endemicis, atque Sporadicis, teste experientia multam vim habet: in Epidemicis vero per ipsam experientiam haud inconcussum esse videtur. Evidem *Hippocrates*, quum hæc scriberet, nondum trigesimum secundum suæ ætatis annum excesserat (§. 67.): *Epidemici Morbi* eo tempore per Europam & forsan Asiam tam insolentes erant, ut quos ipse descripsit *Hippocrates*, auctore *Thucydide* (§. 76.) vel Medicis Atheniensibus ignoti advenerunt: magnum itaque observationum cumulum, quo Medicinæ universalia sternuntur præcepta, hac super re habere non potuit; quin etiam *Epidemicorum Morborum* aliud fortasse ei defuit exemplum; unde perquam sapienter, veluti hærens & dubius scripsit: „*Videtur porro mihi æstas illa, quæ tunc fuit, juxta ratio-*

sionem commoditatem attulisse ; haud vero aphoristice , ut ei mos fuit , loquutus est.

§. 292. *Magnam vero Artis partem esse arbitror , etiam de his , quæ scripta sunt , recte posse considerationem facere , ac judicare . Qui enim hoc novit , & his utitur , non videatur mihi in Arte multum falli posse “ . Digna Hippocratis sententia : Magni ac Sapientissimi Artis Medicinæ Conditoris ineluctabile judicium : Summi viri probitas atque ingenuitas ea quidem est , legentium animos incendere , ut iis , quæ ab eo scripta sunt , suum velint adjicere calculum , eaque lance librare . Nec satis id habuit . Ut magis ad id faciendum legentes incitaret , adjecit , non aliam esse viam . qua Medici multos in Arte exercenda errores declinare valent , quam aliorum ratis observationibus recto judicio uti .*

§. 293. *Oportet autem exacte perdiscere unamquamque temporum constitutionem , & ipsum Morbum : Et quid boni communis sit in constitutione , aut in Morbo ; & quid mali communis sit in constitutione , aut in Morbo : & quid mali communis sit in statu , aut Morbo &c. “] Hæc & quæ sequuntur , ut §. 289. , generalia sunt Hippocratis præcepta calendæ Artis studiosis tradita . Temporum , tempestatumque tam regulares quam perturbatas Constitutiones ; unde Morbi omnibus communes , ac Sporadici oriuntur , atque Endemicæ fæpissime grassantur , ipse magnus Senes recensuit Aphorismorum Sectione III. , & luculentius in libro de Aeribus , Aquis & Locis a num.xxv.ad xxx. , & ab unaquaque ipsarum quinam exoriuntur Morbi prædicti , nullo Epidemicorum Morborum interjecto verbulo . Morborum genera & mores , ex perspectis ipsorum efficientibus causis , adipiscendi studium , ubique suorum monumentorum Hippocratem tradidisse , quæ §. 8. 10. 18. 19. 20. 27. 29. & 31. adnotata sunt , ejus præcepta clare docent . Et quid boni (malive) sit in constitutione , aut in Morbo .] Ad hoc institutum plurimos condidit Aphorismos , ut ille (a) : „ Aëstivæ Quartane plerumque sunt breves : Autumnales ve-*

ro longæ , & maxime quæ ad hyemem pertingunt “ . Et quid mali communis sit in statu , aut morbo .] Sic probe de Morbis Endemicis adnotavit (a) : „ Et siquidem æstas sicca fuerit , citius sedantur Morbi ; si vero pluviosa , diurni fiunt “ . Et qui Morbus longus sit & lethalis ; & qui longus & non perniciösus ad vitam : & qui acutus ac lethalis ; & qui acutus & superesse sinens .] In hunc textum spectant Aphorismi (b) : „ Exacerbationes & constitutiones indicabunt Morbi & tempora anni , & circuituum inter se collata incremen- ta , sive quotidie , sive alternis diebus ; sive per amplius tem- poris intervallum fiant . Sed ex apparentibus indicia fiunt , velut in Pleuriticis , si sputum statim appareat incipiente Morbo , ipsum abbreviat : si vero posterius appareat , produ- cit : Et urina , & alvi egestiones , & sudores apparentes in- dicant & agre & facile judicandos ; & breves & longos Morbos “ . Alius (c) : „ Quicunque pleuritici facti in qua- tuordecim diebus non repurgantur , his ad suppurationem transi- tio fit “ . Ex his enim ordinem dierum judicatoriorum consi- derandi , & prædicendi facultas datur .] Ex his , ex asse- quuta nimirum efficiente Morborum causa ; temporis faven- te , vel adversa constitutione ; benigno vel maligno Morbo- rum more ; eorumque acuto vel diurno circuitu , solerti Medico facultas datur dies criticos apte cognoscendi , cri- simque prædicendi . Hic Britannicæ , Batavæque Medicinæ florentes Proceres enixe rogamus , ut , postquam a §. 253. ad 277. absolutas Analogias inter Epidemicas Arden- tes phreniticasque , simul & mali moris Intermittentes Fe- bres , Athenis Hippocratis diebus grassatas , & illas ejusdem generis sub Sydenhami , Sylvii , Huxhamii , aliorumque æta- te , Britanniæ , Lugduni Batavorum , Europæque ubique lo- corum ad hæc nostra tempora vulgatas , justa lance librave- rint , accurate judicent , num suorum nonnulli rei medicæ Peritissimi merito Criseos dierumque Criticorum Hippocratis do-

(a) Lib. de Aerib. Aqu. & Loc. n. III. p. 330.

(b) Sect. I. Aphor. XII. p. 70.

(c) Sect. V. Aphor. VIII. p. 90.

doctrinam parvipenderint , non aliam ob rationem , quam quia *Britannica Batavaque Atmosphera* a *Græca* longe dis-
par ordinatos Morborum motus , atque criticos ab *Hippo-
crate* observatos excitare non valuerit : quasi rerum parens
Natura ex datis efficientibus iisdem causis constantes effe-
ctus minime producat ; contrarium evincente experientia .
De Diebus criticis *Hippocrates* egit *Sect. II. Aphor. XXIV.* ;
Popular. I. Sect. II. pag. 668. ; *Ibid. Sect. III. p. 672.* ; *Lib. de Die-
bus Judicatoriis* , & *de Judicationibus* , & ubique suorum Mo-
numentorum . Tanti habuit Crisium Doctrinam ad Artem bene
exercendam . Et barum rerum gnaros scire contingit , quibus ,
& quando , & quomodo victum praescribere oportet .] En axin ,
circa quem tota quanta est vertitur *Hippocratica Medicina* .
Optime quidem noverat magnus Senex ægrotantia corpora
minime pharmacis opprimenda , vel inedia esse deterenda ,
sed opportuna vietus ratione , quæ res nonnaturales dictas
comprehendit , sublevanda ; unde scripsit (a) : „ *Morborum
Naturæ Medici* . Invenit Natura ipsa sibi ipse aggressiones ,
non ex præmeditato : partim velut est nictare , partim vero
& ea quæ lingua subministrat : & quæcumque alia hujuscem-
odi , non edocita Natura , & nullo Magistro usa , ea , qui-
bus opus est , facit “ . Inde tot præcepta circa ciborum in
acutis Morbis exhibitionem , præsertim in *I. Aphorismorum
Sect.* , & *libr. de vict. Acutor.* : Inde tot locis repetitum
lethale Prognosticon ex Ægrotantium ciborum averlatione ,
ut §. 207. 252. 266. videre est .

Conclusio vigesimasecunda.

Dum igitur *Sacrorum Ignium* ab *Hippocrate* descripta hi-
storia , temporum doctrina (§. 67. 68. 71. 173. 177. 182.
247. 287. & 290.) atque diligentí Phœnomenum , Sympto-
matumque comparatione , imo vel verborum syntaxi (§. 197.
200. 201. 202. 203. 204. 206. 208. 217. 219. 220. 222.
223. 224. 231. 249. 251.) cum *Morbi Atheniensis Thucy-
di-*

(a) *Popular. VI. Sect. V. p. 809.*

didiana descriptione adamussim conveniat ; dumque nullum est in his historiis Phœnomenon vel Symptoma , quod Variolarum Phœnomenis atque Symptomatis exæcte non respondeat (a §. 74. ad §. 286.) ; rite inferri posse videtur , *Sacros Hippocratis Ignes* , & Thucydidianum *Morbum* unam eamdemque fuisse Pestim , & quidem *Variolosam* , tunc primum ab *Æthiopia* (§. 69. ad 82.) hominum *contagio* in Europam inuestigam .

§. 294. Non deerunt fortasse , qui dicent , nos , conquisitis undique membris , tale conflasse corpus , cuius integræ partes nullo nexu , nulla coordinatione inter se sunt aptari , jungique possint . Ut igitur & hi vel inviti veritatem agnoscere taterique cogantur , tres , præcipuis numeris absolutas , Variolarum historias , cum Atheniensium hactenus evoluta Variolosa Peste , signatis , brevitatis gratia , solummodo paragraphis , examissim consentientes , hic attexere æquum putamus ; utque Veritatis Studiosis vel uno intuitu extricata hucusque Analogia magis perspicua firmiorque evadet .

Præcipuis numeris absoluta , atque inclutabilis Atheniensium Pestis cum Variolis comparatio .

Analogia quadragesimaprima .

Historia X. ex Hoffmanno (a) .

Variola Hale Magdeburgi Epidemicæ anni 1698.

§. 295. „ Irruebat (sic fatur Magnus Hoffmannus) hoc anno (1698.) mense Septembri maxima cum vehementia (§. 66.) Variolarum Morbus & infantes , pueros , adultos , utriusque sexus , gravidas item , puerperas , atque nutrices , inquilinos ac hospites adoriebatur (§. 89. 139. 183.) , ut non facile immunis maneret unus , qui non prius Morbo hoc de-

(a) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Scđ. I. Cap. VII. p. 85. seqq.

defunctus (§. 139.) ; & Variolosorum numerus fere ad bis millesimum in nostra hac urbe ascenderet (§. 139. 183.). Nonnullis sine , plurimis *ex contagio* accidit (*ibid.*). Ex illis fuerunt potissimum improbo victui , intemperantiæ , & comportionibus dediti , iracundia commoti , terrore & *aspere*-*etu* *agrotantium maxime aut mortuorum perculsi* , timentes & horrentes morbum , necnon qui , *circumeuntibus jam Variolis* , *præsertim in domo* , quæ ipsas tenebat , purgantibus illarum incursum arcere susceperunt (§. 139.). *Contagium vero penetrauus maxime & efficax fuit* , quod *ex sanie jam suppurantium Pustularum venit* ; idque non tantum in *ea-dem domo* commorantes infecit (*ibid.*) , sed in *alias ædes* , quin in *remotiora etiam loca translatum* (§. 172.) pernicialem suam vim in dispositis corporibus exscrutit (*ibid.*) : infestum potissimum personis constitutionis sanguineæ , phlegmaticæ , pituitosæ , spongiosi & mollioris corporis habitus . Sic autem incessit , & sic decurrit *Epidemica hæc Variolærum lues* (§. 183.). Antequam in conspectu prodiret *Exanthema* , omnes fere conquesti sunt de *dolore dorſi* , *capitis* , *læſſitudine corporis* , *calore* (§. 89.) , intercurrente horripilatōne , cum *pulsu frequenti* , *appetitus prostratione* (§. 183.) , & *somno inquieto* (*ibid.*) . In nonnullis infantibus , raro in adultis , incœpit enormibus *vomitionibus* (§. 89.) , quæ per aliquot interdum perstiterunt dies . Qui non vomuerunt , continuum tamen persenserunt *conatum vomendi* , *nauseam* , & *anxietates præcordiorum modo graviores* , modo mitiores (*ibid.*) . In adultis quibusdam & infantibus *alvus fluxa* (*ibid.* & §. 183.) , eruptionis tempore iterum consistens : in aliis primum adstricta , & tertio vel quarto die demum aliquoties *sine damno fluens* (§. 183.) . Frequens etiam multis *mingendi stimulus* (*ibid.*) ; paucioribus urina sine damno tamen per aliquot dies suppressa . Tenelli , & lactantes inter continuos ejulatus , pavoribus in somno , alvi adstrictione vel *profluvio* (§. 89.) , *corporis calore* (*ibid.*) , & circa finem tertii diei levioribus quandoque *epilepticis insultibus* fuerunt affecti (*ibid.*) . Serosis solemnis fuit *sommolentia* (§. 183.) ; *pruritus corporis ardens & pruriginosus* , *palpebrarum dolor* , *illa-*

illacrymatio, & sternutatio [§. 89.] Multis compunctionis in dorso & pectore sensus [ibid.] . Pueris circa tertium diem nares saepe sanguinem stillarunt. Ex his etiam primis diebus magnam ascaridum copiam excreverunt, nonnulli sine, nonnulli cum periculo. Adulti mirum fuerunt impatiens [ibid.], subinde aliena multi loquuti delirarunt plane [§. 183.], quod tamen sufficienti narium stillicidio mitigatum, insufficienti vero adactum. Hac pathemata praecesserunt ut plurimum benignas. Ubi vero pejoris indolis suberant, alia adhuc fuerunt praesto. In infantibus clamores intensissimi; nulla requies [§. 89.], tremores; extremarum mox frigus, mox intensus calor [ibid.], cum insueto languore in pessimis fuerunt. In adultis dolor artuum immanis [ibid.], necnon lumborum, nephriticum & ischiaticum mentiens; gravis praecordiorum angor [ibid.]; delirium cum diarrhoea [ibid.], punctorius exquisitus in pectore, vel hypochondrio sensus [ibid.], tremores, horrores, membrorum incurvatio & contractura [ibid.]: Virium autem a primo statim insultu notabilis prostratio [§. 139.], vertigo; vigilia assida [§. 89.], sub erecto situ lipothymiae, pulsus debilis & frequens, effusus sudor, copiosa urina [§. 183.], salivatio & insolita muci e naribus ejactio, malignam plane prodiderunt indolem, licet interdum nec calor notabilis [§. 89.], nec anxietas, nec sitis adeissent [§. 183.]. Intra tertium & quartum diem in benignis contigit eruptio. Nox antecedens plerunque gravis extitit, & inquieta anxietatibus, tremoribus, phantasias, haemorrhagiis, quin etiam nonnunquam Epilepticis commotionibus [§. 89.]: quidam etiam bis vel ter dejecerunt [ibid. & §. 183.]. Tunc comparuerunt primum maculae rubrae [§. 89.], magnitudine differentes, quandoque exiles, & successive incrementares [§. 183.], quandoque latæ in distinctas postea pustulas coeuntes [§. 89. 183.]. Factum id primum in superioribus [ibid.], postea manibus, pedibusque copiosissime [ibid.], tum cruribus, pectore, ac dorso parcius, & in abdomen [ibid.] parcissime. Cum iis in facie effloruerunt simul in fauiforme & laryngis internis labiis, & lingua [ibid.]: tumque obortus dolor, ardor, pruritus & tensio harum partium [§. 89.].

In ipsis quidem oculorum tunicis vidimus nullas, sed in *superclisiis & palpebrarum interna æque ac externa facie collectim* considentes; unde *acerbus oculorum dolor, pruritus & ardor*: & sexto die accedente faciei *intumescentia* eorum *occlusio ad suppurationem usque durans* [§. 89. 183.]. Interim prompte satis successit eruptio; & ubi pauciores quinto, ubi copiosiores sexto die penitus fuit absoluta, symptoma *vehementiam posuerunt*, *pulsus autem concitatissimus*, nunc *tranquillus, æqualis, & fere naturalis* [§. 183.]; somnus placidus, mens sibi constans, & pectus ab angore liberum redditum. Malum autem fuit quando protinus vel in principio tertii diei Variolarum apparuerunt *in facie vestigia* [ibid.]; vel his interiectæ Pustulæ varos referentes; vel etiam *Exanthema miliare rubrum, aut album*: & vi-
cissim quando septimo demum vel octavo die novæ eruperunt, ob materiæ copiam & naturæ imbecillitatem, variolæ. Malæ etiam fuerunt, quæ non rubicundæ, sed *lividae, pallide*, aut *fusca, sessiles item, durae & aride* [ibid.], cum *fovea in medio*. Pessimæ, quæ, facta eruptione, *symptoma- sum non attulerunt levamen* [ibid.]. Seri præterea copiosa effusio sive per sudorem, sive per *urinam* [ibid.], in adultis *per album* [§. 89. 183.], sive salivationem cum morbo incipiens, & sub eruptionis æque ac suppurationis tempore durans, ut plurimum observata funesta [ibid.]. Mictum ta-
men *cruentum, frequens alias malignarum symptoma, non ad- notavimus*. Sanguinem autem ex sinistro oculo, mirum statim tumescente, in pueri quinto die mortuo manasse novimus. Quibus prævia horripilatione, sub erecto corporis situ, vel ob animi commotionem, disparuerunt *Variolæ*, ingens accidit anxietas, corporisque debilitas, & *haud leve vita- periculum* [§. 183.]. Qui mortui, quinto, sexto vel *septimo die obierunt*, vel *delirio cum convulsione, vel sopore cum convulsione*, aut tetano, postquam prævio notabili horrore evanuissent cuncta ferme *Exanthemata* [§. 89. 183.]... Non nunquam in adultis complicata frequens salivæ ejecatio; in infantibus *diarrhoea*, ut quotidie ter, quater dejicerent, interdum purulenta plane, *sine damno tamen* [§. 183.]. In vi-
gor

gore suppurationis, in iis maxime, quibus alvus per aliquot dies clausa, prodierunt *aphthæ cum ardore & dolore inflammatorio*, & viscosorum humorum in os confluxu [*ibid.*] externis ut plurimum tempestive discussæ. Contra, ea mali omnis fuit, quando *Pustulae non elevatae*, nec sanie repletæ, sed depresso manerunt, vacuae, instar corticis pisi; item si lividae, cinerea, & viridescentes, aut in medio foveola nigricante conspicuae [*ibid.*]: Quod postremum quidem non semper lethale indicium fuisse notavimus, aliis benignis symptomatibus concurrentibus: minimum tamen alieni coloris *Papulae profundius subjectam cutem eroserunt* [§. 89. 183.]. Periculum dein animadvertisimus si in facie vel manibus tumor exiguus, aut plane nullus, *aut plane subito iterum disparens* [§. 183.]; quando saliva non bene fluxit, sed viscosa fuit, & circa decimum vel undecimum diem pectus cum suffocationis metu oppressit. Neque minus in ancipiti versati, quibus saliva a primo morbi insultu eo usque copiose effluxit; quibus, licet rarius id factum, *Diarrhoea accedit*, cruentus vomitus, *aut Alvi secessus* [§. 89. 183.]. Maximum periculum imminuit a *graviori inflammatione*, acerbiori dolore sicco, tensione, pulsu cito, *intensa inquiete & anxietate stipata* [*ibid.*]: tanto certius quando frigore, & horrore interpolate, ægri de interno ardore, & siti [§. 89.], & externo frigore conquesti, inflammatio hæc ut plurimum mortis fuit causa [*ibid.*]. Febrem enim accedit maxime astuosam, delirium fecit, vigiliam perpetuam, inquietudinem maximam, & corporis in lecto jactationem [§. 89. 183.], quæ demum exceptit horror notabilis pustulas albas reddens, ac demum convulsio lethifera [§. 89.]. Factum id maxime in adultis die nono [*ibid.*], undecimo, aut decimoquarto. Infantes autem plerumque perierunt suffocatione, procul dubio quod fauces interius copiosis pustulis obsessa, & variolosi humoris acrimonia ipsos nervos pneumaticos tunicasque nervas in spasmodicam exitialem adduxit contractionem [§. 89. 183.]. Ex singularibus observatis fuit, quod sanguis ex papulis suppuratis stillare visus in binis infantibus, uno trium, altero octo annorum; illo evadente, hoc decimo sexto die

mortuo, postquam die quinto cutis utriusque manus, & die
 nono crurum, colorem ex atro brunum contraxisset, in lucu-
 lentum sanguinis subsistentis in sphacelum proni indicium [ibid.].
 Duo etiam alii servati, qui non debita perfuncti suppuratione,
 sed ingentem copiam furunculorum ardentium loco hujus
 in universo corpore nacti [ibid., & 229.], simul passim efflo-
 rescens maculis latis, rubicundis, ardentibus [§. 183. 252.].
 Qui suppurationem superarunt, in iis, si clementes Pustulæ
 nono; si copiosiores, undecimo; si copiosissimæ, decimo-
 quarto die detumuerunt iterum partes, ardor imminutus,
 pulsus sedatior, somnus quietus, Pustulæ sanie turgidæ factæ
 maturuerunt [§. 183.]; & vel sponte dehiscentes, vel perfo-
 ratæ pus fuderunt coctum [ibid.]. Quod quo citius confe-
 stum, eo minus subjecta cutis exesa est, & foveis deforma-
 ta [§. 89. 183.]; Quo tardius, compactis in unum crustis.
 extus aridis, subtus sanie putridam [§. 183.] habentibus,
 eo magis nævi, & cicatrices deformantes superfuerunt [§. 89.
 183.]. Contigit id maxime in iis, quæ tempore suppurationis
 & exsiccationis cinereæ, & viridescentes apparuerunt;
 nec non ex ægrotis, qui scalptu intempestivo minus matu-
 ras lacerarunt, earumque debitam exsiccationem impedi-
 runt. Absoluta exsiccatione orti in quibusdam furunculi [§.
 252.] & Abscessus minutæ, omnem corporis ambitum cum
 dolore, ardore, & febrili calore obsidentes [ibid.]. Aliis ac-
 cedit temporaria manuum, pedumque imbecillitas, vel contra-
 etura [§. 89. 183.], balneis, & linimentis spirituosis prom-
 pte in plurimis quidem abacta; in nonnullis tamen cacochy-
 micis, & maturam opem negligentibus transiens in ulceræ
 circa articulorum epiphyses (ibid. & 252.) egerrime sanabi-
 lia; quæ incongruis remediis in peccatas & tabificas fistulas
 degenerarunt [§. 183. 252.]. In serosis & catarrhosis succes-
 ferunt tumores glandularum, in primis colli, insignes, duri,
 & renitentes [§. 183. 259.] ... Infantibus præsertim & ado-
 lesscentibus post Variolas frequens fuit malum Epiphora, sive
 continuum lacrymarum fistilidium cum dolore, rubore & la-
 minis intolerantia [§. 183. 252.]: Cui nisi cito occursum,
 turbidi redditi oculi & tenues in cornea enatae tunicæ, vi-
 sum

*sum quodammodo imminuentes [§. 89. 252.]... Jam in debel-
landa Epidemica hac lue sum versatus: incursum quidem
ipfius arcere, qui nondum experti, per remedia fuit irritum
[§. 139.]; optimum fuga tantum contagii [ibid. & 170.]... Neque universalis fuit illa Variolarum copiam arcendi Me-
thodus, quam post Sydenhamum Valdschmidius, aliique ce-
lebres in Hassia Medici dilaudarunt, per crebriorem spirituum
mineralium acidorum, bene præparatorum, ante infectionem,
vel etiam primis Morbi diebus, usum, sub temperato tan-
tum regimine. Non enim potuit hoc remedium, vel quidpiam
aliud, omni etiam diligentia exhibitum, extinguere maligni-
tatem in nonnullorum sanguine, nec variolas numerosas de-
clinare“ [§. 139.] &c. Haec tenus Hoffmannus, cuius dole-
mus haud quidem opportunam nosologicam diligentiam, qua
Epidemicas Ardentes, ac mali moris Intermittentes Fèbres,
relatam Variolarum græssationem comitatas atque consequatas,
in alia transtulit capita (a), unde nobis, perfectam hujus
Variolose Pestis cum Thucydidis Morbo, atque Hippocratis
Sacris Ignibus analogiam conficiendi, facultatem præripuit.*

Analogia quadragesimasecunda.

Historia XI. ex Loew (b).

Constitutio Epidemica Semproniensis anni 1699.

§. 296. „ Japones , inquit Cel. Loew , & Sinæ liberis
dotati , ubi interrogantur quot soboles alant , regerunt toti-
dem , quot Variolis jam laborarunt [§. 139.] : reliquorum
enim vitam in ancipiti locant , ideoque inter permanentes
proles non numerant (ibid.). Idem responsum fere a nobis
hoc anno nonagesimonono tulissent curiosi , si ex uno alte-
rove

(a) Tom. IV. M. R. S. Part. I. Sec. I. Cap. IV. §. I. & II. p. 54. , &
ibid. cap....

(b) Constitut. Epidem. Sempron. ann. 1699. apud Sydenham. Tom. IX.
p. 468. seq.

rove quæsivissent , quot filios aut filias habeat? tot nempe
 quot jam Variolarum virulentiam superarunt . Etsi enim a-
 pud nos Variolæ non adeo aliquando observentur funestæ ,
 hac tamen hyeme (§. 183.) australi tepidiori ac humidiori plus
 minus existente (§. 178.) , illæ Pestis instar in infantes &
 adultiores furere cœperunt , eosque pro diversitate tempesta-
 tum , magisve vel minus maligni ætheris , nec non humo-
 rum in corpore existentium varie affecerunt (§. 183.) . In-
 cœperunt modo cum horrore , quem exceptit calor intensus
 (§. 89.) ; pulsus fortis ; oculi turbidi ; sitis intensa ; aliquan-
 do jactatio inquieta ; sternutatio frequens (*ibid.*) . Nonnun-
 quam jam primo , aut secundo ebullitionis die , apparuit una
 vel altera Pustula in facie , ac dorso (*ibid.* & 183.) ; utplu-
 rimum vero sub finem tertii aut quarti diei eruperunt Va-
 riolæ , primum rubræ , exiles (*ibid.*) , rotundæ , figura nem-
 pe , colore , & magnitudine regulari , cum Febris , Sympto-
 matumque , etiam si haec tenus fuerint gravissima (§. 183.) at-
 que nervoso generi periculosissima (§. 89.) , remissione , aut no-
 tabili diminutione (§. 183.) . Hæ turgidæ maturuerunt brevi
 [*ibid.*] , justoque tempore exaruerunt jam incrustatæ . In qui-
 busdam subjectis Pustulæ fuerunt admodum raræ ; solito ta-
 men majores , hinc inde sparsæ , valde discretæ , ita quidem ,
 ut iisdem affecti in lecto vix contineri potuerint , quin deam-
 bulare voluerint , si ipsis concessum fuisset : quæ Variolæ mi-
 tissimæ ac benignissimæ fuerunt (§. 183.) . Diarrhœa , hæmor-
 rhagia narium diebus ebullitionis suborta , omnibus saluti fuit
 (*ibid.*) . Notavimus e contra spiritus a miasmate hoc vario-
 loso diebus jam ebullitionis obrutos , ac fere oppressos , ut
 amplius sese sufficienter expandere nequierint , multo minus
 inquinamenta variolosa excutere potuerint (*ibid.*) . Remantit
 ergo miasma virulentum in massa sanguinea , quam ad coa-
 gulum dispositum . Tingebatur quidem cuticula rubedine quasi
 erysipelacea (§. 89. 183.) , ac tumore afficiebatur , nulla tamen ,
 aut fere per pauca apparuere variolarum vestigia (§. 183.) : po-
 tius loco harum tertia jam die maculæ in facie , dorso , na-
 ribus , pedibus effloruerunt purpureæ , quæ exacte morsus pu-
 licum aliquo modo obsoletos repræsentarunt , copiosæ : aut
 dic-

diebus ebullitionis, quarta nempe, antequam ulla adhuc comparuit Pustula, aut ante plenam & sufficientem Variolarum eruptionem, quæ semper manserunt *parvæ, sessiles, depressoæ, confluentes, durae, septima die lethales* (§.89.183.) ; observabatur in his *pulsus debilis, catarrhus suffocatus ob nervos affectos, insultus epileptici, subsultus tendinum, deliria* (*ibid.*) ; maculæ purpureæ latissimæ ad *nigredinem* spatio aliquot horarum tendentes, ante aut post mortem largissimum sanguinis per *alvum profluvium* (*ibid.*)... Reliqui omnes his petechiis purpureis laborantes, etiamsi ex methodo medendi ordinaria & optima . . . tractati fuerint, mortui sunt. Sine dubio a veneno variolofo pestifero *sanguinis compages nimis fuit soluta* (§.183.) ; & jam in *fluorem conversa*, in primis serum acre virulentum redditum atque dispositum, non solum visceribus, sed & *partibus externis* mediante efflorescentia *necrosim induxit funestam* (§.89.183.). Neque gravidæ, licet alias naturæ consilio a Morbis epidemicis immunores sunt, quam alii, ab hoc Variolarum contagio fuere immunes (§.139.) imo decubuerunt pessime. Hæ semper sexta aut septima die abortum passæ sunt cum magna uteri hæmorrhagia. Variolæ malignæ ut plurimum incooperunt *cum lumborum & abdominis doloribus* [§.89.], qui si cum erupturientibus jam pustularum notis remiserunt, boni; sin minus, mali fuerunt omnino. Ut plurimum enim in his Variolæ aut non sufficienter eruperunt (§.183.); aut si prodierunt, *confluxerunt, & tempore maturationis depressoæ manserunt; sepe refugerunt* (*ibid.*); & in fauces, gulamque copioæ incubuerunt, catarrhumque lethalem, *imprimis circa Morbi statum induxerunt* (§.89.183.). In permultis salivationem in eruptione, & post eruptionem observavimus copiosam, qualis a mercurio assumpto oriri solet. *Diarræa diebus maturationis oborta* pessima fuit (§.89.). Natura enim jam debilitata, & in negotio maturationis impedita, deducendo aliorum materiam variolosam succumbere debuit, *Variolis nempe non bene matutatis, quin potius colapsis* (§.183.), aut catarrhus, aut *convulsiones supervenerunt* funestæ (§.89.). *Respiratio anxia, interrupta, vel sublimis, imprimis in Morbi statu, semper fuit convulsiva* (*ibid.*), & in dubi-

dubitatum signum malignitatis, quæ nullis medicamentis expelli potuit (§. 139.); quin potius humores in suo motu impeditiv, atque sic lethalitatem intulit . . . Mense Aprili, & Majo notabantur Morbilli . . . Fuerunt *Exanthemata* hæc morbillorum mali moris . . . Mense Aprili, Majo, Junio frequentes fuerunt *Febres petechiales Malignæ*, quæ invaserunt cum horrore levi (§. 252.), nec manifesta sanguinis astuatione, sed calore mitiori [ibid.]. Accessit anxietas praecordiorum (ibid.); sitis immanis; capitis dolor; vigiliae, scabrities; deliria (ibid.), aliaque symptomata. Quicunque a purgantibus, credentes vitium hærere in ventriculo, curam incœperunt, ad unum omnes decesserunt, & in illis macule observatae sunt longe maiores ac latiores (ibid.) . . . Circa solstitium mense junio Morbus hic fuit pessimus, multisque exitiales (ibid.)^(a) &c. Hactenus Loew. Hic probe adnotandum, Ardentes Febres exscriptam Variolarum excursionem sequutas, Petechiis quæ in allatis Ardentibus Sacrorum Ignium Consectariis (§. 252.), nullæ, sed earum loco plurima adsuerunt alia Exanthemata (ibid.), stipatas fuisse, ast in II. bujus Operis Parte habebimus ex ipso Hippocrate hascmet Ardentes Epidemicas Febres Petechiis non destitutas.

Analogia quadragesimateria.

Historia XII. ex Gabrliep (a).

Constitutio Epidemica Uratislavensis anni 1700.

§. 297. „In Januario (sic loquitur Cl. Gabrliep) . . . præter Morbos superiori anno (1699.) enumeratos (quos inter Variolæ & Morbilli Epidemici præsto fuere) Variolæ grassebantur (§. 183.), & quidem multo frequentius distinctæ quam confluentes. Primis ab invasione diebus, seu tempore ebullitionis, nunquam non Febris acuta aderat (§. 89. 183.).
cujus

(a) Constit. Epidemic. Uratislav. anni 1700. apud Sydenh. Tom. I. pag. 209. seq.

cujus exacerbationes satis incertæ , nisi quod tertio die recurrentes aliquibus Tertianæ Febris suspicionem moverent . Præcedebat fere *lassitudo & gravitas corporis* , pandiculationes , & oscitationes , *dorsi lumborumque dolores* (§. 89.) ; pulsus ad spinam dorsi , & sensus pruritus ac punctionis in cute : sed horror & rigor , præsertim recurrences , rarius vulgo . *Frequentes vomitus* a primo Morbi insultu fatigabante , iique interdum immanes ; aut , si hi abessent , *præcordiales anxieties gravissimæ* , cum inani vomendi conatu conjunctæ , ægris negotium facessebant [ibid.] *Alvi fluxus* rariores observati [ibid. & 183.] . In pluribus alvus sine damno ad aliquot dies adstricta : in paucissimis etiam urina suppressa . Vix vi- si qui sæpe se ad reddendam urinam urgeri conquererentur . *Urina varia erat* ; quorumdam *flammea & intense rubra* ; nonnullorum *turbida, opaca* , qualis jumentorum esse solet , que post eruptionem Variolarum interdum clarior reddeba- tur ; interdum vero per aliquot dies a protrusione *adbuc turbida* excernebatur ; aliorum autem *pallida* ; in uno altero- ve cruenta (§. 183.) . Nares frequenter sanguinem stillabant . Propensio in sudorem ingens . Nonnulli præcipue qui erant temperamenti phlegmatici , *dormituriebant* (ibid.) : Alii de turbulentis conquerebantur insomniis , ac sæpe expavescabant ac altos subinde in illis tollebant clamores . *Capitis dolores* jam gravativi , jam pectorii cum temporum pulsationibus molesti (.89.) . *Facies tumebat* , atque *maxillæ rubeabant* ; *Oculi pruriens* , *rubentes* , ac *splendentes* ; quinimo *aqua suf- fusi* (ibid.) . Palpebræ ac Nares dolore pruriginoso vexaban- tur . *Anhelitus difficultas* ; *vox rauca* ; *tussis sicca* ; *coridis palpitationes* ; & tandem etiam deliquia non raro observaban- tur (ibid. , & 183.) . In aliquibus habitu corporis densiori præditis etiam saliva in majori quantitate rejiciebatur . Pars magna ægrorum corpus varie *jactabat* (§. 89.) . In genere mu- sculoſo subinde motitationes ; minime etiam raro teneriores invaserunt *motus convulsivi* , iique vel *particulares* in labiis , oculis , vel magis *universales* (ibid.) . In multis *deliria* (§. 183.) . Ordinario die quarto prorumpabant , in quibusdam tardius , vel citius , *subruba Pustule* , tenuissimarum acicularam pun-

cta æquantes (§.89. 183.) ; sensim dein subeunte humore agebantur in altum , & evadebant fastigia ac distinctæ , quæ multo erant tutiores si in basi essent rubræ , supra autem albæ ; eminentes & molles ; quam illæ , quæ in latum exporrigabantur [ibid.] . Mali ominis erant , quamquam non adeo frequentes , lividae , violaceæ : certi vero lethi prænunciæ , quæ macula nigra in medio deformabantur [§.183] . In quibusdam cacochymiciis corporibus notatæ fuerunt in interstitiis Variolarum Petechiæ , aliæque maculæ ; nonnunquam etiam vesiculae aquæ , cum funesti ut plurimum eventus præfigio (§. 183. 252.) . Nonnulli , etiam post eruptionem , nihilominus Febri , spirandi difficultate , anxietate , cruciatibus insignibus circa lumbos vexabantur (§. 89. 183.) . Atque hi non erant extra periculum constituti . Evasere nihilominus plerique , modo abessent inexpugnabiles vigiliae : phrenitis , cerebra deliquia , palpitationes cordis , motus convulsivi , urina nigra , vel hæmorrhagiæ enormes , alvi profluvium (ibid.) . In aliquibus , admisso frigore , alioque incommodo regimine , retrocedebant non sine summo discrimine vite (§.183.) . Circa octavum diem in facie intervalla Pustularum , prius alba , incipiebant in tumorem attolli , & dolore tensivo affici ; extendebantur palpebræ , & ut vesica inflata haud raro oculos claudebant : proxime dein intumescebant manus , digitique distendebantur (§. 89. 183.) . Calamitosum si Pustulae subito iterum conciderent [§.183.] . Tandem pus fundebant coctum , quod sensim exsiccabatur ; Variolæque circa diem decimum quartum decidebant (ibid.) . Variolis exsiccatis majores tumores , & abscessus subinde in artibus observati , pus acerrimum plorantes , & nisi in tempore occurreretur , venas exentes , carnes consumentes , ac ipsa ossa vitiantes , membrisque omne robur adimentes (§.89.183. 252.) . Variæ morborum spastmodicorum species eodem tempore , ac convulsiorum non unum genus visum ... Erat etiam hisce diebus odontalgia non paucis molesta (§.183.)... Sub initium hujus trimestris (vernalis) Febres petechiales quadantenus remittebant ; ac in Quotidianas , Tertianas , aliquando etiam , ut ut paulo rarius , Quartanas degenerabant [§. 252. 266.] . Passim vero tum

tum temporis *Erysipelare* infestabantur præ primis sanguinei, & sanguineo-cholerici, rarius sanguineo-phlegmatici (§. 266.)... Purpura alba solito frequentius hisce diebus infantes, pueros ac fæminas, & in primis puerperas cholericо-sanguineas &c. corripiebat... Qui isto tempore in æstate puerili fuerant im- munes ab *Exanthematibus*, sub finem veris *Achoribus*, *tinea* infestabantur (§. 183.)... Hoc tempore (*festivo*) grassabantur. *Febres continuæ Intermittentes*, cum dolore hypochondrii dextri [§. 266.] ; pleuritides spuriae ; in infantibus corporibus excretio miliaris, notabantur. Multos cholera, *diarrhoea*, ac *dysenterie* fatigabant [§. 252.] . Multi catarrhis obnoxii degabant & pertinacissimis tussibus concutiebantur (§. 266.). Vidimus etiam in æstate motus quosdam *Febriles*, qui nullum typum observabant, neque statis exacerbabant periodis (*ibid.*). Mirabilis in ipsis vicissitudo est, eaque satis crebra : Qui hac hora ex angustia cordis gemit & trepidat, de fatigatione summa conqueritur, post unius alteriusve horæ spatiū cre- cti animi est & frontis exorrectæ (*ibid.*). Non carent hæ inordinatae *Febres* suis symptomatibus ; nam & anxietates gravissimæ præcordia premunt, languor totius corporis, & ossifraga omnium membrorum laßitudo invadit ; ac interdum alii graves impetus ac tumultus corpus affligunt [*ibid.*] : Par- tes autem maculis obsideri solitas dolor tensivus, gravatus, imo & rigor occupat. [*ibid.*] : Adebet vertigo, non raro æstuantem calorem sequuntur *horripilationes* (*ibid.*), pulsus fere magnus est ; interdum aliquo modo inæqualis & parvus. *Urina* fere crassa est, & statim, postquam redditæ est, conturba- tur, ac deponit corpora rotunda instar arenularum, & su- perior substantia nihilominus crassa manet, & quasi pingue- do quædam vitri parietibus adhæret : vix post sumpta cathar- Etica, ut alias fieri solet, clarescit, sed turbida manet (*ibid.*)... Vicissim eodem tempore excruciantur aliqui dolore artuum statis horis, singulis diebus, per aliquot septimanæ redun- tibus, sine ullo Febris signo. In Cortice Peruviano inventum est remedium. Viri quidam & Mulieres fervido cælo de tormentis pruritus interdum ad lipothymiam usque, inter- dum certis tantum in partibus, præsertim ano & pudendis,

fuerunt conquesti [§. 252.]. Quædam gravidæ cum aliquibus exanthematibus tortorem hunc per multas septimanas sustinuerunt. Qui non tam ab humoribus acribus , quam a vermum morju excitatus fuisse videtur , præsertim quod remedia anthelmintica præ cæteris conduixerint , ut topica amara in vino decocta . Cælo sereno & calenti frequentissimæ erant sternutaciones , & jungebantur hæ etiam Morbis tum græsantibus [§. 89] ... Multi sub hac Aeris constitutione [autumnali] Tussi infestabantur [§. 266.] : . . Alii lienteria corrupiebantur (§. 252.) ; & ægregie stomachicis sublevabantur , præ primis ex mentha & absynthio paratis ; nisi , quod aliquando eveniebat , cum Ictero , hydrope . Febribus tertianis lentis eadem complicaretur [§. 266.] . Quidam cœliaco labrarunt Fluxu [§. 252.] ; atque iisdem remedii sanabantur “. Hattenus Gahr liep ; & quidem anno post Loew secundo , post Hoffmannum vero tertio , ut simul patescat , Variolarum Pestim nullo interjecto vel temporis momento ab una in alteram , quinimo plurimas Europæ Regiones perpetua circuione transiluisse , ac esse græsatam .

Conclusio vigesimateria.

Quum itaque [§. 295. 296. 297.] integra Morbi Atheniensis a Thucidide , & Sacrorum Ignium ab Hippocrate descripta historia , phœnomenis , symptomatibus atque Morbis consecutiis , apprime respondeat integris Variolarum historiis , ab Hoffmanno , Loew , ac Gahr liep memoraris ; clare liquet , Atheniensium Morbum & Sacros Hippocratis Ignes non aliam fuisse , quam Pestim variolosam .

§. 298. Ne vero huic nostro instituto analogismo aliquid vel minimum desit , quominus integrum absolutumque evadat , hæc duo , quæ supersunt , inquiramus oportet ; & quidem primum , an Variolæ sub Pestis bubonice speciem vertutis illis temporibus sese obvelare potuerint ? Alterum , undenam ut tot sæculorum testimoniis famosa Atheniensium lues , nunc bubonice Pestis nomen amittere debeat ? Binis hisce quæsitis ut satisfaciamus , nil aptius nobis occurrit , quam

quam *bubonicam Pestim* cum *Variolis* comparare , simul & inspicere , quænam inter ipsam & Atheniensium *Morbum* discrimina intercesserunt . Haud facile erit , quin inter omnes *bubonicae Pestis* historias hactenus evulgatas , & excidiorum immanitate , & annorum , quibus graftata est , diuturnitate , & Historicorum , a quibus descripta fuit , nominis claritate , primum tribuamus locum *Constantinopolitanae* , quam Ill: *Hovvelus* ex Cel. *Procopio* , cultiori calamo , & pleniori omnium pathematum expositione contraxit . Hujus igitur *bubonicae Pestis* historia ex *Hovvelo* cum adjectis Præcl. *Freindii* annotationibus , apud ipsum *Freindium* [a] sequens est :

Constantinopolitana bubonica Pestis cum hactenus evolutis Variolarum phænomenis atque Symptomatibus una paragraphorum citatione comparatur.

§. 299.

Utrum Medicus , inquit Freindius , fuerit Procopius necne , haud amplius immorabor : illud autem affirmare ausim certum quemdam ab eo Morbum haud minori cum artificio & accuratione depictum esse , nec stylo minus medico expressum , quam si ex professo Artem nostram exercuisset . Loquor de Peste , qua Constantinopoli anno Domini DXLIII. graftata est . Quoniam vero ejus historia & exquisite delineata est , & utiles multas observationes continet ad Morbum ipsum spectantes , eam Hovveli verbis , pauca insuper animadvertis , proponam . , Pestis hæc , [sic fatur *Hovvelus*] , genus humanum absuntit , cuius nullam aliam fuisse causam putat Procopius , nisi Dei voluntatem . Neque enim unam dumtaxat Orbis partem invasit [§. 82.] ; neque una aliqua anni tempestate desævit [§. 174.] : quod si fecisset , a sublimibus ingeniis id , ut ille ait , causis quibusdam artificiose praetextis adscribi poterat . Universum autem terrarum Orbe perculit , & omnia hominum genera corripuit , utcumque diversæ nature , & differentis effent habitus ; neque ætati ul-

li .

(n) *Histor. Medic.* pag. 40. seqq.

li, neque temperamento parcens [§. 94. 139.]. Hominum varietas quoad eorum vel habitandi locos, vel rationem vietus, vel corporis constitutionem, vel animi studia, vel aliam quamvis rem, nihil quicquam contra Morbum hunc valebant [ibid.]. Quosdam aestate, alios aliis tempestatibus oppressit [§. 174.]. Pelusii cœpit in Aegypto, dein ab una parte Alexandria, totamque Aegyptum pervasit: ab altera vero Palestine partes Aegypto conterminas occupavit [§. 83.]. Inde ad ultimos orbis fines quasi statis itineribus pervenit, omnia destruens, omnes Insulas, antra, montes, quacumque homines versarentur populans [§. 82. 83.]. Nam si regionem aliquam præteriisset, revertebatur illico, parique ac cæteras strage affligebat [ibid.]. In ora semper maritima incipiens ad interiores penetrabat regionum partes [§. 82.]. Anno ab ejus ortu secundo Constantinopoli, ubi tum Procopio esse contigit, circa ver medium apparuit. Mortuorum simulacra sub humanis cajuscumque generis formis plurimi videbant, & ab iis in aliqua corporis parte sese percussos putabant [a §. 95. ad 100., & ubique locorum]. Nam statimac simulacrum ejusmodi conspexissent, Morbo tentabantur [ibid.]. Quum in eo primum incidebant, divina quædam proferebant nomina, & in templo sese proripiebant; neque tamen ita magis tuci ab eo erant. Postea Amicorum compellationem veriti intra cubicula se auribus obturatis concludebant. Quidam in somnis monstra his similia conspicere, quidam vocem audire visi sunt, quæ nuntiaret, eos in numero esse morti destinatorum [ibid.]. Plerosque vero sine ulla præmonitione Febris continuo invasit [§. 94.]; neque tamen ulla vel caloris immutatio, vel ardoris sensus aderat; nam usque ad vesperam adeo tenuis inhærebat Febricula, ut neque æger, neque ex pulsu Medicus quicquam discriminis vereretur (§. 106.). Quibusdam vero eodem die, alios crastino, alios multo post. Bubo occupavit aut in inguine, aut in alis, aut pone aurem aut in alia parte. Hæc pariter omnibus symptomata contingunt, quicunque Morbo tentati sunt. Sed & alia quoque in diversis diversa accesserunt: id an e corporum varietate, an ex Dei voluntate evenerit Auctor noster affirmare metuit (§. 195.

(§.195. 196. 197.). Quosdam somnolentia, & in stuporem propensio oppresit (a §. 95. ad 100.). Alii mente graviter emoti sunt (*ibid.*). Qui in soporem ferebantur, eos omnium rerum cepit oblivio (§.129.): quorum si qui curarentur, ii cibum sumebant. Alii e suis neglecti (§.152.) fame interierunt. Qui mentis alienatione laborarunt, simulacris infestabantur, perpetuoque clamitabant homines adesse, qui necem iis intentarent; atque ideo fugam capessere moliebantur (§.151.). Eas vero molestias curatoribus suis præbebant, ut hi non minus, quam ægri misericordiam moverent [§.154.]. E tactu vel decumbentium, vel mortuorum, neque Medicus, neque aliis quisquam contagionem suscepit. Multi enim mirandum in modum immunes restabant, licet ægris jugiter assiderent, defunctosque sepelirent: Multique, qua ratione nescientes, ea correpti ac subito perempti sunt. Plurimi in aquam, plurimi in mare desiliebant, siti nulla vexati [§.110.]. Qui busdam sine sopore, aut mentis alienatione *Bubo in gangrenam abiit*; hique sævissimo cum cruciatu animam expirabant [§.126. 222. 223.]: quem etiam phreniticis non abfuisse credibile est, quanquam, utpote mente capti, nulla proderant ejus indicia. Propterea Medici quidam venenum, fontemque Morbi in pestilentibus his ulceribus delitescere suspicantes, cadavera mortuorum aperuerunt; atque ipsa ulcera perscrutantes magnum repererunt intus carbunculum (§. 205.). Quicunque corpus pustulis nigris magnitudine lenticula distinatum haberent, ii intra primum diem fato cedebant [§.295. 296. 297.]. Multi sanguinem per vomitum effuso peribant [§. 295. 296.]. Quidam ab optimis Medicis deplorati, inopinato convaluerunt [§.124.]: Alii de quorum salute non dubitetur, subita morte sublati sunt [§.232.]. Nullam hujus Morbi causam ratione quisquam assequi potuit [§. 134.]. Aliis profuit, aliis offecit balneum [§. 145.]. Multi curacionis defectu obierunt; multi sine ea superstites manserunt [§.143.]. Nulla denique incolmitatis via apparebat, vel cavendo, vel medendo affectui, quum in eo ignoraretur æque & invasionis, & decessionis causa [§.134.]. Quæcumque Fœminæ prægnantes tentarentur, ex omnes assumptæ sunt;

sunt; harum aliquæ *abortum paffe* [§. 296.] ; aliæ partum eni-
xx postea cum eo perierunt : Tres solum *puerperæ convaleve-*
runt, foetu tamen amissi; atque una obiit, cuius evasit infans.
Quibus ulceræ ampla erant, *multumque humoris effundebant*,
ii ad sanitatem redierunt : Siquidem hoc modo *deforbuit*
Carbunculi furor, atque id erat *indictum Salutis certissimum*
[§. 229. 242. 296.]. Quibus vero ulceræ in eodem ab initio
statu permanebant, hi morte sunt abrepti [§. 232. 295. 296.].
In quibusdam *femora emarcuerunt*, ubi in his orta ulceræ
nihil saniee emittebant [§. 233.]. Quidam vixerunt cum im-
minutione *lingue*, & usque ad mortis diem balbutientes, aut
sonos indistinctos proferentes permanserunt [§. 202.]. *Con-*
stantinopoli Pestis hæc per quatuor menses in totum, per-
que horum tres *maximo cum furore desævit* [§. 295. 296. 297.].
In initio *haud ita multo plures*, quam ex consuetudine *mo-*
riebantur, dein *increcente ejus violentia* quinque, ac postre-
mo supra decem millia hominum in singulos dies raptæ sunt
[§. 74. 75.]. Primo cadavera sedulo *humabantur*, postea vero
omnibus rebus perturbatis, plurimi *sine sepultura jacuerunt*,
scrvi absque heris relicti, ac divites ministris indigebant
[§. 135. 161.]. Per desolatam civitatem nihil fere aliud con-
spiciendum erat præter *vacuas domos*, & *clausas sine com-*
mercio tabernas (§. 153.). Inter hæc valde sollicitus, uti par-
erat, Imperator (*Justinianus*) pauperum curam *Theodoro com-*
misit, uno e Referendariis, qui Imperatoris responsa ad sup-
plicationes subscribere solebant : Isque egenis pecuniam ex
ærario divisit. His adjicit *Procopius*, multos metu, scele-
rata vitæ consuetudine immutata, se se Deo consacrasse;
multosque, sublato periculo, ad pristinam impietatem re-
diisse. Hæc est Pestilentiaz ipsius descriptio ab eo tradita :
„*Hovvelus autem* (hæc Freindii verba sunt) *hæc amplius sub-*
jicit: „*Licet ea Constantinopoli* per quatuor tantum menses
duraverit, tamen *Evagrius*, qui cum omni domo hac labo-
ravit, per *duos & quinquaginta annos* sævisse prodit; idque
ita graviter, ut universum prope Orbem assumpserit. Quum
igitur ultra *Procopii mortem* perseveravit, haud mirum vi-
deri debet, si per ita longum tempus in diversis adeo cælis
ac

ac regionibus symptomata apparuerint diversa quodamm odo ab iis , quæ ejus ætate visa sunt . Tamen *Epagrii* descriptio haud multum ab ista differt . Affirmat autem hanc quibusdam rebus *Pesti Atheniensis*, a *Thucydide expositæ*, similem , in aliis vero longe dissimilem fuisse ; in *Æthiopia* sicut illam cœpisse ; omnes vero priores saevitia exsuperasse ; ac tempus , quo inhæseret , & regiones , quas ultiro , citroque commen- do occupaverit , in mentem revocans , miratur *Philostratum* pro stupenda re habuisse Pestem , quæ sua ætate per quindecim annos continuata sit “ . Hactenus *Howelus apud Frein- dium l. c.*

*Ulterior Constantinopolitanae Pestis cum Variolis
comparatio.*

S. 300. *Mortuorum simulacula sub humanis cujuscunque generis formis plurimi videbant . . . nam statim simulacrum ejusmodi conspexissent , Morbo tentabantur &c.] Puerorum eju- latus , juvenumque terrores atque vociferationes in somnis , ingruente Variolarum Morbo , uti & frequentissima Variola- torum deliria , a spectris , monstrosis imaginibus , atque mor- tuorum simulacris , illorum phantasiaz sese exhibentibus , pro- manare , norunt Physiologi ; etiamsi id curiose Clinici non adnotaverint . Perquam vero rarum hoc *bubonica Pestis* Pa- thema Variolis quandoque socium se præbuisse videtur . His enim *Uratislavia* , mense Julio anni 1699. , epidemice grassantibus : „ Obvenere (sic fatur laudatus Gahrliep (a)) , etiam quedam melancholice Fœmina , trigesimum etatis an- num supergressæ , mæstæ , alta suspiria ducentes , taciturnæ , a communi hominum consortio se subtrahentes , & ad nescio quem strepitum expavescentes , ac mirabilibus suspicionum pro- cellis jactatae , levique causa in Epilepsiam hysterica devo- lute “ . Si stat , uti probatum credimus , variolosa *Miasma-* ta multiformes post se trahere vel dirissimos morbos , alie-*

Y y num

(a) *Synops. Constit. Epidem. Uratislav. ann. 1699. apud Sydenh. Tom. I. pag. 203.*

num a ratione non erit , eadem per id temporis vigentia huic melancholico affectui producendo causam præstitisse , quum nulla his tunc essent aptiora .

§. 301. *Quibusdam vero eodem die , alios crastino , alios multo post Bubo occupavit aut in inguine , aut in alis , aut pone aurem , aut in alia parte] . Variolas non semel bubones , antibracesque excitare , quæ §. 203. , 205. , & 261. allatæ sunt observationes , evincunt ; sed nunquam eodem die , crastinove , uti contingit in Peste bubonica : qua de re fusius infra .*

§. 302. *E tactu vel decumbentium , vel mortuorum neque Medicus , neque alius quisquam contagionem suscepit] . Hanc Procopii nimium potius infirmam credulitatem , quam diligenti perquisitione ratam observationem laudatus Freindius sequentibus ab hac historia expunxit : Una res , ait (a) , in historia hac magnam attentionem meretur : ea de contagione est . Neque Medicus , neque alius quispam , Procopio referente , contrectatione ægrotantium , aut mortuorum (ob eam solam causam hoc , ut opinor , intelligi vult) vitio correptus est ; plurimique mirandum in modum integri permanserunt , quamquam infectos curare ac sepelire non desissent . Illud etiam subjicit Evagrius . Licet id magna ex parte contagiosum fuerit , quosdam tamen , qui juxta decumbentes vitam perosi hærerent , neque morti , neque Morbo excipi potuisse “ . Ac profecto in Morbis omnibus Epidemicis , quantacumque de-
num iis contagio subfit , exempla adduci possunt , que hanc non ad singulum quemque pertigisse demonstrant . Ipse etiam Procopius Pestem illam per contagionem fuisse propagatam censuit ; uti liquet ex iis , que postea subjicit „ , hanc , sci-
licet , semper juxta mare initium sumpsiisse , atque inde diffu-
disse se in regiones mediterraneas “ . Quæ res omni ratioci-
natione fortior est ad probandum illud , quod Morbus hic per commercium & communicationem & a longinquu a-
sportari , & in longinquum dispergi possit : Et hæc quidem vulgaris fuit in primis etatis opinio “ . Hæc Freindius , cu-
jus*

(a) Istor. Medic. pag. 43.

ius accuratissimo calculo fidem faciunt & illa Procopii ipsius verba „ *Alii e suis neglecti fame interierunt* “ ; contagionis enim metu vel a propinquis neglecti fuerunt .

S. 303. *Multi enim mirandum in modum ea immunes restabant , licet agris jugiter assiderent , defunctosque sepelirent] . „ Nullam , inquit Ill. Swietenius (a) , tam seva Pestis , ut omnes ad internacionem deleverit . Multi enim , licet continuo Pestis contagio afflarentur , manserunt immunes “ . Hoc ipsum autem contingere sub Variolosa Peste & hic disertissimus Auctor hisce demonstrat (b) : „ Memini me curavisse hoc Morbo decumbentem vetulam jam plus quam sexagenariam , que ridebat me dum Variolas erupturas brevi praesagiebam . Probe enim conscientia erat se cum fratribus , & sororibus hoc morbo laborantibus comedisse , bibisse , imo in eodem conclavi dormivisse per plures septimanas ... sana tamen persisterat , & postea frequenter Variolis laborantibus prestatuerat opem ... Novi satis quosdam inveniri quandoque , licet raro , qui tali idiosyncrasia praediti sunt , ut millies contagio varioloso expositi nunquam inficiantur . Celeberrimum Medicum novi , qui septuagenario major mortuus est , & numerosissimam praxim exercens millenos agros hoc Morbo decumbentes tractaverat , nunquam infectus ipse . Notum est & inter illos , quibus per inoculationem Morbum hunc excitare conantur Medici , paucos quosdam non affici ab hoc contagio ... Plures similes casus apud Stalpart-van-der Wiel , & alios leguntur ... Certe Diemerbroeckius de se ipso testatur quod jam fere septuagenarius millenos viderit & curaverit hoc Morbo decubentes , tetrum hujus Morbi factorem satis diu perperus fuerit , agrorumque ulcera tractaverit , semper immunis : sed & patrem & patraum fere nonagenarios , aviam octogenariam , cognatos duos octogenarios , & nonnullos alios ex sua familia recenset , qui nunquam Variolis tentati fuerunt “ .*

S. 304. *Multi qua ratione nescientes ea correpti , ac su-*
Y y 2 *bito*

(a) Tom. IX. in Boerhaav. §. 1406. pag. 125.

(b) Ibid. §. 1381. pag. 6. seqq.

bito perempti sunt]. Id summum malorum, etsi perquam raro, adhuc tamen Variolas intentasse, liquet ex observationibus §. 116. appositis.

§. 305. *Quicunque corpus pustulis nigris magnitudine lentizula distinctum haberent, ii intra primum diem fato cedebant]. Innumera occurrunt sub Variolosa Peste hujus lethallissimi pathematis exempla, ut §. 295. 296. 297. , & alibi passim videre est. Ut vero Procopii textum vel ad verbum cum Variolis comparemus, quæ sequuntur, exscribamus oportet: „ Sanguineæ Pustulæ , inquit Meadius (a) , non uno modo protruduntur. Vidi enim quum in ipso Morbi principio tubercula minuta, sanguine atro turgida repræsentarent, quælia in cute forcipe compressa evenire solent. Has autem maculae purpureæ lividæque interspersæ , cuiusmodi in vera Peste describunt Medici, mox exceperunt. Sapientis autem accedit, ut Pustulæ confertim erumpentes tertio vel quarto post die , quum jam maturescere deberent, lividæ & subcruenta evadant, maculis nigris per totum corpus sparsis, quæ intra diem unum, aut alterum mortem adventantem prænuntiant. Haec enim vere sunt gangræne . Sapissime hoc tempore sanguis tenuis non ex ore tantum, naribus & oculis emanat, sed per cunctos etiam corporis meatus, maximeque Urinæ itinere perfuit, quo etiam primis ægritudinis diebus non nunquam egreditur “. Huxhamius de Januario anni 1735. hæc fatur (b): „ Variolæ sunt maxime epidemicæ ; quædam valde malignæ , utpote quibus non raro accedunt hæmorrhagiae ex omnibus fere corporis partibus, & Petechiae lividæ , & nigrae . Vix unum vidi his correptum affectibus servatum“. Tandem ingenuus Sydenhamus sic loquitur [c]: „ Est etiam ubi in hoc Morbo (varioloso) perinde atque in Peste , laxata inflammationis vi Sanguinis compage , maculæ purpureæ se ostentant Pustulis interspersæ , mortis fere semper prænuncie “.*

§. 306. *Multi Sanguine per vomitum effuso peribant]. Horrescentem nunc me subit illius variolati Pueruli (pag. 7.), pene*

(a) Oper. Medic. de Variol. cap. II. pag. 37.

(b) Tom. II. de Aer. & Morb. Epidem pag. 103.

(c) Tom. I. Sc&t. III. Cap. II. pag. 44.

pene inter manus meas ex hæmoptoe spirati pallida imago; atque domesticis animi mei mœroribus novam aggerit tristitiam. Præsto tamen mihi adest solatium, quod ipsius inopinatum excidium primum mibi præbuit incitamentum ad genuinam variolosæ Pestis originem assequendam; quoniam eventu æquis Medicinæ Præsulibus decernendo. Percitas ex omnibus corporis meatibus a Variolis hæmorrhagias jam S. 305. retulimus; Sanguinis vero per os ejectionem sequentes testantur observationes: „Recentes Germanorum Ephemerides, ait Drelincurtius (a), post variolas sanatas, pure tamen edaci non penitus retuso, & hæmoptoen, & Sanguinis Fluxum per interstitia digitorum utriusque pedis mirabiliter observant“. „Qui sanguinem (sunt verba Diemerbroeckii, ubi de Variolis (b)) vomitu aut tussi rejiciebant, aut urinas cruentas mingebant, illi fere omnes moriebantur, & ex sexcentis talibus vix unum evavisse novimus“. His vetustior Ballonius hæc scripsit (c): Equitis Torquati D. de Rochefort Filio annos duodecim nato erumpunt Exanthemata (Variolas intelligit). Quum deserviisse viderentur, spuit & expectorat cruentum, nec non meis cruentum, idque abunde. Coguntur Medici etiam præsentibus Exanthematis venam apertire. Evacuato per viam urinarum Sanguine tandem moritur“. Supremum in hac paragrapho sit locum Celeberrimo Variolarum Scrutinatori Sydenhamo: „Utraque vero, ait (d), hæmorrhagia hæc (Pulmonis nimirum atque Vesicæ) sub Morbi initio plerumque contingit, pustulis nondum erumpentibus, vel si in quibusdam locis se ostendant, in plerisque tamen aliis adhuc sub cute dense latent; atque ejus sunt generis, quæ in maxime confluentes adolescerent, nisi jam dictum Symptoma ægri morte Morbum finierit“. Et alibi (e) scripsit: „Inter ea fatendum est Sanguinis Mictum, & Maculas purpureas, quæ ita certe mortem prænunciant, quandoque accidere vix ullo adhuc comparente Variolarum indicio, vel etiam pau-

(a) Apud Manget. Tom. IV. B. M. P. pag. 667.

(b) Apud Manget. ibid. pag. 712.

(c) Epidem. & Ephem. lib. II. pag. 202.

(d) Tom. I. Sect. III. Cap. II. pag. 45.

(e) Ibid. Dissert. Epistol. ad Guilielm. Cole 239.

paucissimis Pustulis erumpentibus. *Hec vero ut Variolas denso agmine confluentes ut plurimum comitantur, ita aliquando tam præpropere invadunt, ut ægrum ante plenam eruptionem e medio tollant, sicut jam premonuimus* “.

§. 307. *Quacunque Femina prægnantes tentarentur, ea omnes assumptæ sunt, harum aliquæ abortum passæ*]. „Ex sexu muliebri, inquit Cl. Gerbetius (a), Utero gerentes præ aliis impegerant, ut pote communiter abortum passæ, & retractis a lochiali Fluxu ad interiora exanthematibus (variolosis). Idem fere puta de eis Mulieribus, quibus inox in Mali principio, aut sub ipsa exanthematum eruptione Menstrua pruperunt“. Laudatus Swietenius hæc scribit [b]: „Raris casibus felicem hanc (uterogerentium) curam ad numero, probe gnarus, quod plures viderim gravidas, que Variolis corripæ abortiverunt, & perierunt. Hinc facile accedo sententiæ clarorum Virorum (Hoffmanni & Manninghami), qui ingens periculum imminere gravidis credunt, si Variolis corripiantur“. Inclitus denique Rammazzinus sic fatur (c): „Gravis hæc morborum tempestas omnino desuisset, ni Variolæ quo magis ambientis calor tepeſcebat, eo ferocius ſerviſſent: quum non ſolum puellarum atatem demeterent, ſed etiam grandævos, ac præcipue uterogerentes quotquot hoc Morbo laborarent“.

Conf. §. 296.

§. 308. *Alic partum enixa postea cum eo perierunt &c.*] Nondum, quantum scimus, a Medicis perquisitum est, num Foetus in utero degentes, Peste bubonica quandoque una cum Matribus correpti fuerint, & an opportuno tempore in lumen editi, bubonum anthracumque in materno carcere perpessorum vestigia in cute retulerint: Nondum enim Medicorum aliquis in eam venit sententiam, ut efficientem bubonicæ Pestis causam menstrui Sanguinis quisquiliis; succo spermatico, vel atrabilario; acſcenti lacti; liquori in obſtructis

tu-

(a) Constit. Epidem. Labacens. anni 1715. apud Sydenh. Tom. I. p. 528.

(b) Tom. IX. in Boehraav. §. 1396. p. 73.

(c) Dissert. II. de Constit. anni 1691. apud Sydenh. Tom. I. §. XXXIV. pag. 152.

tubulis medullæ Spinalis , vel Sanguini in umbilicali funiculo restitanti , aliisque id genus hypotheticis causis , tribuere ausus sit . Si id unquam evenisset , procul omni dubio , haec tenus elaboratas *bubonicae Pestis* dissertationes plurimis observationibus , a præconceptis opinionum segmentis fabrefactis , refertissimas haberemus , Fœtuum , nimirum , in utero Matris , a *bubonica Pestis* superstitis , hac lue perfunditorum , *bubonum antibracumque* stigmatibus signatorum ; sicuti habemus Variolarum pertractiones infantium historiolis ornatas , qui vel hoc Morbo undique conspersi , vel ejus notis ac cicatricibus defoedati in medium prodierunt . Quicquid de hisce observationibus credere velimus , Cl. Cotunnus (a) tresdecim variolatorum cadaverum accuratis extispiciis evictum dedit , *Variolas natura sua nullas corporis partes , a libero Aeris attractu remotas , invadere , nec occupare fuerisse* Perit itaque Partus tam *bubonica Pestis* , quam Variolis arreptarum Mulierum , vel quia in lucem egressus subito his impetratur Morbis , vel quia febrilem certamen in utero passus , vitam nequit producere .

§. 309. *Quidam vixerunt cum imminutione linguae , & usque ad mortis diem balbutientes , aut sonos indistinctos proferentes permanserunt]. Nuperum octennem , ait Drelincurtius (b) , septica Variolarum labie elinquem , sed loquentem stupuit Academia Salmuriensis , stupuit & universus terrarum orbis ; finiebunt & seri nepotes “.*

Conclusio vigesimaquarta .

Quum , examissim comparatis vel omnium dirissimæ Constantinopolitanæ *bubonica Pestis* Symptomatibus atque Phænomenis cum iis , quæ Variolosa afferit Pestis , illius nullum inveniatur tam insolens , quod hæc aliquando non æquet , & in reliquis longe illam exsuperet , facillimum fuisse fatendum est , Variolas sub prima ipsarum in Athenas incursione haud aliam

(a) Syntagm. de Sedibus Variolar. §. LXX. pag. 124. seqq.

(b) Apud Manget , Tom. IV. B. M. P. pag. 660.

aliam tristiorē hominib⁹ excitasse notionem, quam ab iisdem jampridem cognitæ bubonicæ Pestis, ac posthabita Thucydidis illarum descriptione, sub hujus nomine Posteris fuisse memoratas.

Inter Atheniensium Morbum a Thucydide & Hippocrate scriptum atque omnium lethalissimam Constantinopolitanam bubonicam Pestim maxima & plura intercesserunt discrimina.

§. 310. Discrīmen I. Ex Tucydide §.89. habemus: „Oculorum rubores & inflammatio ... guttur & lingua continuo cruenta erant... Raucitas... corpus... subrubrum, lividum, parvis Pustulis, & ulceribus efflorescens“. Ab Hippocrate §. 183. „Sacri Ignes multi... Multi fauces doluerunt. Voces vitiatae... Ora ulcere fervido affecta... Multis Ignis Sacer... ex vulgaribus & valde parvis ulcusculis, in toto corpore... circa caput... in ipsa curatione inflammations magnæ fiebant; & sacer ignis multus, brevi undique depascebatur“. Ab Howelo ex Procopio §.291.: „Quibusdam eodem die, alios crastino, alios multo post Bubo occupavit aut in inguine, aut in alis, aut pone aurem, aut in alia parte... Quidam vixerunt cum imminutione lingue. „, Hujus pathematis adhuc meminit Diemerbroechius (a) sub Peſte bubonica Noviomagensi a quibusdam passi ob Carbunculum in lingua enatum.

§. 311. Discrīmen II. Ex Thucydide l. c. „Plerique intra nonum, aut etiam septimum diem propter internum ardorem interibant... aut si, hoc temporis spatio præterito, mortem vitassent... postea propter debilitatem interibant“. Ex Hippocrate l.c.: „Quibus vero inflammatio quidem, & Ignis Sacer discessit, talem autem nullum abscessum fecit, horum multi perierunt... Quibus autem nihil horum accidisset, verum obscure dispariſſent (Ignes Sacri), hi lethales erant“. Ab Howelo l. c. : „Multi qua ratione nescientes ea

(a) Apud Manget. Tom. I. B. M. P. Annot. ad histor. XXXVI. pag. 76:

ea correpti ac subito perempti sunt... Quicunque corpus pulsulis nigris magnitudine lenticulae distinctum haberent, ii intra primum diem fato cedebant... Alii, de quorum salute non dubitaretur, subita morte sublati sunt“.

§. 312. *Discrimen III. Ex Thucydide l. c.: „ Morbus, qui primas in capite sedes collocarat, per totum corpus, initio a summis partibus ducto, pervadebat. Et si quis ex maximis illis periculis evasisset, extremæ tamen corporis partes, quæ captæ lœsæque remanebant, eum hoc Morbo laborasse testabantur“.* Ab Hippocrate l. c. „ *Quibus circa caput horum quid fieri contigit, his glabrieries totius capitis ac menti fiebat, & ossium denudationes ac elapsus, & multæ fluxiones“.* Hujus partium & præsertim Faciei deturpationis, apud Howelum nulla fit mentio.

§. 313. *Discrimen IV. Ex Thucydide l. c.: „ Nam in ipsa quoque pudenda, & in summas manus, summosque pedes prorumpebat (Morbus): multique his membris capti mortem vitarunt, nonnulli etiam oculis amissis“.* Ab Hippocrate l. c.; „ *Plurimis ipsorum abscessus ad suppurationes con-tigerunt: carnium & nervorum ac ossium elapsus magni... Multis brachium & totus cubitus defluxit: Quibusdam vero hæc affligebant latera, aut anteriorem aut posteriorem aliquam partem: Quibusdam autem, totum femur, vel tibiæ denudabantur, & totus pes. Erat autem ex talibus omnium gravissimum, ubi circa pubem, & pudenda accidisset... Multi- ta vero turbatio quibusdam, & circa fauces tubercula, & linguae inflammationes, & abscessus circa dentes: Voceisque multis significationem de se præbebant, quod essent vitiæ ac impeditæ, & involutæ“.* Et ex §. 252. „ *Ora multis ulcere fervido affecta, ulcerosa. Fluxiones circa pudenda multæ, ulcerationes: Tubercula foris, intus, circa inguina. Lip-pitudines humidæ, longæ diurnæ cum doloribus: Eruptiones palpebrarum foris, intus, multorum oculos corruptentes, quas ficus vocant. Erumpabant etiam in aliis ulceribus multæ, & in pudendis“.* Ex Howelo l. c.: „ *Quibusdam sine sopore, aut mentis alienatione Bubo in gangrenam abiit, hi- que sevissimo cum cruciatu animam expirabant... Medici... Z z ca-*

cadavera mortuorum aperuerunt , atque ipsa ulcera perscrutantes magnum repererunt intus carbunculum... Quibus ulceræ ampla erant , multumque humoris effundebant , ii ad sanitatem redierunt . Siquidem hoc modo deferbuit Carbunculi furor... In quibusdam femora emarcuerunt , ubi in his orta ulceræ nihil saniei emittebant . Quidam vixerunt cum immunitatione lingue “. Nulla coecitatis mentio apud Howelum , sed neque apud reliquos bubonice Pestis Scriptores , uti §. 128. adnotavimus .

§. 214. Discrimen V. Ex Thucydide §. 139. : „ *Illi tamen , qui evaserant , & eum , qui moriebatur , & eum , qui laborabat , magis miserebantur ; tum quod hoc Malum prius experti cognoscerent , tum etiam quod ipsi in ruto jam essent . Hic enim Morbus cumdem bis non corripiebat , ita ut cum etiam interimeret . Et ab aliis beati censebantur “. Nihil de hoc Phœnomeno apud Howelum. Conf. §. 155. & 156.*

§. 315. Discrimen VI. Ex Thucydide §. 174. : „ *At hyeme ineunte Morbus Athenienses iterum invasit , qui nunquam quidem omnino sedatus fuerat , sed tamen quædam ejus quiescentis intermissio facta fuerat . Quum autem eos rursus est aggressus , non minus anno integro apud eos immoratus , prius vero vel per biennium est . grassatus “. Ex Hippocrate §. 183.: „ *Plerumque plurimis accidit Sacer Ignis vere , consequbatur autem per æstatem , & sub autumnum “. Ex Howelo l. c.: „ *Constantinopoli Pestis hæc per quatuor menses in totum , perque horum tres maximo cum furore defecit . „ Conf. §. 175.***

§. 316. Discrimen VII. Ex Hippocrate §. 183. : *Ante ver... Sacri Ignes multi... in pudendis tubercula... carbunculi... Erat ex talibus omnium gravissimum , ubi circa pubem & pudenda accidisset ... Plerumque plurimis accidit Sacer Ignis vere , consequbatur autem & per æstatem , & sub autumnum “. Et §. 252.: „ *Fluxiones circa pudenda multæ , ulcerationes : Tubercula foris , intus , circa inguina... Erumpebant autem in aliis ulceribus multa , & in pudendis . Carbunculi per æstatem multi , & aliae , quæ seps vocantur , Pustulae magna “. Ex Howelo l. c.: „ *Quibusdam eodem die , alios***

alios craftino, alios multo post Bubo occupavit aut in inguine, aut in aliis, aut pone aurem, aut in alia parte... Quicunque corpus Pustulis nigris magnitudine lenticulae distinctum haberent, ii intra primum diem fato cedebant“. Sub Sacris igitur *Ignibus & Anthraces*, & *Bubones*, ut in allatis græcis Hippocratis textibus, multis contigerunt circa inguina, in pudendis, inque aliis corporis partibus: sub *bubonica* vero *Byzantina Peste* aliquibus *Pustulae nigrae* magnitudine lenticulae accesserunt. At sicuti hæc *Exanthemata*, *Variolas* referentia, nihilum effecerunt, quominus *Constantinopolitana Lues* haud *Variolosæ*, sed *bubonica Pestis* nomine, cuius individuum princeps *Exanthema Bubo* extitit, insignita fuerit; ita nec *Anthraces*, neque *Bubones*; *Exanthemata Sacris Ignibus* supervenientia, pro *Peste bubonica* eosdem definire quiverunt, quorum individua perpetuæque comites *Pustulae parvæ* (§. 310.) toto corpore efflorescentes, *Variolosam* consti-
tuerunt Pestim. Qui huic hominum vastatrici Tabi operam medicam navavit, inficias ire nequiverit, fere omnes, qui ex confluentibus *Variolis* decedunt vel evadunt, plurimis *Carbunculis Bubonibusque mulctari atque torqueri*. Conf. §. 203. 205. 261., & præsertim §. 107., ubi demonstratum, a *Thucydide*, primam Atheniensium *Morbi* grassationem describente, nullam factam esse *Bubonum*, vel *Anthracum*, qui illum comitati fuerint, mentionem.

Conclusio vigesimaquinta.

Si igitur Atheniensium *Morbus*, a *Thucydide & Hippocrate* monumentis Posteritati consignatus, nec citis repentinisque mortibus (§. 311.), nec *anthracibus bubonibusque*, præcipuis pa-
thematibus, *bubonica Pestis* propriis (§. 316.), comitus fuit;
& e contra, parvis Pustulis a capite ad calcem efflorescentibus (§. 310.); obfessarum partium & Faciei cicatricibus (§. 313.); cœcitate (*ibid.*) omnium fere corporis partium vastatione (*ibid.*); eumdem hominem bis non corripiendi conditione [§. 314.]; & plurium annorum continua grassatione (§. 315.), pro-
prietatibus a *bubonica Peste* prorsus diffitis, stipatus incēpit;

rationi consentaneum esse videtur, ut, postabita vel plurium saeculorum ab Historicis atque Medicis accepta hujus Pestis traditione, veritati locus tandem concedatur: idque Morbi genus, *bubonicæ* Pestis nomine exutum, Variolosæ insignitur; hoc evincente ipsius cum Variolis haec tenus absoluto (Conclus. XXIII.) omnium Phœnomenon atque Symptomatum Analogismo; præsertim quod hæc a veteri nuncupatione recessio magnam humano Generi utilitatem erit allatura, uti in Secunda hujus Operis Parte demonstrabitur.

Partis Prima Finis.

Quæ in hanc primam Operis Partem irrepserunt

E R R A T A S I C C O R R I G E N D A.

Fol. 6.	8. Asclepiades	Asclepiadas
7.	11. mirum,	nimirum.
8.	29. adacta,	adactam.
24.	33. veneratae,	venenatæ.
ibidem	35. adaugentque majores,	adaugentque.
25.	32. (§. 15.)	(§. 14.).
38.	(a) lib. de Humor. n. 6.,	lib. de Humor. n. 8.
69.	7. judicari,	judicare.
70.	20. indigeni,	indigenæ.
ibidem	34. probatur,	probantur.
72.	5. monstruoſoque,	monstroſoque.
117.	20. Asclepiades	Asclepiadæ
176.	30. extirpatamque,	expurgatamque
182.	12. discrepantes æque,	discrepantes, quales fuerunt in Hippocratis Epidemiorum libris recensiti, æque
		§. 130.
205.	15. (ibidem)	omittendum
268.	23. omittendum	omittendam
283.	7. phymata, epiphyses, anthraces.	phymata, anthraces.
287.	9. Pag. 129.	Pag. 179.
300.	16. non attulerint!	attulerint!
301.	18. quin	ut
303.	2. paulopost.	post
344.	15. exitiales	exitialis
357.	24. Scrutinatori	Scrutatori

Reliqua hisce leviora Lectorum sagacitati emendanda committimus.

P R I M Æ P A R T I S

P E R T R A C T A T A R U M R E R U M

E L E N C H U S.

Scribendi occasio. a pag. 1. ad 7.
Hunc laborem deserendi causa. 62.
Novus ad laborem resumendum impulsus. 62. 63.
Variolarum Doctrina implicatissima. 8.
Genuinarum Variolarum descriptio. 10. 12.

Repulſe de Variolis Hypotheses.

- I. Variolæ veteribus Medicis tam Græcis, quam Latinis fuerunt notæ. 13. 15.
- II. Variolas Hippocrates nec Galenus, neque Latini antiqui Medici perspectas habuerunt. 15. 16.
- III. Variolæ hominibus sunt connatae. 16. 18.
- IV. ab occulto Aeris maligno statu ortum ducunt. 18. 47.
- V. Febrium Synocharum sunt veluti crises. 47. 48.
- VI. ab aliqua causa semel a parentibus contractæ, hæreditaria propagatione in filios transmittuntur. 49.
- VII. a depravatis Atmosphæræ constitutionibus promanant. 50.
- VIII. a manifestis atque sensibilibus sex rerum nonnaturalium vitiis, sive a concursu variarum Causarum, absque ullo in humanis corporibus, neque in ipsis causis præexistente contagio, nasci posse videntur, & semel sic ortæ dein per contagium quamlatissime diffundi possunt ac multiplicari 51. 58.
- IX. Variolarum causa Aer est, non quatenus purus, sed miasmatibus in centro terræ successu temporis sensim generatis, & tempore, quo illæ in homines incesserunt, eruptis, inquinatus. 58. 61.
- X. Variolæ ab invisibilibus animalculis per Aerem volitantibus, seque generatione multiplicantibus, proficiscuntur, 61. 62.

Totius Operis unica Propositio demonstranda.

Epidemici Morbi omnes tam acuti, quam diuturni toti Europæ nunquam indigenæ, sed exotici fuerunt, uti etiamnum existunt. Idem causa haud generica, sed tantum specifica inter se se differunt, & ut in phœnomenis saltem præcipuis omnes convenient, sic unum possident commune & infallibile prophylacticum præsidium. 70.

Propositiones demonstratae.

- I. Cunctarum Hypothesum circa Variolarum Pathologiam inter se aperta est contradic̄tio. 12. 62.
- II. Epidemicum idem sonat ac contagiosum. 24. 26.
- III. Contagium est Miasma quod fecit in infinitum se propagare, & in corpore fano receptum, Morbum sibi proprium producere valet. 26. 28.
- IV. Hippocratis Morborum generica Divisione in Epidemicos, Endemicos, Pancaenos sive Constitutionales, & Sporadicos, hactenus a nonnullis Pathologis subversa fuit. 29. 47.
- V. Populariter sive communiter grassari omnibus convenit Morborum Generibus. 29. 30.
- VI. Unicuique Morborum Generi suus est proprius atque individuus character, suaque causa. 30. 43.
- VII Qui Athenienses mulctavit, Moribus, a Thucydide & Hippocrate descriptus, haud bubonica, uti antehac creditum, sed Variofosa fuit Pestis, tunc primum ab Ethiopia in Græciam contagio infecta. 74. 232.
- VIII Atheniensis Morbi Pustularum eruptionem præcedentia Symptomata, iis, quæ Variolas præcedunt, simillima fere. 97. 105.

- IX.** Morbi Atheniensis Pustularum eruptio, uti in Variolis, a capite in omnem corporis superficiem prorepit. 106. 108.
- X.** Excidi tempus in Atheniensium Morbo, Variolis, haud bubonica Pestis, fuit proprium. 112. 116.
- XI.** Atheniensium Morbus ex Thucydidis descriptione nec Bubones, neque Anthraces excitavit. 118. 119.
- XII.** Atheniensium Morbus perpetuas maculas notasque, tanquam sua feritatis testes, extremis Corporis partibus illorum, qui ex eo evaserant, inussit, oculosque, sicut Variolosus, perdidit. 121. 123.
- XIII.** Oculorum amissio sæpiissime sub Variolosa, nunquam sub bubonica Pestis contigit. 127. 128.
- XIV.** Peculiare adversus Atheniensium Morbum nullum inventum est remedium, uti nec adversus Variolas. Qui tamen ab illo evadebant, iterum non corripiebantur, quod Variolis magis, quam bubonica Pestis proprium. 137. 157.
- XV.** Peloponnesii, Morbi Atheniensis metu, posthabito bello, ab Attica descendunt, sicuti Taurici, ac Japones, Variolosam Pestim pertimescentes, dulcia Sanguinis pignora derelinquent. 168. 169.
- XVI.** Sacri Hippocratis Ignes, & Atheniensium Morbus, a Thucydide narratus, unam eamdemque constituerunt Pestem, & quidem Variolosam. 176. 233.
- XVII.** Temporis, tempestatisque constitutio ex Hippocratis mente Epidemicos Morbos diversimode temperat ac moderatur, minime vero producere efficereque valet. 178. 183.
- XVIII.** Sacri Hippocratis Ignes a T. Lucretio Caro, Virgilio, & Columella Pustulae lethales, & contagiosæ definiuntur. 191. 193.
- XIX.** Ophthalmia contagiosa Sacros Hippocratis Ignes & Variolas comitantur atque consequitur. 199. 200.
- XX.** Et Sacri Hippocratis Ignes, & Variolæ Anasarcam post se trahunt. 206. 207.
- XXI.** Tabes Sacrorum Hippocratis Ignium atque Variolarum sæpius est consecratio. 207. 209.
- XXII.** Sacri Hippocratis Ignes, sicuti Variolæ, a parvis ulcusculis circa caput incipientes, in totum corpus prorumpabant. 213. 215.
- XXIII.** uti Variolæ, post eorum decessiōnem maculas atque cicatrices affectis partibus inurebant. 215. 219.
- XXIV.** Repentina Sacrorum Ignium recessiones, Variolarum more mortem inferabant. 222. 225.
- XXV.** Quæ Sacrorum Ignium fuerunt consecratio, Ardentes atque phreniticas Febres, præcipuis phœnomenis simul ac symptomatis cum illis adamussim convenire compariuntur. 235. 237.
- XXVI.** Quæ ab una in aliam regionem contagio transflentes, per totam Europam perpetuo circumeunt Ardentes Febres ac Phreniticas, quemadmodum a Sacris Hippocratis Ignibus, ita & a Variolis, Morbillisque originem suam trahere videntur. 247. 254.
- XXVII.** Varia Exanthemata Sacrorum Ignium consecratio, ab Hippocrate raptim signata, Variolas simul consequi demonstrantur. 280. 283.
- XXVIII.** Epidemica Dysenteria & a Sacris Hippocratis Ignibus, & a Variolæ sæpiissime ortum dicit. 283. 289.
- XXIX.** Intermittentes Epidemicas Febres, quas recentiores Medici Pernicious atque Malignas vocarunt, Hippocrates perspectas habuit, uti Sacrorum Ignium consecratio. 296. 298.
- XXX.** Intermittentium Malignarum Febris origo hucusque incomperta: nec ipsarum contagium bene exagitatum fuit. 298. 301.
- XXXI.** Intermittentes Epidemicas Febres inclinante sæculo decimo sexto per Europam satis aperte vulgabuntur. 301. 308.
- XXXII.** Epidemicas Intermittentes Febres, quæ sæculo decimo sexto Europæ in clarescere cœperunt, Epidemicis Intermittentibus, a Sacris Hippocratis Ignibus genitis, adamussim respondent. 308. 311.
- XXXIII.** Intermittentes Epidemicas Febres sæpiissime Variolarum sunt sobiles. 312. 316.
- XXXIV.** Dilucidius eruitur, temporis tempestatisque constitutionem Epidemicorum Morborum causam efficientem minime producere posse, sed solummodo isdem favere vel obesse. 330. 332.
- XXXV.** Præcipuis numeris absoluta, atque ineluctabilis exhibetur Atheniensium

- sium Pestis cum Variolis comparatio . 335. 348.
XXXVI. Constantinopolitana bubonicæ Pestis , sœculo sexto graffatae , cum Variolis Analogia . 349. 353.
XXXVII. Ulterior Constantinopolitana Pestis cum Variolis comparatio . 353. 359.
XXXVIII. Inter Atheniensium Morbum , a Thucydide & Hippocrate descriptum , atque omnium lethalissimam Constantinopolitanam bubonicam Pestem , maxima , & plura intercessisse discrimina demonstratur . 360. 364.

Absoluta Parallelæ.

- I. Ex quibus liquet , Variolas , perplurimi orbis terrarum regionibus jamdiu ignotas , cum Atheniensium Morbo excidiis ac novitate convenire . 80.
II. Variolæ identidem Medicorum penuriam , uti Atheniensium Morbus , parviant . 81.
III. cum Atheniensium Morbo contagione convenient . ibid.
IV. ab Atheniensium Morbo causa ignoratione non differunt . 83.
V. idem detinunt sui ortus domicilium , Æthiopiam scilicet , ac Atheniensium Morbus habuit . 85.
VI. graffandi , seque propagandi ratione , Atheniensium Morbum adamussim imitantur . 88.
VII. Rhazis diebus , attenta majorum traditione , tanquam Morbus in Arabiam recenter advectus , sicuti ille a Thucydide descriptus , habebantur . 90.
VIII. sub Aeris salubritate , uti Atheniensis Morbus , graffantur . 96.
IX. reliquos Morbos , sicuti a Thucydide descriptus , in suam ditio nem trahunt . 97.
X. sanissima corpora , velut Atheniensium Morbus , adhuc opprimunt . 99.
XI. symptomatisbus , earum eruptionem præcedentibus , iisdem ac Atheniensis Morbus ægrotos aggrediuntur . 105.
XII. malignæ exteriore corporis conditione a Thucydide descriptum Morbum æmulantur . 106.
XIII. Atheniensium Morbus , corporis colore , atque parvarum Pustularum &

- ulcerum conferta eruptione , nostras Variolas æquavit . 108.
XIV. Variolæ Malignæ , uti Atheniensium Morbus , interno ægrotos exagitant æstu . 109.
XV. clamosa siti , & totius corporis incendio , a Morbo Atheniensium ne latum unguem distant . 110.
XVI. eadem inquietudine , perpetuaque vigilia ac ille Morbus stipantur . 111.
XVII. ut Morbus Atheniensis , ægrotos valentibus viribus morti tradunt . 112.
XVIII. Atheniensium Morbus , sicuti repentinis ac citis excidiis destitutus a bubonica Pestie recedit , ita clavis genere ac tempore Variolas adamussim exprimit . 116.
XIX. cadaverum flexibilitate Variolas exacte imitatus est . 118.
XX. & capitinis invasione , & Pustularum eruptionis ordine Varioliferum Morbum presso pede est sequutus . 119.
XXI. Et Atheniensis Morbus , & Variolæ , post septimum ac nonum diem alvi profluvio ægrotos perdunt . 121.
XXII. A Thucydide descriptus Morbus superstitione extrebas corporis partes notis cicatricibusque , uti a Variolis usuvenit , fœdavit . 123.
XXIII. non minus quam Variolæ mortali verenda affectit . 125.
XXIV. pari virulentia ac Variolæ varia , quinimo fere omnia corporis membra non solum deturpavit , sed & prorsus pessum dedit . 127.
XXV. Variolæ sicuti Atheniensium Morbus , ægrotos obliuosos non semel linquunt . 129.
XXVI. ut ille Morbus , occultam hucusque habuerunt causam . 133.
XXVII. cadavera tam abominabili ut plurimum inficiunt foetore , ut alites quadrupedesque , non minus quam Atheniensium Morbo interemptorum cadavera , in fugam verterent , si ad ipsa adeundi illis daretur locus . 134.
XXVIII. bruta animantia pari vi , ac a Thucydide enarratus Morbus , contagio afficiunt interimuntque . 135.
XXIX. tam enormi symptomatum

- tum atque supevenientium malorum multitudine stipantur , ut sicut Atheniensis Morbus a Thucydide haud exacte , ita ab aliquo vel disertissimo nunquam absolute describi possunt . 138.
- XXX.** Nec sub Morbo primum in Athenas irruente , nec sub malignis Variolæ , de ulla certa Medicina hactenus constituit . 143.
- XXXI.** Sub Atheniensi pariter ac Variolo Morbo adhibita præsidia in ægrotorum perniciem vertuntur . 144.
- XXXII.** Et Atheniensis Morbus , & Variolæ , nulla alia prophylaxi declinari possunt , quam sola contagii fuga . 147.
- XXXIII.** A Thucydide narratus Morbus , & Variolosus , magnum sui incutit hominibus timorem . 150.
- XXXIV.** iisdem contagii modis , quos possident Variolæ , populariter grassatus est . 151.
- XXXV.** Variolæ non secus , ac Atheniensum Morbus , haud semel integras familiæ exhauserunt . 152.
- XXXVI.** cladibus suis cum illo Morbo apprime conveniunt . 175.
- XXXVII.** Sacri Hippocratis Ignes sub fuæ eruptionis tempore , tam qui parvis ulcusculis toto corpore dispersis , quam qui confertim contigerunt , pari passu ac nostræ Variolæ incederunt , similesque exitus consequtuntur . 197.
- XXXVIII.** Fauci dolores , ac voces vitiatas , uti Variolæ attulerunt . *ibid.*
- XXXIX.** Febris ardens , phrenitis , serpentina oris ulceræ , pudendorum tubercula , lippitudines , carbunculi , alvi perturbatio , ciborum aversio , sitis ipsiusve absentia , urina turbulenta copioseque , sopor atque vigilia , Sacris Hippocratis Ignibus simul & Variolis Symptoma tata sunt communia . 204.
- XL.** Et Sacris Hippocratis Ignibus , & Variolis , solutiones vel proflusus interceptæ , vel ægre obveniunt . 206.
- XLI.** Aquæ inter cutem , ac Tabes , Sacrorum Hippocratis Ignium pariter ac Variolarum sunt Morbi consecuti . 209.
- XLII.** Popularis Sacrorum Ignium graftatio , ab ipfisque patrati interitus a Variolis non sejunguntur . 213.
- XLIII.** Parva ulcuscula toto corpore ef florescentia , inque senibus caput præcipue impotentia , ipsique supervenientes magnæ inflammaciones , vehementesque exulcerationes , & Sacris Ignibus & Variolis sunt propriæ . 215.
- XLIV.** Sacri Hippocratis Ignes variis abscessibus , membrorum nützlichenibus , gangrenoso ichore , capillorum ac barbae defluvio , atque Faciei perpetua deformitate , quam Pestis bubonica nunquam produxit , Variolas æquarunt . 219.
- XLV.** Et Sacri Ignes , & Variolæ , abscessus suppurationesque fortiuntur , modo præsente , modo fugata Febre , ad salutem vel interitum . 221.
- XLVI.** Quæ Sacrorum Ignium recessionem absque externo decubitu sequuta sunt hominum excidia , multorumque membrorum abscessus , eadem ratione & Variolarum recessionem consequuntur . 225.
- XLVII.** Sacri Hippocratis Ignes , uti Variolæ , una cum Febribus , aut ante Febrem , aut etiam post Febres incidentur . 227.
- XLVIII.** per pustularum suppurationem , vel criticum alvi Fluxum , aut urinarum probarum profluvium , æque ac Variolæ salubriter solvebantur . 230.
- XLIX.** sine ulla solutionis significacione evanescentes , æquali vi ac Variolæ mortem intulerunt . 231.
- L.** easdem , ac Variolæ , servarunt irruptionis atque graftationis periodos . 232.
- LII.** Tam Sacri Hippocratis Ignes , quam Variola Febris Ardentæ & pestilentes producunt , postque se trahunt . 239.
- LIII.** Febris ardentes atque phreniticæ , quemadmodum Sacrorum Ignium , ita & Variolarum Morbillorumque særissime sunt soboles . 253.
- LIV.** Epidemica Dysenteria Sacrorum Hippocratis Ignium simul ac Variolarum & Morbillorum est progenies . 289.
- LV.** Quæ Epidemicæ Intermittentes Febres posterioribus fæculis in Europam incellerunt , iisdem stipantur symptomatis , eademque lethalitate , ac Intermittentes Epidemicæ a Sacris Ignibus progenitæ . 311.

Evi-

Evidētē Conclusionēs.

- I. Juxta Variolarum antiquitatem afferentium judicia, incertum videtur, num Variolæ Græcis atque L̄tinis vetustis Medicis notæ fuerint. 15.
- II. Absurdum est Variolarum Causam hominibus connatam opinari. 18.
- III. Dum Variolarum Morbus perpetuo est epidemicus, perpetuum erit & contagiosus; quum autem hoc contagium haud aliis modis propagari queat, quam præsente corpore vivo vel extincō suis miasmatibus infecto, aut foimib⁹ eodem contaminatis, vel ex ipsius domicilio tanquam ex natura penū sponte eductum, quod Europæ nusquam extitit; perspicuum est Variolas ab occulto Aeris Europæ maligno statu, sive ab occulta Aeris crassi vel textura nequaquam produci, neque earumdem contagem Aeri inhærere posse. 47.
- IV. Quum, ipso Swietenio fanciente, nullis certis constet observatis, Variolas sponte & absque contagio in Europa natas fuisse; & verosimilius sit per contagium ab aliis regionibus ad nos esse delatas; quumque nulla totius Europæ vel paludosa morbiдаque loca aliquem uaquam contagiosum Morbum generare potuerint; manifestam implicitat contradictionem, Variolas a manfestis atque sensibiliibus sex rerum non-naturalium vitiis, sive ab ignorato aliarum causarum concursu, sponte & absque ullo in humanis corporibus, neque in ipsis causis præexistente exoticō contagio, apud Europam unquam exori ri posse. 58.
- V. Atheniensium Morbus a Thucydide exaratus, etiam si numerosa mortalium clade infamis pro vulgari Peste ab omnibus acceptus sit, quum tamen repentinis ac citis mortibus, a bubonica Peste patrari suetis, omnino destitutus fuerit, hac saltem ratione bubonicæ Pestis nomine haud vocari meretur; sed potius variolosus decernendus, quia inter septimum & nonum diem, ut hic, ut plurimum fuit lethalis, quinquo ipsa Peste bubonica vel magis mortiferus. 114.
- VI. Dum Atheniensium Morbus Anthra-

- cibus, Bubonibusque, vulgari Pestis cognatis, prorsus fuit destitutus, bubonica Pestis speciem minime constituit. 120.
- VII. Quum nullis constet observationibus, bubonicam Pestim inter sua feralia producta cœcitatem unquam attulisse, & contra perpetua experientia demonstratum maneat, Variolas s̄pēnūmero cœcitatein advocare; satis firma ratione inferri posse videtur, Atheniensium Morbum, qui oculos adhuc perdidit, haud bubonicam, sed Varioliferam fuisse Pestim; vel id confirmante ejus cum Variolis haftenus conspicua in reliquis phœnomenis comparatione. 128.
- VIII. Quum dilucide demonstratum sit, Variolas simillima afferre symptomata, ac quæ Atheniensium Morbus attulit; dum Thucydides hunc, qui peroptime cum Variolofo comparari potuisset, inexplicabilem definivit, apertum evadit, Variolosum Morbum Athenis, ante illam grassationem nunquam fuisse vulgaratum. 130.
- IX. Thucydides, dum Atheniensium Morbum & narratu difficultum, & toleratu atrociorem declaravit, potius Variolas sibi prius non perspectas, quam jam vulgatam bubonicam Pestim, in duit. 132.
- X. Quum repetita experientia demonstratum sit, dari nonnullos, qui, postquam bubonicam Pestim semel superaserint, iterum atque tertio ab ipsa correpti fuerint; atque satis perspicue per eamdem constet, eundem hominem fere nunquam bis genuinas Variolas passum fuisse; rectissime concludi posse videtur, Atheniensium Morbum, qui eundem bis non corripuit, haud bubonicam fuisse Pestim, sed illam, quæ Variolas eructat. 157.
- XI. Atheniensium gaudium a superato Morbo non obscure ostendere videtur, ipsum non bubonicam, sed Varioliferam fuisse Pestim. 158.
- XII. Sub ferventissima Aeris constitutione Bubonica Pestis ut plurimum extinguitur; Variolæ vero perpetuo execuntur; Atheniensium itaque Morbus, qui æstivo tempore mortes auxit, ad Variolas potius, quam ad Pestim bubonicam est referendus. 162.

Aaa

XIII.

XIII. Vel a jam vulgato ante Morbi irruptionem apud Athenienses quodam Carmine eruitur, eumdem, haud vulgaris Pestis speciem, sed Varioliferam constituisse. 166.

XIV. Quum in teta Morbi Atheniensium historia a Thucydide confecta, juxta absolutam ejusdem phænomenum, atque symptomatum cum Variolis comparationem, nullum ex iis reperiatur, quod Variolas adamassum nos referat; & multa in eo sint, quæ a bubonica Pestis natura longe recedunt; clarum est id Morbi genus Variolosum fuisse. 168.

XV. Atheniensium Morbus prius per biennium, dein integro anno populariter grassatus, omnino Variolis, minime bubonica Pestis respondet. 174.

XVI. Ubi stet, uti stare debet, Atheniensium Morbum Variolosam fuisse Pestim, sponte fluit, hoc Morbi genus hominibus minime esse connatum, quum ad Thucydidis usque tempora ignotum extiterit; nec ab occulta Aeris Europæ diathesi, vel ejusdem terræ miasmatibus noviter genitis, exortum fuisse, utpote quod sub aeris saluberrimo statu contigerit; sed ab uno Æthiopico contagio seminio tunc temporis Athenas asportatum, & extinctum; dein a Saracenis in nostras Regiones inventum, perpetua sui generatione longe lateque hominum commercio diffusum, & ad nostros usque dies fuisse propagatum. 176.

XVII. Sacri Hippocratis Ignes, eandem Pestim, quam sub Morbi nomine Thucydides descripsit, constituentes; ex Lucretio mortiferi, & per omnes Corporis superficiem repentes; Virgilio, ardentes excitantes papulas, lethales, & summopere contagiosi; Columella, Pustulae, infanabiles, quæ, nisi intra primam iisdem correptam pecudem compescuntur, universum gregem contagione prosternunt, procul omni dubio Variolæ fuerunt. 193.

XVIII. Quum Febres putridæ nervosæ, Carcerum, Nosocomiorum, Navium, Castrorumque Thypus, aliæque hujusmodi variis nomenclationibus donatae Febres, phænomenis atque Symptomatis apprime respondeant Febris

Ardentibus Phreniticisque, Sacrorum Ignium ac Variolarum, imo & Morbillorum Confectariis; supervacaneum esse videtur, nostrum ingenium torque-re, ut illarum efficientem causam erua-mus a putidis corruptisque enumerato-rum locorum effluvis, contagium nun-quam efformare valentibus, vel ex aliis id genus nimium hypotheticis causis, dum Europæ, ubique locorum, Variolarum, Morbillorumque exotica simul & epidemica Miasmata prostant, quæ varia secum circumducunt contagiosa Miasmata, varios productara Morbos; vel id testante lugubri harum Febrium nuperis hisce sæculis apud nos inunda-tione, frequentiori in saluberrimis Ci-tatibus grassatione, altoque de iisdem ante Variolarum in Europam peren-nem recursionem Medicorum omnium silentio. 253.

XIX. Quum apud Europam ubique loco-rum perpetua modo stet, inexhaustaque maneat Dysenteria Epidemicæ aperta turpisque Matrix, Variolarum nimi-rum ac Morbillorum lues; immerito ex innocuis causis sporadicis, sive con-stitutionalibus eam repetere contendimus. 289.

XX. Quum Intermittentes Epidemicæ Fe-bres vel ad nostri sæculi usque initium haud tam aperte Europæ Medicis in-notuerint, ut eorum plurimi easdem plane non ignoraverint: dumque post Hippocratem tam Græcis, quam vetu-tis Latinis Medicis minime nota fuerunt; vel ex hoc ipso sat rationi con-fonsum est decernere, eas origine haud tuisse Europæas, sed omnino exoticas. 301.

XXI. Quum ratis observationibus evi-dum maneat, Epidemicas Intermitten-tes Febras æqua forte Variolas atque Morbillos comitari vel subsequi, ac Sacros Hippocratis Ignes comitata vel consequitæ sunt; neque prius eas Eu-ropæ innotuisse, quam post horum morborum vulgatas grassationes; haud sine firma ratione concluditur, hanc Fe-brium speciem, uti Sacrorum Ignium, sic Variolarum atque Morbillorum ef-se progeniem. 316.

XXII. Quum igitur Sacrorum Ignium

ab

ab Hippocrate descripta historia, temporum doctrina (§. 67. 68. 71. 173. 177. 182. 247. 287. & 290.), atque diligentia Phænomenum, Symptomatumque comparatione, imo vel verborum syntaxi (§. 197. 200. 201. 202. 203. 204. 206. 208. 217. 219. 220. 222. 223. 224. 231. 249. 251.) cum Morbi Atheniensis Thucydiana descriptio ad adamum conveniat; quumque nullum est in his historijs Phænomenon vel Symptoma, quod Variolarum Phænomenis atque Symptomatis exacte non respondeat (a §. 74. ad §. 286.), rite inferimus, Sacros Hippocratis Ignes, & Thucydianum Morbum unam eamdemque fuisse Pestim, & quidem Variolosam, tunc primum ab Æthiopia (a §. 69. ad 82.) hominum contagio in Europam inventam.

334

XXIII. Quum integra Morbi Atheniensis a Thucydide, & Sacrorum Ignium ab Hippocrate descripta historia, phænomenis, symptomatis, atque Morbis conjectariis apprime respondeat integris Variolarum historiis, ab Hoffmanno, Loew ac Gahrliep (§. 295. 296. 297.) memorias traditis; clare liquet, Atheniensium Morbum & Sacros Hippocratis Ignes non aliam fuisse, quam Pestim Variolosam.

348.

XXIV. Quum, examumssum comparatis cunctis vel omnium dirissimis Constantiopolitanis bubonicæ Pestis symptomatis atque phænomenis cum iis, quæ variolosa Pestis afferit, illius nullum inveniatur tam insolens, quod hæc aliquando non æquet, & in reliquis longe illam exsuperet; facillimum fuisse fatendum est, Variolas, sub prima ipsarum in Athenas incursione, haud aliam tristiorum hominibus excitasse notionem, quam ab iisdem jampridem cognitæ bubonicæ Pestis, & sub hujus nomine posteris fuisse memoratas.

359.

XXV. Si Atheniensium Morbus a Thucydide & Hippocrate monumentis posteriori consignatus, nec citis repentinisque mortibus (§. 311.), nec anthracibus bubonibusque, præcipuis pathematis bubonicæ Pestis propriis, (§. 107.) comitatus fuit; & contra, parvis Pestis

a capite ad calcem efflorescentibus (§. 310.) ; obfessarum partium & Faciei cicatricibus (§. 313.) ; cæcitate (*ibid.*) ; omnium fere corporis partium vastatione (*ibid.*) ; eumdem hominem bis non corripiendi conditione (§. 314.), & plurium annorum continua grassatione (§. 315.), proprietatibus tam longe a Pestis bubonica dissipatis, quam proprius Variolosa Individui, stipatus incessit; ratione consentaneum esse videtur, ut posthabita vel plurium sæculorum ab Historicis atque Medicis accepta hujus Pestis traditione, veritati locus tandem concedatur; idque Morbi genus, bubonica Pestis nomine extutum, Variolosa insignietur; hoc evincente ipsius cum Variolis haec absoluто (*Concl. XXII.*) omnium phænomenon atque symptomatum Analogismo: præsertim, quod hæc a veteri nuncupatione recesso magnam humano generi utilitatem erit allatura, ut in secunda hujus Operis parte demonstrabitur.

363.

Additiones Nuperrime.

Prima, Variolarum Infisionis in Rempublicam damna adjicit, ex quodam Ill. Michaelis de Rosa Commentario. 146. 147.

Secunda, Recentissimos Medicinas Præsules contagiosæ Ophthalmis genuinam originem ut haec tenus involutam reliquise demonstrat. 200. 202.

Tertia, Discrimen inter Hæticam simplicem & contagiosam hucusque haud circumscripsum fuisse evincit. 209. 211.

Quarta, Contagiosarum Ardentium Febrium Æthiologiam, omniumque Morborum Genericam Hippocratis Divisio nem & Pathologiam, ex recenti Medicorum Doctrina magis subverfas, te nebrisque Obiectas fuisse manifestat, Hippocraticamque Nosologiam dilucidius confirmat.

254. 279.

Quinta, Epidemica Dysenteria ortum exoticum a Recentioribus minime as sequutum declarat.

289. 294.

Sexta, Contagiosarum Intermittentium Februm physicam rationem haud probe hodienum a Medicis introspectam esse concludit.

316. 327.

